

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข

โดย

พระณรงค์ สังขวิจิตร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาปรัชญา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข

โดย

พระณรงค์ สังขวิจิตร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาปรัชญา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

PROBLEMS OF THAILAND'S -SANGHA ADMINISTRATIVE
AUTHORITY AND SUGGESTED SOLUTIONS

BY

PHRA NARONG SANGKHAWICHIT

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS IN BUDDHIST STUDIES

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

FACULTY OF LIBERAL ARTS

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

พระณรงค์ สังขวิจิตร

เรื่อง

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ อดุลยฤทธิกุล)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข
ชื่อผู้เขียน	พระณรงค์ สังขวิจิตร
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร. วังระ งามจิตรเจริญ
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ศึกษา ปัญหา และสาเหตุของปัญหารวมถึงแนวทางแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน จากการศึกษา พบว่า

ปัจจุบัน คณะสงฆ์ประสบปัญหาโครงสร้างการปกครอง ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์

สาเหตุปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากปัญหาโครงสร้างการปกครองเพราะคณะสงฆ์ที่ถูกควบคุมโดยรัฐผ่านพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) สาเหตุต่อมาคือการขาดประสิทธิภาพในการปกครองมาจากสาเหตุที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมาก ซึ่งด้อยในประสิทธิภาพการทำงานเพราะชราภาพและยังด้อยความรู้ความสามารถในการปกครองสงฆ์สืบเนื่องจากระบบกลไกคณะสงฆ์ไม่มีการพัฒนาประสิทธิภาพผู้ปกครองคณะสงฆ์ ต่อมาสาเหตุของหลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ นั้นจำเพาะเจาะจงไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ผ่านจำนวนเงินเพื่อการสร้างศาสนวัตถุ

ในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง มีแนวทางการแยกรัฐออกจากศาสนา กับการ

ปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง รวมอยู่ในแนวทางการปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แล้ว และต่อมาคือ การแก้ไขปัญหาหลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ โดยแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งการปกครอง การให้พุทธบริษัทมีส่วนร่วมในการวางกฎเกณฑ์ และการกำหนดหลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์โดยคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่จำเป็นต่อการใช้สอยและตามฐานะของวัดและกำหนดหลักเกณฑ์โดยการเน้นการสร้างศาสนวัตถุที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

คำสำคัญ: การปกครองคณะสงฆ์ไทย

Thesis Title	PROBLEMS OF THAILAND'S -SANGHA ADMINISTRATIVE AUTHORITY AND SUGGESTED SOLUTIONS
Author	Phra Narong Sangkhawichit
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Buddhist studies Faculty of Liberal arts Thammasat University
Thesis Advisor	Professor Watchara Ngamchitcharoen, Ph.D.
Academic Years	2015

ABSTRACT

Thailand's Sangha, or Buddhist monastic order, faces several key problems: governing structure, inferior performance of the rule, and lack of clarity in nomination criteria.

Under the current revised Sangha Act (No. 2) B.E. 2535 (1992), the clergy has been managed by governmental sectors. Decision making is centralized and senior monastic authorities in the Sangha Supreme Council have an average age approaching eighty and many are older than that. And nomination criteria are restricted to the ruling positions and budget for creating religious items.

Institutional reform is called for to develop effective parent ministries, while addressing inferior performance by monks due to a variety of reasons. To repair the governing structure, church may be separated from the state and the governing structure may be restructured in such a way that administrative inefficiency can also be repaired. And to solve the problem of nomination criteria, honorific ranking should be separated from ruling positions and the Thai Buddhist laypeople should take part in improving nomination criteria. Additionally, construction of religious

buildings is to be done according to the necessity of usage and temples' status and this point had better be pushed as a part of community.

Keywords: Thai monk governance

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณา และการชี้แนะที่เป็นประโยชน์จากกรรมการวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ขออนุโมทนาขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนต์รี สิริระโรจนานันท์ ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาถวายคำแนะนำการศึกษา เมื่อแรกเริ่มที่อาตมาได้เข้ามารั้ว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แห่งนี้ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาถวายคำแนะนำเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ อย่างจริงจังและไถ่ถามถึงความเป็นไปในรายละเอียดของการเขียนวิทยานิพนธ์ และอนุโมทนาขอบคุณ ดร. เดโชพล เหมนาโหลย ที่เมตตาถวายค่าเล่าเรียนให้อาตมาได้มีโอกาสได้รับการศึกษาพุทธศาสนาในทางวิชาการที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แห่งนี้ อนุโมทนา ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิภาพ ที่จริงจังและเด็ดเดี่ยวในการให้อาตมาได้เห็นความสำคัญของการทุ่มเทกับการศึกษาพุทธศาสนาในทางวิชาการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วอนุโมทนาในความเมตตาเสียสละของศาสตราจารย์ ดร. วัชรระ งามจิตรเจริญ กรรมการและที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่คอยถวายคำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และยังถวายนาคำนำเรื่องการรักษาอาการของโยมแม่ให้ดีขึ้น และชี้แนะให้คำปรึกษา อย่างเต็มกำลังสุดกำลังความเสียสละ และขออนุโมทนาขอบคุณโยมอาจารย์ธนนทร์รัฐ นาคทั้ง อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี ที่ใจบุญและเสียสละเวลาในการช่วยตรวจดูบทความภาษาอังกฤษให้ และโยมดร. นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง และโยมดร. ปฐมรัตน์ สุขขิยามานนท์ รุ่นพี่ของสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ที่คอยถวายคำแนะนำและกำลังใจในเรื่องการใช้ชีวิตและการเรียนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แก่ผู้วิจัยโดยตลอดมา อีกทั้งโยมผู้อุบาสกโก้วลัฏฐการทำให้ผู้มีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมและถวายนทุนการศึกษาทั้งยังเสียสละเวลาในการพูดคุยประเด็นทางวิชาการที่หลากหลายนานนับหลายชั่วโมง อุบาสกที่กล่าวถึงนี้คือโยมผู้ช่วยศาสตราจารย์ เฉลิม มากนวล ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และขออนุโมทนากับโยมอุบาสกหนุ่ม นามว่า ดร.ก้องกาญจน์ วชิรพจน์ อาจารย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ซึ่งเป็นศิษย์ของอดีตเจ้าอาวาสวัดลครท่า คือ พระครูวิสุทธิธรรมคุณ ที่ร่วมถวายนทุนการศึกษาให้กับผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงด้วยความนับถืออย่างยิ่ง มา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณเพื่อนสหายธรรมิก ไม่ว่าจะเป็นท่านพระมหาไพโรวัลย์ วรวัฒน และท่านพระปลัดวิศรุต ธีรสัทธ ที่กรุณาได้ร่วมกันก่อตั้ง “ภาศิพระนิสิตนักศึกษาเพื่อการปฏิรูปและปกป้องพระพุทธศาสนา” ในการก่อตั้งและกิจกรรมต่างๆ ของภาศิยังประโยชน์ให้ผู้วิจัยได้เปิดกว้างทาง

ความคิดในโลกของพระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบันมากขึ้น ยิ่งโดยเฉพาะแล้วขออนุโมทนาขอบคุณ โยมพี่ว่าที่ดร. ประกิตติ สัตสุต (เปี้ยก) นักศึกษาปริญญาเอกด้านมนุษยวิทยาจากมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน แมดิสัน ที่กรุณาแลกเปลี่ยนถกเถียงและเสนอความเห็นในประเด็นปัญหาการปกครองคณะสงฆ์และสิ่งสำคัญคือ โยมพี่เปี้ยกได้แนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับพระมหาจิต อจลธมโม พระภิกษุในประวัติศาสตร์ในนามกลุ่ม “ยุวสงฆ์” ที่ได้เดินขบวนร่วมกับชาวนาเมือเดือน พฤศจิกายน ในปี พ.ศ. 2517 การได้รู้จักครั้งนี้ได้ย่นเวลาผู้วิจัยไปหาอดีตของสภาพการปกครองคณะสงฆ์ในช่วงบรรยากาศในครั้งนั้นว่าปฏิกิริยาของผู้ปกครองสงฆ์มีท่าทีอย่างไรต่อการเดินขบวนประท้วงของพระภิกษุซึ่งได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชาวนาผู้ยากไร้ที่โดนกดขี่จากกลุ่มอำนาจของนายทุน และขออนุโมทนาขอบคุณไปยังสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. ปาริชาติ สุวรรณบุปผา และรองศาสตราจารย์โคทม อารียา ที่ได้กรุณานิมนต์ให้ไปร่วมกิจกรรมสานเสวนาในนามของสถาบันสิทธิมนุษยชนกับศูนย์ความมั่นคงศึกษา ETH ซูริค อยู่บ่อยครั้ง ในประเด็นการจัดสานเสวนาระหว่างชาวพุทธในส่วนกลางและชาวพุทธในภาคใต้ที่มีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมาร่วมฟัง “ความรู้สึก” “ข้อขัดข้อง” และ “หาทางออก” หรือการสานเสวนาในประเด็นของการอยู่ร่วมกันระหว่างไทยพุทธกับมุสลิม การสานเสวนาในครั้งนี้นัยยะประโยชน์ให้ผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์นั้นไม่ใช่เพียงสำคัญต่อความมั่นคงในพระธรรมวินัยเท่านั้นแต่ยังสำคัญต่อความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันในระหว่างศาสนาด้วย

กราบขอบพระคุณในความเมตตาธรรมของพระอาจารย์และอนุโมทนากับโยมอาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้สัมภาษณ์ แก่ผู้วิจัย ได้แก่ท่านพระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สณฺญโต) พระไพศาล วิสาโล พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รองศาสตราจารย์ ดร. ซึ่งพระอาจารย์ทั้ง สามท่านเมตตาให้ปัญญาแก่กระผมอย่างมากมายทั่วถึงตลอดช่วงระยะเวลาของการให้สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน ที่เปิดบ้านให้สัมภาษณ์อย่างเต็มที่ และโยมอาจารย์สุรพศ ทวีศักดิ์ ที่มอบโอกาสให้อาตมาอยู่หลายครั้งคราวจนได้แลกเปลี่ยนประเด็นปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันอย่างออกรสออกชาติ และ โยมอาจารย์ ญัฐนันท์ สุดประเสริฐ แม้โยมอาจารย์จะยุ่งกับภาระงานหลายอย่างแต่ก็สละเวลาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ และอนุโมทนาขอบคุณพระโยมเพื่อนในชั้นเรียนปริญญาโทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็น โยมณัฐกวีญ โปธิ์ทองที่ช่วยถกเถียงแลกเปลี่ยนในงานวิจัยอย่างถึงรากถึงต้นตอของปัญหา และโยมเพื่อนในชั้นเรียนปริญญาโทพุทธศาสนศึกษาทั้งรุ่นพี่และรุ่นเดียวกัน ตั้งแต่พระมหาสุรศักดิ์ ชันติธมโมที่กรุณาเมตตาชักนำให้มีความมานะพยายามในการเรียนการทำงานวิจัย โยมพี่ศุภลักษณ์ หัตถพนมที่มักจะช่วยแนะนำเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจบการศึกษา ท่านพระมหาเกื้อน เอื้อน พระภิกษุที่เป็นเพื่อนชาว

กัมพูชาที่ร่วมถกเถียงและให้กำลังใจในการเรียนเสมอมา โยมชนินท์ ผ่องสวัสดิ์ ที่ช่วยแนะนำเอกสารทางวิชาการและร่วมถวายนหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โยมภรณ์ศรีณย์ โมสิกมาส แนะนำด้านเอกสารทางวิชาการในการเขียนวิจัยแก่ คณะอนุกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน โยมยุพารักษ์ ชนะบวรวัฒน์ โยมน้องผู้ดงามด้วยกายวาจาและใจ และโยมพีพินทุอร ลิมสุวรรณโรจน์ ที่ร่วมสร้างบุญกุศลในการถวายเป็นอุทิศถวายเป็นคุณแก่ผู้วิจัย รวมทั้งขออนุโมทนาขอคุณโยมพี่งานบัณฑิตศึกษา คณะศิลปศาสตร์ ทุกท่าน ที่เป็นธุระงานเอกสารของผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

สิ่งสำคัญคืออนุโมทนาในความเสียสละของโยมผู้เป็นบิดา คือโยมพ่อจิรวัฒน์ สังขวิจิตร ที่ทนยากลำบากต่อสู้ลมฝนฟ้าแดดแผดเผากาย อดทนเพื่อบ่มขวัญให้พระลูกชายได้เรียนจบในสถาบันการศึกษาชั้นนำของประเทศ และโยมแม่เอารี สังขวิจิตร ถึงแม้โยมแม่จะป่วยเป็นโรคพาร์กินสัน ก็ยังทนเจ็บไม่เคยรบกวนพระลูกชายให้กังวลห่วงเพียงให้พระลูกชายได้เรียนจบตามเส้นทางความฝัน และอีกทั้งโยมน้องชายสุดที่รักของผู้วิจัยคือ นายจิรพงศ์ สังขวิจิตรที่ต้องอดทนกับความยากจนและส่งตนเองเรียนอีกทั้งยังต้องดูแลโยมแม่ที่ป่วยเป็นพาร์กินสันและโยมแม่อีกท่านที่เป็นดั่งโยมแม่คนที่สอง คือโยมโศภนิศ มนูญตระกูล ที่คอยแนะนำถวายเป็นกำลังใจตลอดถึง ถวายทุนการศึกษาหลายส่วนและอยู่เคียงข้างยามทุกข์สุขระหว่างการเรียนโดยเสมอมา

ขอกราบขอบคุณในความเมตตาธรรมอย่างสูงสุดของท่านพระครูสุตฺตพัฒน์นันท อติธเจ้าอาวาสวัดลครท่า แม้แต่วันนี้ท่านจะมรณภาพจากกรรมไปเสียแล้ว แต่ด้วยความที่ท่านเมตตากรรมยังจดจำจารึกในดวงจิตนี้ได้ว่า “ท่านเป็นดังผู้ให้โอกาสที่เมตตารับกรรมไว้ในวัดแห่งนี้ เพื่ออาศัยสถานที่ของวัดให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือทำวิทยานิพนธ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” และขอขอบคุณในความเมตตาธรรมของ พระมหาสมโชค ธีรธมโม เจ้าอาวาสรูปใหม่ล่าสุดของวัดลครท่า ที่ได้เห็นความสำคัญต่อการศึกษาและมีเมตตาต่อผู้วิจัยพร้อมให้กำลังใจกับผู้วิจัยว่า “หากจะเรียนก็ไม่ต้องกังวลอะไรแต่ขอให้เรียนให้จริงจังเต็มที่จบมาก็เป็นศรีแก่พระศาสนา” และรวมทั้งขอบคุณขอบใจไปยังเพื่อนพระภิกษุสามเณรที่เห็นความสำคัญต่อการศึกษาเล่าเรียนของผู้วิจัย ตลอดถึงอนุโมทนาบุญแก่ญาติโยมวัดลครท่าแห่งนี้ที่ได้ถวายข้าวน้ำ เครื่องดื่ม และมีส่วนในการให้กำลังใจในการเล่าเรียนด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณการได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ในนามสังกัดคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีพระวิจิตรธรรมนิเทศเจ้าคณะจังหวัดชุมพร เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านเปรียบเสมือนเป็นดั่งบิดาในทางธรรม และกราบขอบพระคุณพระครูพิริยปัญญาวีวัฒน์ ที่ได้ให้การอบรมสั่งสอนตั้งแต่ครั้งเป็นสามเณรน้อยจนเติบโตใหญ่เป็นพระภิกษุ จนมีโอกาสดำศึกษาเล่าเรียน ด้วยความเสียสละเห็นดีเห็นงามออกผลดอกเป็นคุณงามความดีอันใดก็ตามที่เกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวกที่ทรงไว้ซึ่งพระมหากรุณาธิคุณแก่เหล่าเวไนยสัตว์ ขอน้อมถวายเป็นธรรมบูชาแด่พระสัทธรรมอันสว่างไสวเปิดของที่เปิดไว้ บอกทางแก่คนหลงทาง สร้างปัญญา ปิดเส้นทางอวิชชาทั้งหลายและขอน้อมถวายเป็นสังฆบูชาแด่พระอริยสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นเนืองนาบุญอันดีทั้งหลาย

หากผลการศึกษานี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้เพื่อปรับปรุง แก้ไขในการศึกษาครั้งต่อไป

พระณรงค์ วุฑฒิเมธี (สังขวิจิตร)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(13)
รายการสัญลักษณ์และคำย่อ	(14)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
1.3 คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	3
1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
1.5 ขอบเขตการวิจัย	13
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย	13
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
บทที่ 2 ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน	15
2.1 ความเป็นมาและสาเหตุของการปกครองคณะสงฆ์	15
2.1.1 การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	15
2.1.2 การปกครองคณะสงฆ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	23

2.1.3 การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยที่มีตราพระราชบัญญัติการปกครอง คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)	26
2.1.4 การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยที่มีการตราพระราชบัญญัติ การปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484	34
2.1.5 การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยที่มีการตราพระราชบัญญัติ การปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	42
2.2 สาเหตุของการปกครองคณะสงฆ์	47
2.3 ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน	52
2.3.1 ปัญหาโครงสร้างการปกครอง	54
2.3.2 ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง	58
2.3.3 ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์	63
2.4 บทสรุป	66
บทที่ 3 วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการปกครองไทยคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน	68
3.1 สาเหตุของปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน	68
3.1.1 สาเหตุปัญหาโครงสร้างการปกครอง	68
3.1.2 สาเหตุปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง	78
3.1.3 สาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์	90
3.2 บทสรุป	97
บทที่ 4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน	100
4.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง	101
4.1.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการแยกรัฐ ออกจากศาสนา	102
4.1.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์ ตามทฤษฎีของนักวิชาการ และข้อเสนอของผู้วิจัย	109
4.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง	135
4.2.1 การนำโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่นำเสนอใหม่ของผู้วิจัย มาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพ ในการปกครอง	135
4.2.2 การปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ ของผู้ปกครองคณะสงฆ์	136

4.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาลักษณะการแต่งตั้งสมณศักดิ์	141
4.3.1 กำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยแยกสมณศักดิ์ ออกจากตำแหน่งการปกครอง	143
4.3.2 การปรับปรุงหน่วยงานในการพิจารณาคัดเลือกสมณศักดิ์ใหม่ โดยให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนคัดเลือกและวางกฎเกณฑ์	146
4.3.3 การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยคำนึงถึงการสร้าง ศาสนวัตถุที่แสดงถึงความจำเป็นในประโยชน์ใช้สอยและตามฐานะของวัด ในพระพุทธศาสนาและกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ในด้านการสร้างศาสนวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	147
4.4 สรุป	153
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	156
5.1 บทสรุป	156
5.2 ข้อเสนอแนะ	160
รายการอ้างอิง	162
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือรับรองการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในคน	171
ภาคผนวก ข เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Information Sheet)	172
ภาคผนวก ค หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form)	178
ภาคผนวก ง คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	180
ประวัติผู้เขียน	182

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

3.1 กรรมการหาเถรสมาคมชุดปัจจุบัน

86-87

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย	17
2.2 การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา	19
2.3 การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3	22
2.4 โครงสร้างการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121	28
2.5 การปกครองคณะสงฆ์ ตาม พ.ร.บ. 2484	39
2.6 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน	56
4.7 โครงสร้างการกระจายอำนาจและการแบ่งธุรงานการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระคณของพระเทพวิสุทธิกวี	111
4.8 โครงสร้างการกระจายอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ตามพระคณ ของพระเทพวิสุทธิกวี	111
4.9 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระคณของพระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สลัญญโต)	112
4.10 แผนภูมิโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์รูปแบบใหม่	132

รายการสัญลักษณ์และคำย่อ

การอ้างอิงในที่นี้ใช้หลักฐานทางคัมภีร์ฝ่ายเถรวาท บางส่วน คือหลักฐานจาก พระไตรปิฎกเถรวาท ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยวิธีการอ้างอิงจะระบุชื่อเต็มของพระสูตร (เนื่องจากผู้วิจัยใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิงน้อย) และตามมาด้วยการอ้างเล่มที่ หมายเลขข้อ และหมายเลขหน้า ตามลำดับ เช่น (มหาปริณิพพานสูตร 10/216/164) หมายถึง มหาปริณิพพานสูตร พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 10 ข้อที่ 216 หน้าที่ 164

พระสุตตันตปิฎก

ชื่อเต็มของพระสูตร

คำเต็ม

มหาปริณิพพานสูตร

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปกครองคณะสงฆ์ได้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปกครองสงฆ์สูงสุด ในช่วงระยะต้นพุทธกาลยังไม่มีการบัญญัติพระวินัย เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่เข้ามาอุปสมบทล้วนแล้วแต่มีเจตนารมณ์เดียวกันคือ การเข้ามาประพฤติพรหมจรรย์เพื่อให้ได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดคือพระนิพพาน อีกทั้งพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีคุณธรรมขั้นสูงเป็นพระอริยบุคคลหรือโดยส่วนใหญ่พระสงฆ์มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ พระสงฆ์ในระยะต้นจึงยังไม่มีความประพฤติที่เสื่อมเสียเกิดขึ้นมากนัก ต่อมาเมื่อมีผู้ที่เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้น เจตนาในการบวชตลอดถึงพื้นเพอัธยาศัยก็ต่างกันจึงเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น ในช่วงระยะหลังนี้จำเป็นต้องมีการปกครองสงฆ์ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2513, น. 1) โดยมีการบัญญัติพระวินัยขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์ และเปรียบเสมือนเป็นแผนแม่บทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังในคราวก่อนที่พระองค์จะดับขันธปรินิพพานได้ตรัสปัจฉิมโอวาทว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (มหาปรินิพพานสูตร 10/216/164) เมื่อพิจารณาจากข้อความในส่วนนี้จะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงวางพระธรรมวินัยเป็นใหญ่เป็นหลักการปกครองโดยไม่ได้มอบอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดเป็นการเฉพาะ เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว การปกครองคณะสงฆ์แม้จะมีพระธรรมวินัยให้ยึดเป็นหลักปฏิบัติแต่กระนั้นก็ต้องมีพระเถระผู้อาวุโสเป็นผู้ดูแลความประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกฎระเบียบนั้น เช่น พระมหากัสสปเถระ ผู้มีอาวุโสสูงสุด ได้รับการยอมรับเป็นประธานสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ การปกครองคณะสงฆ์ในระยะหลังพุทธกาลต่อมาจึงมีพระเถระผู้อาวุโสเป็นผู้ดูแลปกครองและเคารพนับถือกันตามอาวุโสพรรษา แต่ภายหลังจากที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศต่างๆ โดยเกิดจากการสังคายนาคั้งที่ 3 ในประเทศอินเดียราวพุทธศตวรรษที่ 3 พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ อย่างกว้างขวาง การปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละประเทศที่รับพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานอยู่นั้นจึงขึ้นอยู่กัหลัก 3 ประการที่เข้ามาเสริมความสำคัญ คือ

พระธรรมวินัย จาริต และกฎหมายบ้านเมืองของประเทศนั้นๆ (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2525, น. 45) สำหรับประเทศไทยนั้นการปกครองคณะสงฆ์ไทยนอกจากจะมีพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้วยังมีการใช้อำนาจรัฐมาช่วยหนุนส่งเสริมและป้องกันภัยที่จะเกิดแก่พระธรรมวินัย การใช้อำนาจรัฐเข้ามาดูแลคณะสงฆ์นั้นปรากฏเด่นชัดโดยการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ซึ่งต่อมาก็มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จนมาถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในปัจจุบัน เจตนารมณ์ของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดูเหมือนว่าจะเป็นการให้การคุ้มครองพระพุทธศาสนาแต่อันที่แท้จริงผลจากการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กลับก่อให้เกิดสภาพปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในหลายด้าน เช่น ปัญหาโครงสร้างการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจสูงสุดไว้ที่มหาเถรสมาคมซึ่งมีพระสงฆ์เพียง 20 รูป มีอำนาจในการตัดสินใจแทนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศราว 300,000 รูป ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่งต่างของทางมหาเถรสมาคมโครงสร้างนี้ยังส่งผลให้เกิดสภาพปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ตามมาเพราะไม่มีหน่วยงานในระดับนโยบาย หรือหน่วยงานในระดับปฏิบัติการที่คอยขับเคลื่อนงานของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม และยังทวีความหนักหน่วงขึ้นเมื่อสภาพปัญหาการได้มาซึ่งสมณศักดิ์และจุดประสงค์ของสมณศักดิ์ถูกเปลี่ยนความหมายให้กลายเป็นเรื่องของระบบราชการผลประโยชน์ต่างตอบแทนมากกว่าที่สมณศักดิ์จะถูกให้ความสำคัญตามแบบแผนของการปกครองคณะสงฆ์ไทยแต่เดิมว่าสมณศักดิ์นั้นเป็นเรื่องของพระสงฆ์ที่ดีมีคุณภาพควรได้รับสมณศักดิ์เปรียบเสมือนดั่งขวัญและกำลังใจในการสนองงานพระพุทธศาสนาหรือมากกว่าที่สมณศักดิ์จะกลายเป็นเรื่องของประโยชน์ต่อการบังคับบัญชา การได้มาซึ่งสมณศักดิ์ในปัจจุบันที่ขาดการมีส่วนร่วมจากพระภิกษุสามเณรและญาติโยมกลับกลายเป็นเรื่องระบบขั้นตอนของระบบราชการสงฆ์ที่ส่งขึ้นตามแนวดิ่งในสายบังคับบัญชาจึงทำให้จุดประสงค์ของสมณศักดิ์ยิ่งทยอยหมดความหมายลงไปทุกขณะ จากส่วนนี้จึงเห็นว่าคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันจึงควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงปัญหาการปกครองคณะสงฆ์อย่างเร่งด่วนหากเรายังคงต้องการเห็นพุทธศาสนาเจริญงอกงามในประเทศไทย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่องปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทย เพราะเห็นว่าควรจะต้องแก้ไขปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่มีปัญหาทับถมมากมายอย่างยาวนาน งานวิจัยชิ้นนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของการสะท้อนให้เห็นการใช้ความพยายามในการคลี่คลายปัญหาด้วยการแสวงหาทางออก หรืออาจหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาการปกครองของคณะสงฆ์ เพื่อดำรงมั่นไว้ซึ่งพระสัทธรรมอันไพบูลย์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาการปกครอง
คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

1.3 คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การปกครองคณะสงฆ์ไทย หมายถึง การปกครองพระสงฆ์ในประเทศไทยโดยใช้หลักพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) รวมถึงประกาศหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมที่มีผลต่อพระภิกษุสามเณรที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ที่ได้รับการแต่งตั้งตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคมในฝ่ายคณะสงฆ์ไทย

คณะสงฆ์ไทย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ฝ่ายเถรวาททั้งหมดในประเทศไทย (กระจำจัน นันทโพธิ์, 2528, น. 11) ในมาตรา 5 ทวิ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายไว้ว่า บรรดาพระภิกษุสามเณรที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร (วิรัช ถิรพันธ์เมธีและคณะ, 2546, น. 19)

1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ไทยจะนำมากล่าวพอสังเขป ดังนี้

1.4.1 สายธาร อินทวดี ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหา คณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445 – 2530)” (2533, น. 201) ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทยเท่าที่ผ่านมามีวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการ สื่อมวลชน และพุทธศาสนิกชนว่าเป็นองค์กรที่อ่อนแอ เฉื่อยชา ขาดประสิทธิภาพในการบริหารงาน การที่มหาเถรสมาคมถูกวิจารณ์นั้น พบว่ามีส่วนที่เป็นจริงก็คือตัวสภาพปัญหาที่ปรากฏขึ้นมาและถูกวิพากษ์วิจารณ์แต่ส่วนที่ไม่เป็นจริงก็คือ สภาพปัญหาต่างๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมนั้นไม่ได้มีสาเหตุมาจากมหาเถรสมาคมทั้งหมด สำหรับการถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างไม่ถูกต้องโดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่ผู้วิจารณ์เข้าใจผิดและไม่มีความรู้ในโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในรูปแบบของมหาเถรสมาคม จึงควรแก้ไขโดยจัดให้มีโฆษกสงฆ์ขึ้นเพื่อแถลงข้อมูลที่เป็นจริงให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ในส่วนของปัญหาในคณะสงฆ์ทางด้านการบริหารที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการที่มหาเถรสมาคมประกอบด้วยพระมหาเถรผู้ชราภาพเป็นส่วนมาก ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการบริหารจึงเห็นควรผลักดันเปิดโอกาสให้พระภิกษุรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาบริหารกิจการคณะสงฆ์

ในสารนิพนธ์เรื่องนี้ได้ศึกษาเฉพาะบทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหา คณะสงฆ์ไทย แต่งานวิจัยของผู้วิจัยเน้นการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยทั้งในส่วนของการปกครอง หลักเกณฑ์ของการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ และการศึกษาของคณะสงฆ์

1.4.2 โสภา ชานะมูล ได้ศึกษาเรื่อง “ครูบาศรีวิชัย “ตนบุญ” แห่งล้านนา (พ.ศ. 2421-2481) (2534, บทคัดย่อ) จากการศึกษาพบว่า การเป็นตนบุญของครูบาศรีวิชัยได้ส่งผลให้เกิดข้อสังเกต 2. ประการ ประการแรกการเป็นตนบุญของครูบาศรีวิชัยนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาของชาวล้านนาจำนวนมากแต่ความเชื่อถือนี้ได้ส่งผลให้การปฏิรูปหัวเมืองโดยคณะจากกรุงเทพฯ จากส่วนกลางของประเทศมีความหวาดระแวงต่อสถานะทางอำนาจของตนที่มีความพยายามในการจะปฏิรูปหัวเมือง ประการที่สอง มีการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง ร.ศ. 121 ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของการปกครองคณะสงฆ์ในสยาม ระเบียบการดังกล่าวในนามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ได้ถูกตีบมายังดินแดนล้านนาแห่งนี้เพื่อลดสถานะอำนาจจากจารีต

และพระธรรมวินัยของการปกครองคณะสงฆ์ล้านนาที่มีระบบ “หัวหมวดวัด” ลง จนภายหลังการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รศ. 121 ได้ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่เป็นการปกครองโดยเจ้าคณะแขวงถึงเจ้าคณะมณฑลและได้มีการยกเลิกระบบ “หมวดหัววัด” ในที่สุด ภายใต้บรรยากาศดังกล่าวนี้ครูบาศรีวิชัยคือพระสงฆ์ที่ได้รับความนิยมมั่นศรัทธาจากพระสงฆ์และชาวล้านนา ทำให้ตำแหน่งของครูบาศรีวิชัยถูกจับตาจาก ความพยายามของฝ่ายการปฏิรูประบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ สถานะและบทบาทของท่านจึงถูกจัดการด้วยกลไกอำนาจรัฐจนเป็นผลให้เกิดกระแสการต่อต้านขึ้นในหมู่สงฆ์และชาวล้านนา ภายใต้สัญลักษณ์ของความศรัทธาในนาม “ตนบุญ”

วิทยานิพนธ์ของโสภา ชานะมูลนั้นได้ฉายภาพของประวัติศาสตร์ความขัดแย้ง การเคลื่อนย้ายแทนที่ของระบบคุณค่าใหม่ เก้า และเห็นเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์อันมีส่วนส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลกลางกรุงเทพ ณ ขณะนั้นด้วย แต่สิ่งที่วิทยานิพนธ์ดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงคือมิติของประวัติศาสตร์ได้ส่งผลกระทบต่อเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์ในปัจจุบันอย่างไรบ้าง แต่ข้อดีที่น่านับถือคือวิทยานิพนธ์ดังกล่าวก็ได้ช่วยวางรากฐานภาพประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของทางบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงนับเป็นการช่วยปูทางให้ผู้วิจัยได้ศึกษาต่อยอดได้เป็นการอย่างดี

1.4.3 พระมหาวรชัย กลิ่งโพธิ์ศึกษาเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484” (2539, บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 มีสาเหตุมาจากการเรียกร้องของพระสงฆ์ให้แก่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รศ. 121 เนื่องจากการบริหารงานปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รศ. 121 ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคของพระสงฆ์มหานิกาย ประกอบกับกระแสความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พ.ศ. 2475 มีส่วนส่งผลให้พระสงฆ์ตื่นตัว จนนำไปสู่การประกาศบังคับใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 ซึ่งเป็นการปกครองคณะสงฆ์แบบถ่วงดุลอำนาจตามแบบอย่างการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง คือ มีอำนาจนิติบัญญัติที่เรียกว่า สังฆานัติ อำนาจบริหารคณะสงฆ์และอำนาจตุลาการหรือที่เรียกว่าอำนาจวินัยอัยการ แต่อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 นี้ก็ถูกยกเลิกไปในปี พ.ศ. 2505 หลังจากประกาศบังคับใช้ได้เพียง 21 ปีเท่านั้น

ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้มุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ที่พยายามเรียกร้องให้ได้มาซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของผู้วิจัยที่ต้องการนำเสนอปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันคือตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2548-2558 เป็นการเฉพาะและหาหนทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

1.4.4 สุนทร ญ รังษี ได้ศึกษาเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์อดีต ปัจจุบัน อนาคต” (2539, บทความ) ผลการศึกษาพบว่า การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ความวาสีกับอรัญวาสี ต่อมาในสมัยอยุธยาแบ่งการปกครองสงฆ์ เป็น 3 ฝ่าย คือ ความวาสีฝ่ายขวา ความวาสีฝ่ายซ้ายและอรัญวาสี ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงแบ่งการปกครองเป็น 3 ฝ่าย แต่ได้เปลี่ยนชื่อจากคณะเป็น “หน” คือมี หนเหนือ หนใต้ ส่วนอรัญวาสียังคงชื่อเดิมไว้ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้รวมพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ในจังหวัดกรุงเทพเข้ามาเป็นคณะหนึ่งต่างหาก เรียกว่าคณะกลางส่งผลให้การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยนั้น มี 4 คณะ คือ คณะเหนือ คณะกลาง คณะใต้ คณะอรัญวาสี ต่อมาในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงพระราชโองการประกาศใช้พระราชบัญญัติ รศ. 121 (2445) ซึ่งต่อมาได้ปรับแก้ไขมาเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 ให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของประเทศไทยที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันทรงมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข โดยในทางการปกครองคณะสงฆ์ในขณะนั้นได้มีการแบ่งอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ฝ่าย คือ มีสังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธร หากพิจารณาดูแล้วพระราชบัญญัตินี้เอง อาจจะเป็นปัญหาว่า การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ที่ออกเป็นสังฆานัติโดยสังฆสภา หากพระภิกษุผู้น้อยสามารถอภิปรายโต้แย้งเถียงพระเถระผู้ใหญ่รุ่นอุปชฌาย์อาจารย์ได้จึงเป็นการผิดประเพณีและผิดหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ยึดถือปฏิบัติ อีกอย่างหนึ่งในการออกสังฆานัติของสังฆสภาบางครั้งไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ใช้เวลา 21 ปีเศษที่ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ และการประกาศใช้ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 ที่รัฐบาลสมัยนั้นคาดหวังจะร่วม 2 นิภายเข้าด้วยกันเพื่อความสามัคคี กลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือยิ่งก่อให้เกิดความแตกแยกราวฉานในหมู่พระสงฆ์ของประเทศมากยิ่งขึ้น แต่เมื่อได้พิจารณาถึงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยเท่าที่มีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันกลับมีความเห็นว่ารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบมหาเถรสมาคมจะเป็นการปกครองที่เหมาะสม คือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 แต่อาจมีจุดอ่อนที่ควรแก้ไขปรับปรุงอยู่มาก เช่น มหาเถรสมาคมควรเป็นองค์กรระดับนโยบายมากกว่าระดับปฏิบัติการและเสนอให้มีองค์กรที่มีระดับรองมาจากมหาเถรสมาคม 4 องค์กร คือ องค์กรด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่และด้านสาธารณูปการ 4 องค์กรเหล่านี้จะช่วยแบ่งเบาภาระของมหาเถรสมาคมและสามารถนำนโยบายมาปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง

ในบทความเรื่องนี้มีความแตกต่างกับงานของผู้วิจัยตรงที่งานของผู้วิจัยที่ต้องการศึกษาถึงปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันในแง่การบริหารจัดการและการปรับปรุงโครงสร้างไม่ได้ต้องการศึกษาสภาพปัญหาของการใช้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยตรง

1.4.5 ชาญณรงค์ บุญหนุน ได้ศึกษาเรื่อง “แนวคิดและรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย” (2541, บทความ) ผลการศึกษาพบว่าการหยิบยก 3 ทรรศนะของนักวิชาการที่ให้ทรรศนะในด้านรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยทั้งนักวิชาการทั้งสามท่านพยายามจะเสนอว่ารูปแบบการปกครองที่ได้นั้นควรเป็นอย่างไร โดยอาศัยความคิด เรื่องประวัติศาสตร์พุทธศาสนาเป็น “กรอบความคิด” นักวิชาการทั้งสามท่านได้แก่ สุนทร ฌ รัสสิ แสง อุดมศรีและนิธิ เอียวศรีวงศ์โดย สุนทร ฌ รัสสิได้เสนอรูปแบบการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในรูปของมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2505 เป็นรูปแบบที่เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับกรปกครองภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 (พ.ศ. 2445) และการปกครอง ร.ศ. 121 ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เขียนขึ้นมาโดยเลียนแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของฝ่ายบ้านเมือง ตามทรรศนะของสุนทร ฌ รัสสิพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ไม่เหมาะสมสำหรับใช้ปกครองคณะสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้มีสังฆสภาเป็นผู้ที่มีอำนาจบัญญัติกฎระเบียบสังฆาณัติต่างๆ อย่างไม่รู้ก็ตาม สุนทร ฌ รัสสิ ยังมองว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังมีจุดอ่อนที่ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงงานในระดับปฏิบัติการ ส่วนแสง อุดมศรีนั้น ไม่ได้ชื่นชมการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นักเพราะเป็นรูปแบบที่ขัดต่อหลักประชาธิปไตย และส่วนนิธิ เอียวศรีวงศ์ คิดว่า การปกครองสงฆ์ต้องเป็นรูปแบบที่ทำให้พระสงฆ์สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งนิติต้องการให้มีการ “จัดวาง” อำนาจคณะสงฆ์ อำนาจรัฐ และอำนาจของสังคมไว้ในความสัมพันธ์ที่ถูกต้องเพื่อพระสงฆ์จะได้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมอย่างเหมาะสมในประเด็นสำคัญ อย่างไรก็ตามผู้ที่ทำการศึกษาก็ได้เสนอว่าพระสงฆ์ยังมีทางเลือกอื่นอีกที่จะเสนอถึงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ไม่ถูกจำกัดด้วยระบบที่สร้างขึ้นโดยพระราชบัญญัติ 3 ฉบับที่ผ่านมา สิ่งที่ควรชัดเจนก่อนอื่นได้ในที่นี้คือ ความคิดที่ว่า ภายในรัฐประชาธิปไตย อำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาควรมีขอบเขตอย่างไร สถาบันสงฆ์จักต้องรักษาการปกครองของตนเอง (Autonomy) ไว้โดยไม่จำเป็นต้องผูกขาดอำนาจทางการบริหารคณะสงฆ์ไว้ส่วนกลางหรือให้รัฐมาจัดการแทบทุกเรื่อง

การศึกษาเรื่องดังกล่าวมีความแตกต่างกับงานของผู้วิจัยตรงที่งานของผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันซึ่งอาจมีบริบทเฉพาะของความเป็นบริบทใน

ปัจจุบันว่าอะไรเป็นสาเหตุและอุปสรรคในปัจจุบัน ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่ที่การมองแนวคิดและรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยเพียงเท่านั้นแต่เพื่อการค้นหาสาเหตุและอุปสรรคของการแก้ไขเพื่อนำไปสู่การปกครองคณะสงฆ์ไทยที่เหมาะสมกับภาวะสังคมไทยในปัจจุบัน

1.4.6 ชาญณรงค์ บุญหนุนได้ศึกษาเรื่อง “การสังคายนาในมุมมองใหม่ : หนทางสู่การแก้ปัญหาคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน” (2543, บทความ) ผลการศึกษาพบว่า ได้มีการกล่าวถึงการสังคายนาจากมุมมองของเถรวาทและวิเคราะห์ท่าทีจากคัมภีร์ฝ่ายที่เห็นต่างจากเถรวาทและนักคิดมหายานหรือนักคิดสายคณะสงฆ์ที่เห็นต่างไปจากเถรวาทในทุกครั้งที่มีการทำสังคายนาตามมุมมองเถรวาทในอินเดียที่มีการระบุดึงการสังคายนา 3 ครั้ง ทำให้พบข้อสังเกตที่อาจนำมาอธิบายต่อปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ในกรณีที่ได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยและได้ใช้ความพยายามในการสังคายนามาหลายครั้งตามจุดประสงค์ที่คงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์

อย่างไรก็ตามการสังคายนาใน 2 ครั้งที่ผ่านมาตามมติของเถรวาทพบว่ามักมีการใช้กลไกภายในคณะสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาพระธรรมวินัยกลไกที่คณะสงฆ์นำมาใช้นั้นคือการสังคายนา ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาถูกเผยแผ่เข้ามาหลายประเทศโดยเฉพาะในกรณีประเทศไทย การสังคายนาที่เป็นกลไกภายในคณะสงฆ์ก็ถูกหยิบยกมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวแต่กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ในไทยไม่ใช่เพียงเพราะได้ใช้กลไกภายในคือการสังคายนาเท่านั้นรัฐไทยที่ผ่านมายังใช้กลไกภายนอกคืออำนาจของพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองมามีส่วนทำให้เกิดการสังคายนาทั้งที่เหตุการณ์ของการแก้ไขปัญหาพระธรรมวินัยในตัวอย่างของอินเดียในการใช้กลไก 2 ครั้งที่ผ่านมาดูเหมือนอำนาจของพระมหากษัตริย์มีหน้าที่เพียงแค่อุปถัมภ์เท่านั้น แต่พัฒนาการของการใช้อำนาจพระมหากษัตริย์ไทยมีมากกว่าเดิมโดยสามารถกำหนดชะตากรรมของพระสงฆ์ได้ โดยพัฒนาการของการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ย่อมส่งผลกระทบต่อสาระและความเป็นอยู่ของคณะสงฆ์แตกต่างไปจากเดิมคือทั้งสาระและคณะสงฆ์ถูกออกแบบมาเพื่อรับใช้รัฐมากขึ้น คณะสงฆ์และสาระของพระพุทธศาสนาไทยจึงมีหน้าที่รับใช้รัฐมากกว่าที่จะรับใช้ราษฎร บทความวิจัยดังกล่าวโดยสรุปดูเหมือนจะหาทางออกให้กับคณะสงฆ์โดยการกลับไปค้นประวัติศาสตร์ของการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาโดยมองเรื่องการสังคายนาว่าคือหนทางสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยในช่วงท้ายของบทความดังกล่าวยังได้นำเสนอการสังคายนาในรูปแบบการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ดังกล่าว

การศึกษาของบทความดังกล่าวยังมีความแตกต่างกับงานวิจัยตรงที่ผู้วิจัยเองต้องการปรับปรุงคณะสงฆ์ซึ่งปัจจุบันมีฐานะเป็นองค์กรหรือมีความเป็นสถาบัน ผู้วิจัยพบว่าคณะสงฆ์คือองค์กรหนึ่งในปัจจุบันที่ประสบปัญหาเชิงโครงสร้างผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการสังคายนาเพื่อหาทาง

ออกออกโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมตามบทความวิจัยดังกล่าวอาจไม่ใช่ทางออกเดียวและดีที่สุดสำหรับวิกฤตของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เพราะการสังคายนาในหลายครั้งที่ผ่านมาคณะสงฆ์อาจจะไม่ได้พัฒนาการถึงขั้นที่เป็นองค์กรเหมือนดังในปัจจุบัน การสังคายนาจึงอาจไม่ใช่ทางเลือกเดียวที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคโครงสร้างของคณะสงฆ์ในเวลานี้ได้

1.4.7 พระมหาวิเชียร สายศรี ได้ศึกษาเรื่อง “พระพุทธศาสนากับระบบสมณศักดิ์ : ศึกษากรณีทัศนคติของนักวิชาการพุทธศาสนาและพระนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา” (2543, บทคัดย่อ) ผลการศึกษาปรากฏทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม สำหรับภาคเอกสารนั้นพบว่า ระบบสมณศักดิ์เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาลซึ่งเรียกว่าระบบเอตทัคคะ สำหรับระบบสมณศักดิ์ในประเทศไทยเริ่มปรากฏในสมัยกรุงสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหง ระบบสมณศักดิ์ได้รับการปรับเปลี่ยนมาโดยตลอด และพัฒนาเป็นระบบที่ชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 6 ในส่วนของภาคสนามผลการวิจัยพบว่า ระบบสมณศักดิ์เป็นเสมือนเครื่องราชสักการะของพระเจ้าแผ่นดินที่ถวายแด่พระสงฆ์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานคณะสงฆ์และเป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสถาบันสงฆ์ ระบบสมณศักดิ์ถือว่าเป็นสิ่งกลางๆ จะมีผลดีหรือผลเสียขึ้นอยู่กับผู้เข้าไปเกี่ยวข้อง

งานวิจัยดังกล่าวศึกษาถึงกำเนิดและพัฒนาระบบสมณศักดิ์ตลอดจนถึงความสำคัญของสมณศักดิ์และพร้อมทั้งนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหามณศักดิ์โดยทั่วไปโดยพิจารณาจากการศึกษาจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์จากทัศนคติของนักวิชาการและพระนักศึกษา แต่งานวิจัยดังกล่าวยังไม่กล่าวถึงสภาพปัญหาและสาเหตุตลอดถึงแนวทางในการแก้ไขโดยจำเพาะเจาะจงไปที่หลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์มากนักและไม่ได้เชื่อมโยงเรื่องราวดังกล่าวว่ามีความเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหารวมถึงสาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรซึ่งมีความแตกต่างตรงที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาในเรื่องนี้

1.4.8 พระมหาวินัย ผลเจริญ ศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและขบวนการประชาสังคมของพุทธศาสนาในสังคมไทย (หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516-ปัจจุบัน)” (2544, บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดและขบวนการประชาสังคมของพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้น หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สังคมไทยได้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยมองจากการที่มีการรวมตัวของกลุ่มชาวพุทธมากขึ้นกว่ายุคก่อนหน้านี้อย่างมาก โดยการรวมตัวนั้นเป็นการรวมกลุ่มทั้งในส่วนของการพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน กลุ่มเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดทางพุทธศาสนาจากปัญญาชนหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรับอิทธิพลทางความคิดจากสุลักษณ์ ศิวลักษณ์ และสุลักษณ์ก็ได้มีการก่อตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้นมาทำงานโดยใช้หลักพุทธศาสนาเป็นแนวทางและเป้าหมาย

ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้พยายามนำเสนอการรวมตัวของกลุ่มชาวพุทธในรูปแบบต่างๆ ตามสถานะและตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งการเกิดขึ้นของกลุ่มเหล่านี้อาจเป็นผลมาจากบรรยากาศของประชาธิปไตยที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นและองค์กรพุทธเหล่านี้ก็มีส่วนต่อการสรรค์สร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นด้วย แม้ว่าวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะกล่าวถึงองค์กรพุทธที่เกิดขึ้นนั้นจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สิทธิและเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยแต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงปัญหาของคณะสงฆ์ซึ่งจะว่าไปแล้วก็เป็นองค์กรพุทธเช่นเดียวกัน และเป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตว่าคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรพุทธขนาดใหญ่มีโครงสร้างที่เอื้อต่อการเป็นประชาธิปไตยหรือไม่หรือปัญหาของคณะสงฆ์เองเกิดจากโครงสร้างที่ไม่เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยเองกำลังศึกษา

1.4.9 ไพท นาควิษระ ศึกษาเรื่อง “บทบาทและหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์ไทย” (2547, บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่าพระอุปัชฌาย์มีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นผู้ที่คอยค้ำค้ำและนำอุปสัมปทาเปกขะเข้ามาใช้ชีวิตในพระศาสนา อีกทั้งยังเป็นผู้คอยปกครองดูแลให้การศึกษาอบรมสัทธิวิหาริก ให้ได้รับการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของพระศาสนาอีกด้วย การที่พระพุทธศาสนากำหนดให้พระนวกะต้องมีพระอุปัชฌาย์เป็นผู้คอยปกครองดูแลนั้น ก็เพื่อความไพบุลย์ของพระศาสนาและความเจริญงอกงามของตัวพระนวกะเอง ความเจริญงอกงามและความไพบุลย์ดังกล่าวนี้ จะประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ก็ต่อเมื่อพระศาสนาได้พระอุปัชฌาย์ที่มีความรู้ความสามารถ และได้เดินตามบทบาทและหน้าที่อย่างไม่ขาดตกบกพร่องตามที่พระวินัยกำหนด

ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีการศึกษาถึงเรื่องพระอุปัชฌาย์แม้จะมีส่วนช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับการปกครองคณะสงฆ์และความงอกงามของพระพุทธศาสนาก็จริงหรือแม้กระทั่งมองว่าสาเหตุที่พระอุปัชฌาย์ละเลยบทบาทอาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ก็ตาม แต่งานวิจัยดังกล่าวมีความแตกต่างจากงานวิจัยของผู้วิจัยตรงที่ผู้วิจัยศึกษาเรื่องปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในด้านอื่นเช่น การกระจายอำนาจการปกครองจากการรวมศูนย์อำนาจส่วนกลางไปสู่การกระจายอำนาจการปกครองในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อให้สามารถทำงานที่ตอบสนองต่อกลุ่มของพื้นที่ต่างๆ ได้มากขึ้นและมีภาคประชาชนคอยตรวจสอบแทนที่จะให้รัฐคอยตรวจสอบอันจะทำให้พระสงฆ์มีบทบาทที่เห็นห่างจากสังคมมากขึ้น

1.4.10 นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทและผลงานของมหาเถรสมาคม” (2549, บทคัดย่อ) ผลการวิจัยพบว่า เป็นการศึกษาถึงบทบาทและหน้าที่ของมหาเถรสมาคมนับตั้งแต่เริ่มมีการจัดตั้งมหาเถรสมาคมในสองยุคด้วยกันกล่าวคือ ศึกษาในยุคที่มหาเถรสมาคมซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (2445) ในรัชสมัยของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและยุคของมหาเถรสมาคมซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บทบาทและหน้าที่ของมหาเถรสมาคมซึ่งอยู่ในสองยุคนี้ได้ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์

งานวิจัยดังกล่าวเจาะจงการศึกษาเฉพาะบทบาทและผลงานของมหาเถรสมาคมเท่านั้น ซึ่งไม่ได้ศึกษาถึงภาพรวมทั้งหมดของสภาพปัญหาคณะสงฆ์ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

1.4.11 พระมหาไพฑูริย์ วรรณบุตร ศึกษาเรื่อง “ประวัติการบริหารคณะสงฆ์ไทย”

(2550, บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่าโครงสร้างและการจัดองค์การบริหารคณะสงฆ์ไทยเป็นสิ่งที่มีการสืบทอดมาอย่างเป็นระบบมีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ส่วนสาเหตุของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและการจัดองค์การบริหาร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองตามยุคสมัย สำหรับผลกระทบและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันพบว่า การบริหารคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคนั้นจะมีการรวมศูนย์อำนาจที่เจ้าคณะภาคหรือเจ้าคณะจังหวัดรับผิดชอบภารกิจทั้งหลายในพื้นที่แต่เพียงผู้เดียวไม่มีรูปแบบคณะกรรมการในการทำงาน เนื่องจากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับดังกล่าวไม่เอื้อให้เกิดการบริหารเป็นรูปแบบคณะทำงานหรือองค์กรทางคณะสงฆ์แต่อย่างใด จึงทำให้งานขาดความต่อเนื่อง

ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้เสนอทางออกให้แก่การปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยเน้นการปรับปรุงองค์การภายในด้วยการใช้หลักการบริหารโดยเล่าถึงประวัติศาสตร์การบริหารของคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่งานวิจัยดังกล่าวมีความแตกต่างจากงานของผู้วิจัยที่ต้องการนำเสนอการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารที่ไม่ใช่เพียงแค่ความคล่องตัวทางการบริหารดังเช่นในระบบราชการเท่านั้นแต่ต้องการที่จะนำเสนอทางออกของการปกครองคณะสงฆ์ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามามีบทบาทในการกำกับวัดและพระสงฆ์ด้วย

1.4.12 วัชร งามจิตระเจริญได้ศึกษาเรื่อง “สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา” (2556, บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่า สมณศักดิ์นั้นมีข้อดีไม่น้อยไปกว่าข้อเสีย ปัญหาของสมณศักดิ์ที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่รุนแรงและส่งผลกระทบจนถึงขนาดนำไปสู่การยกเลิกสมณศักดิ์แต่อย่างใด สมณศักดิ์จึงควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข โดยการปรับปรุงแก้ไขนั้นที่มีหนทางความเป็นไปได้คือ การปรับปรุงวิธีพิจารณาสมณศักดิ์โดยให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์มีส่วนร่วมในการคัดเลือกเพื่อป้องกันการวิ่งเต้น และตามมาด้วยการปรับปรุงเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของผู้ควรได้รับสมณศักดิ์โดยการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีผลงานด้านอื่นๆ เช่น การศึกษา และการพัฒนาสังคม ได้รับสมณศักดิ์ด้วย และตามมาด้วยการ

ปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม และควบคุมการตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์

การศึกษาเรื่องดังกล่าวมีความแตกต่างกับงานของผู้วิจัยตรงที่งานของผู้วิจัยต้องการระบุถึงสภาพปัญหาของหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์และนำเสนอถึงแนวทางการแก้ไขเรื่องดังกล่าวเป็นการเฉพาะ

1.4.13 ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา” (2558, บทคัดย่อ) ผลการวิจัยพบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2535 มีรูปแบบสมบูรณ์อาณัติราชย์ส่งผลให้การบริหารจัดการอริกรณทั้ง 4 ด้วยอริกรณสมณะทั้ง 7 เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ความล่าช้า ความไม่เป็นธรรม ความไม่ชัดเจนตามพระธรรมวินัยซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจในด้านความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ ข้อดีของการบริหารจัดการ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์มองว่า มีความเป็นเอกภาพและมีความใกล้ชิดกับรัฐ ส่วนข้อเสียนั้นได้แก่ การประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัยและความเสื่อมศรัทธาของประชาชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม 3 ประการ คือ 1) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 2) โครงสร้างของมหาเถรสมาคม และ 3) ระบบสมณศักดิ์

ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ได้เสนอแนวทางแก้ไข 1) แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย 2) ปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ลดขั้นตอนการทำงานและมีการกระจายอำนาจให้ส่วนท้องถิ่น เพื่อความรวดเร็วและเป็นธรรม และ 3) แก้ไขระบบสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์และการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตามพระธรรมวินัยอย่างเป็นธรรมและเป็นมีประสิทธิภาพ การศึกษาเรื่องดังกล่าวมีความแตกต่างกับงานของผู้วิจัยตรงที่ประเด็นในการศึกษาของผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาถึงปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ปัญหาการขาดประสิทธิภาพการปกครองและปัญหาของหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์และนำเสนอถึงแนวทางการแก้ไขทั้งใน 3 ประเด็น ซึ่งพยายามที่จะศึกษาและนำเสนอทางออกในปัจจุบันและอนาคต ในเนื้อหาของงานวิจัยเองมีบางส่วนที่เห็นตรงกันและเห็นต่างกันบ้างเพราะประเด็นในการศึกษาของดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ กับผู้วิจัยมีความใกล้เคียงเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งขอบเขตการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.5.1 ขอบเขตด้านข้อมูล

1.5.1.1 ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับมหาวิทยาลัย และคัมภีร์อรรถกถา รวมทั้งเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ

1.5.1.2 ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์จำนวน 6 รูป/คน

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.5.2.1 ศึกษาปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันคือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-ปี พ.ศ. 2559

1.5.2.2 ศึกษาสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

1.5.2.3 ศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสาร และใช้การสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.6.1 สืบค้นเอกสารและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ไทย จากเอกสารต่างๆ ได้แก่ หนังสือการปกครองคณะสงฆ์ไทย เอกสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

- ก) สำนักหอสมุดแห่งชาติ
- ข) สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ค) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ง) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง

1.6.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคือนักวิชาการทั้งคณาจารย์และบรรพชิต จำนวน 6 รูป/คน ได้แก่ โดยใช้ความเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับคณะสงฆ์โดยเฉพาะด้านการบริหารปกครองเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิดังต่อไปนี้

1.6.2.1 พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สญญโต)

1.6.2.2 พระไพศาล วิสาโล

1.6.2.3 พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

1.6.2.4 ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

1.6.2.5 อาจารย์สุรพศ ทวีศักดิ์

1.6.3.6 อาจารย์ ญัฐนันท์ สุตประเสริฐ

1.6.3 เรียบเรียงและจัดลำดับข้อมูลที่ค้นคว้ามาอย่างเป็นระบบ

1.6.4 นำข้อมูลที่ได้มาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความและแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัย

1.6.5 สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ได้ทราบปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

1.7.2 ได้ทราบสาเหตุและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

1.7.3 ได้ทราบแนวทางในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

บทที่ 2

ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

2.1 ความเป็นมาและสาเหตุของการปกครองคณะสงฆ์

ความเป็นมาของการปกครองคณะสงฆ์มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องยาวนานโดยตั้งแต่เริ่มแรกนั้นการปกครองคณะสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นมาตรฐานในการปกครอง แต่ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ประมาณ ปี พ.ศ. 234-235 พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศต่างๆ โดยผ่านสมณทูต 9 สาย ตามที่ปรากฏหลักฐานจากหนังสือ *ปฐมสมันตปาสาทิกา* (พระพุทธโฆษาจารย์, 2554, น. 105) เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ประเทศเหล่านั้นได้มีกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองเข้ามามีส่วนประกอบสำคัญต่อมาตรฐานการปกครองคณะสงฆ์จากแต่เดิมที่มีพระธรรมวินัยเป็นมาตรฐานการปกครองคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในประเทศไทยได้เกิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2445 (รศ. 121) ทั้งที่ก่อนหน้านี้คณะสงฆ์โดยส่วนใหญ่อยู่อยู่กับพระธรรมวินัยที่ใช้เป็นมาตรฐานในการปกครอง สิ่งเหล่านี้คือ พัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์จากการยุคสมัยที่ใช้พระธรรมวินัยแต่เพียงอย่างเดียวเป็นมาตรฐานการปกครองคณะสงฆ์มาสู่ยุคสมัยที่คณะสงฆ์มีกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีส่วนสำคัญต่อจากพระธรรมวินัยเพื่อเป็นมาตรฐานการปกครองคณะสงฆ์ พัฒนาการของการปกครองคณะสงฆ์จากยุคสู่ยุค จึงน่าจะช่วยอธิบายพัฒนาการของการปกครองคณะสงฆ์ในมิติของ รูปแบบการปกครอง โครงสร้างการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นรัฐในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และรัฐสมัยใหม่ ดังในประเทศไทยในปัจจุบัน ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ดังจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

2.1.1 การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เข้าสู่ประเทศไทยจากชมพูทวีปหรือประเทศอินเดีย ในปัจจุบัน การเข้ามาของพระพุทธศาสนาเองมีแหล่งที่มาและยุคสมัยที่แตกต่างกัน “นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์โบราณคดีมีทรรศนะที่แตกต่างกันในเรื่องเมืองที่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยเป็นครั้งแรกในสุวรรณภูมิแต่ก็สามารถยอมรับร่วมกันว่า พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกในตอนกลางของประเทศที่เป็นอาณาจักรทวารวดี” (ภัทรพร สิริกาญจน, 2557, น. 6) อย่างไรก็ตามที่กล่าวมานี้มิได้มีเจตนาจะถกเถียงเรื่องการเข้ามาของพระพุทธศาสนาว่าเข้ามายุคแรก ในสมัยใด และ

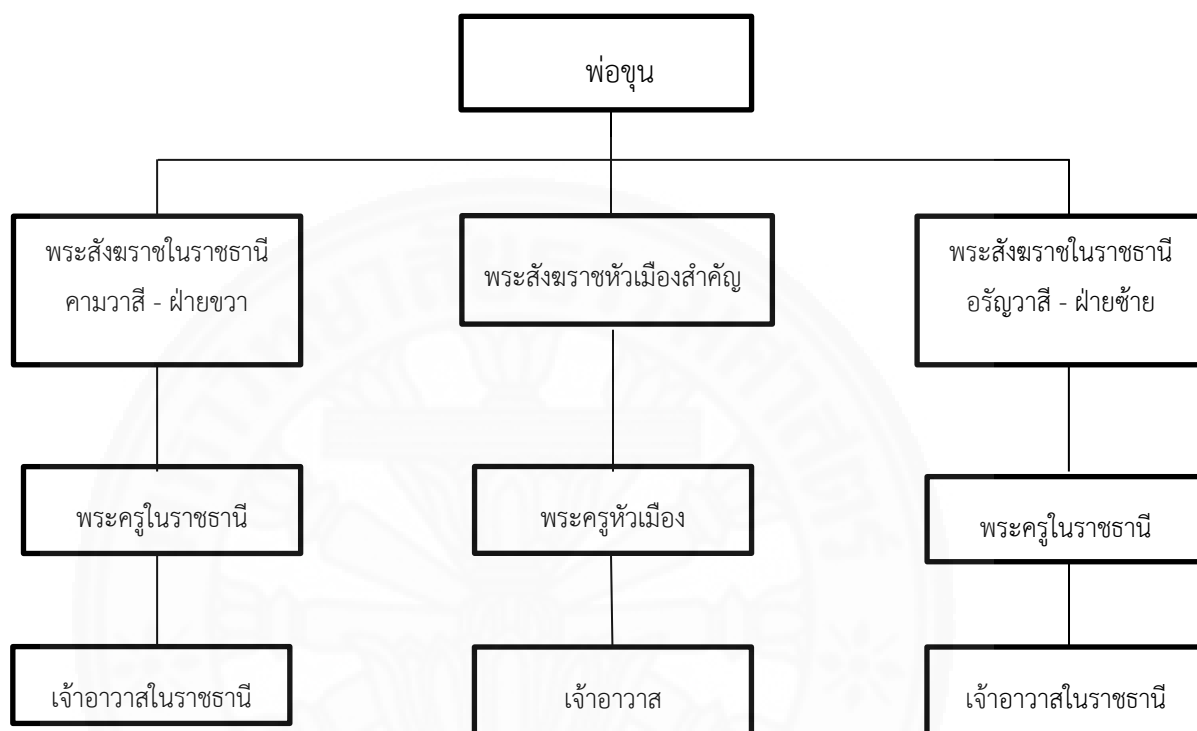
เมืองใดเป็นเมืองแรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาแต่ต้องการกล่าวถึง การเข้ามาของพระพุทธศาสนามีหลักฐานว่า พระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ประเทศไทยเป็นครั้งแรกในบริเวณสุวรรณภูมิ แต่ในที่นี้หากจะกล่าวถึงเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ไทยแล้วตำราทางประวัติศาสตร์ไทยมักจะกล่าวถึงกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแรกของไทยเสมอ ความเป็นมาของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในที่นี้จึงขออนุโลมกล่าวตามรายละเอียดการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยใช้กรุงสุโขทัยเป็นตัวตั้งในการอธิบายเนื่องจากมีข้อมูลการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนกว่า ยุคทวารวดี ยุคตาพรลิงค์ ยุคศรีวิชัย และยุคล้านนา ในที่นี้จึงขอก้าวความเป็นมาของการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยเริ่มต้นจากสมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 3 ในการอธิบายความเป็นมาของเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ไทยดังกล่าว

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยมีการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์มีปรากฏเป็นแบบแผนชัดเจน ในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไทผู้ทรงอาราธนาพระมหาสามี (บางแห่งใช้ “สวามี”) (บางมติเห็นว่า พระมหาสามีสังฆราชรูปนี้เป็นชาวลังกาแต่มาอยู่ที่นครพน) (วัชรงามจิตรเจริญ, 2556, น. 13) มาตั้งสำนักเผยแผ่พระศาสนา ณ วัดป่ามะม่วงในกรุงสุโขทัย ใน พ.ศ. 1904 การที่พระมหาธรรมราชาลิไท ทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชมายังกรุงสุโขทัยนี้ทำให้สถานภาพของพระสงฆ์คณะลังกาวงศ์มีความมั่นคงยิ่งขึ้น อีกทั้งพระสงฆ์ลังกาวงศ์เป็นพระนักปฏิบัติกรรมฐานนิยมพำนักอยู่ในวัดที่ห่างไกลจากตัวเมือง คณะนี้จึงมีชื่อเรียกในสมัยนั้นว่า คณะอรัญญวาสี ในหนังสือพงศาวดารเหนือเรียกว่า คณะฝ่ายซ้าย และเรียกคณะคามวาสี ว่า คณะฝ่ายขวา คณะนี้คือพระสงฆ์ที่อยู่ในกรุงสุโขทัยแต่เดิมพำนักอยู่ในวัดซึ่งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านหรือตัวเมือง พระสงฆ์กลุ่มนี้เป็นพระสายนักวิชาการจะศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลัก

ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย จึงมีการจัดรูปแบบการจัดการองค์กรสงฆ์ โดยแบ่งเป็น 2 คณะด้วยกัน คือ คณะคามวาสีและคณะอรัญญวาสี คณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายแยกการปกครองเป็นอิสระจากกัน แต่ละคณะมีเจ้าคณะปกครองบังคับบัญชาสูงสุดเป็นของตนเองเรียกว่าสังฆราช เช่นใน พ.ศ. 1949 พระบรมครูดีโลกดิลกิตรัตนศีลคันทวนวาสี ธรรมกิตติ สังฆราชมหาสามีสถิต ณ วัดป่าแดงทรงเป็นสังฆราชคณะอรัญญวาสี ในเวลาเดียวกันนั้น พระสังฆราชญาณรุจิรมหาเถรทรงเป็นพระสังฆราชของคณะคามวาสี (วิเชียร อากาศฤกษ์และสุนทร สุภูตะโยธิน, 2528, น. 18)

การปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองที่สำคัญ พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งประจำตำแหน่งหัวเมืองในฝ่ายอาณาจักรสุโขทัยจึงมีพระสังฆราชหลายองค์ (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, 2514, น.165) ในส่วนการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชนั้นเป็นธรรมเนียมนิยมที่พระมหากษัตริย์จะทรงสถาปนาขึ้นเท่านั้น ดังนั้นพระสังฆราชจึงขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์และใน

ขณะเดียวกันพระสังฆราชก็จะปกครอง บังคับบัญชาพระสงฆ์ผู้อยู่ภายใต้ปกครองรองลงตามลำดับชั้น คือพระครูและเจ้าอาวาส โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2527, น. 55, อ้างถึงใน
คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, น. 68)

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยดูเหมือนว่าพระสังฆราชก็ยังอยู่ภายใต้
อำนาจของพระมหากษัตริย์เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระสังฆราช คณะสงฆ์เองยังไม่มี
อิสระมากพอที่จะตั้งสมเด็จพระสังฆราชด้วยตนเอง ทั้งนี้ฝ่ายรัฐก็อาศัยคณะสงฆ์ให้เป็นผู้ที่ทำหน้าที่
สั่งสอนประชาชน ผลประโยชน์อันเกิดจากรัฐคือประชาชนอยู่ในศีลในธรรมบ้านเมืองก็สงบสุข นี่คือ
ประโยชน์จากรัฐที่พึงได้เพราะเสมือนเป็นการยืมมือพระสงฆ์ช่วย แต่รัฐเองก็ยังหวั่นเกรงเมื่อคณะ
สงฆ์ได้รับการยอมรับศรัทธาจากประชาชน หากคณะสงฆ์แตกร้าง หรือมีการแข็งขันต่อพระราช
อำนาจล้วนแต่เป็นภัยคุกคามต่อการปกครองของพระเจ้าแผ่นดินทั้งสิ้น ฝ่ายคณะสงฆ์เองก็ต้องการ
อำนาจรัฐมาค้ำจุนปกป้องพุทธศาสนาให้มีความเจริญและมั่นคงเป็นเอกภาพ ดังในศิลาจารึก จาก
สุโขทัยเล่าว่า

เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งหรือนิกายหนึ่งถึงแก่ภรรณภาพ พระสงฆ์ในวัดนั้น

จึงเลือกพระภิกษุอีกรูปหนึ่งขึ้นเป็นเจ้าอาวาสแทน ซึ่งเท่ากับว่าเป็นประธานของสงฆ์ กลุ่มนั้นหรือนิกายนั้นวัดอื่นๆ ด้วย ได้จัดพิธีสถาปนาเจ้าอาวาสใหม่ประกอบด้วยการ ถวายสังฆาฏิและเครื่องบริวารบางอย่างของเจ้าอาวาสเก่าให้แก่เจ้าอาวาสใหม่ แต่ แทนที่พระสงฆ์จะจัดพิธีขึ้นเอง กลับไปเชิญให้พระเจ้าแผ่นดินสุโขทัยมาเป็นผู้ถวาย หรือแต่งตั้งเจ้าอาวาสที่พระสงฆ์ได้เลือกขึ้นเองนั้นแล้ว (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 293)

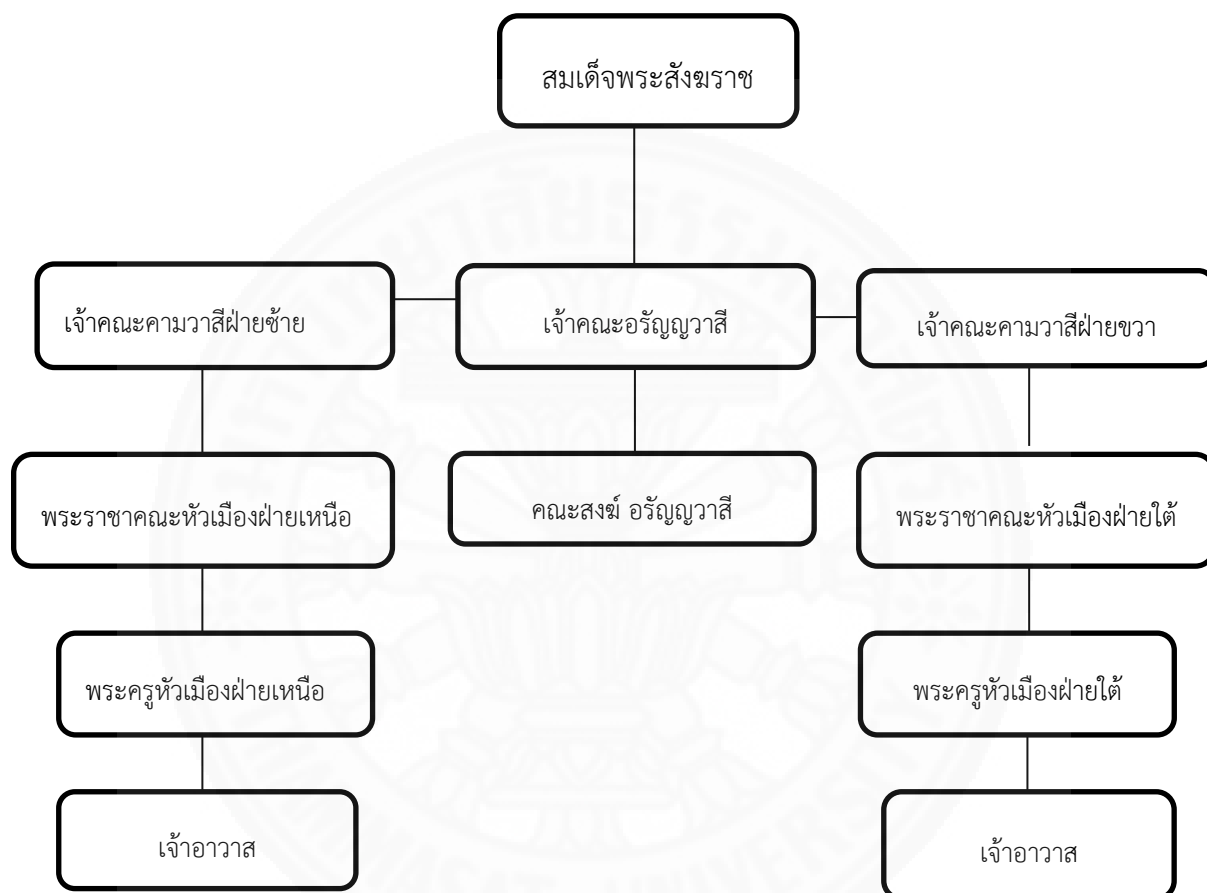
จากศิลาจารึกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้พระสงฆ์จะเป็นอิสระแต่ก็ยังคง อาศัยอำนาจรัฐคือพระมหากษัตริย์มาหนุนเสริมความมั่นคงในการปกครองแก่คณะสงฆ์ แต่คณะสงฆ์ ในสมัยนั้นก็ยังมิกลุ่มพระสงฆ์ที่ยังมีความเชื่อที่หลากหลายกระจ่ายกันอยู่แต่ยังมิมีการใช้อำนาจรัฐ นั้นมาจัดการกลุ่มคณะสงฆ์ที่เห็นต่างเหล่านั้น พระมหากษัตริย์หรือรัฐหากเห็นชอบกับสำนักใดก็ ปฏิบัติด้วยการสนับสนุนสำนักหรือคณะสงฆ์กลุ่มนั้นๆ เพียงเท่านั้น สิ่งเหล่านี้จึงทำให้พุทธศาสนาใน สมัยสุโขทัยมั่นคงเพราะปราศจากการเมืองต่างศาสนาและความหลากหลายของสังคมที่รัฐคอย ควบคุมตั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันความหลากหลายดังในอดีตสังคมเป็นผู้ควบคุมการปะทะและความ ขัดแย้งทั้งภายในศาสนาและนอกศาสนาจึงดูน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันที่รัฐเป็นผู้ที่คอย ควบคุมความหลากหลายแทนสังคม

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น “การปกครองคณะสงฆ์ยังคงเป็นไปตามแบบอย่าง การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัย กล่าวคือ คณะสงฆ์แบ่งเป็น 2 คณะ ได้แก่คณะคามวาสีกับคณะ อรัญวาสี” (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539, น. 11) ต่อมาสมัยอยุธยา “ในรัชสมัยพระนเรศวรมหาราชได้ กำหนดคณะสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งจากลังกาวงศ์ เรียก คณะป่าแก้ว หลัฐานตอนปลายอยุธยากล่าวว่า คณะสงฆ์แบ่งเป็น 3 คณะ คือคณะคามวาสีฝ่ายขวา คณะคามวาสีฝ่ายซ้ายและคณะใหญ่คณะอรัญญ วาสี” (คณินันต์ จันทะบุตร, 2532, น. 20) ดังนั้น ในการปกครองคณะสงฆ์ภายในกรุงศรีอยุธยานั้น จึงมีเจ้าคณะใหญ่ 3 รูป “สำหรับกิจการคณะสงฆ์ตามหัวเมืองชั้นในและชั้นนอก เจ้าคณะใหญ่ทั้งสาม รูปแบ่งเขตกันรับผิดชอบ กล่าวคือเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมือง ฝ่ายเหนือ เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวাপกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายใต้ส่วนเจ้าคณะ อรัญวาสีปกครองบังคับบัญชาพระสงฆ์คณะอรัญวาสีทั้งในหัวเมืองฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้” (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, น. 71)

ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาการคณะสงฆ์รองเจ้าคณะใหญ่คือพระราชาคณะ พระครูและเจ้า อาวาสปกครองลดหลั่นกันตามลำดับชั้น กล่าวคือพระราชาคณะปกครองคณะสงฆ์ในหัว เมืองที่สำคัญมากและในบางหัวเมืองพระราชาคณะผู้ปกครองมีตำแหน่งเป็นพระสังฆ-

ราชตามแบบอย่างสุโขทัยสำหรับหัวเมืองที่มีความสำคัญน้อย

เจ้าคณะผู้ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองนั้นมีสมณศักดิ์ชั้นพระครู ส่วนตำแหน่งกว่าพระครู คือเจ้าอาวาสวัดต่างๆ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539, น. 13)

ภาพที่ 2.2 การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539, น. 14)

ดังนั้น การจัดองค์กรสงฆ์ในลักษณะเช่นนี้ดูจะเป็นการแบ่งแยกอำนาจการปกครองกันที่ดูจะมีอิสระต่อกัน ดังที่แสง อุดมศรี ได้วิเคราะห์ไว้ในหนังสือเรื่อง *การปกครองคณะสงฆ์ไทย* ว่า “การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยอยุธยาดำรงอยู่ในลักษณะนี้ โดยแต่ละคณะมีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนๆ” (แสง อุดมศรี, 2534, น. 70) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ สายชล สัตยานุรักษ์ที่ได้ให้ความเห็นไว้ในหนังสือเรื่อง *พุทธศาสนากับแนวคิดทางการ*

เมือง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325 – 2352) ว่า “ในเมื่อไม่มีการ รวมศูนย์อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ ย่อมทำให้การประกอบกิจกรรมต่างๆ ของสงฆ์แต่ละฝ่ายเป็น อิสระจากกัน และแต่ละฝ่ายคงจะพัฒนาความรู้ความคิดและหลักปฏิบัติไปตามแนวทางของตน ” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546, น. 48-49)

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยธนบุรีซึ่งมีระยะเวลาเพียง 15 ปี โครงสร้างการ ปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงธนบุรีคงเป็นไปตามแบบแผนที่เคยเป็นมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคงมีโครงสร้างไม่แตกต่าง จากสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงธนบุรี คณะสงฆ์ยังคงแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย มีเพียงชื่อเรียกเท่านั้นที่ เปลี่ยนไป คือ เปลี่ยนชื่อเรียกจากคณะหรือฝ่ายเป็น “หน” (หน แปลว่า ทิศ ทิศทาง ที่ตั้ง ฝ่าย) ดังนี้

- (1) ความวาสีฝ่ายซ้าย เปลี่ยนเป็น หนเหนือ
- (2) ความวาสีฝ่ายขวา เปลี่ยนเป็น หนใต้
- (3) อรัญวาสีคงเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง

แต่ละหนของการปกครองดังกล่าวนี้ จะมีพระเถระที่มีสมณศักดิ์สูงเป็นเจ้าหน้าที่ ปกครองดูแลวัดและพระสงฆ์ในเขตการปกครองของตนทั้งหมด ส่วนสมเด็จพระสังฆราชทรงดำรง ฐานะเป็นประมุขสูงสุดของพระภิกษุสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร สำหรับพระมหากษัตริย์นอกจากจะทรง เป็นพระประมุขของราชอาณาจักรแล้ว โดยนิตินัยยังทรงเป็นผู้ปกครองสูงสุดของพระสงฆ์ในพระ ราชอาณาจักรทั้งหมดด้วย ทรงเป็นผู้สถาปนาหรือแต่งตั้งถอดถอนสมเด็จพระสังฆราชได้ตามที่ทรง เห็นสมควร หลักการดังกล่าวนี้ปรากฏผลให้เห็นได้ชัดเจนในสองกรณี กรณีที่หนึ่งพระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช “ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดฯ ให้ถอดยศ สมเด็จพระสังฆราช (ชื่น) วัดหงส์ ลงมาดำรงตำแหน่งพระธรรมธีรราชมหามุนี และโปรดฯ ให้สมเด็จพระสังฆราช (สี) พระพุฒา- จารย์ และพระพิมลธรรมที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระบรมราชโองการให้ถอดยศ กลับมา ดำรงตำแหน่งและสมณศักดิ์เดิมต่อไป ” (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, น. 15)

กรณีที่สองพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงประกาศกฎหมาย พระสงฆ์ไว้ 10 ข้อ หรือ 10 มาตรา ในปี พ.ศ. 2344 โดยมีพระประสงค์จะกำจัด พระภิกษุสามเณรลัทธิผู้ล่วงละเมิดพระวินัยนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการพระสงฆ์ ส่วนรวมให้พ้นไปจากวงการพระศาสนา หลังจากทรงประกาศใช้กฎหมายคณะสงฆ์ไม่ นานนัก มีพระภิกษุสามเณรลัทธิ 128 รูป ถูกจับสึกและถูกลงโทษให้ทำงานหนักเป็น การชดใช้ความชั่วที่ได้ก่อขึ้น (สุนทร ณ รังสี, 2539, น. 6-7)

อย่างไรก็ตามการบังคับใช้บทลงโทษตามกฎหมายดังกล่าว มิใช่บังคับใช้เฉพาะ “พระสงฆ์สามเณรผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่บังคับใช้ถึงบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษด้วย กล่าวคือ ถ้าเป็นผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชา ก็ต้องมีโทษด้วย ฐานละเลยไม่ระวังว่ากล่าวตักเตือน ถ้าเป็นญาติพี่น้องหรือผู้ร่วมสถานะเดียวกันก็ต้องมีโทษด้วยเช่นเดียวกัน ” (<http://www.posttoday.com>) และในขณะเดียวกันในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ยังได้ มีการปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ตามที่ กระจ่าง นันทโพธิ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่อง *มหานิกาย-ธรรมยุต ความขัดแย้งภายในของคณะสงฆ์ไทย กับ การล่องเลพอำนาจการปกครองระหว่างฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร* ไว้ว่า “ได้ทรงตั้งกรมสังฆการีเป็นผู้ควบคุมสงฆ์อย่างใกล้ชิด ซึ่งกรมดังกล่าวมีอำนาจให้คุณให้โทษแก่พระสงฆ์ทั้งทางตรงทางอ้อม รวมทั้งมีอำนาจในการชำระอธิกรณ์ (คดีที่พระภิกษุทำผิดพระวินัย) อีกด้วย ซึ่งก็ทำให้เกิดความตึงเครียดในวงการสงฆ์ไทยในเวลานั้นมิใช่น้อย” (กระจ่าง นันทโพธิ์, 2544, น. 30) ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนอกจากพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระวินัยแล้วในขณะเดียวกันก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย 10 ข้อซึ่ง กฎหมายดังกล่าวนี้อาจถือว่าเป็นครั้งแรกของการเกิดขึ้นของกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ต่อพระสงฆ์และพระสงฆ์เองก็ยังคงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมการตรวจสอบความประพฤติของกรมสังฆการีด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 2 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ยังคงดำเนินไปเช่นเดียวกับในสมัยรัชกาลที่ 1 จะมีแตกต่างอยู่บ้าง เช่น “หลังจากสมเด็จพระ (สุก) วัฒนมหาธาตุ ซึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่สอง แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2354 ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระพนรัตน์ (มี) วัดราชบูรณะ ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่ 3 พร้อมทั้งอาราธนาไปสถิตอยู่ที่วัดมหาธาตุ” (แสง อุดมศรี, 2534, น. 73)

และหลังจากที่

สมเด็จพระสังฆราช (มี) สิ้นพระชนม์ ในปี พ.ศ. 2362 ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร (สุก) วัฒนมหาธาตุขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ต่อมา และต่อจากนั้นเมื่อสมเด็จพระสังฆราช (สุก) สิ้นพระชนม์ลง ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช (ด่อน) วัฒนมหาธาตุขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช (พิฑูร มลิวัดย์และคณะ, 2527, น. 21)

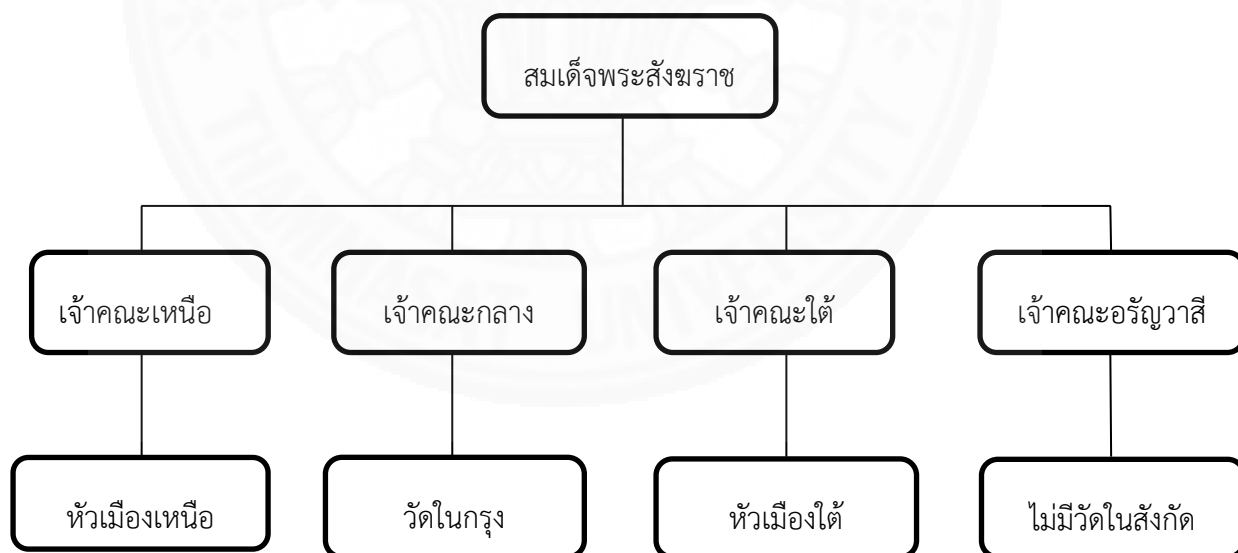
“ครั้นตถึงสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้รวมวัดพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ในจังหวัดกรุงเทพโดยมากเข้ามาเป็นคณะหนึ่งต่างหาก เรียกว่า คณะกลาง ขึ้นตรงต่อกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส แต่สมัยยังทรงเป็นกรมหมื่นนุชิตชิโนรส อธิบดี

สงฆ์วัดพระเชตุพนคณะใหญ่แห่งการปกครองคณะสงฆ์จึงมี 4 คณะ คือ” (สุนทร ณ รัชชี, 2539, น. 7)

- (1) คณะกลางมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในกรุงเทพฯ ทั้งหมด
- (2) คณะเหนือ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- (3) คณะใต้ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ภาคใต้ทั้งหมด
- (4) คณะอรัญญวาสี มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ทั่วประเทศ เฉพาะวัดที่มุ่งเน้นหนักในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นหลัก

การปกครองคณะสงฆ์ในระดับสูงสุดมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประมุข ระดับต่ำลงมาแยกออกเป็น 4 คณะ มีเจ้าคณะเป็นผู้รับผิดชอบลดหลั่นไปตามลำดับ แต่คณะสงฆ์ทั้งหมดทั่วประเทศก็ต้องขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ (แสวง อุดมศรี, 2534, น. 73)

สำหรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่แบ่ง “ออกเป็น 4 คณะในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ ได้ดำเนินมาจนถึงสมัยการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ในสมัยรัชกาลที่ 5” (พิฑูร มลิวัลย์และคณะ, 2527, น. 23)

ภาพที่ 2.3 การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, น. 79)

สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช มีการผลัดเปลี่ยนตามโอกาสและวาระดังนี้

กล่าวคือ “เมื่อสมเด็จพระสังฆราช (ด่อน) สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 2385 ได้ทรงสถาปนาพระพนรัตน์ (นาค) วัดราชบูรณะ ขึ้น เป็นสมเด็จพระสังฆราชแทน ครั้นเมื่อสมเด็จพระสังฆราช (นาค) สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 2392 นั้น ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชก็ว่างลงจนถึงสิ้นสมัยรัชกาลที่ 3” (พิพิธมลิวัลย์และคณะ, 2527, น. 23)

สิ่งสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงในทางการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ การเกิดขึ้นของธรรมยุติกนิกาย ที่ก่อตั้งโดย พระวชิรญาณภิกขุซึ่งดูเหมือนว่ามีความพยายามที่จะแยกเป็นอิสระจากโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จากคณะทั้ง 4 ตามในสมัยรัชกาลนี้โดยสามารถพิจารณาจากพระศานของพระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ท่านได้ให้พระศานว่า “ธรรมยุติกนิกาย ถือ กำเนิดขึ้นมาและพยายามแยกคณะเป็นอิสระจากกันทั้ง 4 แต่กระนั้นก็ดี คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายยังรวมอยู่ภายใต้การปกครองคณะสงฆ์ของคณะกลาง ตลอดสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4” (พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539, น. 26) ซึ่งในส่วนนี้จะขอกล่าวรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

2.1.2 การปกครองคณะสงฆ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แสวง อดมศรี ได้ ให้พระศานไว้ว่า

การปกครองคณะสงฆ์ในตอนต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า รัชกาลที่ 4 นอกจากจะแบ่งออกเป็น 4 คณะ เหมือนสมัยรัชกาลที่ 3 แล้ว ยังมีคณะธรรมยุติกนิกายเพิ่มขึ้นอีกคณะหนึ่ง กล่าวคือ

1. คณะกลาง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดมหาธาตุ เป็นเจ้าคณะใหญ่
2. คณะเหนือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อยู่) วัดสุทัศน์เทพวรารามเป็นเจ้าคณะใหญ่
3. คณะใต้ สมเด็จพระวันรัตน์ (เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม เป็นเจ้าคณะใหญ่
4. คณะอรัญญวาสี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สน) วัดสระเกศ เป็นเจ้าคณะใหญ่
5. คณะธรรมยุติกนิกาย กรมหมื่นบวรรั้งสีสุริยพันธ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นเจ้าคณะใหญ่ (แสวง อดมศรี, 2534, น. 95)

สิ่งที่น่าสังเกตสำหรับในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากพระศานของพระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้พระศานไว้ว่า

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างก็คือการเจริญเติบโตของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายที่มีอิสระในการบริหารกิจการคณะของตน เจ้าคณะธรรมยุตในสมัยนั้นคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สมัยดำรงสมณศักดิ์เป็นที่กรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธุ์ มีตำแหน่งเป็นรองเจ้าคณะกลางก็จริง แต่มีสิทธิ์ขาดในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายโดยปราศจากการแทรกแซงของเจ้าคณะกลางในสมัยนั้นอันได้แก่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539, น. 26)

เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของการปกครองคณะสงฆ์ไทย กล่าวคือ ตั้งแต่ช่วงรอยต่อระหว่างปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นสิ่งที่ควรจดจำจึงขอกล่าวย้อนหลังไว้ ณ ที่นี้ กล่าวคือ เมื่อพัฒนาการการเติบโตของธรรมยุติกนิกายมีมาอย่างเป็นลำดับ จนต่อมาก่อให้เกิดขึ้นของธรรมยุติกนิกายได้นำความขัดแย้งมาสู่คณะสงฆ์ระหว่างฝ่ายมหานิกายกับธรรมยุติกนิกาย เหตุการณ์จึงเริ่มทวีความน่าสนใจมากขึ้นเมื่อ “พ.ศ. 2394 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต และในขณะเดียวกันพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่และคณะเสนาบดีได้ประชุมพิจารณามีความเห็นร่วมกันให้ทูลเชิญพระเจ้าฟ้ามงกุฏ วัดบวรนิเวศวิหาร ให้ทรงลาผนวชออกมาเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ บรมราชาภิเษก ขึ้นเป็นรัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรี” (แสวง อุดมศรี, 2534, น. 95) ต่อจากนั้นเมื่อ พระเจ้าฟ้ามงกุฏได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น รัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรีแล้ว เมื่อ พ.ศ. 2396 ท่านก็ได้โปรดสถาปนา กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีปิณฑิโนรส (พระเจ้าองค์เจ้าสุกรี) วัดพระเชตุพนขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ “แต่พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งนี้เพียงระยะเวลาอันสั้น และสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2396 ต่อมา ก็มีการสถาปนากรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธุ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) วัดบวรนิเวศวิหาร เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช รูปที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” (แสวง อุดมศรี, 2534, น. 96) แต่การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชนั้นเป็นที่น่าแปลกใจว่า ในขณะนั้นมีพระเถระ 4 รูป ที่มีคุณสมบัติด้านอายุพรรษาด้านความรู้ทางพระไตรปิฎกมากกว่ากรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธุ์ด้วยซ้ำไป พระเถระ 4 รูป ได้แก่

1. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อู่) วัดสุทัศน์เทพวราราม เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ท่านเป็นพระเถระที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงดำริที่จะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช รูปที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่รัชกาลที่ 3 ก็ได้เสด็จสวรรคตเสียก่อน ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 คือ พ.ศ. 2394 ท่านจึงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะในราชทินนามนี้ เพื่ออนุโลมตามพระราชประสงค์ของ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

2. สมเด็จพระวันรัตน์ (เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเป็นเปรียญธรรมกี่ประโยคได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. 2394 มีชนมายุนับถึง พ.ศ. 2396 ได้ 73 ปี

3. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดมหาธาตุ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง เป็นเปรียญธรรม 9 ประโยคมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดีเคยร่วมกับหม่อมไกรสร ทักท้วงการแปลหนังสือของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสมัยยังทรงผนวช ท่านได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. 2394 มีพระชนมายุถึง พ.ศ. 2396 ได้ 70 ปี

4. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สน) วัดสระเกศ เจ้าคณะใหญ่คณะอรัญวาสี เป็นเปรียญธรรม 3 ประโยค (ทราบจากหลักฐานแต่เพียงว่า พ.ศ. 2396 ท่านยังมีชีวิตอยู่) ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. 2394 (แสง อุตมศรี, 2534, น. 96)

พระเถระเหล่านี้มีคุณสมบัติเหมาะสมมากกว่าที่ควรจะได้รับ การสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเพราะด้วยเหตุที่ว่า มีอายุพรรษามาก บางท่านก็ทรงแตกฉานในพระไตรปิฎก แต่เพราะเหตุใดพระเถระรูปหนึ่งรูปใดในทั้ง 4 รูปนี้จึงไม่ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช แต่กลับ “สถาปนากรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธุ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) มิได้ทรงเป็นเปรียญธรรม แต่ดำรงตำแหน่งเป็น เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกฯ ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยพระชนมายุเพียง 44 พระชันษาเท่านั้น” (แสง อุตมศรี, 2534, น. 97) เหตุการณ์ครั้งนี้น่ามาสู่คำถามต่อการปกครองคณะสงฆ์ไทยอีกว่า การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชดังกล่าว นั้น คำตอบของเรื่องนี้คือการเปิดทางให้คณะธรรมยุติกนิกายได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการมากขึ้นหรือไม่ และในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างฐานการรองรับให้ธรรมยุติกนิกายได้มีบทบาทที่เหนือกว่าคณะสงฆ์มหานิกายเดิมหรือไม่โดยใช้วิธีการนำคนของตนเข้าไปมีตำแหน่งปกครองที่สูงที่สุดในทางคณะสงฆ์คือสมเด็จพระสังฆราชใช่หรือไม่ อย่างไรก็ตามภายใต้บรรยากาศการปกครองคณะสงฆ์ในช่วงนี้เป็นที่น่าแปลกใจว่าเพราะเหตุใดจึงมีพระเปรียญและพระราชาคณะเกิดความเบื่อหน่ายในสมณเพศลาสิกขาออกไปเป็นจำนวนถึง 60% ซึ่งหากเทียบกับ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 แล้ว มีพระเปรียญและพระราชาคณะลาสิกขาน้อยมาก อย่างไรก็ตามการที่พระเปรียญและพระราชาคณะลาสิกขาเป็นจำนวนมากนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกอึดอัดต่อการปกครองคณะสงฆ์ที่มีฝ่ายธรรมยุติกนิกายขึ้นมาปกครองพระมหานิกายส่วนใหญ่หรือไม่จนทำให้ต้องหาทางออกโดยการลาสิกขาเสีย ความอึดอัดของพระฝ่ายมหานิกายนั้นเกิดจากปัญหาหลายอย่างเช่น พระมหานิกายถูก

เหยียดหยามจากพระฝ่ายธรรมยุติกนิกายว่าเป็นเพียงสามเณร การไม่ลงสังฆกรรมร่วมกันกับพระฝ่ายมหานิกาย หรือพระมหานิกายเองเดิมซึ่งเป็นพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ถูกดูหมิ่นจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ครั้งยังทรงผนวชว่า “พระสงฆ์เดิมไม่บริสุทธิ์ เป็นอามิสทายาทอ้นมงาย การศาสนาไร้รากเหง้าเนาผู้ไม่มีมูลเป็นที่ตั้งเลื่อมใส” (คณิงนิตย จันทบุตฺร, 2532, น. 22) ประการต่อมายังมีการให้อภิสิทธิ์พิเศษแก่ธรรมยุติกนิกาย อาทิ เช่น

จะไม่ทรงแต่งตั้งพระสังฆราช ทรงปล่อยให้ตำแหน่งนี้ว่างหากพบว่าสมัยใดที่เชื้อพระวงศ์ฝ่ายธรรมยุตไม่เจริญพรรษา และการให้อภิสิทธิ์แก่ฝ่ายธรรมยุตยังสะท้อนให้เห็นจากการที่ทรงกำหนดความแตกต่างระหว่างสมเด็จพระสังฆราชที่เป็นเชื้อพระวงศ์และสามัญชน ถ้าหากเป็นสังฆราชที่เป็นเชื้อพระวงศ์ก็ให้เรียกพระมหาสมณะ ทรงฉัตร 5 ชั้น ถ้าหากเป็นสังฆราชสามัญชนก็ให้เรียกพระสังฆราช ทรงฉัตร 3 ชั้น (คณิงนิตย จันทบุตฺร, 2532, น. 23)

ทั้งที่การให้อภิสิทธิ์พิเศษดังกล่าวขัดต่อหลักการทางพระพุทธศาสนาเนื่องจากพระสงฆ์นั้นต้องเสมอกันด้วยศีล จากการเลือกปฏิบัติเช่นนี้ทำให้ในระยะเวลาต่อมาเกิดความอึดอัดขึ้นอย่างมากในสังฆมณฑล เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่า สภาพภายในของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายจะตกอยู่ในสภาพที่อึดอัดใจในหลายๆ ด้าน แต่โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 นี้ก็ยังคงเหมือนกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์สมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ดังที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้น ต่อมาความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของคณะสงฆ์ก็เกิดขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ซึ่งนับเป็นก้าวใหม่ที่สำคัญของความเปลี่ยนแปลงมาสู่การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทยอย่างใหญ่หลวง ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

2.1.3 การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยที่มีตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)

การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) นับเป็นก้าวสำคัญทางประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ที่บ่งบอกถึงการที่คณะสงฆ์ไทยได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นยุคสมัยใหม่ ดังทรงสนธิของ ส.ศิวัรักษ์ ที่ว่า “พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 นั้น ได้แสดงถึงความเป็นสมัยใหม่ของคณะสงฆ์เพราะว่าแต่ก่อนนั้นไม่มีพระราชบัญญัติ เมื่อไม่มีพระราชบัญญัตินี้พระสงฆ์ก็ขึ้นอยู่กับพระวินัยเท่านั้นเอง เพราะ ฉะนั้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เป็นเครื่องตัดสินความเป็นยุคเก่ากับยุคใหม่” (ส. ศิวัรักษ์, 2530, น. 5)

เหตุผลสำคัญที่ทำให้ต้องมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) กล่าวคือ

เหตุผลประการที่หนึ่ง คือความจำเป็นที่รัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์โดยเฉพาะคณะสงฆ์ในต่างจังหวัดช่วยจัดการศึกษาของชาติ ตามโครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย การที่พระสงฆ์จะสามารถสนองความต้องการของรัฐบาลในเรื่องนี้ได้จะต้องปฏิรูปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และจัดการให้พระสงฆ์ในต่างจังหวัดอยู่ภายใต้ระบบบริหารเดียวกันเสียก่อน (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2541, น. 35-36)

เหตุผลประการที่สองในการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะ คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ก็คือการทำให้คณะสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักรอยู่ภายใต้แบบแผนการปกครองที่เป็นหนึ่งเดียวกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทำให้การปกครองคณะสงฆ์อยู่ภายใต้ใ้องการของรัฐ คณะสงฆ์จึงมีสถานภาพเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ

เหตุผลประการที่สาม ตามที่ คณิงนิตย์ จันทรบุตตรได้กล่าวไว้ คือ “การปกครองสังฆมณฑลตามหัวเมืองไม่เรียบร้อย อธิการมีมากหาผู้ชำระไม่ได้ วัตรปฏิบัติของพระภิกษุ ไม่เหมาะสมกับสมณเพศ มีการเสพสุรา ยาฝิ่น เล่นการพนัน การสะสมอาวุธ การอ้างว่าเป็นผู้วิเศษหรือผู้มีบุญ ความประพฤติที่มัวหมองเช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดความเสื่อมทรามทางพระพุทธศาสนา” (คณิงนิตย์ จันทรบุตตร, 2532, น. 24)

สำหรับสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ปรากฏความในมาตรา 4 อันเป็นบทกำหนดองค์กรในการบริหารคณะสงฆ์ (1) ให้เจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เจ้าคณะใหญ่คณะกลางและเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย กับพระราชาคณะที่เป็นเจ้าคณะรองทั้ง 4 คณะ เป็นองค์กรดูแลสังฆมณฑลและเป็นที่ปรึกษาของ พระมหากษัตริย์

(2) การประชุมวินิจฉัยคดีในที่ประชุมมหาเถรสมาคมตั้งแต่ 5 รูปขึ้นไป ให้ถือเป็นสิทธิขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์หรือโต้แย้งต่อไปไม่ได้

(3) ส่วนการปกครองสังฆบริษัทได้วางแบบอนุโลมตามวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร คือ มีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง และอธิการหมวดบังคับบัญชาสังฆมณฑล ในเมือง ในอำเภอ ตำบลโดยลำดับและกำหนดหน้าที่อธิการวัด และกิจการที่จะรักษาประโยชน์ของพระศาสนาสังฆบริษัท ตลอดจนพระอาราม (คณิงนิตย์ จันทรบุตตร, 2532, น. 24-25)

แผนภูมิโครงสร้างการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.

121

ภาพที่ 2.4 โครงสร้างการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, น. 88)

อย่างไรก็ตามการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2445 โดยได้โปรดให้มีการตราขึ้นในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้นำมาซึ่งผลกระทบ ในทางบวกและทางลบดังนี้

ผลกระทบในทางบวกกล่าวคือ

(1) ง่ายต่อการปกครองคณะสงฆ์เพราะต้องการเอกภาพของพุทธจักร ซึ่งสามารถส่งผลต่อเอกภาพของอาณาจักรได้เช่นเดียวกันเพราะพระสงฆ์ในขณะนั้นเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนมากกว่าในปัจจุบัน วัดเองก็เป็นโรงเรียนหรือสถานศึกษาให้แก่กุลบุตรลูกหลานชาวบ้านทางฝ่ายรัฐจึงเล็งเห็นทรัพยากรคือพระสงฆ์ในส่วนนี้จึงทำให้เกิดการตราพระราชบัญญัติดังกล่าวตามมา และสามารถเป็นการเตรียมพร้อมการรับมือต่อการล่าอาณานิคมของจักรวรรดินิยม

(2) ประการต่อมาระบบการเรียนการสอนของพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

นักรธรรมเป็นระบบมากขึ้น พระสงฆ์มีวิธีการเรียนที่ดีขึ้นกว่าเดิม จากเดิมนั้นการสอบบาลีเน้นการสอบด้วยการท่องจำซึ่งยากต่อการสอบผ่านต่อมาได้ปรับเปลี่ยนให้มีการเขียนสอบบาลีและมีการตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นคือมหาวิทยาลัยกุฎราชวิทยาลัย พระสงฆ์ในยุคนั้นนอกจากเก่งบาลีแล้วยังสามารถพูดภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่วและสามารถรับคำสอนในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ในการสอนธรรมได้เป็นอย่างดี

ผลกระทบในทางลบในการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.

121 ได้แก่

(1) ทำให้พระสงฆ์ขึ้นตรงต่ออำนาจส่วนกลางคณะสงฆ์กลายเป็นระบบราชการ และได้สลายคุณค่าของปัจเจกสงฆ์เช่น สมัยก่อนการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ พระสงฆ์ในภาคอีสานมิได้มีเจตจำนงที่จะใช้สมณศักดิ์ เพื่อประโยชน์ในการปกครอง แต่เป็นตัวบอกถึงสถานะทางการศึกษาในทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติขึ้น สมณศักดิ์กลายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรวมคณะสงฆ์ทั้งหมด ดังปรากฏในหนังสือที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสมีไปถึงพระราชกวี เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา ดังความว่า

“การตั้งสมณฐานันดร เช่นพระครูมีชื่อเป็นกิจการที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระราชสมภารเจ้า จะทรงด้วยพระราชทานเรื่องยศนี้เป็นเครื่องแรงจูงใจคนให้ประกอบกิจได้อย่างหนึ่งสมควรที่จะรักษาไว้ไม่ให้ไปเป็นของเผื่อ ต้องให้รู้สึกว่าเป็นของได้ด้วยลำบาก จึงจะมีอุปนิสัยใจคนได้” (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 302)

เมื่อพิจารณาจากข้อความดังกล่าวนี้ยากที่จะปฏิเสธว่านี่คือจุดเริ่มต้นของการทำให้คณะสงฆ์เป็นระบบราชการโดยใช้ระบบยศฐานันดรศักดิ์เป็นเครื่องจูงใจและทำให้รัฐเข้ามามีอำนาจในการควบคุมพระศาสนาได้มากขึ้น ตามที่อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

พ.ร.บ. รศ. 121 ได้ยึดเอาการควบคุมดูแลองค์กรคณะสงฆ์ไปจากประชาชนจนหมดสิ้น กลายเป็นหน้าที่ของรัฐเพียงอย่างเดียวโดยอาศัยการแต่งตั้งและควบคุมการบริหารภายในขององค์กรสงฆ์โดยรัฐ กฎหมายได้กำหนดให้ วัดมีอยู่ได้เพียงสามประเภท คือ อารามหลวง อารามราษฎร์ และสำนักสงฆ์ ในขณะที่พระภิกษุทุกรูปจะต้องมีการสังกัดวัด มีการจับกุม “พระจรจัด” สัก ฉะนั้น วัดจึงไม่ใช่สถานที่อยู่ของพระซึ่งอาจประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ถูกต้องตามพระวินัยเท่านั้น แต่ต้องหมายถึงสถานที่ที่รัฐต้องการรับรองด้วย มิฉะนั้นพระที่ไม่ได้อยู่ในวัดที่รับรอง ก็จะกลายเป็น “พระจรจัด” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538, น. 115-151, อ้างถึงใน พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 302-304)

นอกจากนี้พระไพศาล วิสาโล ยังได้วิจารณ์พระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า “เมื่อมาถึงรัชกาลที่ 5 พระมหากษัตริย์ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่พระสังฆราชอีกตำแหน่งหนึ่ง เพราะพระราชบัญญัติ ร.ศ. 121 ไม่ได้กล่าวถึงสมเด็จพระสังฆราชเลย และรัฐได้เข้ามากำหนดคุณสมบัติผู้บวช ควบคุมการแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ อำนาจดังกล่าวตกเป็นของรัฐ” (พระไพศาล วิสาโล, 2542, น. 41-76, อ้างถึงใน พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 297)

จากคำวิจารณ์หรือการแสดงความเห็นดังกล่าว พอจะกล่าวได้ว่า คณะสงฆ์ได้กลายเป็นกลไกของรัฐ โดยกลไกดังกล่าวครอบคลุมถึงเรื่องสำคัญหลักๆ กล่าวคือ การกำหนดให้ วัดมีอยู่ได้เพียงสามประเภท อารามหลวง อารามราชวรวิหาร สำนักสงฆ์ และรวมถึงการแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์สำหรับภิกษุนี้ปรากฏว่ามีพระครูบาศรีวิชัย (พระภิกษุที่ได้รับความเคารพศรัทธาจากประชาชนชาวภาคเหนือ) ได้รับผลกระทบจากการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ครูบาศรีวิชัยได้ถูกอธิกรณ์ว่า เป็นพระอุปัชฌายะเถื่อน ตั้งตัวเป็นอุปัชฌายะบวชกุลบุตรโดยไม่มีใบอนุญาต

(2) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 พ.ศ. 2445 ไม่มีข้อความใดบัญญัติไว้เกี่ยวกับคำว่า สมเด็จพระสังฆราช การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และสถานะของสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในขณะนั้น (พ.ศ. 2445) อยู่ในระหว่างตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างอยู่นับเป็นเวลานานถึง 11 ปี ไม่มีการสถาปนา สมเด็จพระสังฆราชดังเช่นที่เคยปฏิบัติมา โดยประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจะไม่นิยมทิ้งช่วงเวลานานเช่นนี้ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากเหตุผลของพระศรีปริยัติโมลีก็จะพบว่า การที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างอยู่นับเป็นเวลานานถึง 11 ปี โดยไม่มีการสถาปนาขึ้นอาจไม่ใช่สื่อถึงปัญหาหรือข้อสงสัยในทางที่ไม่ดีแต่อย่างใด เหตุผลดังกล่าวของพระศรีปริยัติโมลีที่ท่านตั้งข้อสังเกตไว้คือ

ถ้าจะมองอีกแง่หนึ่ง มันอาจไม่มีอะไรที่ซ่อนเร้น ที่อยู่เบื้องหลังของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ได้ รัชกาลที่ห้าเมื่อประกาศพระราชบัญญัติ ร.ศ. 121 พระองค์ยังไม่ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชขึ้น ปีนั้นเป็นปี พ.ศ. 2445 อาตมาเข้าใจว่าพระองค์ได้เสด็จกลับจากประพาสยุโรปครั้งแรกแล้ว แล้วอาจจะเป็นไปได้ว่า พระองค์ได้ทรงเห็นรูปแบบการปกครองของคริสต์ศาสนาโดยเฉพาะนิกาย Anglican Church ของอังกฤษ ซึ่งไม่มีสังฆราชสมเด็จพระจักรพรรดิหรือสมเด็จพระราชินีเป็นของ Church อาจเป็นไปได้ว่า รัชกาลที่ห้าท่านก็อยากจะจัดระบบแบบ Church ของอังกฤษ เมื่อบัญญัติพระราชบัญญัติฉบับนี้แล้ว ท่านก็ได้ตั้งใครเป็นสมเด็จพระสังฆราช ดังนั้น มหาเถร

สมาคมก็คือ องค์การให้คำปรึกษาของพระมหากษัตริย์ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542, น. 243)

แต่หากตั้งข้อสังเกตว่า การว่างจากการตั้งสมเด็จพระสังฆราชซึ่งว่างอยู่นับเป็นเวลานานถึง 11 ปี ส่อถึงปัญหาหรือข้อสงสัยในทางที่ไม่ดีก็เป็นที่น่าแปลกใจทั้งๆ ที่ในยุคสมัยนี้ (พ.ศ. 2445) ก็มีพระเถระที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ควรได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีอยู่หลายรูป เช่น

- (1) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (แสง ปญฺญาทีโป) วัดราชบูรณะ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือซึ่งเป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เปรียญธรรม 7 ประโยค และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อ พ.ศ. 2435 มีอายุถึง พ.ศ. 2445 ได้ 70 ปี
- (2) สมเด็จพระวันรัต (จิต อุทโย) วัดมหาธาตุ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ ซึ่งเป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เปรียญธรรม 4 ประโยค และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. 2443 มีอายุถึง พ.ศ. 2445 ได้ 65 ปี
- (3) สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ฤทธิ ธมฺมสิริ) วัดอรุณราชวราราม เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง ซึ่งเป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เปรียญธรรม 5 ประโยค และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อ พ.ศ. 2444 มีอายุนับถึง พ.ศ. 2445 ได้ 65 ปี
- (4) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย เปรียญธรรม 5 ประโยค และมีพระชนมายุถึง พ.ศ. 2445 ได้ 42 พระชันษา

พระเถระทั้ง 4 รูปนี้ ต่างมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการที่จะได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชเหมือนกัน ส่วนรูปใดจะมีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุด ย่อมขึ้นอยู่กับการยกคุณสมบัติด้านใดมาพิจารณาเท่านั้น จนถึง พ.ศ. 2453 จึงมีการสถาปนาพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส พร้อมทั้งทรงโปรดให้เลื่อนพระอิสริยยศภายในปีเดียวกันขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวโรรส นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่ 10 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระมหาเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกายรูปที่ 3 ที่ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร (พ.ศ. 2397 – 2435) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงสถาปนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (สา ปุสฺสเทวมหาเถร) วัดราชประดิษฐ์สถิต

มหาสิมาราม (พ.ศ. 2436- 2442) และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ. 2453 ดังกล่าว

ต่อจากนั้น เมื่อ ปี พ.ศ. 2454-2456 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงดำเนินการแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 รูป ผลปรากฏว่าพระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกายได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ถึง 3 รูป ส่วนพระมหานิกายได้ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เพียงรูปเดียวเมื่อเป็นเช่นนี้ สถานการณ์ของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายจึงตกอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบเพิ่มมากขึ้นยิ่งไปอีก เพราะก่อนหน้านี้ได้มีการประกาศตั้งเจ้าคณะมณฑลทั้ง 14 มณฑล ปรากฏว่า พระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกายได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลถึง 9 รูป ในขณะที่พระเถระฝ่ายมหานิกายได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลเพียง 5 รูป ดังนั้น สภาพของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายในช่วงนี้จึงมีลักษณะไม่ต่างอะไรกับการถูกต้อนให้เดินเข้าไปสู่มุมอับ แม้ไม่อยากจะยอมจำนนก็ต้องยอมจำนน เพราะสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกไม่เอื้ออำนวยให้ได้แย้งหรือปฏิเสธสภาพดังกล่าวได้อย่างเปิดเผย (แสง อุดมศรี, 2534, น. 105-112)

(3) ประการต่อมาผลจากการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ เท่ากับเป็นการยอมรับฐานะของนิกายสงฆ์ไทย ซึ่งในขณะนั้นมี อยู่ 2 นิกาย คือมหานิกาย และธรรมยุติกนิกายให้ดำรงอยู่ไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ด้วยการให้การยอมรับทางกฎหมายแก่ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ในเรื่องนี้พระศรีปริยัติโมลี ท่านได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในหนังสือ *วิกฤตพุทธศาสนา* ว่า

พระราชบัญญัติฉบับนี้ อาจจะเกิดขึ้นเพราะความหวั่นไหวแกว่งไกวของนิกายใหม่คือนิกายธรรมยุต ซึ่งเกิดขึ้นมาภายหลัง เมื่อสิ้นรัชกาลที่สี่แล้วนิกายใหม่ซึ่งเกิดขึ้นนี้ ก็จจะรู้สึกไม่มั่นคง เพราะมีพวกน้อยมาก เพราะฉะนั้นวิธีการที่เราจะต้องพยายามจะให้เกิดความมั่นคง หรือให้เกิดความมั่นใจจะเป็นอย่างไร ก็ต้องอาศัยอำนาจรัฐ มีกฎหมายมาปกป้องคุ้มครอง ก็เลยออกมาเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แล้วตลอดเวลาซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ออกมาก็รู้สึกว่ามันเป็นการได้เปรียบกันระหว่างสองนิกาย คือ ธรรมยุตกับมหานิกาย ธรรมยุตก็จะเป็นฝ่ายปกครองมหานิกายเรื่อย ๆ มา แต่ว่าไม่มีสิทธิมีเสียงในการปกครองเลย (สุนัยมานุชยวิทาสรินทร, 2542, น. 243)

สำหรับการให้การยอมรับทางกฎหมายแก่ฝ่ายธรรมยุติกนิกายนำมาซึ่งการกำหนดสิทธิพิเศษแก่ธรรมยุติกนิกายด้วย ดังรายละเอียดที่พิพัฒน์ พสุธารชาติ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ธรรมยุติกนิกายมีสิทธิในการปกครองตนเองโดยไม่ต้องขึ้นกับเจ้าคณะอื่นๆ นอกจากนี้

ยังระบุให้ธรรมยุติกนิกายมีสิทธิในการปกครองพระมหานิกายได้ ทำให้วัดธรรมยุตไม่ว่าจะอยู่ในกรุงหรือหัวเมืองไม่ต้องขึ้นตรงต่อเจ้าคณะท้องถิ่นมหานิกาย แต่ให้ขึ้นตรงต่อเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกายแทนนอกจากนี้คณะธรรมยุตยังมีสิทธิชำระอธิกรณ์กันเองในคณะโดยไม่ต้องขึ้นตรงต่อกรมธรรมธิการหรือสังฆการีเช่นคณะสงฆ์นิกายอื่น การให้อิทธิพลแก่ภิกษุธรรมยุตในการปกครองตนเองจะไม่เกิดปัญหาให้ต้องท้วงติง ถ้าภิกษุฝ่ายมหานิกายซึ่งเป็นพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะได้สิทธิในการปกครองตนเองอย่างเท่าเทียมกัน แต่ภิกษุของมหานิกายบางคณะต้องขึ้นกับภิกษุฝ่ายธรรมยุตจึงกลายเป็นปัญหาให้ภิกษุมหานิกายต้องท้วงติงว่า เพราะเหตุใดภิกษุธรรมยุตจึงปกครองภิกษุฝ่ายมหานิกายได้ ขณะที่ภิกษุฝ่ายมหานิกายมิได้มีสิทธิในการปกครองภิกษุฝ่ายธรรมยุต (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 297)

หรือ ข้อที่พึงสังเกต ตัวอย่างที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 อำนาจต่างๆ ซึ่งเดิมเป็นของกระทรวงธรรมการถูกโอนมาที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส อาทิ เช่น เมื่อมีกิจใด เสนาบดีกระทรวงธรรมการจะเป็นผู้รับพระบรมราชโองการนำความกราบทูลเจ้าคณะนั้นๆ การตัดสินวินิจฉัยอธิกรณ์ต่างๆ กระทำโดยเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เสนาบดีกระทรวงธรรมการจะเป็นผู้นำไปปรึกษาเจ้าคณะแต่ละคณะเป็นรายๆ ไป แล้วนำผลมากราบทูลให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทราบ ซึ่งเท่ากับเป็นการมอบอำนาจการจัดกิจการคณะสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักรให้แก่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (คณินันต์ จันทะบุตร, 2532, น. 24-25)

สภาพปัญหาการปกครองที่พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายเผชิญอยู่หากมองจากความชอบธรรมของพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายก็มักจะมีคำอธิบายตามที่แสวง อุตมศรี ได้กล่าวถึง คือ พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตมักจะกล่าวอ้างเสมอว่า ได้รับพรพิเศษให้ทำการปกครองกันเองเป็นการเฉพาะ ดังคำ พระดำรัสของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ตรัสที่ประชุมพระมหาเถระคณะธรรมยุติกนิกายเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2457 ณ ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร ว่า คณะธรรมยุติกนิกายนี้ เคยได้รับพระราชทานพรพิเศษ คืออำนาจที่ให้ปกครองกันเอง ไม่ต้องขึ้นในการปกครองของคณะอื่น ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ตลอดมาจนบัดนี้ แม้ในพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ รัชกาลที่ 5 ก็ยังมีข้อยกเว้น ทรงตั้งพระอุทฺทยจะรักษาพรนี้ให้ยั่งยืน (แสวง อุตมศรี, 2534, น. 109)

พรดังกล่าวนี้ดูเหมือนจะสามารถสร้างคุณค่าและความภูมิใจให้แก่คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายได้ไม่มากนักน้อย การปกครองคณะสงฆ์ในระยะเวลาต่อมาจึงเกิดคณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการแก้ไข พ.ร.บ. ลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 ซึ่งสาเหตุของการผลักดันและการเกิดของคณะดังกล่าวมาจากการที่เกิดความไม่เสมอภาคแก่การปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย เพราะพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายมีอำนาจในการปกครองพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายที่มากกว่าและพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายไม่มีสิทธิ์อำนาจในการตรวจสอบพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายเลย

การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางดำรงอยู่ในลักษณะนี้โดยมีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) เป็นแม่บทในการปกครองซึ่งฝ่ายอาณาจักรได้ตราขึ้นไว้ตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน ร.ศ. 121 จนกระทั่งถึงวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2464 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้สิ้นพระชนม์ ส่วนพระมหาเถระที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ควรได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช รูปที่ 11 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น น่าจะมีอยู่เพียง 2 รูป คือ (1) สมเด็จพระวันรัต (จิต อุตโย) วัดมหาธาตุ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ซึ่งเป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เป็นเปรียญธรรม 4 ประโยค และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ตั้งแต่ พ.ศ. 2443 มีพระชนมายุนับถึง พ.ศ. 2464 ได้ 84 ปี (2) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ วัดราชบพิธ เจ้าคณะใหญ่หนกลางซึ่งทรงเป็นพระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ทรงเป็นเปรียญ 5 ประโยค และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ และต่อมาได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช รูปที่ 11 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และพระองค์ทรงเป็นพระมหาเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย รูปที่ 4 ที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ติดต่อกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2397 เป็นต้นมา (แสง อุดมศรี, 2534, น. 124-125)

2.1.4 การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยที่มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

ในทุกๆ ครั้งของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมักจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางฝ่ายศาสนจักรคือคณะสงฆ์ด้วย สภาพบรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้นได้รับการกระทบกระเทือนมาจากผลพวงอันเกิดมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2457-2465 หลายประเทศได้ขยายวงกว้างของการเรียกร้อง ต่อสู้ เรียกร้อง โคนล้มเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชอธิปไตย

ของตนเอง บางประเทศระบอบการปกครองที่เคยผูกขาดชะตากรรมของประเทศไว้ที่คนเดียวมาช้านาน ได้ถูกพลังของมหาชนดำเนินการโค่นล้มให้เปลี่ยนแปลงไป

ส่วนบรรยากาศ ในฝ่ายอาณาจักรของประเทศไทยนั้น มีสภาพการณ์ที่อยู่ในยุคที่ครุกรุ่นไปด้วยไอแห่งประชาธิปไตย เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนฐานอำนาจจากสถาบันกษัตริย์ไปสู่กลุ่มทหารพลเรือน ซึ่งเรียกตนเองว่า “คณะราษฎร” และคณะราษฎรเองได้นำพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดินชั่วคราว ขึ้นทูลเกล้าถวายให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย

ประชาธิปไตยและการมีรัฐธรรมนูญดูเหมือนจะตอบสนองต่อความต้องการและเป็นที่สนใจของข้าราชการและประชาชนในวัยหนุ่มสมัยนั้นพอสมควร จากเดิมที่มีความรู้สึกไม่พอใจกับระบอบศักดินาอยู่แล้ว ดังความเห็นของ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้ให้ความเห็นว่าไว้ในหนังสือ *การปฏิวัติสยาม 2475* ว่า

...ชนรุ่นหนุ่มสมัยนั้น [หมายถึงก่อนปี พ.ศ. 2475-ผู้อ้าง] ชนิดที่ไม่เคยไปเห็นระบบประชาธิปไตยในต่างประเทศ แต่ก็มีความตื่นตัวที่ต้องการเปลี่ยนระบบสมบูรณาฯ ทั้งนี้ก็แสดงถึงว่า ผู้ที่มีได้มีความเป็นอยู่อย่างระบบศักดินาเกิดจิตสำนึกที่เขาประสบแก่ตนเองถึงความไม่เหมาะสมของระบบนั้น และอิทธิพลที่เขาได้รับจากสื่อมวลชนที่มีลักษณะก้าวหน้าในสมัยนั้นที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบศักดินา มาเป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (ปริทัศน์, 2517, น. 233, อ้างในนครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, น. 301)

ด้วยลักษณะความคิดที่มีต้นทุนความพอใจในระบอบศักดินาและด้วยอิทธิพลของสื่อในสมัยนั้นที่มักกล่าวถึงระบอบประชาธิปไตยจนทำให้เกิด “ความตื่นตัวในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเน้นหลักการไปที่ สิทธิ เสรีภาพ เสมอภาค” (คณินันต์ย์ จันทบุตร, 2532, น. 28) ซึ่งต่อมากระแสความสนใจดังกล่าวจึงได้ถูกสถาปนาลงในความคิดสังคมไทยในหมู่ประชาชนและพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น และได้ส่งผลต่อบรรยากาศทางฝ่ายศาสนจักรในระยะเวลาต่อมา กล่าวคือ “มีพระภิกษุสามเณรแสดงความสนใจต่อความคิดนี้มาก จนถึงขนาดเดินมาสังเกตการณ์นอกวัด มีการอภิปรายปัญหาการเมืองในวัดอย่างดาดื่น มีพระสงฆ์ได้เขียนจดหมายแสดงความยินดีและชื่นชมรูปแบบการปกครองใหม่ (ประชาธิปไตย)” (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 278) สำหรับภายในคณะสงฆ์เองมีพระสงฆ์ได้เรียกร้องขอความเสมอภาคในการปกครองจากเจ้าอาวาสเนื่องๆ เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในวัดต่างๆ ในจังหวัดพระนครและธนบุรี จนเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้สร้างความกังวล

ต่อมาหาเถรสมาคม ซึ่งในขณะนั้นเป็นการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) จนทำให้มหาเถรสมาคมต้องประกาศการปกครองคณะสงฆ์ ระบุว่า “ยุคนี้เกิดความระส่ำระสายในคณะสงฆ์ มีภิกษุบางวัดบางคณะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่ถือเอาพระธรรมวินัยในพุทธศาสนาปฏิบัติ ก่อการคุ่มกันเป็นคณะเพื่อบังคับเจ้าอาวาสให้อยู่ในอำนาจโดยประสงค์จะเป็นอิสระให้เสมอกัน” (แถลงการณ์คณะสงฆ์, 2475, น. 453, อ้างถึงใน คณินันต์ย์ จันทบุตร, 2528, น. 65-66)

สภาพบรรยากาศของทางฝ่ายศาสนจักรในขณะนั้นมีการเคลื่อนไหวของพระภิกษุในหลากหลายรูปแบบ เช่น บางวัดเกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาวาสกับพระลูกวัดขึ้น เช่น กรณีการเคลื่อนไหวขอความเป็นธรรมในการปกครองของเจ้าอาวาสในวัดดวงแขแต่ก็จบลงด้วยการที่พระภิกษุเหล่านั้นถูกปฎิพาชนียกรรมและถูกบังคับให้สึกและถึงขั้นให้มีการยุบวัดดวงแข เหตุการณ์ดังกล่าวนี้พอจะสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์ผู้ใหญ่หรือเจ้าคณะสงฆ์ทางปกครองไม่เข้าใจปัญหาของพระสงฆ์ชั้นผู้น้อยที่ต้องการเรียกร้องความเสมอภาค และขาดพื้นที่ซึ่งพระสงฆ์ผู้น้อยจะพูดคุ้ยหรือหาทางออกให้กับวัดและคณะสงฆ์ในขณะนั้นจึงจำต้องจำยอมอดทนรับฟัง คำสั่ง ประกาศของทางมหาเถรสมาคมที่จะใช้ความเป็นเผด็จการมากเกินไป ขาดซึ่งการประนีประนอม ผนวกกับกระแสความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่นำโดยกระแสประชาธิปไตยจึงส่งผลต่ออิทธิพลทางความคิดพระสงฆ์อยู่ไม่น้อย จึงทำให้ในระยะเวลาต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายศาสนจักรที่นำโดยคณะสงฆ์กลุ่มหนึ่งเรียกตนเองว่า คณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนา

คณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนาเคลื่อนไหวเริ่มต้นในวันที่ 11 มกราคม พ.ศ.

2477 มีภิกษุหนุ่มมหานิกายจากวัดต่างๆ ในพระนครและธนบุรี เช่น วัดมหาธาตุ วัดพระเชตุพนฯ วัดเบญจมบพิตร วัดสุทัศน์ฯ และวัดอรุณฯ นัดประชุมเป็นครั้งแรก ที่บ้านคหบดีเขตอำเภอบางรักชื่อ บ้าน “ภัทรวิม” มีภิกษุเข้าร่วมประชุม 300 เศษ จึงเรียกชื่อคณะผู้ก่อการครั้งนี้ว่า “คณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนา” (คณินันต์ย์ จันทบุตร, 2528, น. 70) ได้มีการตกลงเลือกประธานและรองประธานขึ้นมาจำนวน 3 รูป ภายหลังต่อมาประธานถูกพระราชธรรมนิเทศ อธิบดีกรมธรรมการทำการเกลี้ยกล่อมให้ลาออกและนายพร มะลิทอง ก็ทำการชู้ขวัญ จนในที่สุดประธานก็ต้องลาออกอย่างเป็นทางการต่อมาพระภิกษุระดับแกนนำของคณะปฏิสังขรณ์หลายรูปก็ถูกบีบบังคับถอนในรูปแบบต่างๆ จนเจ้าอาวาสต้องส่งพระภิกษุเหล่านี้ไปอยู่จำพรรษาวัดในต่างจังหวัดและต่อมาก็มีการติดตามทำลายขบวนการของคณะปฏิสังขรณ์เช่น การส่งหนังสือไปยังจังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อให้ทางจังหวัดห้ามมิให้พระภิกษุคณะปฏิสังขรณ์ขอสมณศักดิ์ ห้ามไม่ให้ตั้งเป็นครูสอน ส่วนพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ก็มีการเรียกตัวมาสอบสวนพร้อมทั้งพิสูจน์ลายเซ็นโดย พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายธรรมยุติกนิกายในสมัยนั้น ในขณะที่เดียวกันนอกเหนือการพยายามสกัดกั้นการเคลื่อนไหวของคณะปฏิสังขรณ์พระ

ศาสนาแล้วยังมีความพยายามในการสร้างวาทกรรมโดยฝ่ายตรงข้ามเพื่อประณามการกระทำของคณะปฏิสังขรณ์การศาสนาโดย ในหนังสือเรื่อง *มหานิกาย-ธรรมยุติ ความขัดแย้งภายในของคณะสงฆ์ไทย* ซึ่งเขียนโดย กระจ่าง นันทโพธิ์ ได้กล่าวถึง การประณามดังกล่าวไว้ว่า “ยุ่งไม่เข้าเรื่อง กบฏต่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า” (กระจ่าง นันทโพธิ์, 2528, น. 98-99)

ส่วนพระภิกษุคณะปฏิสังขรณ์ที่ยังคงเหลืออยู่ได้พยายามอดทนต่อสภาพของเพื่อนพระภิกษุด้วยกันที่ถูกกระทำจากอำนาจความอยุติธรรมจากฝ่ายต่างๆ และได้ร่วมกันผลักดันงานของคณะปฏิสังขรณ์ต่อ โดยการประสานงานกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดของตน จนในที่สุด ก็เกิดร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ซึ่งตราขึ้นในสมัยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างไรก็ตามเราอาจไม่รับด่วนสรุปว่าการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 นั้นมาจากความพยายามของคณะปฏิสังขรณ์พระศาสนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่อาจมาจากการที่รัฐบาลต้องการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลด้วย ดังความเห็นของ พิพัฒน์ พสุธารชาติ ที่กล่าวไว้ในหนังสือ *เรื่อง รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วย อาณาจักรศาสนจักรและเสรีภาพ* ว่า

เนื่องจากอุดมการณ์และวัตถุประสงค์หลักของคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 คือ การสถาปนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย พระสงฆ์เป็นสถาบันที่ประชาชนทั่วไปให้การเคารพนับถือ ดังนั้นจึงสมควรจะสร้างประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนเห็นเป็นต้นแบบของความประพฤติที่ควรปฏิบัติ (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 280)

หากมองจากเหตุผลข้างต้นนี้ก็อาจมีความเป็นไปได้ว่า การมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่มีการระบุโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ใกล้เคียงการจำลองตามรูปแบบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรตามหลักการประชาธิปไตย นั้นอาจมาจากความต้องการของฝ่ายรัฐบาลในขณะนั้นด้วย

ประเด็นสำคัญที่ควรกล่าวไว้ในที่นี้เกี่ยวกับผู้มีส่วนผลักดันที่ทำให้เกิด พ.ร.บ. สงฆ์ พ.ศ. 2484 และการเกิดขึ้นของกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียกว่าคณะปฏิสังขรณ์ซึ่งจะมีบุคคลใดจะทราบบ้างว่า กลุ่มพระสงฆ์ที่เรียกว่า “คณะปฏิสังขรณ์” นอกจากประกอบด้วยคณะสงฆ์กลุ่มหนุ่มผู้มีการศึกษาพัฒนามาดี จนถึงการผลักดันให้มีการเปลี่ยน พ.ร.บ. สงฆ์ ฉบับ ร.ศ. 121 (2445) มาใช้ พ.ร.บ. สงฆ์ พ.ศ. 2484 บุคคลสำคัญคือได้มีนายปรีดี พนมยงค์เข้าไปเกี่ยวข้องอยู่อย่างใกล้ชิด ดังที่นายปรีดี พนมยงค์ได้เล่าถวายหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ เมื่อปี 2522 ว่า

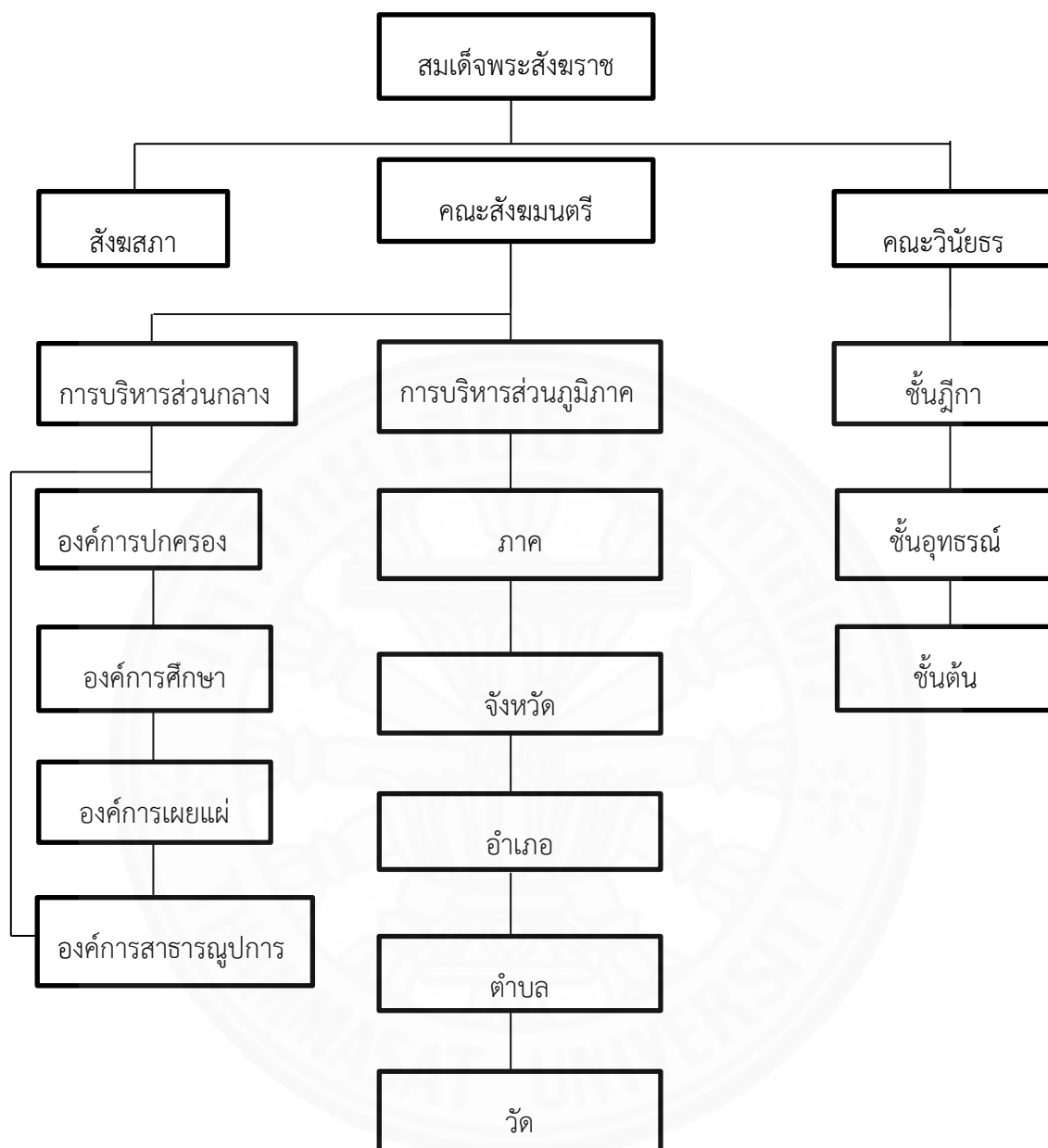
ผมได้วางแผนไว้แล้วด้วยการออกกฎหมายพระราชบัญญัติปี 2484 ตัวเลขไม่แน่นอน ดูมันรavnัน ก็ให้มีสังฆสภาให้มีสังฆมนตรี บอกว่าให้มีสังฆสภานี้มีใช้เพื่ออะไร เพื่อให้

พระหนุ่มได้มีโอกาสทำงาน เพราะได้เอามาร่วมชุมนุมกัน ได้ปรึกษาหารือกันในการที่จะจัดการอะไร ๆ ให้มันก้าวหน้า (<http://www.pridi-phoonsuk.org/pridi-and-buddhism/>)

ในที่นี้ท่านอาจารย์ปรีดีจึงเปรียบเหมือนผู้ปิดทองหลังพระอย่างแท้จริงโดยเฉพาะ กรณีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของสงฆ์ จนเกิดมี พ.ร.บ. สงฆ์ พ.ศ. 2484 ขึ้น เรื่องนี้สังคมสงฆ์แทบจะไม่มีใครทราบเลย แม้ก่อนท่านจะถึงแก่อนิจกรรมก็ยังพูดฝากหลวงพ่อบุญญานันทิกุไว้ว่า “ท่านเจ้าคุณไปหาวิธีที่จะกู้ยืมนี้ (พ.ร.บ. สงฆ์ 2484) ขึ้นมาใหม่ ไปหาวิธีพูดจาให้คนเกิดความรู้ความเข้าใจ ให้พระตื่นตัว เพื่อจะได้ร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติงานไปให้เป็นประโยชน์ขึ้น” (<http://www.pridi-phoonsuk.org/pridi-and-buddhism/>)

สำหรับสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 คือ มีการจัดโครงสร้างการปกครองและการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยเป็นการจำลองตามรูปแบบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรตามหลักการประชาธิปไตย นั่นคือ การมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขของคณะสงฆ์ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้แต่งตั้ง มีการยุบเลิกมหาเถรสมาคม และแบ่งแยกการปกครองออกเป็น 3 ส่วน

- (1) สังฆสภา ประกอบด้วยพระสงฆ์ 45 รูป ซึ่งแต่งตั้งโดยสมเด็จพระสังฆราชทำหน้าที่ร่างสังฆาณัติกติกาสงฆ์หรือกฎหมายสงฆ์
 - (2) สังฆมนตรี ทำหน้าที่เหมือนกับคณะรัฐมนตรีมีอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ โดยมีสังฆนายกทำหน้าที่เหมือนรองนายกรัฐมนตรี ทั้งหมดแต่งตั้งโดยสมเด็จพระสังฆราช
 - (3) คณะวินัยธร ทำหน้าที่เหมือนตุลาการสงฆ์ มีหน้าที่วินิจฉัยและระงับอธิกรณ์ต่าง ๆ
 - (4) การบริหารกิจการสงฆ์ในส่วนภูมิภาคไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก
- (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 281)

ภาพที่ 2.5 การปกครองคณะสงฆ์ ตาม พ.ร.บ. 2484 (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539, น. 45)

สิ่งสำคัญของเนื้อหาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 คือ การที่ระบุถึงการที่ต้องการให้มีการรวมนิายขึ้น ดังความในมาตรา 60 ว่า “พระสงฆ์ทั้ง 2 นิกาย ทำสังคายนาพระธรรมวินัยร่วมกันจากนั้นให้รวมเป็นนิกายเดียวกัน พร้อมทั้งกำหนดเวลาในการดำเนินการดังกล่าวไว้แล้ว

เสร็จภายในเวลา 8 ปี นับแต่วันที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นต้นต่อไป” (แสง อุดมศรี, 2534, น. 175)

เป็นที่น่าสังเกตว่าถึงแม้ว่ารูปแบบใหม่ของการปกครองคณะสงฆ์นี้จะมีการแบ่งแยกอำนาจ แต่

มิได้หมายความว่าคณะสงฆ์จะมีอิสระ หรือมีอำนาจที่จะบริหารกิจการสงฆ์อย่างเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐ เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกสังฆสภา และสังฆมนตรีร่วมกับรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการในฐานะเป็นผู้รักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติเป็นผู้มีอำนาจในการออกกฎกระทรวง ระเบียบต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยเรียบร้อย เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาแต่งตั้งประธานและรองประธานสังฆสภา เป็นผู้เสนอญัตติเพื่อการอภิปรายและมีสิทธิเข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วย นอกจากนี้ยังมีอำนาจที่จะกำหนดวันปิด-เปิดการประชุมสังฆสภา ตลอดจนเรียกประชุมวาระพิเศษ การดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ดูเหมือนจะดำเนินไปด้วยดี แต่จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างมหานิกายกับธรรมยุติกนิกายที่มีมาก่อนแล้วยังไม่ได้รับการแก้ไข ยกตัวอย่างเช่น พระเถระผู้ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีนับตั้งแต่ พ.ศ. 2484 -2492 ทั้ง 3 รูป ล้วนแต่เป็นพระเถระจากธรรมยุติกนิกาย จนต้องมีการร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรีจึงได้มีการประชุมกันในคณะสงฆ์ จนทำให้พระเถระจากมหานิกายได้รับการคัดเลือกเป็นสังฆมนตรีองค์ถัดไป นอกจากนี้สัดส่วนของตัวแทนพระสงฆ์จากมหานิกายและธรรมยุตในสังฆสภาและสังฆมนตรีก็มีความแตกต่างกันมากกล่าวคือ มีตัวแทนพระสงฆ์จากมหานิกายน้อยกว่าตัวแทนของธรรมยุตมาก (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 281-282)

ส่วนในเรื่องของวิธีการในการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในทางปฏิบัติก็ประสบกับปัญหาตามที่แสง อุดมศรีได้กล่าวในหนังสือ เรื่อง *การปกครองคณะสงฆ์ไทย* ว่า พระเถระผู้ใหญ่อีกหลายรูป ทั้งที่เป็นสมาชิกสังฆสภาและสังฆมนตรีไม่สามารถทำใจให้มานั่งฟังอภิปราย เสนอแนะหรือทักท้วงของสมาชิกสังฆสภา ซึ่งเป็นพระผู้น้อยได้ แม้ประธานสังฆสภาจะได้ประทับประคองและควบคุมการอภิปรายให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมได้เป็นอย่างดี แต่พระเถระผู้ใหญ่ดังกล่าวก็ยังทำใจไม่ได้ กลับคิดไปว่าสมาชิกสังฆสภาซึ่งเป็นพระผู้น้อย ไม่มีสัมมาคารวะต่อพระเถระผู้ใหญ่ ไม่สมควรที่จะอภิปราย

เสนอแนะหรือหักท้วงแต่อย่างใด เพราะเท่ากับเป็นการสอนพระผู้ใหญ่ไม่สมควรแก่
ภาวะ ผู้น้อยจะมารู้ว่าผู้ใหญ่ได้อย่างไร การประชุมสังฆสภาในระยะเวลาต่อมา
ปรากฏว่าพระเถระผู้ใหญ่ ทั้งที่เป็นสมาชิกสังฆสภาและสังฆมนตรี จึงไม่ค่อยจะเข้าร่วม
ประชุมเท่าไรนัก ตรงข้ามกับสมาชิกสังฆสภาซึ่งเป็นพระผู้น้อย กลับมีความสนใจและ
กระตือรือร้นเข้าร่วมประชุมอย่างคึกคักและสม่ำเสมอ (แสง อุตมศรี, 2534, น. 193-
194)

ด้วยสภาพปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ในหนังสือ เรื่อง *รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วย
อาณาจักรศาสนจักรและเสรีภาพ* ซึ่งเขียนโดย พิชณน์ พสุธารชาติ มีทรรศนะว่า “ความขัดแย้ง
เหล่านี้ทำให้เกิดความวุ่นวายในคณะสงฆ์อย่างรุนแรงจนทำให้กลายเป็นข้ออ้างให้ฝ่ายอาณาจักรใช้
เป็นเหตุผลสร้างความชอบธรรมแก่รัฐบาลที่จะเข้าไปแทรกแซงและเปลี่ยนแปลงการบริหารคณะสงฆ์
เสียใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2505” (พิชณน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 281-282) แต่ความเปลี่ยนแปลงที่นำมา
สู่การยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 นั้น ในหนังสือเรื่อง *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*
แสง อุตมศรี กลับมีทรรศนะต่างจากทรรศนะของพิชณน์ พสุธารชาติ โดยแสง อุตมศรีมีทรรศนะ
ว่า

พันตรี คง อภัยวงศ์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 ได้ก่อให้เกิดภาวะพลิกผันทางการเมือง
การปกครองคณะสงฆ์ กล่าวคือ คณะธรรมยุตได้อาศัยช่องว่าง ซึ่งเกิดจากความ
เปลี่ยนแปลงทางการเมืองของฝ่ายอาณาจักรในครั้งนี้ เริ่มเคลื่อนไหวที่จะให้มีการ
ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 (แสง อุตมศรี, 2534, น. 212)

ในบทความประชาไท เรื่อง “70 ปี พ.ร.บ. คณะสงฆ์ 2484 ฉบับประชาธิปไตยฯ
ตอนที่ 2 มรณกรรมใต้ดินเผด็จการ” ซึ่งเขียนโดย ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์ ได้ให้ทรรศนะถึงเหตุผล
ที่นำมาสู่การล้มเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ว่า

สังฆสภา ประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งมีพระเถระผู้เป็นชั้นอุปัชฌาย์อาจารย์ทั้งพระอนุเถระ
ผู้เป็นชั้นศิษย์ เมื่อต้องเข้าประชุมได้เถียงกันในสภาโดยฐานะเป็นสมาชิกเท่ากัน
ก็เป็นเหตุให้ เสื่อมความเคารพยำเกรง ผิดหลักพระธรรมวินัย เสียผลในทางปกครอง ทั้ง
เป็นเหตุให้เสื่อมความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน จะอ้างว่าอนุวัตร ตามพระพุทธรูป
นุญตที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในสังฆกรรมทั้งปวง ทำนองเดียวกับระบอบการปกครอง
บ้านเมืองที่ให้ประชาชนมีส่วนมีเสียงในการปกครองนั้นไม่ได้

ข้อโต้แย้งเพื่อล้มพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 โดย ในปี 2490 ใน สำเนาหนังสือ

ร้องเรียนและบันทึกคำชี้แจงประกอบหนังสือร้องเรียนเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 (ภิญญพันธุ์ พจนานุกรม, 2554, น. 1)

ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดที่ทำให้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ก็ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในความเห็นของคณิศร จันทบุตร ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่อง *สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย* มีทรรศนะไว้ว่า

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 รวมระยะเวลาที่ใช้พระราชบัญญัตินี้ทั้งสิ้น 21 ปี นับเป็นพระราชบัญญัติที่มีอายุน้อยที่สุดในทัศนะของพระสงฆ์มหานิกายโดยทั่วไป พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นพระราชบัญญัติที่ดีที่สุดในทั้งหมดของพระราชบัญญัติที่ผ่านมา เพราะมีการกระจายอำนาจเป็น สังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธร (คณิศร จันทบุตร, 2532, น. 30)

อาจกล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นพระราชบัญญัติที่กระตุ้นให้พระสงฆ์ตื่นตัวต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการกล้าเข้ามาแก้ไขและนำเสนอปัญหาเพราะมีความชอบธรรมของพระราชบัญญัติดังกล่าวซึ่งรองรับการกระจายอำนาจการบริหารและอาจกล่าวได้ว่าเป็นพระราชบัญญัติที่ช่วยยกระดับการพัฒนาของคณะสงฆ์ที่ผ่านมาอีกก้าวหนึ่งโดยให้พันธกิจของเผด็จการทางคณะสงฆ์ที่มีการสืบทอดอำนาจอย่างต่อเนื่อง

2.1.5 การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยที่มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ในเบื้องต้นจะกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ต้องมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่ามีสาเหตุความเป็นมาอย่างไรตามความทรงจำของนักวิชาการฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) ดำรงสมณศักดิ์ที่พระพรหมบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ทรรศนะถึงการปกครองคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 นั้น ไว้ว่า

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นั้น เกิดจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง จอมพลสฤษดิ์เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่งความล่าช้าและความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นระบบที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องพบอุปสรรคล่าช้า ด้วยเหตุผล

ดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. 2503 (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539, น. 50)

จากสาเหตุดังกล่าวเมื่อพิจารณาแล้วอาจทำให้มีความรู้สึกว่าจอมพลสฤษดิ์มีความชอบธรรมในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ขึ้นเพราะมีเหตุผลอธิบายว่าการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้พระราชบัญญัติ 2484 ที่มีการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรเป็นระบบที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์เพราะต้องพบกับอุปสรรคล่าช้าจึงมีความชอบธรรมที่ต้องแก้ไขเพื่อมีความคล่องตัวในการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือเพื่อเป็นการสร้างเงื่อนไขสำคัญที่จะพัฒนาประเทศ

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากทฤษฎีของพิพัฒน์ พสุธารชาติ อาจทำให้ภาพความชอบธรรมในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของจอมพลสฤษดิ์ ลดลง โดยพิพัฒน์ พสุธารชาติ ได้กล่าวถึงสาเหตุอีกข้อหนึ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ต้องตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ก็เพราะความไม่พอใจพฤติกรรมของพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งคือ

พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) พระรูปนี้ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าองค์การปกครองตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ 2484 ในขณะนั้นและเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ เป็นพระสงฆ์จากมหายานที่มีผลงานโดดเด่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเหนือพระสงฆ์รูปอื่นในสมัยเดียวกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานด้านการเจริญวิปัสสนาธุระจนได้ก้าวสู่ฐานะทางบริหารคณะสงฆ์ในเวลารวดเร็ว แต่พระเถระรูปนี้กลับมีพระเถระผู้ไม่หวังดีรูปอื่นทั้งที่เป็นมหายานเองและธรรมยุติกนิกายต้องการสกัดกั้นทางเพื่อให้หลุดไปจากอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ จึงได้รายงานพฤติกรรมต่างๆ ของพระพิมลธรรมให้จอมพลสฤษดิ์ไม่พอใจ ยกตัวอย่างเช่น กล่าวหาว่าพระพิมลธรรมเป็นคอมมิวนิสต์บ้างเป็นบุคคลที่สนิทสนมกับจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งเป็นศัตรูทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์บ้าง แต่สาเหตุที่จอมพลสฤษดิ์ไม่พอใจพระพิมลธรรมที่สุดน่าจะเป็นเหตุการณ์ที่จอมพลสฤษดิ์เดินทางมาตรวจราชการในเขตภาคอีสาน แล้วมีประชาชนและพระสงฆ์มาต้อนรับไม่มากเท่าที่ควร ผิดกับพระพิมลธรรมที่เดินทางไปภาคอีสานแล้วมีประชาชนและพระสงฆ์มาต้อนรับและอำนวยความสะดวกอย่างคับคั่ง จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์มองพระพิมลธรรมในแง่ลบ เมื่อมีพระเถระหลายรูปมาพูดให้ร้ายพระพิมลธรรมมากเข้า ในที่สุดจอมพลสฤษดิ์ก็มีความต้องการให้พระพิมลธรรมสึก

ต่อมาพระพิมลธรรมได้ถูกถอดสมณศักดิ์ ถูกสั่งให้สึกโดยพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชด้วยข้อหาเสพเมถุนธรรมทางเวจมรรค (การร่วมเพศทางทวารหนัก)

และถูกชิงคุกในเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2505 ด้วยข้อหากระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ และกระทำผิดต่อความมั่นคงของชาติ หลังจากนั้นไม่นานจอมพลสฤษดิ์ก็ประกาศ ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2505

อีกสาเหตุหนึ่งที่ต้องมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ขึ้นมา คือ ภาพของการทะเลาะเบาะแว้งกันในหมู่พระเถระในสังฆสภาซึ่งในตอนนั้นมีความ รุนแรงมาก ไม่ว่าจะเกิดจากพระเถระระหว่างมหานิกายกับธรรมยุติกนิกายหรือพระ เถระระหว่างมหานิกายด้วยกันเอง จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ต้องมีการยุบสังฆสภาลงจึง เป็นเหตุให้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในระยะเวลาต่อมา (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 283-284)

จากทฤษฎีของนักวิชาการทั้ง 2 ท่านดังกล่าวทำให้เราได้ทราบถึงความ เป็นมาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่าเกิดจากสาเหตุใด ซึ่งพอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

(1) เห็นว่าการแบ่งอำนาจการปกครองแบบสังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะ วินัยธรเป็นระบบที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์เพราะต้องพบกับอุปสรรคล่าช้า จึงมีต้องแก้ไขเพื่อมีความคล่องตัวในการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือเพื่อเป็นการสร้างเงื่อนไขสำคัญที่ จะพัฒนาประเทศได้รวดเร็วเด็ดขาด

(2) ความไม่พอใจของจอมพลสฤษดิ์ที่มีต่อพระพิมลธรรมเกิดจากการยุบแยกจาก พระเถระที่ไม่พอใจในพระพิมลธรรมเป็นการส่วนตัวด้วยข้อกล่าวหาต่างๆ จอมพลสฤษดิ์จึงต้องการให้ พระพิมลธรรมสึกแต่ติดขัดที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่ต้องมีมติร่วมกันของสังฆสภา เสียก่อน เมื่อเป็นเช่นนั้นจอมพลสฤษดิ์จึงมีความไม่พอใจต่อพระราชบัญญัติฉบับปี พ.ศ. 2484 เพิ่มขึ้นจึงต้องการตราพระราชบัญญัติฉบับใหม่เพื่อให้สังฆราชและมหาเถรสมาคมมีอำนาจเด็ดขาดที่ จะกระทำการใดก็ได้ตั้งใจตนต้องการทุกอย่าง

(3) การทะเลาะเบาะแว้งกันในหมู่พระเถระในสังฆสภา ไม่ว่าจะเกิดจากพระเถระ ระหว่างมหานิกายกับธรรมยุตหรือพระเถระระหว่างมหานิกายด้วยกันเอง รวมทั้งการใส่ร้ายพระพิมล ธรรม จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ต้องมีการยุบสังฆสภาลงจึงเป็นเหตุให้มีการตราพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ พ.ศ. 2505 ในระยะเวลาต่อมาและต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่2) พ.ศ. 2535 มีผล บังคับใช้จนถึงปัจจุบัน

ตามทฤษฎีของ พิพัฒน์ พสุธารชาติ นั้นเห็นว่า จอมพลสฤษดิ์ต้องการจัดองค์กรสงฆ์เหมือนฝ่ายอาณาจักรแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ

ดังนั้น รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เลยเป็นการรวมอำนาจไว้ที่สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคม สำหรับโครงสร้างส่วนอื่นนั้นให้ยกเลิกไป เพราะไม่มีการคานอำนาจจากพระสงฆ์กลุ่มอื่นอีกต่อไปด้วยเหตุผลอันเนื่องมาจากความวุ่นวายภายในคณะสงฆ์เอง และอิทธิพลของความเปลี่ยนแปลงการเมืองภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบคณะสงฆ์ใหม่จะมีลักษณะคล้ายกับรูปแบบคณะสงฆ์ในพระราชบัญญัติ ร.ศ. 121 กล่าวคือ

(1) ยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และ คณะวินัยธร อำนาจที่องค์กรทั้งสามเคยเป็นผู้ใช้แยกจากกัน ให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้

(2) สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์ไทย และ เป็นประธานมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมประกอบไปด้วยพระสมณศักดิ์ระดับสมเด็จพระราชาคณะทุกรูป และพระราชาคณะจำนวน 4-8 รูป และมีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขานุการโดยตำแหน่ง โครงสร้างของคณะสงฆ์สองส่วนนี้ เป็นองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้าน เช่นเดียวกับหัวหน้ารัฐบาลเผด็จการที่รวมอำนาจไว้กับตน (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 286-287)

นี่คือลักษณะของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 ต่อมาเมื่อมีการปกครองคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 อย่างเป็นทางการแล้ว จึงเกิดแรงสะท้อนจากพระสงฆ์เองหรืออาจเรียกว่าแรงปฏิกิริยาจากการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังกล่าว ตามทฤษฎีของคินนิงตัน จันทบุตร แรงปฏิกิริยาที่เกิดจากการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 มีดังต่อไปนี้

(1) ความขัดแย้งในคณะสงฆ์รุนแรงมากขึ้น ขณะที่ความขัดแย้งระหว่างนิายสงฆ์ลดลง เนื่องจากความสามารถในการประสานประโยชน์ของผู้บริหารทั้งสองฝ่าย ความขัดแย้งเป็นคลื่นลูกใหม่เป็นความขัดแย้งระหว่างยุวสงฆ์กับผู้บริหารการคณะสงฆ์ อันเกิดจากความไม่พอใจต่อความอยู่ดีศรีธรรมที่พระพิมลธรรม (อาจ) พระอุปัชฌายะของตนได้รับ

(2) ความไม่พอใจต่อระบอบการปกครอง ที่นับวันก็ยิ่งรวบอำนาจเข้าสู่พระเถระเพียง 1-2 องค์ แทนที่จะเป็นการกระจายอำนาจ เพื่อให้การบริหารเป็นไปด้วยความเสมอภาค และมีสมรรถภาพยิ่งขึ้น การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ในระยะหลังๆ จึงมุ่งไปที่การเรียกร้องขอความเป็นธรรมแก่พระพิมลธรรม และขอการเปลี่ยนการปกครองคณะสงฆ์

ให้กลับไปสู่พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 (คณินิตย์ จันทบุตร, 2528, น. 35)

นอกจากนี้คณินิตย์ จันทบุตร ยังได้วิจารณ์ถึงข้อบกพร่องของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่า โครงสร้างในการปกครองคณะสงฆ์ยึดถือจารีตและประเพณีเดิม โดยไม่พิจารณาถึงยุคสมัยและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุนี้การปกครองคณะสงฆ์จึงขึ้นกับพระเถระผู้อาวุโสเพียงไม่กี่รูป พระเถระเหล่านั้นล้วนชราภาพ เพราะพิจารณาจากผู้มีสมณศักดิ์สูงสุดมากกว่าผู้ที่มีความสามารถด้านบริหาร ดังนั้นเจ้าคณะส่วนใหญ่ล้วนมีอายุพรรษาประมาณ 50 พรรษา ซึ่งควรอยู่ในวัยพักผ่อนมากกว่าวัยทำงาน บางท่านแม้จะเขียนหนังสือก็แทบไม่ไหว ข้าราชการด้านพิธีกรรม งานรัฐ งานราษฎรมากมาย จนไม่มีเวลาจะบริหารงานในมหาเถรสมาคมหรือแม้แต่ในวัดซึ่งตนเป็นเจ้าของวัด การบริหารงานของคณะสงฆ์จึงเป็นไปตามยถากรรม มีแต่ทรงกับทอด ที่จะพิจารณาให้เป็นระบบ ระเบียบเพื่อความมั่นคงรุ่งเรืองต่อไปย่อมเป็นไปได้ การแต่งตั้งเลื่อนตำแหน่งพระสังฆาธิการมักจะเป็นไปในวงแคบๆ ของผู้ใกล้ชิด ไม่ได้เฟ้นหาผู้มีความสามารถอย่างแท้จริง ยังผลให้พระสงฆ์ที่มีความสามารถทยอยขาดกำลังใจในการบริหารงานต่อไป ระบบบริหารจึงมีลักษณะเผด็จการเป็นไปตามระบบเส้นสายหรือระบบอุปถัมภ์ (คณินิตย์ จันทบุตร, 2528, น. 90-91)

แต่ในขณะเดียวกัน สุนทร ฦ รัชชี ซึ่งเป็นผู้คลุกคลีอยู่ในวงการพระพุทธศาสนา มายาวนาน ได้ให้ทรรศนะต่อพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไปต่างจากคำวิจารณ์ของคณินิตย์ จันทบุตร ที่ได้วิจารณ์ไว้ในข้างต้นโดยใน บทความ เรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์อดีต ปัจจุบัน อนาคต” ของสุนทร ฦ รัชชี มีทรรศนะว่า

การปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบของมหาเถรสมาคมเป็นการปกครองคณะสงฆ์ตามรูปแบบพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวงของพระศาสนาและให้พระภิกษุเคารพเชื่อฟังพระเถระผู้ใหญ่ในกิจการทั้งปวงของพระศาสนาและให้พระภิกษุเคารพเชื่อฟังพระเถระผู้ใหญ่ผู้เป็นรัตตัญญูยาวนานเป็นสังฆบิดรสังฆปริณายกโดยตรัสถามว่าตราบใดที่ภิกษุทั้งหลายยังเคารพเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้นอยู่จะมีแต่ความเจริญไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อมแน่นอน และสุนทร ฦ รัชชีก็ยังได้มองว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังมีจุดอ่อนที่ยังต้องแก้ไขปรับปรุงอยู่มาก (สุนทร ฦ รัชชี, 2539, น. 17-18)

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.

(2535) ก็ยังคงมีหลายฝ่ายไม่เห็นด้วยและต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าวเนื่องจากเห็นว่าทั้งที่มาของพระราชบัญญัติดังกล่าวและเนื้อหาของพระราชบัญญัติดังกล่าวยังคงมีการรวบอำนาจการตัดสินใจไว้ที่มหาเถรสมาคม ซึ่งทำหน้าที่เพียงแค่ออกกฎคำสั่ง แต่ไม่มีองค์กรที่คอยออกรูปแบบการทำงานและไม่มีองค์กรคอยติดตามการทำงานของประกาศหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. (2535) จึงเป็นที่จับตามองจากหลายภาคส่วนต่อการที่สามารถตอบสนองการทำงานตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาและตอบสนองทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.2 สาเหตุของการปกครองคณะสงฆ์

สาเหตุของการปกครองคณะสงฆ์จะกล่าวถึงตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลจนถึงหลังพุทธกาลที่มีการใช้อำนาจรัฐโดยมีการตราพระราชบัญญัติเพื่อประกอบการตัดสินใจในทางพระธรรมวินัย เป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่าการปกครองคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลแล้ว โดยสมัยพุทธกาลนั้นมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปกครองสงฆ์โดยใช้พระธรรมวินัยเป็นมาตรฐานในการปกครอง ส่วนสาเหตุของการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นจะขอนำทรรศนะของนักวิชาการฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์มากล่าวถึงดังต่อไปนี้

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโน) ปัจจุบันคือพระธรรมเมธาภรณ์ กล่าวไว้ว่า ตอนต้นพุทธกาลจำนวนผู้เข้ามาบวชไม่มากนัก และส่วนมากท่านที่เข้ามาบวชบรรลุมรรคผลระดับสูงในทางศาสนา ไม่มีปัญหาเรื่องความประพฤติแต่ประการใด แต่เมื่อจำนวนผู้บวชเพิ่มขึ้นและคนที่เข้ามาบวชมีเจตนาธรรมแตกต่างกัน ความจำเป็นในด้านการบริหารก็เกิดขึ้น ทรงจัดให้มีบุคคล คณะผู้รับผิดชอบในความประพฤติการศึกษาการปฏิบัติของผู้ที่เข้ามาบวช โดยขึ้นตรงต่อพระพุทธองค์ในกรณีที่มีปัญหาด้านพระวินัยและความสงสัย ไม่เข้าใจในธรรม ท่านผู้รับผิดชอบในการปกครองพระภิกษุสามเณร เริ่มต้นจากอุปัชฌาย์อาจารย์ มีหน้าที่ในการปกครอง อบรม สั่งสอน สัทธิวิหาริก อันเตวาสิกของตน โดยทรงกำหนดวัตร ให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้อเฟื้อ โดยให้ฝ่ายผู้ปกครองสร้างความรู้สึkstต่อสัทธิวิหาริก อันเตวาสิกของตนเหมือนบุตร ฝ่ายสัทธิวิหาริก อันเตวาสิกจะต้องสร้างความรู้สึkstต่ออุปัชฌาย์ในฐานะบิดา การอยู่ร่วมกันของท่านเหล่านั้นจึงมีลักษณะที่อบอุ่น ต่างฝ่ายต่างดูแลความเป็นอยู่ของกันและกัน ทรง

ให้อำนาจแก่อาจารย์อุปัชฌาย์ ในอันที่จะลงโทษแก่สัทธิวิหาริก อันเตวาสิกของตน ผู้ประพฤติมิชอบได้ โดยทรงกำหนดเป็นเงื่อนไขในการวินิจฉัย ลงโทษ การขอขมา การงดโทษไว้

เจ้าอาวาสในตอนแรกไม่ค่อยปรากฏเด่นชัดนัก นอกจากเรื่องในอรรถกถา อำนาจคงไม่มีมากเหมือนปัจจุบัน งานส่วนมากหนักไปในด้านการดูแลความสงบเรียบร้อยภายในวัด พระเถระรูปเดียวอาจดำรงตำแหน่งอุปัชฌาย์ อาจารย์ เจ้าอาวาสในขณะเดียวกันก็ได้ จะต่างก็ลักษณะงานเท่านั้น พระเถระที่รับผิดชอบงานพระศาสนาทั้งหมดจะขึ้นตรงต่อพระพุทธเจ้า จึงมีธรรมเนียมว่าหลังจากออกพรรษาแล้ว พระที่จำพรรษาอยู่ในส่วนต่างๆ ของชมพูทวีปจะมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยนั้นถึงแม้จะมีปัญหาต่างๆ ทั้งทางศีล และทฤษฎี แต่สามารถจัดให้สงบลงไปได้ โดยองค์พระพุทธเจ้าบ้าง และพระมหาเถระทั้งหลายบ้าง สังคมสงฆ์จึงกลายเป็นสังคมที่สงบเย็นโดยมาก (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, น. 18)

เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวถึงสาเหตุของการปกครองคณะสงฆ์ไว้ว่า พระพุทธเจ้าตั้งสถาบันสงฆ์ขึ้นมา เพื่อเป็นชุมชนตัวอย่างแห่งความประพฤติ ให้เป็นชีวิตตัวอย่าง เป็นทางลัดที่จะบรรลุธรรม หรือไปถึงเป้าหมายของชีวิตที่เป็นพรหมจรรย์ ดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐตามหลักอริยมรรค ไม่มีข้อบังคับอะไรมาก มีหลักเกณฑ์คร่าวๆ ว่า ให้ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์นั่นคือตอนแรก เพราะว่าผู้ที่มาบวชนั้น เป็นผู้ที่พร้อมแล้วเบื่อโลกแล้วเป็นส่วนมาก ก็ไม่จำเป็นต้องบอกว่า อย่าทำอย่างนั้น อย่าทำอย่างนี้ พอตอนหลังนี้ก็มีผู้ที่ยังไม่มีความพร้อมเข้ามาบ้าง ก็ต้องวางกฎระเบียบด้วยการฟังเสียงประชาชน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542, น. 224-225) สิริวัฒน์ คำวันสา กล่าวว่า “ในระยะแรก พระองค์ทรงทำหน้าที่ 2 อย่าง ไป พร้อมกัน คือเป็นทั้งครูสอนและเป็นทั้งอุปัชฌาย์บวชให้แก่กุลบุตรด้วยวิธี “เอหิภิกขุอุปสปทา เธอจงเป็นพระภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์เกิด” ในระยะที่สอง เมื่อพระสาวกมากขึ้น ระยะนี้พระองค์จึงทรงมองเห็นความลำบากของพระสาวกและกุลบุตรผู้จะบวช เพราะบางคนต้องเดินทางมาจากที่ไกล พระองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสาวกเหล่านั้นเป็นอุปัชฌาย์ได้ด้วย โดยให้ผู้จะบวชมารับไตรสรณคมน์จากพระสาวกผู้นั้นๆ การบวชด้วยวิธีนี้เรียกว่า “ติสรณคมณุปสัมปทา” ให้พระสาวกทำหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์เอง ส่วนพระองค์ก็ทรงให้

กุลบุตรอื่นด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา อยู่เช่นเคย ในระยะที่สาม เมื่อมีพระสงฆ์สาวกมากขึ้น การดูแลควบคุมหมู่ภิกษุผู้บวชใหม่ก็เพิ่มมากขึ้น พระองค์ทรงพิจารณาเห็นภาระความยุ่งยากในอนาคต จึงทรงมอบหมายหน้าที่การปกครองดูแล ให้เป็นของพระภิกษุผู้มีอาวุโสสูง คือ จะทรงมอบอำนาจให้ปกครองกันเองบ้าง เป็นการแบ่งเบาภาระของพระองค์ ดังนั้นจึงทรงมอบการบวชให้แก่คณะสงฆ์ คือ เมื่อมีผู้จะบวช ก็ให้พระสาวกรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็นอุปัชฌาย์นำเข้าสู่ท่ามกลางสงฆ์อย่างน้อย 10 รูป การบวชด้วยวิธีเรียกว่า “ญัตติจตุตถกรรมวาจา” ส่วนการบวชด้วยไตรสรณคมนั้น ทรงนำไปใช้สำหรับสามเณร มิใช่สำหรับภิกษุเสียแล้ว

นับตั้งแต่พระองค์มอบให้หมู่ภิกษุสงฆ์บวชด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรมวาจา ไม่ปรากฏว่าพระองค์ได้บวชให้ใครอีกเลย เป็นทำนองว่า เมื่อลูกโตแล้วก็มอบภาระหน้าที่ให้ทำเอง ดังจะเห็นได้ว่า ในตอนปลายพุทธกาลนั้น เมื่อมีพระภิกษุบางรูปประพฤติไม่เรียบร้อย ไม่เหมาะสม พระองค์ก็ส่งอาจารย์หรืออุปัชฌาย์ของรูปนั้นไปว่ากล่าวตักเตือน (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2545, น. 53)

แสง อุดมศรี กล่าวว่า

เมื่อสังคมสงฆ์กลายเป็นสังคมขนาดใหญ่มีสมาชิกทั้งที่เป็นพระภิกษุและอริยบุคคลชั้นต่างๆ อยู่อาศัยร่วมกันเป็นจำนวนมาก ย่อมเป็นธรรมดาที่จะต้องมีปัญหาหลากหลายเกิดขึ้น เพราะแต่ละท่านต่างก็มีพื้นฐานเดิมมาจากสภาพสังคมที่แตกต่าง และแม้แต่ละท่านจะได้พยายามปฏิบัติสมณธรรมอย่างเคร่งครัดเต็มกำลังความสามารถ แต่ก็มิใช่ว่าจะต้องได้บรรลุคุณธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งเสมอเหมือนกันภายในกำหนดเวลาเดียวกัน ดังนั้น พระภิกษุเหล่านั้นเองที่กลายเป็นผู้สร้างปัญหาขึ้นในวงการของคณะสงฆ์ทุกยุคทุกสมัยมา (แสง อุดมศรี, 2534, น. 39-40)

จากสิ่งที่แสง อุดมศรี กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องมีการปกครองสงฆ์นั้นก็เพราะจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาพระภิกษุที่กลายเป็นผู้สร้างปัญหาขึ้นในวงการของคณะสงฆ์ทุกยุคทุกสมัย

สุนทร ณ รั้งสี กล่าวไว้ว่า

ในสมัยเมื่อยังไม่มีพระสาวกมากนัก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้นและมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้ที่เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อมีภิกษุเพิ่มขึ้นอีก

ก็ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพระพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ ซึ่งเท่ากับให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง (สุนทร ณ รังสี, 2530, น. 41)

การมอบหมายงานต่างๆ เหล่านี้อาจเป็นสาเหตุเบื้องต้นที่ทำให้ต้องมีการปกครองคณะสงฆ์ที่เป็นลักษณะทางการเมืองมากขึ้นทั้งนี้ก็เพื่อดูแลภาระงานเหล่านี้

จากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าวทำให้สามารถสรุปสาเหตุที่ต้องมีการปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลว่าเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้คือ

- (1) จำนวนผู้เข้ามาบวชมีมากขึ้นและเจตนาการบวชก็ต่างกันมากขึ้น
- (2) ภาระหน้าที่ในทางพระศาสนามีมากขึ้น
- (3) นักบวชมีการละเมิดพระวินัยเป็นจำนวนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสาเหตุหลักทั้ง 3 สาเหตุที่ได้กล่าวไปจะเป็นการปกครองคณะสงฆ์โดยพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปกครองแต่พระพุทธเจ้าก็ยังทรงปกครองสงฆ์ด้วยพระธรรมวินัยเป็นมาตรฐานเสมอมาจวบจนกระทั่งถึงพระพุทธเจ้าปรินิพพานลงต่อมา เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ประเทศไทยมาถึงในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล ที่ 5 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ รศ. 121 ทางฝ่ายรัฐเข้ามามีบทบาทต่อการปกครองคณะสงฆ์ การมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์หรือการใช้อำนาจรัฐเข้ามามีส่วนในการปกครองคณะสงฆ์ โดยหลักการทั่วไปของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้นก็เพื่อความมั่นคงของคณะสงฆ์เพราะเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศต่างๆ แล้วสถานะของนักบวชในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสามเณรก็ได้กลายมาเป็นบุคคลในองค์กรหรือบุคคลในสถาบันทางศาสนาดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีกฎหมายเพื่อการคุ้มครองตัวสถาบันหรือตัวองค์กรทางศาสนา

ส่วนในรายละเอียดความสำคัญของแต่ละพระราชบัญญัติก็มีความแตกต่างกันไปตามบริบทและความต้องการที่เกิดขึ้น เช่น ในเหตุผลของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้กล่าวถึงไว้ว่า

การจัดดำเนินการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลแห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นนั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพระสังฆราชของคณะสงฆ์ปกครองบริหารกิจการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความ

เจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา (https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติคณะสงฆ์_พ.ศ._๒๕๐๕/๓๑_ธันวาคม_๒๕๐๕)

หรือเหตุผลของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่แสดงไว้ว่า

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด การดูแลรักษาวัด ทรัพย์สินของวัด และศาสนสมบัติกลาง ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ ([https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติคณะสงฆ์_\(ฉบับที่_๒\)_พ.ศ._๒๕๓๕](https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติคณะสงฆ์_(ฉบับที่_๒)_พ.ศ._๒๕๓๕))

ไม่ว่าแต่ละเหตุผลของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ในแต่ละฉบับจะประกอบไปด้วยเหตุผลแบบใด แต่ นัยยะสำคัญ คือ คณะสงฆ์ได้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐอย่างชัดเจนมากขึ้น การอยู่ภายใต้อำนาจรัฐนั้นอาจมาจากฝ่ายรัฐเองที่ต้องการใช้ศาสนาเป็นหลักกล่อมเกลাজิตใจประชาชนเพื่อให้ง่ายต่อการปกครองมากขึ้นส่วนฝ่ายคณะสงฆ์เองก็หวังประโยชน์ในแง่การคุ้มครอง อุปถัมภ์จากรัฐ แต่อย่างไรก็ตามนั้นย่อมหมายความว่าพระสงฆ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับหลักพระธรรมวินัยแต่เพียงอย่างเดียวคณะสงฆ์เองก็ขึ้นอยู่กับรัฐไปโดยปริยาย และก็ยังเป็นธรรมดาที่จะเกิดปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ตามมอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และย่อมที่จะเกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ตามมาด้วยเช่นเดียวกันเพราะรัฐนั้นเป็นผู้กำหนด และออกแบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในแต่ละฉบับที่เกิดขึ้น

สำหรับในปัจจุบัน (พ.ศ. 2558- พ.ศ. 2559) สื่อสารมวลชนได้จับตาต่อคณะสงฆ์มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นข่าวคราวของปัญหาพระสงฆ์ประพฤติผิดพระธรรมวินัยในด้านต่างๆ การเจริญพุทธมนต์ของพระสงฆ์จำนวนหลักพัน ใน วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559 ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ซึ่งดูเหมือนจะแฝงในนัยยะทางการเมือง กรณีปัญหาวัดพระธรรมกาย และการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 20 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ข่าวคราวเหล่านี้ทำให้สังคมเริ่มตั้งคำถามถึงต้นตอของปัญหาที่เกิดขึ้น หนึ่งในนั้น คือการตั้งคำถามต่อการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

2.3 ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ทุกปัญหาของสังคมมีลักษณะพลวัต (dynamic) มีการขยายตัว เปลี่ยนแปลง ผนวกกับปัจจุบันโลกของกระแสโลกาภิวัตน์แม้จะทำให้เรารู้สึกว่าทุกอย่างอยู่ใกล้และเร็ว แต่สภาพปัญหาที่ทวีความซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยก็เช่นกันต้องมีการพลวัตเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น

การปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตมานั้นได้ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครองมาโดยตลอด ต่อมาปรากฏเหตุการณ์การใช้อำนาจรัฐมาช่วยแก้ไข้ปัญหาของคณะสงฆ์ดังปรากฏในการสังคายนาครั้งที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชได้จับพระสงฆ์ที่เป็นเดียรฉัตรปลอมบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวนี้จึงมักเป็นประเพณีหรือค่านิยมความชอบธรรมของรัฐที่จะเข้ามาจัดการปัญหาภายในคณะสงฆ์หรือแม้แต่พระภิกษุบางรูปก็กล่าวอ้างหลักการดังกล่าวถึงกรณีความชอบธรรมของพระเจ้าอโศกมหาราชได้ใช้อำนาจรัฐในการแก้ไข้ปัญหาพระศาสนา ดังกรณีของประเทศไทยที่ปรากฏการกล่าวถึงถึงความชอบธรรมดังกล่าวอย่างชัดเจนอาจกล่าวได้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์กับสถาบันพระพุทธศาสนาได้ร่วมกันสร้างความเจริญและความมั่นคงของชาติไทยมาอย่างต่อเนื่อง จนสถาบันพระพุทธศาสนามีองค์กรการปกครองอย่างเข้มแข็งชัดเจน แม้องค์กรดังกล่าวจะมีรูปแบบโครงสร้างเป็นไปอย่างหลวมๆ ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “อนาคตของสงฆ์” (2536, น. 21) ว่า “โดยทางทฤษฎีแล้ว ดูเหมือนว่าไทยจะมีองค์กรสงฆ์มาแต่โบราณ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว องค์กรคณะสงฆ์มีอยู่แต่ในทำเนียบเท่านั้น การควบคุมดูแลและจัดการภายในไม่ได้เป็นปึกแผ่นเพียงพอที่จะเทียบได้กับองค์กรปัจจุบัน” ซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของพระไพศาล วิสาโลที่กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ* (2542, น. 247) ที่ว่า “ตั้งแต่อดีตจวบจนเมื่อร้อยปีที่แล้ว การปกครองคณะสงฆ์ไทยมีลักษณะรวมศูนย์แต่ในทางทฤษฎี แม้จะมีพระสังฆราชเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดของ “คณะสงฆ์” โดยมีเจ้าคณะต่างๆ และพระราชาคณะลดหลั่นลงมา แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ไม่เคยมีองค์กรสงฆ์ที่ทำหน้าที่ปกครองหรือดูแลกิจการของพระสงฆ์โดยรวมเลย” (พระไพศาล วิสาโล, 2542, น. 247) ซึ่งภายใต้โครงสร้างหลวมๆ เช่นนี้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนก็อยู่ในลักษณะสมดุลและถ่วงดุลกัน

ความเปลี่ยนแปลงสำคัญขององค์กรสงฆ์เกิดขึ้นในการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ฉบับแรกใน พ.ศ. 2445 โดยที่พระทั้งประเทศถูกตั้งให้มาขึ้นอยู่กับมหาเถรสมาคม จึงทำให้เกิดคณะสงฆ์ในความหมายปัจจุบันขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการปกครองคณะสงฆ์แบบรวมศูนย์ขึ้นเป็นครั้งแรก (พระไพศาล วิสาโล, 2542, น.

248) ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นมาใหม่ในปี 2484 ซึ่งเป็นการบริหารคณะสงฆ์โดยคณะสังฆมนตรี โดยแยกอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการออกจากกัน ทำให้การปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับยุคสมัยของระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่นานนักการปกครองคณะสงฆ์ก็มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในปี พ.ศ. 2505 โดยนำแนวคิดและรูปแบบการปกครองครั้งแรกมาใช้ในการรวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลางเหมือนเดิม

ในปัจจุบัน คณะสงฆ์ได้ประสบปัญหาในหลายๆ ด้านซึ่งนำไปสู่วิกฤติศรัทธาของประชาชนที่มีต่อคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านโครงสร้างการปกครอง ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ ปัญหาด้านหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสมณศักดิ์ข้อนี้มีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่กำหนดให้

การพิจารณาเสนอเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์มีหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติว่าให้เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ช่วยกันพิจารณาให้ความเห็นชอบตามลำดับชั้น คือให้เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่ แล้วเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว จึงเสนอเรื่องให้สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาตินำความขึ้นกราบทูลพระกรุณาขอพระราชทานสมณศักดิ์ตามระเบียบของราชการต่อไป (วัชร งามจิตรเจริญ, 2556, น. 22)

โดยภาพรวมปัญหา 3 ด้าน เหล่านี้จะแสดงถึงการที่คณะสงฆ์นั้นผูกติดกับอำนาจรัฐมากเกินไป และผลพวงของโครงสร้างคณะสงฆ์ที่ผูกติดกับอำนาจรัฐมากเกินดังที่แสดงให้เห็นชัดเจนคือการที่รัฐในสมัยเผด็จการทางทหารในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งส่วนหนึ่งนั้นก็มาจากความเห็นชอบจากบางกลุ่มของพระสงฆ์ด้วย จนความสามารถของเผด็จการนั้นได้ถูกถ่ายทอดส่งต่อมายังโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่เปิดทางให้ใช้อำนาจแบบเผด็จการจนละเลยคุณค่าพระธรรมวินัยและชุดอุดมการณ์ของประชาธิปไตย คือ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ จนในที่สุดได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยตรง ดังคำวิจารณ์ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ที่ว่า

คณะสงฆ์ทั้งหมดกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มิโหฬาร จะตอบสนองความท้าทายใหม่ได้ก็ต้องปฏิรูปตัวเองกันขนาดใหญ่ กล้าที่จะค้นดังลงไปในตัวเอง ตอบปัญหาด้านอุดมการณ์ของตัวเองให้ชัดเจนยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่หรือตอบสนองด้านอุดมการณ์ของผู้ได้เปรียบในสังคมฝ่ายเดียว จำเป็นต้องรอบรู้และเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นรอบตัว ซึ่งย่อมหมายถึงการ

ปฏิรูปลงมือปฏิบัติการกันอย่างจริงจัง แทนคำพูด (นิธิ อีศวศรีวงศ์, 2543, น. 82)

จากคำวิจารณ์ของนิธิเอียว ศรีวงศ์สะท้อนปัญหาที่ทำทลายการแก้ไขปัญหาคกรองคณะสงฆ์ซึ่งมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์กลางอำนาจที่จะต้องมีส่วนอย่างยิ่งต่อการแสดงความรับผิดชอบโดยการแก้ไขปัญหาคกรอง

เพราะฉะนั้น การมองปัญหาเชิงโครงสร้างอาจจะช่วยแก้ไขปัญหามากกว่าการมองปัญหาไปที่ความล้มเหลวของบุคคลและไม่ติดอยู่แค่อุดมการณ์และความเชื่อของแต่ละฝ่ายซึ่งมักไม่นำไปสู่ทางออกอะไร นอกจากประณามกันมากขึ้น และขัดแย้งกันมากขึ้น (พระไพศาล วิสาโล, 2546, น. คำนำ)

2.3.1 ปัญหาโครงสร้างการปกครอง

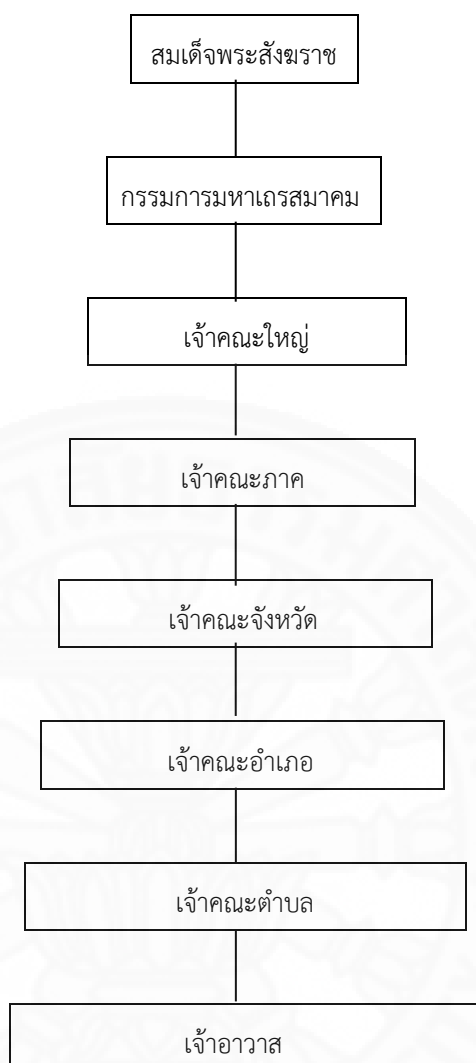
ปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์เป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกเพราะด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการมองในภาพรวมก่อนที่จะลงรายละเอียดของปัญหาคกรองในรายละเอียดทีละส่วน สำหรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นั้นรัฐเองมีบทบาทในการออกแบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์มาแต่โบราณตั้งแต่รัฐในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (ประมาณระหว่าง พ.ศ.2436-2475) ที่ประสบความสำเร็จในการตรวจตราและควบคุมคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด อีกทั้งเป็นการตรวจตราควบคุมพระสงฆ์ได้ทั่วพระราชอาณาจักรอย่างแท้จริงด้วยเหตุนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีกระแสการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์มาโดยตลอด “โดยนับตั้งแต่ข้อเรียกร้องของคณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการแก้ไข พ.ร.บ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 จนถึงกลุ่มยุวสงฆ์ซึ่งเป็นแกนนำในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่พระพินลธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2518” (พระศรีปริยัติโมลี, 2543, น. 159)

สำหรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันนั้น แบ่งการปกครองออกเป็นสองระดับคือการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคโดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดและมีเจ้าคณะใหญ่ซึ่งมี 5 เจ้าคณะเป็นผู้ควบคุมดูแลเขตปกครองสงฆ์แต่ละคณะ ส่วนในภูมิภาคนั้นแบ่งเขตปกครองออกเป็น 18 ภาคมีเจ้าคณะภาคแต่ละภาคเป็นผู้รับผิดชอบและมีส่วนที่รับผิดชอบอยู่ภายใต้ชื่ออีก 3 ชั้นคือ จังหวัด อำเภอ และตำบล โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์เช่นนี้ จึงเป็นการจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบขององค์กรตามระบบราชการ โดยมีการรวมศูนย์อำนาจการปกครองสูงสุดอยู่ที่มหาเถรสมาคม มีเจ้าคณะผู้ปกครองหรือเรียกว่าพระสังฆาธิการซึ่งทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ตามระดับชั้นตามที่กล่าวมาแล้ว

สำหรับการที่คณะสงฆ์มีการจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นไปตามลักษณะขององค์การแบบระบบราชการ กล่าวคือ

- (1) รูปแบบขององค์การจะต้องมีการจัดลำดับชั้นการบังคับบัญชา (hierarchy) ลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ
- (2) องค์การแบบนี้สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในสังคมทุกแห่งทั้งในองค์การรัฐบาลและธุรกิจเอกชน แม้แต่ด้านการศาสนา
- (3) จะต้องมีการแบ่งงานออกเป็นสัดส่วนอย่างมีเหตุผลและสัมพันธ์กัน รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบระบุไว้โดยชัดเจน
- (4) หลักสำคัญในการดำเนินการจะต้องถือว่าเป็นแบบพิธีการ (Formalization) เช่นมีกฎหมาย คำสั่ง ระเบียบ หรือข้อบังคับวางไว้
- (5) การบริหารงานนั้นถือว่าเป็นงานที่ต้องมีความรู้ความชำนาญ จนเป็นอาชีพชนิดหนึ่ง เพราะฉะนั้นในตำแหน่งต่างๆ นั้นจึงจ้างผู้บริหารเข้ามาดำเนินการแยกจากความเป็นเจ้าของ
- (6) ผู้ที่เข้าตำแหน่งต่างๆ ต้องมีการฝึกอบรมและมีความรู้ความสามารถ ไม่ใช่ระบบพรรคพวก (วัลลภ ชัยพิพัฒน์และคณะ, 2513, น. 6)

สำหรับที่มาและลักษณะของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันนั้น เป็นโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยมีการปฏิรูปพุทธศาสนาสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้โครงสร้างในปัจจุบันจึงยังคงมีลักษณะ เน้นการรวมศูนย์อำนาจการปกครอง กล่าวคือมหาเถรสมาคมซึ่งมีจำนวนไม่เกิน 20 รูป ที่สามารถออกกฎเกณฑ์ คำสั่ง บังคับผู้อยู่ใต้ปกครอง โดยที่ผู้ปกครองไม่ต้องรับผิดชอบต่อใครทั้งสิ้นนอกจากชนชั้นของตน กล่าวให้ชัดก็คือ โครงสร้างภายใต้กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้การกระทำใดๆ ของมหาเถรสมาคมจะต้องขึ้นต่อพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระสังฆราช เพราะทั้งสองพระองค์เป็นผู้สถาปนาแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม โครงสร้างองค์กรถูกออกแบบมาให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจอย่างมากในการปกครอง อันเป็นลักษณะการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง

ภาพที่ 2.6 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535

สำหรับ ปัญหาสำคัญภายใต้โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แบบนี้ คือ

(1) มหาเถรสมาคมมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจในลักษณะ อำนาจนิยม และมี
การทำงานที่ล่าช้า ไม่ทันต่อสถานการณ์

การรวมศูนย์อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไว้ที่มหาเถรสมาคม ถึงแม้ว่าองค์กร
การปกครองคณะสงฆ์จะมีสายการบังคับบัญชาที่ชัดเจนหากพิจารณาจากภาพที่ 2.6 แต่เนื่องจาก
คณะสงฆ์เป็นองค์กรที่ใหญ่และมีพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก แต่อำนาจการบริหารก็ยังคงมีการ
รวมศูนย์อย่างเช่นเดิม ด้วยอำนาจดังกล่าวที่รวมศูนย์อยู่ที่กรรมการมหาเถรสมาคมเพียงไม่กี่รูป ทั่วๆ
ที่หน่วยงานที่มีพื้นที่ทำงานจะขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์จริงๆ นั้น

ขึ้นอยู่กับส่วนภูมิภาคโดยเฉพาะในระดับจังหวัดลงมา แต่อำนาจการบริหารงานในส่วนภูมิภาคก็ขึ้นอยู่กับเจ้าคณะเพียงรูปเดียว ถึงแม้จะมีรองเจ้าคณะจังหวัดหนึ่งถึงสองรูปช่วยงานก็จริงแต่ก็ไม่มีคณะทำงานหรือองค์กรสนับสนุนการบริหารงาน การรวมศูนย์ที่เข้มข้นเช่นนี้จึงอาจส่งผลให้การใช้อำนาจของมหาเถรสมาคมมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจในลักษณะ “อำนาจนิยม” กับภิกษุ (หรือใคร) ที่ประพฤติตนขัดหูขัดตาได้ หรือ ภายใต้โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์เช่นนี้ ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองมีลักษณะที่มีความเหลื่อมล้ำกันอย่างมากพูดอย่างง่ายก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมหาเถรสมาคมกับพระสงฆ์ทั่วไป เปรียบเหมือนความสัมพันธ์ระหว่าง “นายกับบ่าว” กล่าวคือพระสงฆ์ธรรมดาไม่สามารถเข้าไปมีส่วนในการนำเสนอปัญหาการปกครองได้

นอกจากนี้การรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางมากเกินไปจะส่งผลกระทบให้การดำเนินการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่สำคัญเร่งด่วนของคณะสงฆ์เกิดความล่าช้า ไม่ทันต่อสถานการณ์ เพราะมีการทำงานของคณะสงฆ์มีลักษณะการทำงานเหมือนระบบราชการที่รอคำสั่งจากเบื้องบน ทั้งนี้ ควรกล่าวด้วยว่า ความล่าช้าที่เกิดขึ้นนั้นอาจเกิดจากทั้งตัวระบบเองและจากตัวผู้บริหารเองด้วย โครงสร้างการปกครองที่มีลักษณะเช่นนี้ จึงไม่เหมาะสมต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและล้ำสมัยเต็มดังข้อเขียนของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย* ที่ว่า “ความอ่อนแอของการปกครองคณะสงฆ์นั้นเกิดจากโครงสร้างที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลง” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543, น. 104)

(2) ผู้ปกครองคณะสงฆ์ไม่ได้มาจากสถาบันหรือหน่วยงานที่ฝึกอบรม

ผู้ปกครองคณะสงฆ์เองก็มักจะมาจากการแต่งตั้งจากเจ้าคณะในระดับใดระดับหนึ่ง โดยไม่มีกระบวนการเตรียมความพร้อมอย่างเป็นระบบ ดังพระศรีปริยัติโมลี กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “หลักการสำคัญที่ควรพิจารณาในการปรับปรุง พ.ร.บ. สงฆ์” ว่า “พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคขึ้นไป...ไม่มีสถาบันหรือแม้แต่ไม่มีหลักสูตรฝึกอบรมอย่างจริงจังอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง” (พระศรีปริยัติโมลี, 2543, น. 161) ดังนั้น จึงยากต่อการคาดหวังด้านต่างๆ ของคณะสงฆ์ที่ควรจะเป็น

ส่วนในด้านความพยายามในการปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในระดับย่อยลงมาจากระดับประเทศ คือในระดับจังหวัดพบว่า ในปัจจุบันคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคในบางส่วนได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรของตนเองบ้างแล้ว โดยที่ไม่ได้ทำการเรียกร้องหรือการเปลี่ยนแปลงจากส่วนกลาง เช่น องค์การคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี ที่ได้ปรับปรุงโครงสร้างและการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการที่ชื่อว่า คณะกรรมการสงฆ์จังหวัดชลบุรี เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามความพยายามดังกล่าวในส่วนของภูมิภาคอาจจะยังน้อยเกินไปต่อการจัดการปัญหา

มากมายที่เกิดขึ้นจากผลเสียของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่รื้อการแก้ไขและนับวันจะทวีปัญหามากขึ้นตามลำดับ รอคอยเพียงการร่วมกันขยายพื้นที่ของการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่จะนำไปเป็นต้นแบบดังกล่าวที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย

ดังนั้น โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน สำหรับสังคมสมัยใหม่จึงเป็นเรื่องล้าหลังและอันตรายต่อพุทธศาสนาในระยะยาว (<http://ilaw.or.th/node,10/2/58>) และทำให้คณะสงฆ์ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการมากขึ้น ผลที่ตามมาคือทำให้พระสงฆ์เหินห่างจากสังคมมากขึ้น องค์การคณะสงฆ์ที่มีอยู่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาลำไ้นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สามารถเป็นโครงสร้างองค์กรที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์

2.3.2 ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง

เนื่องจากคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีการจัดการองค์กรในลักษณะของระบบราชการ มีการรวมศูนย์อำนาจการปกครองอยู่ที่มหาเถรสมาคม มีเจ้าคณะผู้ปกครองหรือเรียกว่าพระสังฆาธิการทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ตามระดับชั้น ในด้านสถานะของพระสังฆาธิการก็มีสถานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2535 ตามความใน “มาตรา 45 ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” (วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, 2546, น. 42) เพราะฉะนั้น หากต้องการกล่าวถึง ประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ ในฐานะที่เป็นระบบราชการที่ขึ้นต่อรัฐ ก็สามารถกล่าวได้ไม่ผิดนัก แต่ประสิทธิภาพของการปกครองคณะสงฆ์นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระสังฆาธิการทำหน้าที่ในการเป็นกลไกเพื่อให้การบริการในแง่ของหลักพระพุทธศาสนา คือ มุ่งหมายความสุขสงบทางจิตใจ และความฉลาดหลักแหลมในทางศาสนา ให้กับเหล่าศาสนิกชนผู้นับถือหรือทุกคนที่มีความสนใจ โดยไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการเลี้ยงชีพหรือด้านปัจจัยสี่ให้แก่ศาสนิกชนเหมือนดังองค์กรระบบราชการอื่นๆ หากจะเรียกเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ ก็คือ คณะสงฆ์เป็นองค์กรของระบบราชการที่ให้บริการทางด้านศาสนาแก่ผู้คนที่อยู่ในรัฐนั้นๆ ในเมื่อคณะสงฆ์คือระบบราชการที่มีลักษณะจำเพาะทางศาสนา ปัญหาที่ต้องการกล่าวถึง ในที่นี้ก็คือ คณะสงฆ์มีปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง

ด้วยสภาพปัญหาที่คณะสงฆ์มีโครงสร้างการปกครองที่เป็นระบบราชการที่ใหญ่โต และมีการรวมศูนย์อำนาจการปกครองไว้ที่มหาเถรสมาคมทำให้อาจเกิดปัญหาในการดูแลสมาชิกที่ไม่ทั่วถึง การรวมศูนย์อำนาจของมหาเถรสมาคม จึงกลายเป็นข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปกครองได้ เพราะเนื่องจากมหาเถรสมาคม มีลักษณะการรวบอำนาจ ทั้ง 3 ไว้

กล่าวคือ อำนาจในทางนิติบัญญัติ อำนาจในทางบริหาร และอำนาจในทางตุลาการ ข้อจำกัดของการรวบอำนาจนี้ทำให้การทำงานแก้ไขปัญหาการปกครองไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมและมีการส่งเสริมการร่วมคิด ร่วมแก้ไข สร้างความเข้มแข็งให้กับทุกระดับของผู้ที่มีอำนาจในการแก้ไขได้ ถึงแม้ว่า การแก้ไขปัญหาการปกครองในลักษณะรวมศูนย์อำนาจอาจจะดูว่ามีประสิทธิภาพ เพราะมีการตัดสินใจที่มีความรวดเร็ว ฉับไว เด็ดขาด แต่การแก้ไขเช่นนี้ย่อมเสี่ยงต่อการใช้อำนาจที่เผด็จการที่ทำให้มีการฉ้อฉล และเลือกปฏิบัติ การใช้อำนาจโดยสั่งการจากระดับบนลงมาระดับล่างโดยไม่มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นในลักษณะเช่นนี้ จึงกลับกลายเป็นเรื่องของการใช้อำนาจนิยมมากกว่า อีกทั้งการใช้อำนาจแบบนี้ขาดขั้นตอนและการให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาที่ส่งเสริมให้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับล่างได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง ร่วมศึกษาเรียนรู้วิธีการแก้ไขในการคิดและแนวทางปฏิบัติ ลงท้ายก็มีแต่ การรอคำสั่งการตัดสินใจจากส่วนบน ทำให้ผู้น้อยในระดับล่างอ่อนแอและไม่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องระดับล่างเอื้อสัมพันธ์กับการอุปถัมภ์จากผู้เกี่ยวข้องกับส่วนบนมากกว่าที่จะร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขปัญหาอย่างเที่ยงตรงเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ฉะนั้น หากต้องการแก้ไขปัญหาการปกครองให้มีประสิทธิภาพทั่วถึงและเป็นธรรม ก็มีความจำเป็นต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของคณะสงฆ์ ให้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนรับฟังมุมมองจากพระสงฆ์ทั่วทุกภาคทุกพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ตามที่พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวไว้ดังมีใจความว่า

แทนที่การปกครองคณะสงฆ์จะมีแต่การสั่งการจากบนลงล่าง จากมหาเถรสมาคมสู่วัดทั่วประเทศอย่างเดียวน่าจะต้องเปิดช่องให้พระสงฆ์ทั่วประเทศได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมกำหนดแผนหรือนโยบาย (พระไพศาล วิสาโล, 2542, น. 104)

ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองจึงเป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องได้รับแก้ไขให้ทันทั่วถึงและต้องมีวิธีการเฝ้าระวังโดยอาจจะเป็นหน่วยงานหรือสถาบันที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะ ในปัจจุบันดูเหมือนว่าแม้จะมีพระตำรวจที่เรียกว่าพระวินยาธิการแต่หากพิจารณาแล้วก็จะพบว่ายังปฏิบัติหน้าที่ยังไม่สมบูรณ์เพราะการมีพระตำรวจเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุและลำพังพระวินยาธิการก็ยังมีข้อจำกัดด้านเส้นสายที่พบว่ามี การเลือกปฏิบัติต่อพระสงฆ์ผู้กระทำผิดและถึงแม้ในปัจจุบันจะมีฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ฝากความหวังไว้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อทำหน้าที่ในการสร้างบุคลากร โดยเฉพาะในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็มีการเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อตอบสนองให้พระสังฆาธิการตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสขึ้นมาศึกษาแล้วนำความรู้ไปปรับปรุงพัฒนาการคณะสงฆ์ที่ตนปกครองดูแล ผู้เขียนอาจจะดูว่าอคติเกินไปแต่ถ้าลองเปิดใจดูความจริงก็พบว่า ทั้งพระวินยาธิการที่เป็นกลไกของคณะสงฆ์เพื่อการแก้ไขปัญหาการปกครองและหลักสูตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดูทำที่ว่าจะมาช่วยแก้ไขให้การ

ปกครองคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพขึ้นแต่แท้จริงแล้วก็ไม่ปรากฏเช่นนั้นเพราะว่า ชาวคราวพระสงฆ์ที่มีพฤติกรรมผิดพระธรรมวินัยตั้งแต่ผิดในเรื่องเล็กน้อยจนถึงผิดบาปใหญ่ เรื่องเหล่านี้น่าจะเป็นตัวชี้วัดความไร้ประสิทธิภาพดังกล่าว ดังคำวิจารณ์ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ว่า

ในขณะที่วัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ในสายตาของประชาชนกลับเสื่อมทรามลง การเวียนเทียนบิณฑบาตเพื่อเอาอาหารไปขายคืนแม่ค้าการเล่นห้วยและไ้ห้วย พระภิกษุปรากฏภายในที่โคจร ภิกษุแจกวัตถุมงคลลามกเป็นเครื่องบูชา ฯลฯ องค์การสงฆ์กลับไม่สามารถจัดการอะไรกับความเสื่อมศรัทธาปสาทะของประชาชนได้ทั้งๆ ที่สิ่งเหล่านี้เป็นภัยพิบัติที่อันตรายแก่คณะสงฆ์ยิ่งกว่าสิ่งใด (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543, น. 86-87)

หากคำวิจารณ์ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ยังไม่มีน้ำหนัก เราอาจพิจารณาจากพฤติกรรมของพระภิกษุที่เดินเวียนบิณฑบาตเพื่อเอาอาหารไปขายคืนแม่ค้าที่ทุกวันนี้ยังปรากฏให้เห็นจนชินตาและองค์การคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองยังไม่มีมาตรการใดๆ ที่ปรากฏการแก้ไขและเป็นผลสำเร็จให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนซึ่งก็น่าจะพอประเมินได้ว่าขาดประสิทธิภาพหรืออ่อนด้อยการปกครองเพียงใดหรืออาจจะมีประเด็นเกี่ยวเนื่องมาจากการที่ผู้ปกครองคณะสงฆ์มีท่าทีที่เมินเฉยต่อปัญหาด้วยหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างเจ้าคณะผู้ปกครองกับพระที่ทำผิด แต่หากพิจารณาหลักการมองในฐานะคณะสงฆ์เป็นระบบราชการแล้ว ทศนคติของผู้ปกครองสงฆ์ที่เมินเฉยหรือมีผลประโยชน์ร่วมกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดจึงทำให้ขาดประสิทธิภาพในการปกครองได้เช่นเดียวกัน เช่นกรณีปัญหาหลวงปู่เณรคำ ที่ต้องรอให้สื่อมวลชนเสนอข่าวตีแผ่ความจริงอาจมีสื่อที่ต้องการทำร้ายเรื่องนี้ก็ยอมรับว่ามีอยู่จริง แต่เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าเรื่องนี้ก็อยู่ในความรับผิดชอบของคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะตำบลถึงเจ้าคณะภาค ปัญหาเหล่านี้เจ้าคณะผู้ปกครองน่าจะมีมาตรการแก้ไขก่อนที่จะชาวหลวงปู่เณรคำ จะดังกระฉ่อนจนทำให้ภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ พระสงฆ์เสื่อมเสียศรัทธาหรือแม้แต่ปัญหาพระเกษม อาจิณฺณสีโลและพระศีกฤทธิ โสตุถิโกล จะเห็นว่าเป็นตัวชี้วัดว่าคณะสงฆ์ผู้ปกครองขาดประสิทธิภาพการจัดการแก้ไขปัญหาปกครองอย่างชัดเจน

ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองหากมองจากภาพใหญ่เป็นหลัก กรณีธรรมกายน่าจะสะท้อนปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองที่คณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ นอกจากนั้นก็อาจจะเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาการขาดประสิทธิภาพโดยตรงแต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันในฐานะที่วัดพระธรรมกายกับกรรมการมหาเถรสมาคมในบางวัดและพระราชาคณะบางรูปมีเส้นสายที่เป็นระบบอุปถัมภ์มีผลประโยชน์ร่วมกันด้วย และอาจผลต่อเนื่องมาจนทำให้พระสงฆ์เจ้าคณะผู้ปกครองเลือกละเว้นการปฏิบัติกับวัดพระธรรมกายเป็นการเฉพาะ แต่โดยภาพรวมนี่จึงเป็นสาเหตุนำมาซึ่งการบั่นทอนความน่าเชื่อถือในตัวเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์และทำให้ขาดประสิทธิภาพใน

การปกครองคณะสงฆ์ในที่สุด แต่หากพิจารณาประเด็นเหล่านี้ต่อเนื่องมายังพระเล็กพระน้อยที่ไม่ได้มีตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์หรือมีอำนาจมากมาย ไม่ได้มีผลประโยชน์ร่วมกับทางพระผู้ปกครอง หรือหากเป็นศัตรูกับทางเจ้าคณะผู้ปกครองเสียแล้ว ก็อาจจะถูกดำเนินการจากเจ้าคณะผู้ปกครอง อย่างกรณีของตัวอย่างคดีพระสงฆ์ในหน้าประวัติศาสตร์ คือพระพิมลธรรม (อาจ อาสโง) ที่เกิดจากทางเจ้าคณะผู้ปกครองมีส่วนไม่พอใจต่อพระพิมลธรรมจนมีส่วนส่งผลให้ท่านต้องเข้าคุกสันติบาลทั้งที่ ภายหลังจากการตรวจสอบแล้วท่านไม่มีความผิด ในขณะที่หากเปรียบเทียบกับพระกิตติวุฑโฒ เจ้าของฉายาวลีชื่อดัง “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป” จะพบว่าไม่มีปฏิกิริยาจากเจ้าคณะผู้ปกครองสั่งลงโทษแต่อย่างใดเลย ทั้งที่วลีหรือคำพูดดังกล่าว ได้กลายเป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสมในเวลาต่อมา คือ

เหตุการณ์ 6 ตุลา ท่านเคยกล่าวว่า ฆ่าคอมมิวนิสต์ ไม่บาป ซึ่งถูกฝ่ายขวา อันได้แก่นาวพล กลุ่มกระหังแดง ในสมัยนั้นนำไปใช้เป็นวาทกรรม โจมตีฝ่ายซ้าย และยุยงให้คนไทยเกลียดชังนิสิตนักศึกษาที่ชุมนุมต่อต้านการกลับเข้าประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจร ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำไปสู่การสังหารหมู่ในเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 (<https://th.wikipedia.org/wiki/>)

หรือในคดีปัจจุบันใกล้เข้ามา คือกรณีของเจ้าคุณของพระพรหมสุธี (เสนาะ ปัญญาวิโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดสระเกศที่ถูกตั้งข้อสังเกตว่ามีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริต ทั้งที่โดยข้อเท็จจริงแล้วท่านยังไม่ได้รับการสอบสวนว่าผิดตามกฎหมายแต่ทางเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ก็มีคำสั่งให้ปลดและพักตำแหน่งหน้าที่ของพระพรหมสุธีในเวลาต่อมา

โดย ในวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2558 สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลอาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) ผู้ปฏิบัติหน้าที่ สมเด็จพระสังฆราช มีพระบัญชาให้พระพรหมสุธีออกจากตำแหน่ง กรรมการมหาเถรสมาคม เพราะสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบพบว่า พระพรหมสุธี มีพฤติกรรมส่อทุจริตต้องบประมาณแผ่นดิน จำนวน 67 ล้านบาท ที่รัฐบาลอนุมัติเป็นค่าใช้จ่ายในพิธีพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) จึงปลด พระพรหมสุธี เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของมหาเถรสมาคม และคณะสงฆ์โดยรวมรวมถึงไม่ให้เป็นที่เคลือบแคลงสงสัยของสังคมต่อไป และในวันเดียวกันพระพรหมติลก (เอื้อน หาสธมโม) เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ได้ลงนามสั่ง พระพรหมสุธี พักการปฏิบัติหน้าที่ตำแหน่งเจ้าอาวาสสระเกศ และให้พระพรหมสิทธิ (ธงชัย สุขญาโณ) รักษาการแทน (<http://news.mthai.com/hot-news/general-news/477397.html>)

แต่หากเปรียบเทียบถึงกรณี พระเทพญาณมหามุณีหรือพระธัมมชโยแห่งวัดพระธรรมกาย ไม่ปรากฏว่าทางมหาเถรสมาคมจะมีมติสั่งปลดและพักการปฏิบัติหน้าที่พระธัมมชโย (ในฐานะที่ยังอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม) จากการเป็นเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายแต่อย่างใด ทั้งที่มีมูลความผิดก็ปรากฏให้เห็น เช่น ข่าว ในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ แนวหน้า ของวันอาทิตย์ ที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 มีเนื้อหาว่า

- 1) คดีพิเศษที่ 146/2556 ยักยอกทรัพย์ มูลค่ากว่า 12,000 ล้านบาท ดีเอสไอกำลังสอบสวนเพิ่มเติม โดยการเส้นทางเงิน พบว่า บางสายไหลเข้าสู่สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนมงคลเศรษฐี ตั้งอยู่ในอาณาจักรวัดพระธรรมกาย นายศุภชัยเป็นผู้ก่อตั้งเอง เปิดให้บริการสินเชื่อเพื่อทำบุญกับวัดพระธรรมกายด้วย นายศุภชัยเคยเป็นถึงไวยาวัจกร มีความใกล้ชิดซื่อสัตย์กับวัดพระธรรมกาย เงินบางสาย ถึงขนาดไหลเข้าบัญชีส่วนตัวของพระราชภาวนาวิสุทธิ หรือธัมมชโย เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายโดยตรง อ้างว่าทำบุญ ปรากฏว่า มีการจ่ายเช็คเข้าบัญชีพระราชภาวนาวิสุทธิ บางครั้งยอด 100 ล้านบาท บางวันหลายฉบับ รวมกว่า 800 ล้านบาท ตลอดจนกลุ่มพระในเครือข่ายธรรมกายอีก มูลค่ารวมกว่า 2 พันล้านบาท ระหว่างเดือนมีนาคม 2552 ถึงกุมภาพันธ์ 2554
- 2) เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2559 คณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ร่วมประชุมกับพนักงานอัยการ แล้ว เห็นว่า ทางคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอจะแจ้งข้อหานายศุภชัย ศรีศุภอักษร พระเทพญาณมหามุณี หรือพระธัมมชโย เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย และนางสาวศศิธร โชคประสิทธิ์ ในความผิดฐานสมคบกันฟอกเงิน, ร่วมกันฟอกเงิน และร่วมกันรับของโจร สำหรับผู้ต้องหาอีกราย คือ น.ส. ศศิธร โชคประสิทธิ์ ระบุว่า มีชื่อปรากฏสลับหลังเช็คกว่า 100 ล้านบาท ที่โอนให้เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายเข้าช่วยเหลือ ปกปิดซ่อนเร้นอำพราง เพราะฉะนั้น ที่ทางวัดพยายามจะอ้างว่าเป็นการรับบริจาคปกติเหมือนวัดอื่นๆ ก็น่าสงสัยว่า วัดอื่นๆ เขามีการบริจาคด้วยการจ่ายเช็คทีละร้อยล้านบาทหลายครั้งหลายหน บางวัน เช็คใบละร้อยล้านบาท หลายใบ แถมมีการสลับหลังเช็ค เป็นชื่อสีกาด้วย อย่างนั้นหรือ? นี่เป็นประเด็นที่ทางพระธัมมชโยและวัดพระธรรมกาย ยังไม่ยอมอธิบาย (<http://www.naewna.com/politic/columnist/23697>)

กรณีนี้หากเปรียบเทียบกันแล้ว จะพบว่ามติของมหาเถรสมาคมที่สั่งตรงอย่างรวดเร็ว ฉบับนี้ ดูแล้วมีประสิทธิภาพจะใช้ได้ผลก็ต่อเมื่อคดีหรือเรื่องเหล่านั้นกระทบต่อผลประโยชน์ของตนและมีการเลือกปฏิบัติเป็นการเฉพาะ และในหลายครั้งของการดำเนินการทางมหาเถรสมาคม ต่อกรณีการแก้ไขปัญหาในทางคณะสงฆ์นั้นก็มักจะมาจากการประโคมข่าวของสื่อมวลชนมากกว่าจะ

เกิดจากการสำนึกต่อหน้าที่ของผู้ปกครองสงฆ์เองเสียมากกว่า ประสิทธิภาพที่เกิดจากการแก้ไขปัญหแบบนี้ไม่ช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างแท้จริง และไม่ใช่ว่าการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพที่แท้จริง แต่หากเป็นการใช้อำนาจที่เป็นไปในลักษณะของอำนาจนิยมมากกว่า ประสิทธิภาพของการแก้ไขจึงเป็นเรื่องของการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์และฆราวาสในระดับล่างลงมาได้ส่งตัวแทนมาจากทุกภาคส่วนมาร่วมคิดแก้ไขปัญหามากกว่าที่จะฝากการแก้ไขปัญหาการปกครองไว้ที่มหาเถรสมาคมแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งเสี่ยงต่อการเลือกปฏิบัติที่จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปกครองดังที่กล่าวไว้แล้ว

ดูเหมือนว่า หากปล่อยให้คณะสงฆ์เป็นระบบราชการที่มีการรวบอำนาจการปกครอง และขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากพระภิกษุที่ไม่ได้มีตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์และไม่มีโอกาสให้ ฆราวาสได้เข้ามาส่วนกำหนดทิศทางต่อคณะสงฆ์ นับวันการขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ย่อมมีปัญหานักหนามากขึ้น

2.3.3 ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์

สมณศักดิ์คือผลตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนออกมาเป็นเครื่องตอบแทนแก่พระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติชอบ และได้ประกอบศาสนกิจเป็นปรกติตามทิวประโยชน์โดยอเนกประการแก่พระศาสนาและประเทศชาติ

สำหรับที่มาของสมณศักดิ์ในประเทศไทยนั้นไม่ขอกกล่าวไว้ในที่นี้ ขอกกล่าวถึงเฉพาะการมีพระราชพิธีตั้งราชทินนามเป็นสมณศักดิ์มีขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยตอนปลายในสมัยของพระมหาธรรมราชา (ลิไท) โดยได้แบบอย่างมาจากลังกาและได้ปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันโดยพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ถวายแด่พระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวติดต่อกันโดยลำดับ (แสง อุดมศรี, 2534, น. 405)

สมณศักดิ์นั้นแม้ว่าโดยหลักการแล้วจะมีคุณค่าในตัวเองดังที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นและคุณค่าดังกล่าวของสมณศักดิ์ในอดีตดูน่าชื่นชมศรัทธา ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยขั้นตอนที่ชัดเจน และผู้ที่สมควรได้รับสมณศักดิ์มีความเหมาะสม เพราะเหตุนี้ “สมณศักดิ์แต่เดิมจึงไม่ใช่ยศถาบรรดาศักดิ์เหมือนกับบรรดาศักดิ์ของขุนนางและข้าราชการฝ่ายบ้านเมือง” (ธรรมรักษา, ประสก, 2518, น. 105) อย่างที่เข้าใจกันทุกวันนี้ปัจจุบันภาพลักษณ์ของสมณศักดิ์มักถูกมองในแง่ลบเป็นอย่างมาก เช่น พระสงฆ์ไม่ควรมีสมณศักดิ์เพราะพระสงฆ์ละแล้วซึ่งกิเลส สมณศักดิ์เป็นเรื่องของกิเลสพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งเกี่ยว หรือข่าวในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ปี พ.ศ. 2556 ที่ผ่านมานี้ มีการวิจารณ์กรณี พระพายุพ ได้สมณศักดิ์ เนื่องจากตามธรรมเนียมปฏิบัติ พระสงฆ์ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นพระฐานานุกรมต้อง

อุปสมบทมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 พรรษา ด้วยชาวคราวที่มีผลเสียหายต่อสมณศักดิ์ทำให้สังคมมีท่าทีที่อาจด่วนสรุปว่า สมณศักดิ์คือตัวปัญหาและสมควรยกเลิกเสีย

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงเป้าหมายของวัตถุประสงค์สมณศักดิ์ให้ดีและชัด แล้วอาจพบว่ยังไม่มีคามจำเป็นที่จะต้องยกเลิกสมณศักดิ์แต่ควรหาทางปรับปรุงขั้นตอนการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ มากกว่าเพราะน่าจะเป็นทางออกที่ดีกว่าการยกเลิกสมณศักดิ์ในปัจจุบันซึ่งยากที่จะเกิดขึ้นเป็นจริงได้ในปัจจุบันหรือหากจะแก้ในระยะยาว ณ ตอนนีควรหาหนทางปรับปรุงขั้นตอนและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่มีความเหมาะสมในการรับสมณศักดิ์ก่อนต่อนั้นค่อยปรับลดขั้นตอนการได้มาซึ่งสมณศักดิ์จนในที่สุดเมื่อมีความพร้อมของระยะเวลา การปรับแก้ไขขั้นตอนด้วยการปรับลดคุณค่าของสมณศักดิ์ลงขั้นตอนต่อมาก็ตามด้วยการยกเลิกสมณศักดิ์ในที่สุด

ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะภาพรวมของปัญหาสมณศักดิ์ที่เกี่ยวกับข้องกับผลงาน กล่าวคือ สมณศักดิ์ที่ถูกแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ พระสัญญาบัตรและพระราชกณะ จะไม่ขอกล่าวถึงสมณศักดิ์ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ กล่าวคือ สมณศักดิ์สำหรับผู้สอบได้เปรียญธรรมตั้งแต่ 3-9 ประโยค สำหรับปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์สามารถกล่าวถึงดังต่อไปนี้

1) ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ในปัจจุบันคือ การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ ในประเด็นปัญหานี้ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ได้กล่าวถึง ไว้ในรายงานวิจัย เรื่อง *การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา* โดยได้กล่าวไว้ว่า

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าปัญหาต่างๆในการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์เกิดจากหลักเกณฑ์การพิจารณาเลื่อนสมณศักดิ์ที่ ให้ความสำคัญแก่พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่ง ในสายปกครอง ซึ่งก็สอดคล้องกับโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่รวมศูนย์อำนาจทั้งหมดไว้ที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะภาค (ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์, 2558, น. 120)

ทรรศนะของดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาหลักเกณฑ์การพิจารณาการแต่งตั้งสมณศักดิ์ที่ให้ความสำคัญแก่พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่ง ในสายปกครองกับปัญหาความสัมพันธ์ทางอำนาจแบบรวมศูนย์ในสายการบังคับบัญชาในทางการปกครองคณะสงฆ์ ฉะนั้นปัญหาในหัวข้อนี้จึงนับมีความสำคัญยิ่งที่ต้องกล่าวถึง เพราะเนื่องจาก สมณศักดิ์ภายใต้ระบบเช่นนี้ย่อมผูกขาดไว้ที่พระสงฆ์ทุกระดับไว้ที่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้นที่

ควรจะได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ส่วนพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เช่นในด้านการบรรยายธรรม การเขียนหนังสือธรรมะ ความสามารถในการพูดภาษาต่างประเทศ ก็ไม่มีโอกาสได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ ทำให้คุณค่าของสมณศักดิ์ในการเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานหรือส่งเสริมเกียรติคุณความดีด้วยการมอบสมณศักดิ์ให้ คุณค่าต่างๆ เหล่านี้กลับถูกทำให้แคลง จนทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อคุณค่าสมณศักดิ์เหล่านี้น่ามากขึ้น จนในที่สุดญาติโยมชาวพุทธก็ไม่เห็นคุณค่าของสมณศักดิ์ในที่สุด

2) ปัญหาหลักเกณฑ์หรือวิธีการแต่งตั้งการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ในปัจจุบันคือขาดซึ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมจากประชาชนและพระภิกษุสามเณรในวัด โดยเลือกที่จะใช้หลักกฎเกณฑ์ของมหาเถรสมาคม กล่าวคือ การแต่งตั้งเลื่อนสมณศักดิ์ชั้นต่างๆ เบื้องต้นเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่สูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แม้การพิจารณาคัดเลือกพระสังฆาธิการว่ารูปใดเหมาะสมที่จะเลื่อนสมณศักดิ์ชั้นใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับพระครูชั้นสัญญาบัตรนั้นเจ้าคณะภาคเป็นผู้พิจารณาจากนั้นก็จจะนำรายชื่อเสนอต่อเจ้าคณะใหญ่ เมื่อเจ้าคณะใหญ่รับทราบแล้วก็จะนิมนต์เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคในเขตปกครองของตนมาพิจารณาร่วมกันตัดสินกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อผลการพิจารณากลับกรองระดับเจ้าคณะใหญ่ได้เสร็จสิ้นแล้ว รายชื่อพระสังฆาธิการที่ผ่านการพิจารณาในระดับนี้จะถูกนำเสนอไปที่กรรมการศาสนา และกรรมการศาสนาก็จะนำเสนอต่อมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณา เมื่อถึงขั้นตอนนี้มหาเถรสมาคมจะตั้งอนุกรรมการขึ้นมา 2 คณะ คือ คณะอนุกรรมการมหาเถรสมาคมฝ่ายมหานิกายมีอำนาจในการพิจารณาพระสังฆาธิการฝ่ายมหานิกาย และคณะอนุกรรมการมหาเถรสมาคมฝ่ายธรรมยุติกนิกาย มีอำนาจในการพิจารณาพระสังฆาธิการฝ่ายธรรมยุติกนิกาย คณะอนุกรรมการทั้งสองชุดนี้มีอำนาจตามความรับผิดชอบของตนในอันที่จะพิจารณาพระสังฆาธิการว่ารูปใดเหมาะสมที่จะได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวสะท้อนความเป็นระบบราชการที่ล้าสมัยมาก ขั้นตอนดังกล่าวเป็นขั้นตอนการพิจารณาที่เป็นแนวตั้งมากกว่าเป็นขั้นตอนแนวนราบ คือขั้นตอนที่ต้องส่งขึ้นไปตามลำดับสายการบังคับบัญชา ผลกระทบของการขาดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประชาชนและพระภิกษุสามเณรในวัดคือ ทำให้พระสงฆ์ที่ได้สมณศักดิ์มาไม่ตรงกับความรู้หรือความต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและทำให้เกิดขั้นตอนของระบบอุปถัมภ์

3) นอกจากนั้น ยังมีปัญหาความเหมาะสมของตัวบุคคลที่ได้รับสมณศักดิ์ กล่าว

คือ การได้มาซึ่งสมณศักดิ์สำหรับในปัจจุบันคือการใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์โดยผูกโยงอยู่กับตำแหน่งพระสังฆาธิการคือตั้งแต่ตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส รองเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะภาค ไปจนถึงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ สรุปจากเกณฑ์ข้างต้น พระสังฆาธิการคือพระที่มีตำแหน่งทางการปกครองตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นต้นไปจนถึงเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้มีความเหมาะสมสำหรับการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ในส่วนนี้เองที่ผู้วิจัยมองว่าเป็นปัญหาเพราะการไปกำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ที่ควรได้รับการพิจารณาการเลื่อนสมณศักดิ์ที่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ทั้งที่เป้าหมายของสมณศักดิ์คือส่งเสริมกำลังใจในการทำงานเพื่อพระศาสนา ทั้งนี้การผูกขาดการได้มาซึ่งสมณศักดิ์โดยระบุที่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นต้นไป หรือมีการเน้นจำนวนเงินที่ใช้ในการก่อสร้างถาวรวัตถุให้ใหญ่โต เช่น “เกณฑ์ของจำนวนเงิน ในเขตปกครองหนกลางต้องมีจำนวนเงินตั้งแต่ 1,000,000 บาท ขึ้นไป ในเขตปกครองหนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้ต้องมีเงินตั้งแต่ 150,000 บาท ขึ้นไป” (วัชร งามจิตรเจริญ, 2556, น. 28) การกำหนดกฎเกณฑ์ ส่งผลกระทบอย่างมาก เพราะ ทำให้หมดเวลาไปกับการก่อสร้างมากกว่าการทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาให้สามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องหรือ แม้แต่มีส่วนในการลดความสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัยลง การเลื่อนสมณศักดิ์จึงยังคงจำกัอยู่ในวงแคบ

2.4 บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีปัญหาที่ต้องรีบได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนคือ ปัญหาด้านโครงสร้างการปกครอง ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ปัญหาเหล่านี้ในบางปัญหา เช่นปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์อาจเป็นปัญหาที่ในอดีตก็เป็นปัญหามาก่อนแต่ทั้งในอดีตและในปัจจุบันยังไม่ได้รับการแก้ไขใส่ใจที่ดีพอจึงส่งผลกระทบต่อการปกครองในปัจจุบัน การเริ่มต้นด้วยการมองปัญหาด้วยวิธีแยกแยะปัญหา เราจึงพบปรากฏการณ์ของปัญหา ลักษณะอาการของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการปกครองคณะสงฆ์และสามารถส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาด้วย

ท่าทีและวิธีการมองปัญหาดังกล่าวจะสามารถนำมาวิเคราะห์วิธีการแก้ไขปัญหได้ในที่สุดและสามารถตอบสนองต่อข้อเรียกร้องจากหลายฝ่ายในปัจจุบันทั้งจากฝ่ายรัฐและฝ่ายเอกชนและฝ่ายภาคประชาชนที่มักมีข้อเสนอเรียกร้องในปัจจุบันให้มีการปฏิรูปคณะสงฆ์ไทยและถือเป็นโอกาสที่ผู้วิจัยได้ศึกษาอยู่ในช่วงที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. (อังกฤษ: National Council

for Peace and Order (NCPO) ซึ่งนำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่ท่านได้ชูประเด็นเรื่องการปฏิรูปประเทศ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ ก็เป็นปัญหาสำคัญเช่นเดียวกันกับปัญหาในด้านอื่นๆ ที่จะต้องมีการศึกษาถึงสภาพปัญหา และหลังจากนั้นก็ส่งผลการศึกษาของสภาพปัญหาให้แก่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อทำการปฏิรูปในทางปฏิบัติต่อไป และสิ่งที่ผู้วิจัยได้นำเสนอนั้นอาจเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้ที่มีความห่วงใยต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่สามารถนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกของนโยบายสาธารณะหรือแนวทางในการดำเนินการเพื่อการปฏิรูปพุทธศาสนาที่จะสามารถนำมาสู่การแก้ไขปัญหที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

สำหรับการที่จะเข้าใจปัญหาที่กล่าวมาและรวมทั้งสามารถหาวิธีแก้ปัญหาได้ต้องมีการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและอุปสรรคในการแก้ปัญหาซึ่งจะนำมาอภิปรายในบทถัดไป

บทที่ 3

วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการปกครองไทยคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

3.1 สาเหตุของปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การกลับไปค้นหาสาเหตุของปัญหาว่า สาเหตุของปัญหานั้นมีความเป็นมาเป็นไปอย่างไร อาจช่วยให้เราได้ค้นพบต้นตอสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงและช่วยกันระงับการลุกลามของสภาพปัญหาได้และนั่นก็ย่อมถือว่าเราได้เริ่มแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้นมีการพัฒนาการในด้านสาเหตุของปัญหาจากอดีตมาสู่ยุคปัจจุบันจนหลายปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขที่ดีพอและสาเหตุของปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบในวงกว้างของปัญหาและอาจส่งผลให้เกิดสภาพปัญหามากขึ้นตามลำดับ ผนวกกับทัศนคติของคนในสังคมไทยอาจเคยชินกับการมองปัญหาคณะสงฆ์แบบพุ่งเป้าไปที่ความผิดของพระสงฆ์เฉพาะรูปมากกว่าที่จะมีการมองปัญหาไปที่ระบบโครงสร้าง หรือการที่สังคมมีทัศนคติต่อพระสงฆ์และคณะสงฆ์ว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อนไม่ควรเข้าไปข้องเกี่ยวในการวิพากษ์วิจารณ์เพราะรู้สึกเป็นบาป ด้วยลักษณะของทัศนคติเช่นนี้การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามาจากสังคมของชาวพุทธบริษัทจึงอาจมีส่วนที่ทำให้สาเหตุของปัญหาไม่ได้รับการค้นหาและถูกนำมาถกเถียงเพื่อหาทางออกกันอย่างจริงจัง

สำหรับในที่นี้ได้แบ่งสาเหตุของปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันไว้เป็น 3 สาเหตุ กล่าวคือ 1. สาเหตุปัญหาโครงสร้างการปกครอง 2. สาเหตุปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง 3. สาเหตุปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ โดยจะขอกล่าวถึงไปตามลำดับดังนี้

3.1.1 สาเหตุปัญหาโครงสร้างการปกครอง

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์มีส่วนสำคัญต่อการก่อรูปมาซึ่งโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน พัฒนาการและความเป็นมาจึงมีส่วนที่ทำให้เราได้ทราบถึงสาเหตุของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ต้องประสบกับสภาพปัญหาดังในภาวะปัจจุบัน ในงานเขียนเรื่อง *Sangha, State, and Society : Thai Buddhism in History* ซึ่งเขียนโดย โยเนโอ อิชิอิ (Yoneo Ishii) ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาชาวญี่ปุ่น ได้กล่าวถึงพัฒนาการของคณะสงฆ์ไทยไว้ว่า

ไม่มีครั้งใดเลยในประวัติศาสตร์ที่พระสงฆ์จะดำรงอยู่ได้ในรูปแบบเดียวหรือแบบอื่นๆ

ภายในรัฐ เมื่อสังคมสงฆ์เจริญรุ่งเรืองก็ถูกระงับโดยการเข้าไปมีส่วนสัมพันธ์ในทางที่ดีกับรัฐ หลักฐานหนึ่งในประวัติศาสตร์ คือ พุทธนิยายลังกาวงศ์ ซึ่งเจริญขึ้นภายใต้การดูแลของรัฐและกลับตกต่ำลงเมื่อการปกป้องจากรัฐหมดลง เปรียบเทียบกับพุทธในไทย ซึ่งได้รับการปกป้องจากกษัตริย์ตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 โดยตลอดมาคือมีการปกครองโดยมีกษัตริย์เป็นประมุขมาโดยตลอด ศาสนาพุทธไทยได้เชื่อมโยงกับรัฐอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะกับสถาบันกษัตริย์ (Yoneo Ishii, 1593, P. 3).

สิ่งที่ โยเนโอะ อิชิอิ ได้กล่าวไว้นั้นสอดคล้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับรัฐในแง่ของพัฒนาการซึ่ง นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ ได้ให้ทรรศนะไว้ในบทความวิจัย เรื่อง *มหาเถรสมาคมกับการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ยุคปัจจุบัน* ไว้ว่า

ในครั้งแรกที่รัฐเข้ามาจัดการการปกครองคณะสงฆ์นั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของรัฐเองมากกว่าประโยชน์ของคณะสงฆ์ เมื่อเวลาผ่านไปประโยชน์อันรัฐจะพึงได้จากคณะสงฆ์ก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เมื่อไรที่รัฐเห็นว่าคณะสงฆ์จะมีประโยชน์กับตนเอง ดังมีผู้กล่าวว่า รัฐสมัยใหม่ไม่ใช่ตัวบุคคลที่จะมาคำนึงถึงคุณธรรมใดๆ หากแต่เป็นกลไกที่ไว้ตัวบุคคลอยู่ในนั้น และทำงานไปตามระบบที่ถูกวางไว้ ความใกล้ชิดกับรัฐขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทยเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ระบบราชการในคณะสงฆ์เติบโตอย่างแข็งแกร่ง และระบบราชการนี้ไม่ตอบสนองต่อปัญหา การเรียกร้อง และความต้องการของสาธารณชนสักเท่าใดเลย นอกจากมีหน้าที่ในการรักษาสถานะที่เป็นอยู่ขององค์กรสงฆ์เท่านั้น และการเข้ามาพันตัวเองกับรัฐของคณะสงฆ์ไทยได้ทำให้คณะสงฆ์ไทยมีแนวโน้มในการมองปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ไทยด้วยแว่นของความมั่นคงแห่งรัฐและชาติไทยโดยในหลายครั้งก็ละเลยหลักการของพระพุทธศาสนาไป (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, 2550, น. 61)

จากทรรศนะของ นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้เราพอจะทราบสาเหตุของปัญหาโครงสร้างการปกครองในที่นี้พอจะสรุปได้คือ คณะสงฆ์นั้นถูกควบคุมโดยรัฐโดยการถูกควบคุมนั้นเริ่มต้นตั้งแต่รัฐในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมาจนถึงสมัยรัฐชาติและมาถึงในปัจจุบันในความเป็นรัฐสมัยใหม่ คณะสงฆ์นั้นถูกควบคุมมาโดยตลอดเพียงแค่อันอยู่กับการเข้ามาควบคุมของรัฐในแต่ละสมัยนั้นมีเทคนิคในการควบคุมแตกต่างกันแต่ล้วนแล้วมีวัตถุประสงค์ตรงกันคือเพื่อให้พุทธศาสนานั้นตอบสนองต่อผลประโยชน์รัฐ ในที่นี้จะขอกกล่าวเพียงเฉพาะรัฐในปัจจุบันแต่อาจมีผลผลิตของรัฐในอดีตตกทอดสู่รัฐในปัจจุบันที่ต้องกล่าวถึงบ้าง

3.1.1.1 การควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ

สาเหตุสำคัญที่มีส่วนให้คณะสงฆ์ในปัจจุบันประสบกับปัญหาโครงสร้างการปกครองคือ การที่คณะสงฆ์ถูกควบคุมโดยรัฐ ผลประโยชน์ที่ได้จากการยินยอมให้ถูกควบคุมนั้น คณะสงฆ์ก็มุ่งหวังที่จะได้รับประโยชน์ในแง่ความคุ้มครองและการอุปถัมภ์จากรัฐทั้งในแง่งบประมาณจากรัฐและความมั่นคงของคณะสงฆ์ที่มีความจำเป็นต้องมีการใช้อำนาจรัฐมาจัดการปัญหาภายในคณะสงฆ์เพื่อมุ่งหวังความเป็นเอกภาพภายในคณะสงฆ์เช่น ในกรณีของสันติโศก อีกทั้งยังสามารถมีส่วนที่ช่วยให้ผู้นำรัฐได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาปกครองเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข นี่จึงเป็นเหตุผลในด้านที่ดีของการที่รัฐมาควบคุมพระสงฆ์และคณะสงฆ์ ตามที่นักวิชาการทั้งสองท่านได้มองเห็นแง่ดีของการถูกควบคุมไว้ นักวิชาการทั้งสองท่านนี้คือ พระเทพ วิสุทธิกวี (เกษม สณฺญโต) และวัชร งามจิตรเจริญ โดยพรรณนาของพระเทพ วิสุทธิกวี (เกษม สณฺญโต) (สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2558) กล่าวไว้ว่า

ตราบเท่าที่พุทธจักรกับอาณาจักรยังเอื้อประโยชน์ต่อกัน อำนาจอัฐก็มีความจำเป็นต่อการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ ที่สำคัญรัฐมีเป้าหมายอยู่ที่การใช้อำนาจเพื่อประชาชน การปกครองคณะสงฆ์ก็เพื่อประโยชน์ของประชาชน ถ้าสงฆ์แยกอำนาจจากรัฐก็เท่ากับแยกตัวเองออกจากประชาชน ก็เป็นเรื่องที่ไร้ประโยชน์ พระพุทธศาสนาก็จะหายไปที่สุดในที่สุด

พรรณนาดังกล่าวของพระเทพวิสุทธิกวีนั้นสอดคล้องกับพรรณนาของวัชร งามจิตรเจริญ ที่มองเห็นแง่ดีของการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ ว่า

ความมั่นคงของพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาที่มาจากการเข้าไปควบคุมดูแลและสนับสนุนของรัฐจึงส่งผลดีต่อการปกครองของรัฐเพราะช่วยให้เกิดความเป็นระเบียบหรือความสงบเรียบร้อยในสังคมทำให้รัฐบาลสามารถปกครองและพัฒนามบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วัชร งามจิตรเจริญ, 2556, น. 13)

สำหรับ พัฒนาการของรัฐที่เข้ามาควบคุมคณะสงฆ์นั้นมีมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงรัฐในสมัยปัจจุบัน โดยในแต่ละยุคสมัยนั้นก็ปรากฏหลักฐานในด้าน ผลกระทบ วิธีการของการควบคุม เส้นแบ่งระหว่างอำนาจอัฐกับคณะสงฆ์ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขของแต่ละยุค ในที่นี้จึงได้นำพรรณนาจากนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้พรรณนาต่อเรื่องนี้ไว้ โดยจะขอเริ่มจากสุลักษณ์ ศิวลักษณ์ ซึ่งได้ให้พรรณนาไว้ในหนังสือ เรื่อง *ไตรทัศน์วิจารณ์* ซึ่งรวบรวมและเขียนโดยสุรพศ ทวีศักดิ์ โดยมีพรรณนาที่กล่าวถึงพัฒนาการของรัฐในการควบคุมคณะสงฆ์ไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับรัฐก่อนที่จะมาถึงจุดที่คณะสงฆ์ต้องขึ้นต่อรัฐอย่างสมบูรณ์แบบในสมัยรัชกาลที่ 5

ย่อมมีพัฒนาการต่อเนื่องกันมาโดยลำดับจากสมัยอยุธยา ธนบุรี จนถึงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นพัฒนาการที่มีแนวโน้มเป็นไปในทางที่คณะสงฆ์ถูกควบคุมโดยรัฐมากขึ้นเรื่อยๆ” (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2557, น. 44-45) ทรรศนะดังกล่าวนี้เองก็สอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล ที่ได้อธิบายถึงพัฒนาการของรัฐที่เข้ามาควบคุมคณะสงฆ์ ไว้ว่า

มองในแง่พัฒนาการแล้ว เส้นทางของคณะสงฆ์เป็นเส้นทางที่ถลาลู่สู่อิทธิพลของอำนาจรัฐมากขึ้นโดยลำดับ ในอดีตวัฒนธรรมประเพณีทางศาสนาและการเมืองไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองทำอะไรพระได้ง่ายๆ เมื่อพระนารายณ์ทรงประสงค์จะมีพระบรมราชโองการให้สึกพระที่นิเทศาพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ก็ยังไม่มั่นใจว่าจะทำได้จึงต้องเผด็จถามความเห็นของพระสงฆ์รูปหนึ่งก่อน มาถึงสมัยพระเจ้าบรมโกศ พระองค์ก็ไม่กล้าที่จะเอาผิดกับพระสงฆ์ที่ปกป้องช่วยเหลือคนทำผิดกฎหมายให้เอาญาติโยมของพระรูปนั้นมาลงโทษแทน ไข้แต่เท่านั้น แม้กระทั่งเขตวัดก็แทบจะอยู่นอกเหนืออำนาจของอาณาจักรจะล่วงล้ำไปถึง (พระไพศาล วิสาโล, 2546, น. 257)

ในส่วนนี้มีหลักฐานยืนยันจากสายชล สัตยานุรักษ์ ที่ได้รวบรวมไว้ในหนังสือ *พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก* โดยมีข้อความกล่าวถึงว่า

ในสมัยพระเพทราชา หากว่ามีคดีความเกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ 4 วารอบวัด ให้ถือเป็นอำนาจของวัดที่จะดำเนินการเอง ทรงห้ามมิให้เจ้าเมือง ปลัดเมือง และกรมการเมืองไปยุ่งเกี่ยวด้วย ในทำนองเดียวกันผู้ที่ทำผิดกฎหมายบ้านเมืองขึ้นอุกฤษฏ์เช่นเป็นกบฏ ก็สามารถพ้นพระราชอาชญาได้หากสามารถหลบมาพึ่งวัด น่าสังเกตว่าฝ่ายบ้านเมือง (โดยกรมธรรมการ) จะมีหน้าที่สอบสวนดำเนินการกับพระที่ทำผิดพระวินัยแต่ไม่สามารถลงโทษพระที่ทำผิดในทางโลกหรือละเมิดกฎหมายบ้านเมืองได้อย่างเต็มที่ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546, น. 49)

นอกจากนี้ยังพบข้อสังเกตจากนิธิ เอียวศรีวงศ์อีกว่า “ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่เคยมีพระราชบัญญัติชนิดที่เรียกว่ากฎหมายพระสงฆ์ได้เลย ทั้งนี้อย่างน้อยในทางทฤษฎีก็ถือว่าพระสงฆ์มิได้อยู่ภายใต้การปกครองโดยตรงของพระมหากษัตริย์” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2529, น. 120) นอกจากนี้นิธิ เอียวศรีวงศ์ ยังได้กล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยธนบุรี อีกว่า

เมื่อถึงรัชสมัยพระเจ้าธนบุรี พระมหากษัตริย์ก็มีอำนาจเหนือคณะสงฆ์อย่างชัดเจนดังเห็นได้จากการที่ทรงเป็นแม่กองในการชำระพระสงฆ์ในหัวเมืองด้วยพระองค์เอง โดยทรงอ้างเอาบารมีของพระองค์เองเป็นเบี่ยงต้นก่อนที่จะอ้างอิงอำนาจของเทวดา

(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2529, น. 119)

พระไพศาล วิสาโล ยังได้อธิบาย การที่คณะสงฆ์ถูกควบคุมโดยรัฐซึ่งปรากฏในหนังสือ *พุทธศาสนาไทยในอนาคต : แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต* ไว้อีกว่า อำนาจของพระเจ้าแผ่นดินต่อคณะสงฆ์ดังกล่าวสืบมาถึงยุครัตนโกสินทร์ ในรัชกาลสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงตราบทลงโทษพระสงฆ์ที่รู้เห็นว่ามีบุคคลที่คิดร้ายต่อแผ่นดิน ในรัชกาลนี้เองอาณาจักรก็เข้ามากำกับดูแลการปฏิบัติตัวของพระสงฆ์มากขึ้น ดังได้ตรา กฎพระสงฆ์ ออกมา 10 ฉบับอย่างไม่เคยมีในรัชกาลก่อนๆ มีบทลงโทษกำกับด้วยนอกเหนือจากการปรับอาบัติตามพระวินัยแล้ว บทบาทของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในเรื่องการคณะสงฆ์นี้ไม่ต่างจากผู้นำสูงสุดของคณะสงฆ์เลยก็ว่าได้เพราะทรงกดดันกับพระราชาคณะทั้งหลายให้ตรวจตราเอาใจใส่ไม่ให้ล้อลัทธิไม่แล้วจะทรงเอาโทษพระราชาคณะเหล่านั้น มีบางครั้งทรงตำหนิพระราชาคณะอย่างแรงว่ามีได้มีความกตัญญูต่อพระศาสนาเพราะปล่อยให้ โจรปล้นพระศาสนาชุกชุม

แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะมีอำนาจเหนือคณะสงฆ์ แต่จวบจนถึงรัชกาลที่ 3 คณะสงฆ์ก็ยังไม่ขาดสังฆราช (แม้ว่าในทางปฏิบัติจะไม่ได้ทรงมีบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์มาก) แต่เมื่อถึงรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นสังฆราชเองโดยพฤตินัย เนื่องจากมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชสืบต่อจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ในทำนองเดียวกันปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ก็ทรงปฏิบัติหน้าที่สังฆราชนานถึง 11 ปี (พระไพศาล วิสาโล, 2546, น. 259-260)

นอกจากนี้ยังพบข้อวิจารณ์ ในหนังสือเรื่อง *วิกฤติศาสนา ยุครณาธิปไตย* คือ ข้อวิจารณ์ของทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ ซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของพระไพศาล วิสาโล โดยทวีวัฒน์ ได้ให้ข้อวิจารณ์ไว้ว่า

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 จนถึงปัจจุบัน) เป็นประวัติศาสตร์ที่รัฐของไทยได้เข้าควบคุมคณะสงฆ์อย่างใกล้ชิด รัฐได้เป็นผู้กำหนดโครงสร้างขององค์การปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งกฎหมายและขั้นตอนการบริหารที่เกี่ยวข้อง ในพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีรวมทั้งสิ้น 3 ฉบับ คือ ฉบับปี พ.ศ. 2445 ฉบับปี พ.ศ. 2484 และฉบับปี พ.ศ. 2505 (สถาบันวิสิทธรศน์ มูลนิธิวิสิทธรศน์, 2545, น. 144)

การควบคุมของรัฐที่มีต่อคณะสงฆ์นั้นมีหลายวิธี และได้ส่งผลกระทบในลักษณะต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในที่นี้จะขอกล่าวถึงวิธีการควบคุมสงฆ์ที่สามารถสังเกตได้ชัดเจนในปัจจุบัน คือ การควบคุมคณะสงฆ์ผ่านการใช้กฎหมายได้แก่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งมักจะได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยตลอดมา ข้อพิสูจนนี้สามารถสังเกตได้จากในหลายๆ ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงของการปกครองคณะสงฆ์ในแทบทุกครั้งด้วยเช่นกัน ในประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ กรณีการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในปี พ.ศ. 2475 ที่นำโดยคณะราษฎร หรือ แม้กระทั่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่ใช้วิธีการปกครองแบบเผด็จการทางทหารจนต่อมามีความพยายามของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่จะเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจนบรรลุผลสำเร็จ เป็นเหตุให้เกิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในเวลาต่อมา จากประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจะเป็นผลให้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองปกครองคณะสงฆ์ในแต่ละครั้ง แม้จะพบว่ามีเงื่อนไขที่ต่างกัน แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าคณะสงฆ์นั้นถูกควบคุมโดยรัฐ ซึ่งตรงกับทฤษฎะของ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ที่ได้ให้ทฤษฎะต่อเรื่องนี้ไว้ในรายงานวิจัยเรื่อง *การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา* ไว้ว่า

ไม่ว่าประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบใดก็ตาม องค์การคณะสงฆ์กับรัฐก็ยังมี ความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาตลอดด้วยความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน อย่างแนบชิดทำให้ทั้งรัฐและองค์การ พระพุทธศาสนาต่างเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกันและกันและทำให้ องค์การพระพุทธศาสนามีความมั่นคง และได้รับการสนับสนุนจากรัฐเป็นอย่างดี トラบเท่าที่ยังสามารถตอบสนองต่อนโยบายของรัฐได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากที่รัฐสามารถควบคุมการบริหารจัดการขององค์การคณะสงฆ์ผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์, 2558, น. 96)

เพราะฉะนั้น รัฐในอดีตจนถึงปัจจุบันมีความพยายามในการควบคุมคณะสงฆ์โดยตลอดมา ดังทฤษฎะของ สมบูรณ์ สุขสำราญ ได้กล่าวไว้ว่า “จากอดีตจนถึงปัจจุบันสถาบันสงฆ์เป็นเพียงส่วนขยายของโครงสร้างทางการเมืองและการบริหารของอาณาจักร และอยู่ภายใต้การควบคุมของอำนาจทางการเมืองอย่างใกล้ชิด” (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2527, น. 41) และข้อสังเกตของ นิลล์ มุลเดอร์ ที่ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ซึ่งปรากฏในหนังสือ เรื่อง *พุทธทาสภิกขุ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และการปฏิรูปเชิงนวสมัยนิยมในประเทศไทย* ซึ่งเขียนโดย ปีเตอร์ เอ

แจ็กสัน โดยมีข้อสังเกตว่า “ตลอดเวลาในประวัติศาสตร์ของไทย ผู้ปกครองประเทศได้ทราบดีถึงการทำหน้าที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ในการประสานสามัคคีระหว่างคนในชาติ จึงได้พยายามอยู่เรื่อยมาที่จะควบคุมพระสงฆ์และวัตรปฏิบัติของท่านเพื่อให้คณะสงฆ์อยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐ” (ปีเตอร์ เอ แจ็กสัน, 2556, น. 42)

ฉะนั้น หากพิจารณาจากทฤษฎีของนักวิชาการที่กล่าวมาแล้วเราอาจจะพอทราบถึง พัฒนาการของการที่คณะสงฆ์ถูกควบคุมโดยรัฐมาจนถึงปัจจุบันว่ามีเหตุผลในการที่จะต้องควบคุมคณะสงฆ์เป็นอย่างไร และสิ่งสำคัญนอกเหนือไปจากความพยายามของรัฐที่ต้องการควบคุมคณะสงฆ์ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้แสดงทฤษฎีไว้ สิ่งสำคัญคือทัศนคติของพระสงฆ์ โดยทั่วไปเข้าใจว่าโดยจำนวนมากและพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสถึงมหาเถรสมาคมมักมีทัศนคติที่สนับสนุนการที่จะให้รัฐมาควบคุมคณะสงฆ์ ดังทฤษฎีของนภนาท อนุพงศ์พัฒน์ ที่กล่าวไว้ว่า “ปัญหาอาจจะไม่ได้อยู่ที่คณะบุคคลหรือกฎระเบียบใดๆ เป็นด้านหลัก แต่ทัศนคติในเรื่องการผูกความมั่นคงของพระพุทธศาสนากับความมั่นคงของรัฐเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง” (นภนาท อนุพงศ์, 2549, น. 80) ทัศนคติดังกล่าวนี้นับสนับสนุนให้คณะสงฆ์ต้องถูกควบคุมโดยรัฐเพราะสามารถฝากความมั่นคงของพระพุทธศาสนาไว้กับความมั่นคงของรัฐได้

สำหรับการควบคุมคณะสงฆ์ในปัจจุบันนั้นใช้วิธีการโดยควบคุมผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในที่นี้สามารถพิจารณาจากทฤษฎีของพระมหาวินัย ผลเจริญ ในวิทยานิพนธ์เรื่อง *การศึกษาแนวคิดและขบวนการประชาสังคมของพุทธศาสนาในสังคมไทย (หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516-ปัจจุบัน)* ที่ได้ให้ทฤษฎีถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2505 ไว้ว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำให้คณะสงฆ์กลับมาอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐอีกครั้งหนึ่ง มีการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางและมีโครงสร้างการบังคับบัญชาตามลำดับมากขึ้น” (พระมหาวินัย ผลเจริญ, 2544, น. 251)

ต่อมาว่าด้วยข้อสังเกต และข้อถกเถียงต่อการที่รัฐเข้ามาควบคุมคณะสงฆ์ ในระบอบประชาธิปไตย เมื่อพิจารณาจากเหตุผลส่วนนี้ก็แสดงถึงการที่คณะสงฆ์นั้นถูกควบคุมจากรัฐจนเป็นสาเหตุให้โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ต้องประสบกับปัญหาเชิงโครงสร้าง ในเรื่องนี้เองนักวิชาการด้านปรัชญาศาสนา คือ สุรพศ ทวีศักดิ์ ก็ได้ให้ทฤษฎีว่า การที่คณะสงฆ์ถูกควบคุมโดยรัฐ แท้จริงแล้วรัฐมีสิทธิ์หรือไม่ในการควบคุมอำนาจความเชื่อทางศาสนารวมถึงการมีบทลงโทษทางกฎหมายเป็นการเฉพาะในนามพุทธศาสนา โดยสุรพศ ทวีศักดิ์ได้ให้ทฤษฎีไว้ว่า

รัฐไม่มีสิทธิ์ใช้อำนาจ “ควบคุม” การกระทำตามหลักความเชื่อในทางศาสนา เช่น ออกกฎหมายเอาผิดพระประพฤติผิดธรรมวินัยหรือสอนผิดจากพระไตรปิฎก การบวช

ภิกษุณีเป็นต้น (ปัจจุบันอำนาจห้ามพระไทยทำการบวชภิกษุณีเป็นอำนาจของคณะสงฆ์ ซึ่งถือเป็น “อำนาจรัฐ” นั่นเอง เพราะเป็นอำนาจตามกฎหมายคณะสงฆ์ที่รัฐบัญญัติขึ้น) เพราะเรื่องเช่นนี้เป็น “ความเชื่อเฉพาะ” ทางศาสนาที่ต้องตัดสินกันตามหลักธรรมวินัย เท่านั้น ยกเว้นการละเมิดธรรมวินัยนั้นจะเป็นการกระทำที่ละเมิดกฎหมายด้วย เช่น พระฆ่าคน ช่มชู้ โกงเงิน ฯลฯ รัฐต้องใช้กฎหมายจัดการในมาตรฐานเดียวกับประชาชนทั่วไป (สุรพศ ทวีศักดิ์, สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2558)

แม้โดยหลักการตามระบอบประชาธิปไตยแล้วรัฐไม่มีสิทธิ์ควบคุมความเชื่อทางศาสนาโดยการออกกฎหมายเอาผิดพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดธรรมวินัยหรือสอนผิดจากพระไตรปิฎก ดังที่สุรพศ ทวีศักดิ์ ได้กล่าวถึง แต่สำหรับรัฐไทยในปัจจุบันก็มีความพยายามที่จะไม่ยึดหลักการนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ายังมีพระสงฆ์ที่ยังคงอยู่ในระดับผู้นำประเทศและชาวพุทธจำนวนมากมีแนวคิดที่โต้แย้งหลักการข้างต้นอยู่โดยแนวคิดและพระสงฆ์ดังกล่าวนั้นสามารถพิจารณาจากทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ ซึ่งมีเหตุผลที่แตกต่างไปจากสุรพศ ทวีศักดิ์ โดยได้แสดงพระสงฆ์ว่า

รัฐนั้นมีหน้าที่ในการปกป้องภัยอันเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา ภัยของพระพุทธศาสนา มาทั้งจากภายในและภายนอก ภัยภายในก็คือเมื่อมีผู้ปลอมปนมาบวชเป็นพระภิกษุเพื่อแสวงหาลาภสักการะประพฤติดนเป็นทีเสื่อมเสีย รัฐมีหน้าที่โดยตรงในการขจัดภัยเหล่านั้น โดยการเข้าไปตรวจสอบ วินิจฉัยและจับสึกเมื่อผิดจริง ดังเช่นที่พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย และพระมหากษัตริย์แห่งสยามในครั้งอดีตได้ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่างไว้แล้ว ส่วนภัยภายนอกก็คือ การคุกคามจากศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่น อันที่จะบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม รัฐจะต้องเข้มแข็งเด็ดขาดในการขจัดภัยจากศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่นเหล่านั้น และกำเริบให้เช็ดหลาหมิให้มากถ้ากรายพระพุทธศาสนาได้อีก (รายงานของ คณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558, น. 53)

ในประเด็นเรื่องการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ ซึ่งชาวพุทธในไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะตั้งข้อสังเกตเช่นนี้สักเท่าไรนัก แต่สุรพศ ทวีศักดิ์ยังได้ตั้งข้อสังเกตไว้อีก ซึ่งในข้อสังเกตนี้อาจเป็นข้อโต้แย้งต่อ ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ จากพระสงฆ์ข้างต้นได้เป็นอย่างดี โดยสุรพศได้กล่าวถึงไว้ในหนังสือ *ปาจารย์สาร จาก 100 ปี ชาตกาล จำกัด พลังกุล สู่ 70 ปี วันสันติภาพไทย* ไว้ว่า “ไม่มีข้อความใดในพระไตรปิฎกเลยที่ระบุให้ใช้อำนาจรัฐมาปกป้องความถูกต้องของพระธรรมวินัย” (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2558, น. 135) ความถูกต้องตามพระธรรมวินัยในที่นี้นอกจากหมายถึงการมีกฎหมายที่มีลักษณะการบังคับใช้ลงโทษหากมีการพบว่าสอนผิดไปจากพระธรรมวินัยหรือการออก

กฎหมายห้ามพระภิกษุบวชให้แก่ภิกษุณี แต่ในที่นี้ก็สามารถหมายถึงการที่รัฐออกกฎหมายควบคุมพระสงฆ์โดยผ่านพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ได้ด้วยเช่นเดียวกัน เป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตว่า เพราะเหตุใดรัฐไทยในประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นรัฐในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงรัฐไทยในปัจจุบันที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจึงต้องการควบคุมพระสงฆ์โดยตลอดมาจนเสมือนหนึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองไทยเป็นการเฉพาะที่จะต้องมีการกฎหมายควบคุมพระสงฆ์ไว้ ในที่นี้สามารถพิจารณาได้จากทฤษฎีของ คลิฟฟอร์ด กีต (Clifford Geertz) ซึ่งเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก โดยสรุปทฤษฎีนี้ได้ หยิบยกทฤษฎีของ คลิฟฟอร์ด กีต (Clifford Geertz) มากล่าวถึงไว้ว่า

รัฐสมัยเก่าในอุษาคเนย์มีลักษณะเป็น “รัฐนาฏกรรม” (theatrical-state) คือรัฐเปรียบเสมือนโรงละครที่แสดงอำนาจบารมีอันเปี่ยมล้นของชนชั้นปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองศรัทธา รักดี เชื่อฟัง และเชื่อมั่นว่าวิธีการดำเนินชีวิตของพวกเขาจะสามารถมีความสุขตามสถานะสูงต่ำทางสังคมได้ ด้วยบารมีอันสูงส่งศักดิ์สิทธิ์นั้นของชนชั้นปกครองจะให้การคุ้มครองป้องกัน

ในรัฐเช่นนั้น ศาสนาจำเป็นต้องถูกใช้เพื่อความเชื่อถือนำอำนาจบารมีของชนชั้นปกครอง และคณะสงฆ์จำเป็นต้องถูกจัดตั้งและถูกควบคุมโดยรัฐ ไม่เช่นนั้นการใช้คำสอนและพิธีกรรมทางศาสนาสนับสนุนอำนาจรัฐ หรือปลูกฝังศีลธรรมแก่ผู้ได้ปกครองตามที่ผู้ปกครองต้องการก็เป็นไปไม่ได้ (สรุปทฤษฎี, 2558, น. 137-138)

ในขณะที่ปรีชา ช้างขวัญยืนให้ทฤษฎีต่อที่มาของการควบคุมของคณะสงฆ์โดยรัฐไว้ว่า

ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักรอย่างที่เป็นอยู่นี้เป็นเรื่องพัฒนาการในอดีต ซึ่งมีลักษณะเป็นความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างสถาบันศาสนากับสถาบันการเมือง ถ้าการเมืองไม่สนับสนุน ศาสนาก็ไม่เจริญ และศาสนาก็สนับสนุนและมีส่วนควบคุมการเมืองด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ น่าจะพัฒนามาจากวัฒนธรรมอินเดีย คือกษัตริย์อุปถัมภ์ศาสนาต่างๆ แต่ก็สนับสนุนศาสนาพราหมณ์เป็นพิเศษ ศาสนาพราหมณ์จึงมีอิทธิพลสูง พราหมณ์ก็สนับสนุนกษัตริย์ด้วย การทำให้ประชาชนเห็นว่ากษัตริย์มีความชอบธรรมในการปกครองในเวลาเดียวกันก็ควบคุมการปกครองด้วยธรรมะคือกษัตริย์จะมีความชอบธรรมได้ต้องเป็นผู้ปฏิบัติธรรมะของกษัตริย์และของคนทั่วไป (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542, น. 284)

ผลกระทบจากการที่รัฐมาควบคุมคณะสงฆ์นั้นได้ส่งผลให้พระพุทธศาสนา

ในประเทศไทยที่นำโดยคณะสงฆ์ไทยอันมีมหาเถรสมาคมในปัจจุบันที่เป็นกลไกหลักสำคัญในการขับเคลื่อนงานพระศาสนาที่ถูกสันนิษฐานว่า ในที่สุดแล้วกลไกนี้ก็อำนาจงานให้รัฐมากกว่าจะอำนาจงานให้แก่พระศาสนาตามเจตนารมณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหตุที่ถูกตั้งข้อสันนิษฐานเช่นนี้ก็เพราะว่าโครงสร้างที่เป็นอยู่ของคณะสงฆ์ถูกควบคุมโดยรัฐเพราะออกแบบโดยรัฐจึงตอบสนองแก่รัฐและยากยิ่งที่จะเห็นความหวังว่าคณะสงฆ์จะให้ความสำคัญแก่พระธรรมวินัยในการตัดสินใจมาก่อน กฎหมายดังพรรณณะของ วุฒินันท์ กันทะเตียน ได้กล่าวไว้ว่า “พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ นั้นเป็นกฎหมาย จึงใช้ฐานคิดของกฎหมายซึ่งต่างจากไปการใช้ฐานคิดของพระธรรมวินัย” (วุฒินันท์ กันทะเตียน, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2558) เมื่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีส่วนต่อการเกิดขึ้นของโครงสร้างที่ออกแบบโดยรัฐซึ่งก็เป็นการออกแบบเพื่อควบคุมคณะสงฆ์อีกทีหนึ่งทำให้โครงสร้างคณะสงฆ์ตอบสนองประโยชน์ได้เพียงการขึ้นต่อการควบคุมของรัฐและตอบสนองต่อความชอบธรรมแก่นโยบายของรัฐมากกว่าที่จะตอบสนองต่อเจตนารมณ์ของหลักการทางพระพุทธศาสนา ดังพรรณณะของปีเตอร์ เอ. แจ็กสันที่กล่าวว่า “พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันอย่างหนึ่งของสังคมไทยนั้น ได้ถูกรัฐบาลชุดแล้วชุดเล่าหล่อหลอมให้เป็นองค์กรทางศาสนาที่สร้างความชอบธรรมให้แก่นโยบายของรัฐบาล” (ปีเตอร์ เอ. แจ็กสัน, 2556, น. 85) ซึ่งพรรณณะดังกล่าวนี้ก็สอดคล้องกับพรรณณะของจักรภพ เพ็ญแข ที่ว่า “โดยพุทธเจตนานั้น คณะสงฆ์ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาให้มีชีวิตซึ่งผิดแผกแตกต่างไปจากกลไกอื่นของสังคม แต่ว่าโดยประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นอย่างนั้น มันกร่อนไปเรื่อย จนบางช่วงถึงขนาดหนักเลย ไปลอกเลียนกลไกของฆราวาสหมดเลยด้วยซ้ำไป” (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542, น. 238) ผลที่ตามมาก็คือโครงสร้างของคณะสงฆ์ดังกล่าว “ขาดความยืดหยุ่นที่จะปรับตัวเข้ากับ ความหลากหลายของสังคมและความซับซ้อนของสภาพปัญหาภายในคณะสงฆ์ จนทำให้โครงสร้างคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์” (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2553, น. 287) พรรณณะเหล่านี้ก็สอดคล้องกับพรรณณะของสุรพล สุธะพรหม ซึ่งเป็นผู้เคยบวชเรียนมาและคลุกคลีอยู่กับวงการคณะสงฆ์มาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน และได้เป็นอาจารย์สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยของสงฆ์ และล่าสุด (พ.ศ. 2558) ได้เป็นหนึ่งในคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารประเทศของนายกรัฐมนตรี ประยุทธ์ จันทร์โอชา สุรพล สุธะพรหมได้วิจารณ์การปกครองบริหารคณะสงฆ์ในปัจจุบันไว้ในเอกสาร ของ คณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา ว่า “ปฏิเสธไม่ได้ว่า มหาเถรสมาคมเป็นกลไกของรัฐในการควบคุมคณะสงฆ์ ทั้งในการควบคุมวัตรปฏิบัติและเนื้อหาหรือคำสอนต่อทั้งพระสงฆ์และประชาชน อย่างไรก็ตาม การควบคุมที่เกิดขึ้นนับวันจะไร้ประสิทธิภาพมากขึ้นทุกที” (คณะกรรมการปฏิรูป

แนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558, น. 52) ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงสาเหตุปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองต่อจากนี้เนื่องจากเป็นสาเหตุที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ในหัวข้อถัดไป

3.1.2 สาเหตุปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง

ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองนั้นมีหลายเรื่องตามที่กล่าวถึงในบทที่ 2 ซึ่งเป็นการกล่าวถึงสภาพปัญหาต่างๆ แต่ในสภาพปัญหาที่กล่าวถึงแม้จะกล่าวถึงอย่างกว้างๆ โดยไม่ได้ระบุปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เป็นกรณีเฉพาะ แต่ก็ไปในทิศทางเดียวกันว่าในระดับการแก้ไขปัญห พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการปกครอง ในการแก้ไขปัญหาในแต่ละครั้งโดยส่วนใหญ่ยังไม่ประสบความสำเร็จหรือมีความล่าช้าในการแก้ไขปัญหา แต่บางกรณีของการแก้ไขปัญหาก็พบว่ามีประเด็นเด่นชัดในการแก้ไขปัญหาที่ดูจะรวดเร็ว ฉับไว จนเข้าใจได้ว่า มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา เช่น หากพิจารณาปัญหาใน กรณีของเจ้าคุณพระพรหมสุธี (เสนาะ ปญญาวิชโร) ที่ถูกทั้งการสั่งปลดและพักงานในตำแหน่งต่างๆ จากเจ้าคณะผู้ปกครองอย่างรวดเร็ว ตามข่าวของไทยรัฐออนไลน์ ในวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2558 ที่ว่า

มติมหาเถรฯ ให้ปลด “เจ้าคุณเสนาะ” จากตำแหน่งประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศเพิ่มอีก 1 ตำแหน่ง ที่ก่อนหน้านี้ถูกปลดออกจากกรรมการมหาเถรสมาคมและถูกพักงานจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสระเกศฯ และเจ้าคณะภาค 12 ส่งผลให้ไม่เหลือตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์แล้ว โฆษก มส.ชี้สาเหตุเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการตรวจสอบของสงฆ์. (<http://www.thairath.co.th/content/476331>)

หากเปรียบเทียบกรณีนี้กับเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายจะเห็นว่ากรณีเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายที่กระทำผิดในหลายกรณีกลับไม่มีทำที่และมาตรการใดๆ จากทางเจ้าคณะผู้ปกครองสูงสุดคือมหาเถรสมาคม ที่จะสั่งลงโทษใดๆ แก่ ทางเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย กรณีนี้พอเป็นตัวประกอบในการพิจารณา ว่าแท้ที่จริงแล้ว การแก้ไขปัญหาภายใต้ระบบเช่นนี้เป็นไปในลักษณะการใช้อำนาจนิยมและมีการเลือกปฏิบัติไปตามผลประโยชน์ที่ตนหรือกลุ่มพึงได้รับ ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถเรียกได้ว่า การแก้ไขปัญหาเช่นนี้บ่งบอกว่ามีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาได้ และสิ่งสำคัญ ในด้านข้อเท็จจริงเรื่องความล่าช้าหรือการที่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหานี้ อาจจะไม่ได้อาจเกิดจากปัญหาการขาดประสิทธิภาพแต่เพียงอย่างเดียวแต่อาจเกิดจากปัญหาของระบบอุปถัมภ์ ปัญหาผลประโยชน์ระหว่างผู้ปกครองคณะสงฆ์กับผู้กระทำผิดที่เกี่ยวข้อง หรืออาจจะเป็นปัญหามาจากการที่ผู้ปกครองคณะสงฆ์มีท่าทีที่เมินเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาเหล่านี้จึงอาจมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ต่อกันเป็นลูกโซ่ แต่ในที่นี้ต้องการกล่าวถึงสาเหตุปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองเป็น

ประเด็นหลักประเด็นสำคัญเท่านั้น ในที่นี้จึงก็นำทรรศนะของ ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ มากล่าวถึง ซึ่งอาจช่วยให้เราได้ค้นพบสาเหตุการขาดประสิทธิภาพการปกครองได้ เนื่องจากบทบาทและหน้าที่ของ ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ เป็นหนึ่งในคณะกรรมการการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา ได้ออกมาวิจารณ์ถึงสภาพปัญหาคณะสงฆ์ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) ไว้ว่า

มองในแง่โครงสร้างของคณะสงฆ์ก็วิเคราะห์ ได้ว่า การปกครองแนวตั้งตาม

“พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์” นั้นเองเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ที่ก่อให้เกิดพระนอกรีตอยู่เนืองๆ เนื่องจากขาดกลไกเชิงระบบที่จะแก้ไขพระนอกรีตเหล่านั้นอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เมื่อเกิดข่าวอื้อฉาวเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่ต้องอธิกรณ์ แม้ชาวบ้านในชุมชนจะรู้หนังสือจะประคองข่าวอย่างไรก็ตาม แต่ถ้าพระสงฆ์เป็นผู้บังคับบัญชาเบื้องบน เช่น เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะภาค หรือแม้แต่มหาเถรสมาคม ไม่สั่งการลงไป พระสงฆ์ที่ต้องอธิกรณ์นั้นก็ยังคงอยู่ได้ การให้คุณให้โทษแก่พระสงฆ์นั้นไม่ได้อยู่ที่ “พุทธบริษัทสี่” ดังเช่นในอดีต แต่อยู่ที่ “ระบบราชการ” ในคณะสงฆ์ที่มาพร้อมกับพ.ร.บ. คณะสงฆ์ (คณะกรรมการการปฏิรูปแนวทางและ มาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสาปฎิรูปแห่งชาติ, 2558, น. 52)

จากข้อวิจารณ์ของ ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ว่าอะไรคือสาเหตุของการขาดประสิทธิภาพของผู้ปกครองสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งในที่นี้พบว่าสาเหตุมาจากการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ และสาเหตุประการต่อมาพบว่า ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงอยู่ในวัยชราภาพ และมีสาเหตุที่เกี่ยวข้องกันถัดมาคือ การด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์ ในที่นี้จะขอกล่าวไปตามลำดับดังนี้

3.1.2.1 การรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ

เนื่องจากคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นระบบราชการที่มีการรวมศูนย์อำนาจ และโดยโครงสร้างคณะสงฆ์มีลักษณะที่ใหญ่โต เทอะทะ อูยอ้าย มีสายการบังคับบัญชาตามลำดับตำแหน่งทางปกครองในแนวตั้ง สายบังคับบัญชาเช่นนี้เสี่ยงต่อการเกิดระบบอุปถัมภ์ภายในคณะสงฆ์ และเสี่ยงต่อการเกิดการทำงานที่ใช้อำนาจนิยมมากกว่าที่จะเป็นไปโดยเข้าใจและเห็นใจต่อกัน ส่งผลให้การทำงานภายใต้ระบบและโครงสร้างที่มีลักษณะเช่นนี้เป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพในการปกครอง และด้วยเงื่อนไขของบริบทที่ทวีความซับซ้อนด้วยแล้ว โครงสร้างที่มีลักษณะนี้ยากที่จะยืดหยุ่นและปรับตัวเข้ากับ ความซับซ้อนของสังคม หากโครงสร้างนี้จะยังประโยชน์ต่อบริบทของสังคมที่ซับซ้อนนี้ล้วนต้องอาศัยโครงสร้างที่มีการกระจายอำนาจเท่านั้น จึงจะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการปกครอง

ในที่นี้จะขอเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์คำวิจารณ์ของพระไพศาล วิสาโล ซึ่งในบางส่วนได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ในเรื่องของปัญหาโครงสร้างการปกครองไว้บ้างแล้วแต่ในที่นี้จะไม่หยิบยกมากล่าวซ้ำจะเลือกหยิบยกเฉพาะบางประเด็น ทั้งนี้ก็เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ได้ โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์พระไพศาล วิสาโล ซึ่งถือว่าเป็นพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2558-พ.ศ. 2559) โดยท่านได้ตอบข้อสัมภาษณ์ไว้เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์มีการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ว่า

การปกครองคณะสงฆ์มีการรวมศูนย์อำนาจไป รวมศูนย์มาที่ตัวบุคคลด้วยซ้ำ จะเห็นได้ว่าตั้งแต่เจ้าคณะตำบล จนถึงเจ้าคณะภาค ผู้ปกครองด้านบนก็เป็นเรื่องตัวบุคคล ไม่มีการทำงานเชิงกรรมการ เชิงหมู่คณะเลย มหาเถรสมาคมก็เป็นจุดอ่อนอีกประการหนึ่ง เป็นมหาเถรสมาคมก็ตอนมาประชุม เมื่อไม่มาประชุมก็เหมือนมหาเถรสมาคมไม่มีถามว่าโฆษกมหาเถรสมาคมทำหน้าที่อะไร ก็ทำหน้าที่เฉพาะตอนประชุม ก็มาบอกว่าประชุมอะไร มันไม่เหมือนรัฐมนตรีเพราะแม้ไม่มีประชุมแล้วรัฐมนตรีก็ยังมียำหน้าที่ต้องบริหาร สรุปคือรวมศูนย์มาก รวมศูนย์ที่ตัวบุคคล ซึ่งทำให้มันเป็นภาระมาก มันโหดมาก พอเป็นอย่างนี้ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง มันก็เลยไม่มีประสิทธิภาพ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2559)

จากการให้สัมภาษณ์ของพระไพศาล วิสาโล ก็สอดคล้องกับข้อห่วงใยของณัฐนันท์ สุตประเสริฐ ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านกฎหมายที่มีความสนใจศึกษาพระไตรปิฎกและนับเป็นอุบาสิกที่มีความห่วงใยต่อสถานการณ์ความเป็นไปของพระพุทธศาสนาโดยตลอด โดยผู้วิจัยเองได้ทำการสัมภาษณ์ณัฐนันท์ สุตประเสริฐ โดยเธอได้แสดงความเป็นห่วงต่อการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ ของคณะสงฆ์ไว้ว่า

องค์กรสงฆ์มีลักษณะรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางคือมหาเถรสมาคม และกรรมการมหาเถรสมาคม ท่านหนึ่งมีตำแหน่งหน้าที่ที่ต้องกำกับดูแลมากกว่าสองตำแหน่ง และเป็นตำแหน่งสำคัญทั้งสิ้น ทำให้ขาดดุลยภาพในด้านการบริหาร การรวมอำนาจทั้งนิติบัญญัติ คือ การออกกฎหมายสงฆ์ต่างๆ อำนาจการบริหาร และอำนาจตุลาการในการวินิจฉัยอธิกรณ์ต่างๆ ไว้ที่มหาเถรสมาคมเพียงที่เดียว ทำให้เกิดปัญหา การพิจารณาอธิกรณ์สงฆ์เป็นไปด้วยความล่าช้า กว่าที่จะพิจารณาตามลำดับ ผ่านอำนาจของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะหน และถ้าไม่สามารถยุติที่เจ้าคณะหนได้ ก็ต้องนำความไปรบกวนให้สมเด็จพระสังฆราชตัดสิน เมื่อสมเด็จพระสังฆราชตัดสินอย่างไรก็จะนำมาซึ่งความชอบใจของคนบางกลุ่ม

และความไม่พอใจของคนบางกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อศรัทธาของประชาชนชาวพุทธ และอาจจะนำความเสื่อมเสียมาถึงพระเกียรติของพระองค์ได้อีกด้วย (ณัฐนันท์ สุดประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)

การรวมศูนย์อำนาจในการตัดสินใจเช่นนี้จึงไม่สามารถจะทำให้ประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาขณะสงฆ์เกิดขึ้นได้ เพราะในการรวมศูนย์นอกจากจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้ขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาการปกครองแล้ว การรวมศูนย์ยังส่งผลให้ค่อยๆ มีการบั่นทอนประสิทธิภาพการในการทำงานและการแก้ไขปัญหาขณะสงฆ์เพิ่มมากขึ้นด้วย ดังที่พระไพศาล วิสาโล ได้วิจารณ์ไว้ในหนังสือ พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต ไว้ว่า

ระบบรวมศูนย์อำนาจยังบั่นทอนความบริสุทธิ์ยุติธรรมของผู้ปกครองสงฆ์เองด้วยในที่สุด เพราะในเมื่ออำนาจในการให้คุณให้โทษมารวมไว้ที่ส่วนกลางอีกทั้งยังไม่มีกระบวนการที่ช่วยให้การตัดสินใจวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมเป็นไปอย่างโปร่งใสชนิดที่บุคคลภายนอกสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น จึงส่งเสริมให้มีการวิ่งเต้นกับผู้ที่มีอำนาจคือกรรมการมหาเถรสมาคม ไม่ว่าโดยอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัว (เช่น อยู่วัดเดียวกัน มีอุปถัมภ์เดียวกัน หรือเป็นคนจังหวัดเดียวกัน) หรือโดยแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ (พระไพศาล วิสาโล, 2545, น. 171)

พิจารณาจากข้อวิจารณ์ในส่วนนี้พบว่าสาเหตุของการขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์นั้นมาจากการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจตั้งแต่ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนที่เล็กสุดรองลงมาคือเจ้าอาวาสซึ่งก็ทำให้เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง อีกเหตุผลสำคัญที่พอจะช่วยสนับสนุนจากคำวิจารณ์ของพระไพศาล วิสาโล ซึ่งทำให้ทราบถึงสาเหตุของการขาดประสิทธิภาพในการปกครองคือการตั้งข้อสังเกตของ ฌดา จันทรสม อาจารย์จากคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การบริหารเงินของวัดในประเทศไทย โดยได้กล่าวไว้ว่า

อำนาจการบริหารงานของคณะสงฆ์นั้นรวมศูนย์อยู่ที่องค์กรส่วนกลางซึ่งมีคณะทำงานฝ่ายต่างๆ พอสมควร ทั้งที่ควรกำกับเชิงนโยบายและงานบริหารทั่วไปเท่านั้น แต่การปกครองในระดับส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นองค์กรซึ่งมีพื้นที่ดำเนินงานจริงโดยเฉพาะระดับจังหวัดลงมาแล้วกลับไม่มีคณะทำงานขึ้นมารองรับภารกิจของคณะสงฆ์เลย โดยอำนาจหน้าที่จะอยู่กับเจ้าคณะแต่ละระดับเพียงรูปเดียวเท่านั้น (ฌดา จันทรสม, 2555, น. 27)

ในเหตุผลของ ฌดา จันทรสมจึงช่วยสนับสนุนเหตุผลปัญหาการขาด

ประสิทธิภาพในการปกครองว่ามาจากสาเหตุหลักคือการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจของพระสงฆ์ที่มีหน้าที่ในทางปกครองคณะสงฆ์ หรือแม้แต่ทรศนะของสุรพล สุธะพรหม ที่กล่าวว่า “การปกครองคณะสงฆ์ไทยมีการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางมากเกินไปได้ส่งผลกระทบให้การดำเนินการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆที่สำคัญเร่งด่วนของคณะสงฆ์เกิดความล่าช้า ไม่ทันต่อสถานการณ์”(รายงานของคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาพัฒนาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558, น. 65)

สำหรับการรวมศูนย์การตัดสินใจในระดับที่เล็กสุดจะพบว่ามิชอบความที่เปิดโอกาสให้เกิดการรวมศูนย์ซึ่งปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตราที่ 38 (2) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด ในส่วนของมาตราที่ 38 (2) นี้เองที่ได้ให้อำนาจไว้ที่เจ้าอาวาสในการรวมศูนย์การตัดสินใจที่เจ้าอาวาสเพียงรูปเดียวโดยเฉพาะเรื่องดังกล่าวนี้มีข้อสังเกตจากพระศรีปริยัติโมลีที่ได้กล่าวในหนังสือ *วิกฤตพุทธศาสนา* ว่า

ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 38 บอกว่าเจ้าอาวาสมีอำนาจจะสั่งให้ใครอยู่วัด ออกวัดก็ได้ ทั้งๆ ที่ในหลักพระธรรมวินัยนั้นวัดวาอารามจะต้องบอกว่า ขอถวายวิหารนี้แก่พระสงฆ์ที่มาจากสี่ทิศ เพราะฉะนั้น ในหลักพระธรรมวินัยจริงๆ สมบัติตรงนี้เป็นของคณะสงฆ์ ไม่ใช่สมบัติของปัจเจกบุคคลใดคนหนึ่งจะมายึดครองแล้ว แล้วก็ไล่คนนั้นคนนี้ออกไป ใครที่ไม่ชอบไม่ยินดีอยู่ในอำนาจของเรา เราก็ไม่ให้อยู่ อะไรอย่างนี้ โดยที่คำสั่งนั้นอาจจะชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542, น. 242)

หากพิจารณาจากข้อความนี้ จะพบข้อสังเกตว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 38 ที่ระบุไว้ว่า เจ้าอาวาสมีอำนาจจะสั่งให้ใครอยู่วัด ออกจากวัดก็ได้ หากดูเพียงผิวเผินก็จะเข้าใจได้ว่าเป็นคำสั่งที่รวดเร็วจนนำไปสู่เข้าใจได้ว่า คำสั่งดังกล่าวมีประสิทธิภาพหรือมีช่วยให้การปกครองคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพ แต่หากพิจารณาให้ดีโดยละเอียดแล้วจะพบว่า อำนาจของการสั่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 38 เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิด การใช้อำนาจโดยมิชอบ หรือการใช้อำนาจ มั่วเมานำอำนาจ และเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมอำนาจนิยมเนื่องจากขาด บุคคลจากหลายฝ่ายที่จะมีส่วนในการตัดสินใจให้สึกหรือไม่ให้สึกเพราะเหตุผลอะไร ก่อนที่จะไปสู่การสึกโดยเจ้าอาวาส หากเห็นว่าสมควรให้สึก แต่หลายครั้งด้วยความที่ขาดการมีส่วนร่วมจากพุทธบริษัท หรือฐานคติที่มีส่วนทำให้เกิดโครงสร้างคณะสงฆ์ในปัจจุบันขาดการให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จึงทำให้การตัดสินใจของเจ้าคณะผู้ปกครองในหลายกรณีจะถูกวิจารณ์ว่า มีการใช้พระเดชมากกว่าพระคุณ หรือการใช้อำนาจแบบเผด็จการ ผลที่ตามมาปัญหาลำเลียงนั้นก็ถูกระงับ

ด้วยความกลัวแต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ยาวนาน ปัญหาเดิมๆ เหล่านี้ก็ผุดขึ้นมาอีก สิ่งเหล่านี้พอจะกล่าวได้ว่า ขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา

หรือหากพิจารณาจากทรงสนธิของพระมหาเทพประภาส วชิรญาณเมธี (มากคล้าย) ที่กล่าวถึงการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจของคณะสงฆ์ไทยไว้ว่า “สงฆ์ในปัจจุบันมีรูปแบบการจัดองค์กรที่กลายเป็นองค์กรแบบรวมศูนย์ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางวงล้อมกระแสแห่งการปฏิรูปประชาธิปไตย และการเมืองภาคประชาชน นี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของหลายสาเหตุ ที่ทำให้องค์กรสงฆ์เกิดปัญหาด้านประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ” (พระมหาเทพประภาส วชิรญาณเมธี, 2556, บทความภาษาไทย)

ดังนั้น การที่โครงสร้างของคณะสงฆ์มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับล่างเช่นนี้นับเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาทางการปกครองคณะสงฆ์นั้น ขาดประสิทธิภาพและไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัยดังทรงสนธิของสุรพศ ทวีศักดิ์ที่กล่าวไว้ซึ่งจะเป็นข้อสรุปที่ดีประการหนึ่ง กล่าวคือ

ระบบปกครองสงฆ์ที่รวมศูนย์อำนาจโดยตัวมันเองเป็นระบบซึ่งขัดกับธรรมชาติของ “สังฆะตามธรรมวินัย” ที่เน้นการกระจายอำนาจและมีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันแบบกัลยาณมิตรอยู่แล้ว และขัดกับวิถีของสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่อยู่แล้ว ฉะนั้น ตัวระบบแบบรวมศูนย์อำนาจนี้เองคือที่มาของความไร้ประสิทธิภาพทั้งในเรื่องการรักษาวินัยชีวิตพระที่มีวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันแบบกัลยาณมิตร เพราะมันเป็นระบบที่สร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันแบบอำนาจนิยมขึ้นมาครอบงำ และเมื่อเป็นระบบที่ขัดกับวิถีของสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ ระบบเช่นนี้จึงมักสนับสนุนอำนาจรัฐแบบเผด็จการมากกว่าส่งเสริมประชาธิปไตย สรุปสั้นๆ คือ ระบบเช่นที่เป็นอยู่ไร้ประสิทธิภาพทั้งในเรื่องการส่งเสริมคุณค่าชีวิตตามหลักการของธรรมวินัยและคุณค่าชีวิตในวิถีสังคมประชาธิปไตย (สุรพศ ทวีศักดิ์, สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2558)

ดังนั้น การรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจจึงนับเป็นจุดอันตรายต่ออนาคตของพุทธศาสนาเป็นอย่างมากเพราะหากสาเหตุหลักของปัญหาการรวมศูนย์นี้ไม่ได้รับการแก้ไข พระภิกษุที่ประพฤติกระทำผิดก็ยังคงลอยนวล การสนองงานพระพุทธศาสนาโดยทางคณะสงฆ์ก็ไม่สามารถตอบสนองต่อความศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนได้ ภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์จะเสื่อมลงเป็นอย่างมากจนในที่สุดอาจถึงการเข้าใจว่าเป็นสถาบันที่ถ่วงรั้งความเจริญและกลายเป็นสถาบันสงฆ์ที่สร้างปัญหาต่อความสันคลอนสับสนทางจิตใจของประชาชนในประเทศนี้ได้ ส่วนสาเหตุที่พบในข้อ

ถัดไปนั้นคือ ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงอยู่ในวัยชราภาพ และการด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งสาเหตุเรื่องดังกล่าวนี้อาจมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังจะกล่าวถึงในลำดับหัวข้อถัดไป

3.1.2.2 ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงอยู่ในวัยชราภาพ

ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงในความหมายของหัวข้อนี้กล่าวจำเพาะเจาะจงเป็นการเฉพาะไปที่กรรมการมหาเถรสมาคม เนื่องจากมีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมาก มีหน้าที่และบทบาทในการปกครองคณะสงฆ์โดยตรง กล่าวคือ

มหาเถรสมาคมเป็นผู้จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ โดยแบ่งการปกครองเป็นคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มหาเถรสมาคมในฐานะส่วนกลางมีอำนาจในการแต่งตั้ง ถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ ด้วย (<http://ilaw.or.th/node>)

จากเนื้อหาที่กล่าวในข้างต้นจึงกล่าวได้อย่างไม่ผิดนักว่า มหาเถรสมาคมเป็นผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมาก และด้วยหน้าที่และบทบาทตลอดถึงการเป็นผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมากดังที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้นนี้ จึงมักถูกวิจารณ์ว่าด้อยประสิทธิภาพในการทำงานเพราะอยู่ในวัยที่ชราภาพหรือเพราะเป็นวัยที่ชราภาพได้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งในที่นี้เองเป็นปัญหาเรื่องของระบบและโครงสร้างคณะสงฆ์ที่เปิดช่องให้ ดังที่ผู้วิจัยได้ค้นพบข้อวิจารณ์ของพระไพศาล วิสาโล ที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต โดยท่านได้วิจารณ์เกี่ยวกับประเด็นหัวข้อนี้ไว้ว่า “ยิ่งในระบบแบบนี้ กว่าท่านจะขึ้นไปสูงถึงระดับมหาเถรสมาคมก็มักมีอายุ 65 ปีขึ้นไปแล้วซึ่งเกินวัยเกษียณของทางราชการแล้ว กำลังวังชาและความฉับไวก็ย่อมลดน้อยลง” (พระไพศาล วิสาโล, 2546, น. 465) นอกจากนี้ยังพบข้อวิจารณ์จากคณิงนิตย จันทบุตร ที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยได้วิจารณ์ไว้ว่า

การปกครองคณะสงฆ์ขึ้นอยู่กับพระเถระผู้อาวุโสเพียงไม่กี่รูป พระเถระเหล่านั้นล้วนชราภาพ ดังนั้นเจ้าคณะส่วนใหญ่ล้วนมีอายุพรรษาประมาณ 50 พรรษา ซึ่งควรอยู่ในวัยพักผ่อนมากกว่าวัยทำงาน บางท่านแม้แต่เขียนหนังสือก็แทบจะไม่ไหว ข้ำภารกิจด้านพิธีกรรม งานรัฐ งานราชภัฏมากมาย จนไม่มีเวลาจะบริหารในมหาเถรสมาคมหรือแม้แต่ในวัดตนซึ่งเป็นเจ้าอาวาส การบริหารคณะสงฆ์จึงมีแต่ทรงกับทรุด (คณิงนิตย จันทบุตร, 2532, น. 90)

เมื่อกล่าวถึง ความชราภาพหรืออายุมากนั้นก็สอดคล้องกับข้อวิจารณ์

ของพระไพศาล วิสาโลและข้อวิจารณ์จากคณินันต์ จันทบุตร ที่กล่าวมานั้นข้างต้นเพราะความมีอายุมากหรือความชราภาพนั้นส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานอย่างแน่นอนกล่าวคือ ส่งผลให้ไม่มี ความกระตือรือร้นและขาดความคล่องตัวในการทำงานอีกทั้งเมื่อพระราชาคณะซึ่งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมนั้นแม้อายุมากแล้วยังต้องแบกรับภาระดูแลพระสงฆ์ที่มีไม่ต่ำกว่าประมาณ 3 แสนกว่ารูปซึ่งก็ยิ่งจะเป็นเรื่องที่กรรมการมหาเถรสมาคมต้องเสี่ยงต่อการบั่นทอนทางสุขภาพและส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมาก อายุของผู้ปฏิบัติงานจึงมีผลต่อประสิทธิภาพของเนื้องาน กรรมการมหาเถรสมาคมโดยส่วนใหญ่มีอายุมากอยู่ในวัยชราภาพโดยส่วนมาก ในหน้าถัดไปจะระบุถึง กรรมการมหาเถรสมาคมฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ตามตารางที่ 3.1 ในหน้าถัดไป

ตารางที่ 3.1

กรรมการมหาเถรสมาคมชุดปัจจุบัน (<https://th.wikipedia.org/wiki/มหาเถรสมาคม>)

กรรมการมหาเถรสมาคม ฝ่ายมหานิกาย				
ตำแหน่งคณะสงฆ์	รายนาม	วัด	เริ่ม วาระ	วันเกิดและอายุ
ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม	สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ)	วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ	พ.ศ. 2538	26 สิงหาคม พ.ศ. 2468 (90 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยสมณศักดิ์	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สมศักดิ์ อุบลโม)	วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร	พ.ศ. 2554	2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 (75 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยสมณศักดิ์	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ขวนปญฺโญ)	วัดไตรมิตรวิทยาราม วรวิหาร	พ.ศ. 2557	17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2485 (73 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมังกโร)	วัดยานนาวา	พ.ศ. 2556	24 พฤษภาคม พ.ศ. 2480 (79 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร โนนคุโณ)	วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ	พ.ศ. 2556	7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 (78 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมติลก (เอื้อน หาสธมฺโม)	วัดสามพระยา	พ.ศ. 2555	13 กรกฎาคม พ.ศ. 2488 (71 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมโมลี (สุชาติ ธมฺมรตฺโน)	วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ	พ.ศ. 2557	23 ตุลาคม พ.ศ. 2497 (61 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมสิทธิ (ธงชัย สุขญาโณ)	วัดสระเกศราช วรมหาวิหาร	พ.ศ. 2558	16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499 (60 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)	วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร	พ.ศ. 2555	17 กันยายน พ.ศ. 2498 (60 ปี)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

กรรมการมหาเถรสมาคมชุดปัจจุบัน (<https://th.wikipedia.org/wiki/มหาเถรสมาคม>)

กรรมการมหาเถรสมาคม ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย				
ตำแหน่งคณะสงฆ์	รายนาม	วัด	เริ่ม วาระ	วันเกิดและอายุ
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยสมณศักดิ์	สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (มานิต ถาวโร)	วัดสัมพันธวงศาราม วรวิหาร	พ.ศ. 2544	29 ธันวาคม พ.ศ. 2460 (98 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยสมณศักดิ์	สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร)	วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร	พ.ศ. 2552	26 มิถุนายน พ.ศ. 2470 (89 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยสมณศักดิ์	สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต)	วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร	พ.ศ. 2552	17 กันยายน พ.ศ. 2479 (79 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยสมณศักดิ์	สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย)	วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร	พ.ศ. 2553	22 ตุลาคม พ.ศ. 2490 (68 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมเมธีจารย์ (คณิศร์ เขมวโร)	วัดบูรณศิริมัตถาราม	พ.ศ. 2555	22 ตุลาคม พ.ศ. 2471 (87 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมเมธี (จันทน์ ธรรมจารี)	วัดสัมพันธวงศารามวรวิหาร	พ.ศ. 2555	22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 (75 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมมุนี (สุชิน อคฺคชิโน)	วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร	พ.ศ. 2556	22 มกราคม พ.ศ. 2493 (66 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระพรหมวิสุทธาจารย์ (มนตรี คณิสฺสโร)	วัดเครือวัลย์วรวิหาร	พ.ศ. 2555	1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 (75 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระธรรมธัชมนี (อมร ญาณโทโย)	วัดปทุมวนารามราชวรวิหาร	พ.ศ. 2555	23 เมษายน พ.ศ. 2483 (76 ปี)
กรรมการมหาเถรสมาคมโดยแต่งตั้ง	พระธรรมบัณฑิต (อภิพล อภิพล)	วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก	พ.ศ. 2555	13 มีนาคม พ.ศ. 2480 (79 ปี)

ฉะนั้น การที่กฎหมายหรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ออกแบบที่มาจากโดยเน้นวิญญู เป็นสำคัญส่งผลให้พระสงฆ์ท่านที่ดำรงตำแหน่งของมหาเถรสมาคมซึ่งจัดเป็นผู้ปกครองสงฆ์ในระดับสูงที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมากขาดประสิทธิภาพในการทำงาน คณะสงฆ์จึงขาดผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการสนองงานการปกครองคณะสงฆ์

3.1.2.3 การด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์

การด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์นั้นในที่นี้จะขอกล่าวจำเพาะเจาะจงไปตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นต้นไปจนถึงผู้ปกครองในระดับมหาเถรสมาคม ในส่วนของความรู้และความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์ในที่นี้หมายรวมถึงความรู้และความประพฤตินี้ถูกต้องอย่างที่ว่าพระสงฆ์ควรมีและควรจะเป็นในที่นี้ทั้งความรู้และความประพฤติของพระสงฆ์อาจเรียกรวมกันได้ว่า คือ คุณภาพของพระสงฆ์ จากการสัมภาษณ์พระไพศาล วิสาโล โดยท่านได้กล่าวถึงว่า “พระไม่มีความรู้ คุณภาพของพระก็ทำให้ฝ่ายแพ่ต่อสักการะ ส่งผลให้การปกครองคณะสงฆ์แย่ลงไปกว่าเดิม” (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2559) และยังพบข้อวิจารณ์ของพระไพศาล วิสาโล กล่าวถึงที่มาของการด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์ไว้ว่ามาจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์และมีสาเหตุเกี่ยวเนื่องกับการปกครองคณะสงฆ์ด้วยที่ขาดระบบและกลไกที่จะช่วยพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองสงฆ์ ข้อวิจารณ์ดังกล่าวนี้ปรากฏในหนังสือเรื่อง *พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพุทธศาสนา* โดยท่านวิจารณ์ไว้ว่า

สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือการศึกษาของคณะสงฆ์ตกต่ำอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน แม้เปรียญเอกในปัจจุบันจะมีมากมายยิ่งกว่ายุคใดสมัยใด แต่การเป็นผู้นำทางสติปัญญาของพระสงฆ์โดยรวมกลับลดน้อยถอยลงอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกับการเป็นแบบอย่างในทางคุณธรรมว่าจำเพาะการศึกษาด้านปริยัติธรรม ทุกวันนี้พูดได้ว่าพระเถระส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาตามยถากรรม กล่าวคือต้องชวนขวนขวายศึกษาเอง หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสแต่ละวัดว่าจะมีความสนใจเพียงใด ขณะที่หลักสูตรการศึกษาก็ล้าหลัง ขาดการพัฒนาทั้งเนื้อหา วิธีการเขียน การสอน และอุปกรณ์ อุปสรรคเหล่านี้ยากที่จะได้รับการปลดเปลื้องจากผู้บริหารคณะสงฆ์ (พระไพศาล วิสาโล, 2542, น. 111)

จากข้อวิจารณ์ของพระไพศาล วิสาโล ก็สอดคล้องกับทฤษฎีของคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ ซึ่งในรายงานของ *คณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ* ได้แสดงทฤษฎีต่อการด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์ไว้ว่า “วิกฤตการณ์ของคณะสงฆ์ไทย คือพระสงฆ์มีคุณภาพต่ำ ไม่เพียงแต่ความรู้ในทางพุทธธรรมที่ม่น้อย แต่ที่หนักกว่านั้นคือเรื่องของอาจารย์หรือความประพฤติดีงามตามพระธรรมวินัยก็ย่ำแย่ถดถอย ”

(รายงานของ คณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558, น. 7)

จากข้อการให้สัมภาษณ์ของพระไพศาล วิสาโล และข้อวิจารณ์ที่ปรากฏในหนังสือ เรื่อง *พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพุทธศาสนา* รวมทั้งจากทฤษฎีของคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ เป็นสิ่งที่ชาวพุทธในฐานะพุทธบริษัทเดียวกันต้องช่วยกันตระหนักร่วมกันว่า การด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์นั้นเกิดจากระบบการศึกษาของสงฆ์ที่ตกต่ำในภาพรวมและเป็นสาเหตุเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์มาจากการปัญหาของการปกครองคณะสงฆ์ในแง่ที่ว่า โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ไม่สามารถเอื้อหรือพัฒนาให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเรียนรู้จนทำให้พระสงฆ์มีคุณภาพได้หรือโครงสร้างคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่เองได้สะท้อนถึงผลผลิตจากโครงสร้างดังกล่าว และผนวกกับวัฒนธรรมการทำงานของการปกครองคณะสงฆ์ที่ให้คุณค่าแก่ระบบอุปถัมภ์มากกว่าระบบคุณธรรมซึ่งให้คุณค่าต่อความรู้ความสามารถของบุคลากรเป็นหลักจึงส่งผลให้การแต่งตั้งบุคลากรสงฆ์ไม่ได้พิจารณาจากความรู้ความสามารถโดยแท้จริง ผลเสียจากสาเหตุและปัญหาที่สัมพันธ์กันเหล่านี้จึงทำให้พระสงฆ์ที่ก้าวไปสู่ตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ด้อยความรู้ความสามารถนั่นเอง ท้ายที่สุดแล้วเราจึงไม่สามารถหวังพึ่งระบบการศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบันได้หากระบบการศึกษาของพระสงฆ์ยังปรากฏเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ตามที่ปรากฏในรายงานของ *คณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ* ที่วิจารณ์การศึกษาของคณะสงฆ์ ไว้ว่า

ขณะนี้การศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะการศึกษาปริยัติธรรม แผนกบาลีและแผนกธรรม มิได้มีการแก้ไขปรับปรุงทำให้ค่านิยมในหมู่พระภิกษุสามเณรและเยาวชนที่มีต่อการศึกษาศรีปริยัติธรรมลดลงไปเป็นจำนวนมาก พระภิกษุสามเณรไม่มีความเชื่อมั่นต่อระบบการศึกษาศรีปริยัติธรรมแบบเดิมของพระสงฆ์ (รายงานของ คณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558, น. 12)

หากวิเคราะห์จากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์จากข้อวิจารณ์ในข้างต้น ทำให้เราหมดหวังที่จะมีหรือได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพไปรับผิดชอบคณะสงฆ์ในนามของผู้ปกครองสงฆ์ได้ ผลที่ตามมาคือขาดผู้ปกครองสงฆ์ที่มีคุณภาพทำให้ขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ตามมา นอกจากระบบการศึกษาคณะสงฆ์อย่างที่เป็นอยู่ไม่สามารถเป็นที่พึ่งแก่คณะสงฆ์ได้แล้ว การขึ้นสู่การที่จะเป็นผู้ปกครองสงฆ์เองก็ยังไม่มียกลไกและระบบใดๆ ที่จะไปพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองสงฆ์และในขณะที่เป็นผู้ปกครองสงฆ์แล้วก็ไม่มีระบบและกลไกของคณะสงฆ์ที่จะมาพัฒนา

ประสิทธิภาพการทำงานของผู้ปกครองสงฆ์ให้มีคุณภาพมากขึ้นในการสนองงานคณะสงฆ์ ผลที่ได้คือ จึงมีผู้ปกครองสงฆ์ด้วยความรู้ความสามารถจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้ปกครองสงฆ์เองขาดประสิทธิภาพในการทำงานหรือขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขหรือพัฒนาคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น

3.1.3 สาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์

ในอดีต พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ด้วยพระองค์เอง โดยพิจารณาจากคุณสมบัติหรือผลงานของพระสงฆ์ ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับทางฝ่ายพุทธจักรครั้ง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อมีเรื่องที่จะโปรดพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระรูปใด ทั้งสองพระองค์ก็จะทรงปรึกษากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ พระองค์นั้นก่อนทุกครั้ง

ในปัจจุบัน ขั้นตอนการแต่งตั้งสมณศักดิ์ เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะผู้ปกครอง พิจารณาไปตามลำดับขั้นต่ำสูงในทางตำแหน่งการปกครอง กล่าวคือ มีการพิจารณาตั้งแต่เจ้าอาวาสไล่เรื่อยไปตามลำดับสายการบังคับบัญชาจนถึงกรรมการมหาเถรสมาคม จากนั้นจึงเสนอชื่อต่อไปยังสำนักพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อนำความขึ้นกราบทูลขอพระกรุณาพระราชทานสมณศักดิ์ต่อไป เพราะฉะนั้นหากพิจารณาจากลำดับขั้นการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์ผ่านเจ้าคณะผู้ปกครองในแต่ละลำดับขั้นจึงมีส่วนสัมพันธ์ต่อโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อรองรับความชอบธรรมในการพิจารณาตามลำดับขั้นดังกล่าวโดยมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ได้กำหนดขั้นตอนการพิจารณาการแต่งตั้งสมณศักดิ์สูงสุด ไว้ที่กรรมการมหาเถรสมาคม ก่อนที่จะส่งเรื่องต่อไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โครงสร้างคณะสงฆ์ที่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ได้รองรับความชอบธรรมให้มีเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์พิจารณาไปตามลำดับขั้นย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมณศักดิ์กับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และต่อการกำหนดต่อการได้มาซึ่งโครงสร้างคณะสงฆ์ในปัจจุบันอย่างเด่นชัด

เนื่องจากสมณศักดิ์ในพระคณาของประชาชนส่วนมากในปัจจุบัน มักเป็นที่รู้สึก และเป็นที่เข้าใจได้ว่า สมณศักดิ์นั้นคือที่มาของผลประโยชน์อันมากมายทั้งก่อนการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ และหลังจากการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ ทำให้ทราบว่าปัจจุบันทัศนคติของญาติโยมที่มีต่อสมณศักดิ์ของพระสงฆ์นั้นไม่ค่อยจะดีนัก จนทำให้คุณค่าของสมณศักดิ์ในความเข้าใจและความรู้สึกของญาติโยมทยอยไม่เห็นความสำคัญในส่วนนี้จนบางครั้งได้มีนักวิชาการบางกลุ่มกระทั่งจากญาติโยมที่สะท้อนทัศนคติที่ได้มองรวมกันว่า ควรจะให้มีการยกเลิกสมณศักดิ์ แต่หากในทางปฏิบัติยากที่จะเกิดขึ้น การแก้ไขปัญหของสมณศักดิ์ในเบื้องต้นที่จะพอมีความเป็นไปได้มากกว่าการยกเลิกสมณศักดิ์ ก็คือ การ

แยกสมณศักดิ์ออกจากการปกครองคณะสงฆ์ ดัง เช่น สุรพศ ทวีศักดิ์ ที่มีทวิภาคีวิจารณ์ถึงปัญหา คณะสงฆ์อยู่บ่อยครั้ง ได้แสดงทรรศนะต่อประเด็นเรื่องสมณศักดิ์กับตำแหน่งทางการปกครองคณะ สงฆ์ไว้ว่า “หากจะมีระบบสมณศักดิ์ ก็ไม่ควรไปผูกติดกับตำแหน่ง อำนาจทางการปกครอง เพราะ อำนาจทางการปกครองสงฆ์ควรเป็นไปตามความรู้ ความสามารถซึ่งเป็นที่ยอมรับของ พระสงฆ์ด้วยกันเองและสังคมมากกว่า” (สุรพศ ทวีศักดิ์, สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2559) แต่ถึงอย่างไร ในที่นี้ผู้วิจัยเองก็ยังไม่ต้องการให้มีการยกเลิกสมณศักดิ์เสียเลยเพียงเพราะทัศนคติที่ไม่ดีต่อประเด็น สมณศักดิ์ดังกล่าว แต่เพียงต้องการนำเสนอการปรับปรุงปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ โดยเริ่มต้นจากการหาสาเหตุที่เป็นต้นตอให้คุณค่าของสมณศักดิ์นั้นถูกกลดหายไปซึ่งนั่นหมายความว่า จะถึงอย่างไรสมณศักดิ์ก็ไม่ใช่สิ่งที่เลวร้ายเสียจนไม่มีความดีหลงเหลืออยู่เลย ซึ่งก็มีความทรรศนะ เป็นไปในทางเดียวกันกับ ญัฐนันท์ สุดประเสริฐ ที่มีทรรศนะต่อสมณศักดิ์ ว่า “สมณศักดิ์เป็นเรื่องที่ ดี เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะมีประสิทธิภาพมากในการบริหารจัดการกิจการของสงฆ์ เสมือนเป็น อุปกรณ์หรือเครื่องมือทำความสะอาดให้กับแม่บ้านได้ทำความสะอาดบ้านอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมประสิทธิผลของความสะดวก”(ญัฐนันท์ สุดประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)

ทรรศนะดังกล่าวนี้ก็สอดคล้องกับการไปปรับแก้ที่หาสาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์ การแต่งตั้งสมณศักดิ์มากกว่าการที่จะเป็นทรรศนะที่มีส่วนต่อการให้ยกเลิกสมณศักดิ์

เพราะฉะนั้นจากของความรู้สึกรักของชาวบ้านและทรรศนะของนักวิชาการทั้งสอง ท่านที่ได้กล่าวถึงในเบื้องต้น ทำให้เป็นการนำทางไปสู่การคิดแก้ไขปัญหสมณศักดิ์ด้วยการค้นหา สาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ซึ่งในที่นี้พบว่า สาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การ แต่งตั้งสมณศักดิ์นั้น คือการกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

3.1.3.1 การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครอง คณะสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมในฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2535 ได้ให้อำนาจแกมหาเถรสมาคมในการพิจารณาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กล่าวถึงพระสงฆ์ที่ควรได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ไว้ว่า “พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งใดตำแหน่ง หนึ่งที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยพระสังฆาธิการที่มี คุณสมบัติตามที่ระบุไว้ต้องจัดทำประวัติตนเองโดยละเอียดตามฟอร์มที่ทางคณะสงฆ์กำหนดไว้” (แสง อุดมศรี, 2534, น. 410) สาเหตุนี้เองที่จะนำมาซึ่งปัญหาผูกขาดพระสงฆ์ที่จะได้เลื่อนสมณศักดิ์

ไว้ที่พระสังฆาธิการ คือตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นต้นไปจนถึงเจ้าคณะหนใหญ่ตามลำดับ ลักษณะของการกำหนดหลักเกณฑ์เช่นนี้เป็นการนำสมณศักดิ์ไปผูกขาดสำหรับพระที่มีตำแหน่งทางการปกครองเท่านั้นทำให้ขาดการให้ความสำคัญแก่พระสงฆ์รูปอื่นๆ ที่เป็นพระสงฆ์ที่มีความสามารถด้านการเทศน์ การบรรยายธรรม การเขียนหนังสือ การนำชาวบ้านปฏิบัติธรรมแต่ไม่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ สำหรับเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ก็สอดคล้องกับทฤษฎีของ เสถียรพงษ์ วรรณปกี ที่ว่า

เพราะพระที่ดำรงสมณศักดิ์เท่านั้น จะมีคุณสมบัติที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะปกครองตามลำดับชั้นพระภ. พระ ข. ก็ไม่สามารถได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะปกครองในตำแหน่งสูงๆ ได้ (เสถียรพงษ์ วรรณปกี, 2542, น. 230)

และทฤษฎีดังกล่าวนี้เองก็ยังสอดคล้องกับทฤษฎีของ สุรพศ ทวีศักดิ์ ที่กล่าวไว้ว่า

ระบบสมณศักดิ์เป็นระบบที่ผูกโยงเข้ากับอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์จริงอยู่มีการตั้งสมณศักดิ์จำนวนหนึ่งที่ไม่เกี่ยวโดยตรงกับอำนาจทางการปกครอง แต่พระที่มีสมณศักดิ์สูงๆ (อาจุโสดทางสมณศักดิ์) เท่านั้นถึงจะมีสิทธิ์ได้เข้าไปสู่ตำแหน่งปกครองระดับสูง ทำให้สมณศักดิ์กับอำนาจเป็นของคู่กัน ซึ่งขัดกับหลักการที่ว่า ให้สมณศักดิ์เพื่อเป็นกำลังใจแก่พระที่มีผลงานทำคุณประโยชน์แก่พุทธศาสนา (สุรพศ ทวีศักดิ์, สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2558)

หรือแม้แต่ทฤษฎีของพระเทพวิสุทธิกวี ซึ่งเป็นเสียงสะท้อนของสังคมสงฆ์ได้เป็นอย่างดีได้แสดงความเป็นห่วงการที่พระสังฆาธิการผูกขาดตำแหน่งสมณศักดิ์ทางปกครองไว้ว่า “สิ่งที่เป็นปัญหาในการแต่งตั้งพระสงฆ์ให้รับสมณศักดิ์คือ การเอาสมณศักดิ์มาเกี่ยวโยงกับการบริหารการปกครองมากเกินไป” (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2558) และจากการสัมภาษณ์พระไพศาล วิสาโล ท่านก็ได้กล่าวถึง ไว้ว่า

จำเป็นต้องแยกแยะระหว่างสมณศักดิ์กับการปกครองคณะสงฆ์ ทุกวันนี้ต้องเป็นเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ ต้องมีสมณศักดิ์ สมณศักดิ์สูงต้องเป็นมหาเถรสมาคม อายุมาก 70-80 ปี ในแง่ชราแล้วมันไม่ควรมารับภาระการปกครอง สมณศักดิ์ไปผูกกับการปกครองมันก็ลงเอยแบบนี้ นี่ก็ได้คนชรามารับผิดชอบการปกครอง (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2559)

การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์นั้นว่าต้องมีคุณสมบัติเบื้องต้นเป็นพระสังฆาธิการนั้น เป็นการนำสมณศักดิ์ไปผูกโยงกับการปกครองอย่างชัดเจนเพราะตามที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วว่าพระสังฆาธิการนั้นคือพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์กล่าวคือตั้งแต่

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสขึ้นไปซึ่งก็ถือว่าเป็นพระสงฆ์สายปกครองแล้ว การที่สมณศักดิ์ให้คุณค่าและความสำคัญต่อพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งการปกครองสงฆ์หรือพระสังฆาธิการมากกว่าพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญหรือทำงานเผยแผ่พุทธศาสนาในด้านอื่นๆ นั้นอาจจะพัฒนามาจากการตีความที่ว่า

สมณศักดิ์นั้นมีส่วนสัมพันธ์กับการปกครองคณะสงฆ์บริหารคณะสงฆ์ เช่น การตั้งพระ
สารีบุตรเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาและดำรงตำแหน่งพระธรรมเสนาบดีก็เพื่อดูแล
ปกครองพระสงฆ์ด้านทิศทักษิณ และการตั้งพระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายก็
เพื่อดูแลพระสงฆ์ด้านทิศอุดร (พระมหาวิเชียร สายศรี, 2553, น. 19)

พรรณษะดังกล่าวนี้ก็สอดคล้องกับพรรณษะของวัชร งามจิตรเจริญ ซึ่งมอง
ว่า คุณค่าของสมณศักดิ์นั้นเกี่ยวข้องกับคุณภาพของการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวคือ

ในระบบและโครงสร้างของการปกครองคณะสงฆ์ของไทย สมณศักดิ์เป็นองค์ประกอบ
หนึ่งที่ทำให้การปกครองบริหารคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสมณ-
ศักดิ์เป็นตำแหน่งฐานันดรที่ส่งเสริมตำแหน่งบริหารให้ได้รับการยอมรับทำให้การบริหาร
การปกครองดำเนินไปด้วยดี (วัชร งามจิตรเจริญ, 2556, น. 24)

สำหรับพรรณษะเหล่านี้ถ้ามีส่วนส่งผลต่อความชอบธรรมที่เน้นสมณศักดิ์
ไปในทางด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่น ทั้งที่พรรณษะของนักวิชาการทั้งสองท่านนี้มีเจตนาที่ดี
ไม่ได้เห็นด้วยกับการผูกโยงสมณศักดิ์กับตำแหน่งปกครอง การปกครองกับสมณศักดิ์คุณค่าทั้งสองสิ่ง
ต้องไปด้วยกัน หากจะปรับแก้ก็ต้องปรับแก้ไปที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดย
เพิ่มพระสงฆ์ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นพระสังฆาธิการแต่อาจพิจารณาจากผลงาน คุณธรรม จากการยอมรับ
ของญาติโยมมามีส่วนในการขอเลื่อนสมณศักดิ์ ซึ่งต้องเพิ่มเติมจากข้อความเดิมที่ว่า “พระ
สังฆาธิการที่มีตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 5
ปี โดยพระสังฆาธิการที่มีคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ต้องจัดทำประวัติตนเองโดยละเอียดตามฟอร์มที่ทาง
คณะสงฆ์กำหนดไว้” สำหรับในที่นี้จะขอก้าวเพียงแต่สาเหตุของของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้ง
สมณศักดิ์ ซึ่งในที่นี้ ค้นพบแล้วว่าสาเหตุของปัญหาดังกล่าวนั้นเกิดจากการกำหนดหลักเกณฑ์การ
แต่งตั้งสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครอง หากสามารถแก้ไขสาเหตุดังกล่าวนี้ได้จริงในทางปฏิบัติก็จะ
ส่งผลดีต่อคุณค่าสมณศักดิ์อย่างแน่นอน ดังที่วัชร งามจิตรเจริญ ได้แสดงความเห็นด้วยต่อผลดีใน
ส่วนนี้แต่ก็มีข้อห่วงใยโดย ได้กล่าวไว้ ในงานวิจัยเรื่อง *สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา* ว่า

อย่างไรก็ตาม การแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารแม้จะมีส่วนดีอยู่ไม่น้อย แต่
อาจทำได้ยากหากให้แยกออกจากตำแหน่งบริหารโดยสิ้นเชิง เพราะสมณศักดิ์เป็น
องค์ประกอบหนึ่งของระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่โยงใยอยู่กับตำแหน่งบริหาร และ

สมณศักดิ์สูงสุดคือสมเด็จพระสังฆราชก็เป็นตำแหน่งบริหารอยู่ด้วยในตัว (วัชรวงมจิตรเจริญ, 2556, น. 36)

อย่างไรก็ตามสำหรับแนวทางการแก้ไขนั้นจะขอกล่าวถึงรายละเอียดไว้ในบทที่ 4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ในลำดับถัดไป

3.1.3.2 การกำหนดหลักเกณฑ์การขอสมณศักดิ์ด้วยจำนวนเงินในการสร้างศาสนวัตถุ

สาเหตุต่อมาที่มีส่วนทำให้พระสงฆ์เกิดปัญหายึดติดในสมณศักดิ์ จนทำให้ไม่มีเวลามากพอในการทำหน้าที่ตามพุทธบัญญัติ ทำให้พระสงฆ์เองต้องให้ความสนใจและเน้นหนักในการสร้างถาวรวัตถุแต่คุณภาพของพระสงฆ์ทั้งทางคุณธรรมและปัญญากลับต่ำลงเมื่อเทียบกับความเจริญทางถาวรวัตถุและศาสนสถาน สาเหตุดังกล่าวนี้มาจากการกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ไว้ที่จำนวนเงินมากน้อยตามภาคและเขตการปกครอง จำนวนเงินนั้นพิจารณาจากการได้นำไปสร้างถาวรวัตถุว่าใช้จำนวนเงินเท่าไรในการสร้าง เช่น

ในเขตปกครองส่วนกลาง ต้องมีจำนวนเงินที่ใช้จ่ายในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์แล้วตั้งแต่ 1,000,000.00 บาท (หนึ่งล้านบาท) ขึ้นไป (สำหรับพิจารณาแต่งตั้งใหม่) และตั้งแต่ 500,000.00 บาท (ห้าแสนบาท) ขึ้นไป (สำหรับพิจารณาเลื่อน)

ในเขตปกครองเหนือ หนะวันออก และหนะใต้ ต้องมีจำนวนเงินที่ได้ใช้จ่ายในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์แล้วตั้งแต่ 150,000.00 บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาท) ขึ้นไป ยกเว้นในเขตปกครองภาค 4-5 ต้องมีจำนวนเงินตั้งแต่ 500,000.00 บาท (ห้าแสนบาท) ขึ้นไป โดยให้เริ่มนับตั้งแต่เป็นผู้รักษาการหรือดำรงตำแหน่งปกครองนั้น เป็นต้นมา

ทั้งนี้ ไม่นับผลงานที่เป็นประธานในการก่อสร้างโรงเรียนของรัฐบาล หรือการก่อสร้างวัดอื่น ถ้าจำนวนเงินไม่ครบตามหลักเกณฑ์ ให้พิจารณางานพิเศษเข้าประกอบด้วย (แสง อุดมศรี, 2534, น. 416-417)

หลักเกณฑ์นี้เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาสมณศักดิ์ ดังที่ พระวรพงษ์ โชติธมโม ได้รวบรวม ทรศนะของ พระนักศึกษาที่มีต่อเรื่องสมณศักดิ์ว่า “ระบบนี้ทำให้พระสงฆ์ติดในลาภ ยศ สักการะ และยึดระบบศักดินาเกินไปและทำให้พระสงฆ์มุ่งแต่การก่อสร้างแต่ศาสนวัตถุเพื่อนำมาเป็นผลงานในการพิจารณา” (พระวรพงษ์ โชติธมโม, 2547, น. 50) ทรศนะในส่วนนี้ก็สอดคล้องกับทรศนะของแสง อุดมศรี ได้ชี้ให้เห็นสาเหตุของปัญหาดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนซึ่ง ปรากฏในหนังสือ เรื่อง *การปกครองคณะสงฆ์ไทย* โดยแสง อุดมศรีได้วิจารณ์ไว้ว่า

หลักเกณฑ์การพิจารณาที่เน้นจำนวนเงิน ซึ่งใช้จ่ายไปในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์

ถาวรวัตถุดังกล่าวนี้ ทำให้ความโดดเด่นของพระสังฆาธิการอยู่ในวงแคบ งานสร้างสรรค์อีกหลายด้าน เช่น การศึกษา การเผยแผ่ เป็นต้น จึงอ่อนตัวลงไปอย่างน่าเสียดาย ทั้งนี้ เพราะพระสังฆาธิการรูปใดก็ตามที่มีใจรักงานด้านการศึกษาและเผยแผ่ ไม่อาจทุ่มเทความรู้ความสามารถให้แก่งานที่ตนถนัดได้อย่างเต็มที่ เมื่อเป็นเช่นนั้นงานของคณะสงฆ์ในด้านการศึกษา เช่น การจัดส่งเสริมและการศึกษา การสอน การเขียนหรือเรียบเรียงหนังสือประกอบการเรียนการสอนใหม่ ๆ จึงไม่เกิดขึ้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะหลักเกณฑ์การพิจารณาตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ยังอยู่ในวงแคบ เน้นเฉพาะผลงานด้านก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุดังกล่าวนั่นเอง (แสง อุดมศรี, 2534, น. 418)

สำหรับรายละเอียดของจำนวนเงินที่ได้นำมากล่าวถึงในข้างต้นนั้นเป็นหลักเกณฑ์ที่มีส่วนให้พระสงฆ์ได้รับการแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ในแต่ละปี หากพิจารณาแล้ว การที่คณะสงฆ์ได้กำหนดการก่อสร้างศาสนวัตถุและปฏิสังขรณ์โดยพิจารณาจากจำนวนเม็ดเงินโดยใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ มีข้อดีและข้อเสียตามมา โดยวิทยานิพนธ์ของ พระมหาวิเชียร สายศรี ได้ศึกษาเรื่อง พระพุทธศาสนากับระบบสมณศักดิ์ : ศึกษากรณีทัศนคติของนักวิชาการพุทธศาสนาและพระนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ได้กล่าวถึงข้อดี และข้อเสียไว้ดังนี้ สำหรับข้อดีนั้นกล่าวคือ

งานด้านนี้ ถือว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสนใจเอาใจใส่ดูแลวัดให้เรียบร้อยและก่อสร้างศาสนวัตถุเป็นที่อาศัยเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและบำเพ็ญประโยชน์ทั่วไปของประชาชน ส่วนมากผู้ที่มองอย่างนี้จะเห็นพระสงฆ์ด้วยกัน เพราะท่านเข้าใจดีในสิ่งที่ท่านได้ก่อสร้างไปว่าจะใช้ประกอบกิจกรรมอะไรบ้าง แต่สำหรับฆราวาสอาจจะไม่เข้าใจ อาจคิดว่าไม่จำเป็นสำหรับวัดทำให้เสียงบประมาณไปโดยไร้ประโยชน์

สำหรับข้อเสียนั้น ในเมื่อเอาผลงานการก่อสร้างมาเป็นคุณสมบัติในการพิจารณาสมณศักดิ์ พระสงฆ์ที่มีความต้องการตำแหน่งสมณศักดิ์ ก็จะต้องมุ่งมั่นที่จะก่อสร้างและปฏิสังขรณ์เพื่อจะได้เอามาเป็นส่วนในการพิจารณา โดยไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นในการก่อสร้างว่าจะใช้ประกอบกิจกรรมอะไรบ้าง โดยเฉพาะในปัจจุบันมีวัดมากมายที่กำลังดำเนินการสร้างสิ่งก่อสร้างใหญ่โต ในขณะที่เดียวกันคณะกรรมการผู้พิจารณาที่ไม่ได้ตรวจสอบด้วยว่าได้ก่อสร้างตามที่รายงานหรือเปล่า เมื่อมีการรายงานขึ้นมาก็ถือว่าได้ดำเนินการจริงและก็พิจารณาสมณศักดิ์ให้ สำหรับพระสงฆ์ผู้ได้ดำเนินการก่อสร้างจริงและได้ใช้ประโยชน์จริงๆ แต่มิงบประมาณในการก่อสร้างน้อยกว่างบประมาณที่ตั้งไว้ก็จะไม่ได้รับการพิจารณา ก็เท่ากับว่าเป็นการแบ่งแยกชนชั้นพระสงฆ์เกิดขึ้น พระสงฆ์

ผู้ที่มีบุญบารมี รู้จักผู้มีตระกูล และมีวาทีในการหาจุดปัจจัยมาก่อสร้างสิ่งต่างๆ ก็จะได้รับ การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ส่วนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติตนอยู่ในศาสนธรรม ก่อสร้างเสนาสนะ เท่าที่จำเป็นมกน้อยสนโดษ ก็ถูกทอดทิ้งจากคณะสงฆ์ไม่ได้รับการเชิดชู จึงเป็นปัญหา ทำให้เกิดความเลื่อมล้ำภายในคณะสงฆ์เกิดขึ้น (พระมหาวิเชียร สายศรี, 2543, น. 127-128)

นอกจากนี้พระมหาวิเชียร สายศรีได้วิจารณ์เกี่ยวกับการแต่งตั้งและเลื่อน สมณศักดิ์โดยพิจารณาจากจำนวนเงินในการสร้างศาสนวัตถุไว้อย่างน่าสนใจว่า

ไม่ควรเอาจำนวนเงินมาเป็นคุณสมบัติประกอบควรพิจารณาจากการพัฒนาวัด เน้นการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประชาชนมากกว่า ไม่ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์สร้าง เสนาสนะวัตถุโดยไม่จำเป็น จะเห็นว่าในปัจจุบันนี้ มีวัดหลายแห่งทั่วประเทศไทยได้ สร้างสิ่งก่อสร้างหมดหลายร้อยล้านแต่ก็ไม่ได้ใช้ประกอบประโยชน์เท่าที่ควรทั้งผู้ดูแล รักษา ก็ไม่มี สิ้นเปลืองงบประมาณโดยไร้ประโยชน์ บางวัดก็มีแต่สิ่งก่อสร้าง มีพระสงฆ์ สามเณรอยู่กันสองสามรูป นานๆ จึงจะได้ใช้ประโยชน์ครั้งหนึ่ง ดังนั้น คณะสงฆ์จึงไม่ ควรเอาคุณสมบัติด้านการก่อสร้างเป็นข้อกำหนดในการพิจารณาสมณศักดิ์ (พระมหา วิเชียร สายศรี, 2543, น. 129)

หรือแม้แต่ข้อห่วงใยของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ.ดร. ที่แสดง ออกมาในตอนให้สัมภาษณ์แก่ผู้วิจัย ซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) ท่านดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสถาบัน ภาษาและผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งถือเป็น บุคคลากรภายในของมหาวิทยาลัยสงฆ์และเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ไทยที่สามารถสะท้อนข้อห่วงใย ต่อสถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งท่านได้แสดงความเป็นห่วงใยโดย โดยได้ กล่าวถึงการสร้างศาสนวัตถุของจำนวนวัดหลายวัดในนามคณะสงฆ์ไทยไว้ว่า

การสร้างโบสถ์ ราคา 15 ล้านแต่มีพระสงฆ์อาศัยอยู่ในวัดเพียงสองรูป ภาพที่เห็นคือ เป็นการสร้างให้หนักพิราบอยู่ การสร้างโบสถ์หรือศาสนวัตถุไม่ได้คิดถึงประโยชน์ใช้สอย แต่อาจจะเป็นข้อเท็จจริงหากจะบอกว่าสร้างเพื่อบูชาพุทธเจ้าตามความศรัทธา แต่แล้ว พระสงฆ์ อาศัยอยู่ในวัดเพียง 2 รูป จึงไม่มีความจำเป็นใดๆที่ต้องสร้างด้วยราคาถึง 15 ล้าน มีอุโบสถใหญ่โตมากมายขนาดนั้น อีกอย่างเงินจำนวน 15 ล้านบาท สามารถนำไป สร้างอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาได้อีกมากมาย (พระมหาหรรษา ธมฺมหา โส, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2559)

จากข้อวิจารณ์ของพระมหาวิเชียร สายศรี และพระมหาหรรษา ธม-

หาโส รศ.ดร. ซึ่งถือเป็นบุคลากรภายในองค์กรสงฆ์สามารถเป็นเสียงสะท้อนถึงสภาพต้นตอของปัญหาภายในได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นการกลับมาทบทวนถึงสาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ซึ่งในที่นี้ได้ค้นพบสาเหตุที่สำคัญคือ การมีหลักเกณฑ์ของจำนวนเงินเพื่อการสร้างศาสนวัตถุ ทำให้นำมาซึ่งปัญหาของสมณศักดิ์มากมายดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ส่วนในลำดับบทที่ 4 ถัดไป ก็จะสรรหาหาแนวทางแก้ไขปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์

3.2 บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ในหัวข้อสาเหตุปัญหาโครงสร้างการปกครอง พบว่า สาเหตุดังกล่าวนี้เกิดจากการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐมาโดยตลอด การควบคุมนี้รัฐเป็นผู้ออกแบบโครงสร้างการปกครองตามรูปแบบการปกครองของรัฐในแต่ละยุคสมัยและแต่ละระบอบการปกครอง การออกแบบโครงสร้างคณะสงฆ์นั้นเลียนแบบโครงสร้างการปกครองของรัฐ ทำให้คณะสงฆ์อาจได้ผลประโยชน์ที่อาจทำให้คณะสงฆ์มีความมั่นคงที่จะอยู่ร่วมกับรัฐแต่ก็เป็นผลประโยชน์ที่ทำให้คณะสงฆ์ต้องแลกกับการไม่มีอิสระที่จะมีโครงสร้างที่เอื้อต่อพระธรรมวินัยได้อย่างเต็มที่แม้กระทั่งจะคิดถึงการออกแบบโครงสร้างการปกครองจากพระสงฆ์ด้วยกันเองที่สามารถเป็นโครงสร้างที่ตอบสนองต่อความเป็นพระสงฆ์ หากพิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่าบนผลประโยชน์เช่นนี้มีแต่ทำให้วิถีชีวิตของพระสงฆ์ที่ต้องประพฤติตนตามพระธรรมวินัยนั้นต้องทยอยหมดความมั่นคงต่อพระธรรมวินัยไปในที่สุด

สาเหตุประการต่อมา คือสาเหตุปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง พบว่ามาจากการที่คณะสงฆ์มีการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ ซึ่งเป็นปัญหาจากระบบเช่นเดียวกัน โครงสร้างดังกล่าวของคณะสงฆ์นั้นเป็นผลผลิตมาจากความพยายามในการสร้างรัฐชาติเป็นฐานคิดเพื่อป้องกันการล่าอาณานิคมจากจักรวรรดินิยม จึงต้องมีการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจที่ส่วนกลาง และมักมีโครงสร้างที่รวบอำนาจการตัดสินใจชนิดกระจุกตัว การรวมศูนย์อำนาจเกิดจากความพยายามสถาปนาระบบคิดหนึ่งเดียวที่ครอบคลุมความแตกต่างในทุกๆ ด้านให้เป็นหนึ่งเดียวของคุณค่า ส่งผลให้คณะสงฆ์เองเกิดพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ที่ได้รับอิทธิพลจากฐานคิดรัฐชาติมากล่าวคือพระราชบัญญัติดังกล่าวคือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 มีวิธีคิดที่สืบต่อจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2455) ซึ่งมีฐานคิดมาจากรัฐชาติในขณะนั้นนั่นเอง แต่ในสภาวะปัจจุบันไม่ใช่รัฐชาติอีกต่อไปแล้วแต่เป็นรัฐสมัยใหม่ที่มีความหลากหลายทางคุณค่าและทวีความซับซ้อนมากขึ้น โครงสร้างคณะ

สงฆ์โดยเกิดจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 จึงแฝงด้วยเงาของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รศ. 121 (พ.ศ. 2455) จึงไม่สามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ที่มีเงื่อนไขของความเป็นรัฐสมัยใหม่ ผลกระทบต่อคณะสงฆ์จึงทำให้คณะสงฆ์ขาดประสิทธิภาพในการปกครอง

ประเด็นของสาเหตุของปัญหาต่อมาคือเรื่อง สาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ สาเหตุของเรื่องนี้คือ การไปให้ข้อกำหนดว่าพระสังฆาธิการสามารถขอสมณศักดิ์ได้นั้น เท่ากับว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ตายตัว เพราะเป็นการนำสมณศักดิ์ไปผูกกับตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ ทำให้หลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์นั้นไม่เปิดโอกาสเท่าที่ควรที่จะให้พระสงฆ์ที่มีความสามารถด้านการเทศน์ การบรรยายธรรม การเขียนหนังสือ การนำประชาชนปฏิบัติธรรม ได้รับสมณศักดิ์ ผลที่ตามมาคือสมณศักดิ์โดยส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่เฉพาะพระสายการปกครอง คุณค่าของสมณศักดิ์ที่มีไว้เพื่อถวายเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานจึงทยอยหมดความสำคัญต่อพระสงฆ์ที่มีความสามารถด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาและส่งผลให้พระสงฆ์เหล่านี้หมดกำลังใจในการทำงานหรือรับใช้พระพุทธศาสนา จึงอาจทำให้พระสงฆ์เบนความสนใจหันไปชวนขายด้านไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง เพราะสามารถทำให้พระเหล่านี้มีพื้นที่การยอมรับจากญาติโยมที่สนใจมากกว่าซ้ำร้ายกว่านั้นเมื่อพระสายปกครองจำนวนหนึ่งก็มีส่วนเห็นด้วยและไม่ทำหน้าที่ในการตรวจตราหรือลงโทษพระสงฆ์กลุ่มนี้แต่ประการใดแต่กลับสมรู้ร่วมคิดเพื่อคอยรับผลประโยชน์ทางการเงิน นับว่าเป็นวงจรร้ายต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

ประการต่อมา สาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ คือ การพิจารณาสมณศักดิ์โดยมีหลักเกณฑ์พิจารณาจากจำนวนเงินเพื่อนำมาสร้างศาสนวัตถุ โดยมีการกำหนดจำนวนเงินไว้ในส่วนจำนวนเงินนั้นพิจารณาจากวงเงินของกฎเกณฑ์ของวัดในส่วนกลางและจำนวนเงินตามกฎเกณฑ์ของวัดในส่วนหนใต้เหนือและหนตะวันออก หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ทำพระสงฆ์ต้องให้ใช้เงินเกินความจำเป็นของประโยชน์ใช้สอยที่จะได้รับและยังเป็นการลดทอนของคุณค่าพุทธศิลป์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย เนื่องจากหากสร้างวัดและศาสนวัตถุต่างๆ ตามจำนวนวงเงินที่ตั้งตามหลักเกณฑ์ก็จะง่ายต่อการขอสมณศักดิ์ทำให้ต้องลงทุนตามจำนวนของเม็ดเงินที่ตั้งไว้มากทำให้คุณค่าของพุทธศิลป์สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีประโยชน์ต่อการคำนึงถึงการใช้สอยไม่ได้ถูกให้ความสำคัญ และส่วนของการปกครองสงฆ์ยังเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่สามารถหาเงินและก่อสร้างถาวรวัตถุได้สมณศักดิ์ซึ่งจะมีส่วนทำให้ได้เลื่อนตำแหน่งทางการปกครองด้วย จะเป็นการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่ไม่ดีมีโอกาสเข้ามาปกครองคณะ-สงฆ์เพราะไม่ได้พิจารณาผลงานด้านอื่นโดยเฉพาะศีลา

จารวัตรตามพระธรรมวินัยและพระสงฆ์ที่พยายามทำตามเกณฑ์นี้เพื่อให้ได้สมณศักดิ์มีแนวโน้มที่จะเป็นพระสงฆ์ที่ไม่ดีเนื่องจากมุ่งหาผลประโยชน์จนอาจทำให้ละเลยต่อพระธรรมวินัย

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้จะนำไปกล่าวถึงในบทที่ 4 เป็นไปตามลำดับต่อไป

บทที่ 4

แนวทางในการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีอยู่มากมายในหลายฝ่ายด้วยกันไม่ว่าจะเป็นจากฝ่ายพระสงฆ์เองหรือฝ่ายนักวิชาการในมหาวิทยาลัยและจากฝ่ายรัฐบาลซึ่งล่าสุดในชุดของคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ ภายใต้การนำของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีในปัจจุบัน (พ.ศ. 2557-2559) แต่อย่างไรก็ตามความพยายามและข้อเสนอเหล่านั้นก็ถูกตั้งคำถามจากสังคมหรือจากฝ่ายผู้ถูกระทบในการเป็นผู้ถูกแก้ไขคือฝ่ายของสถาบันสงฆ์ ว่า การนำเสนอแนวทางเหล่านั้นมีวาระซ่อนเร้นในการช่วงชิงชัยชนะทางการเมืองที่ใช้อ้างความชอบธรรมผ่านการนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันเท่านั้นหรือไม่ ส่งผลให้ข้อเสนอเหล่านั้นแม้กระทำด้วยเจตนาที่ดีแต่ก็ถูกตั้งคำถามถึงความบริสุทธิ์ใจอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ทำให้ข้อเสนอที่มีเจตนาดีและมากด้วยเทคนิควิธีการเหล่านั้นจึงไม่ได้ถูกนำมาใช้แก้ไขหรือถูกให้ความสำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่งหากข้อเสนอเหล่านั้นมีเจตนาที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์จริง ผู้วิจัยได้ตระหนักและเห็นความสำคัญถึงข้อเสนอจากทุกฝ่ายอย่างยิ่ง ในที่นี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอทางเลือกอีกทางหนึ่งให้ช่วยกันพิจารณาไตร่ตรองหาข้อคำตอบสุดท้ายที่จะต้องนำไปปฏิบัติโดยส่วนเดียวไม่

แต่สำหรับแนวคิดสำคัญของการนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันของผู้วิจัยจะตั้งอยู่บนแนวคิดที่สำคัญที่ว่า ภายใต้การปกครองคณะสงฆ์นั้นอยู่ภายใต้ความเป็นกัลยาณมิตรที่ร่วมเรียนรู้แก้ไขพัฒนาเพื่อการศึกษาเพื่อความงอกงามในธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งสอดคล้องตรงกันกับสิ่งที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระไพศาล วิสาโลโดยท่านได้กล่าวไว้ในบทสัมภาษณ์ว่า

การใช้อำนาจในการควบคุมในระเบียบแบบแผนเป็นการใช้แนวคิดเชิงอำนาจแต่หากวิธีคิดแนวพุทธนั้นก็เพื่อเอื้อให้เกิดการศึกษา หน้าที่ผู้ปกครองจริงๆ ไม่ใช่เพื่อควบคุมแต่เพื่อการส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้งอกงามในธรรมะ นี่เป็นปัญหาตั้งแต่วิธีคิดแล้วเพราะหากเริ่มต้นด้วยการใช้อำนาจมันก็เริ่มกลับเข้าไปสู่การใช้อำนาจนิยม แทนที่จะเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาอย่างที่พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวไว้ (พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2559)

หรือแม้แต่พระคณาของ วิจักขณ์ พานิช นักวิชาการอิสระด้านศาสนาปรัชญา ที่ได้ให้พระคณาไว้ในหนังสือ *ธรรมนิว : พุทธธรรมท่ามกลางความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง* ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดของการปกครองในคณะสงฆ์ไว้ว่า “วิถีพุทธนั้น หัวใจของมันคือศักยภาพบางอย่างที่ปรากฏขึ้นมาจากภาวะไร้อำนาจ ไม่มีนัยของการควบคุม จำกัด หรือบังคับแต่มันคือการศิโรราบ ยอมรับความจริง และอยู่อย่างสอดคล้องกับสิ่งที่ เป็น พระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างของคนที่ไม่เสียละอำนาจ ไม่มีอำนาจใดๆ ทั้งสิ้น” (วิจักขณ์ พานิช, 2556, น. 122)

เพราะฉะนั้น จากแนวคิดสำคัญจากคำกล่าวของ พระไพศาล วิสาโลและวิจักขณ์ พานิช จะเป็นสิ่งสำคัญของผู้วิจัยในการกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละหัวข้อดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

4.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง

แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองอาจเริ่มต้นด้วยวิธีคิดดังต่อไปนี้

- (1) โครงสร้างการปกครองของสงฆ์มีลักษณะเฉพาะของตนเองที่เอื้อต่อการเติบโตของงานในธรรมของชุมชนของพระสงฆ์ นั่นคือหมายถึงโครงสร้างที่เป็นแบบแผนเฉพาะ
- (2) โครงสร้างการปกครองนี้ต้องเป็นไปเพื่อเป็นกระบวนการไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของผู้มีอำนาจในการปกครองสงฆ์แต่เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดการศึกษาของสงฆ์ตามธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
- (3) โครงสร้างนี้จะต้องเปิดโอกาสให้พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และแม่ชี ที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยและวิทยาการสมัยใหม่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกับคณะสงฆ์ด้วย โดยที่มาของพุทธบริษัทนั้นมาจากระบบตัวแทน ที่เลือกมา
- (4) โครงสร้างนี้จะต้องถูกตรวจสอบจากรัฐและสังคมในฐานะคณะสงฆ์เป็นสถาบันทางศาสนาและกรอบคิดนี้จะต้องเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัยและสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันท่ามกลางเงื่อนไขของบริบทของโลกสมัยใหม่ด้วย

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการปกครองในที่นี้จะขอลำถึงโดยแยกเป็น 2 แนวทางหลักๆ ในส่วนของแนวทางแรกนั้นเป็นการแก้ไขภายนอกโครงสร้าง กล่าวคือ การแยกรัฐออกจากศาสนา เพื่อจัดวางขอบเขตของอำนาจรัฐกับศาสนาให้มีขอบเขตที่ชัดเจนและรวมถึงการพยายาม

ลดอำนาจรัฐที่เข้ามาควบคุมคณะสงฆ์ดังที่เคยกล่าวถึงในบทที่ 3 ถึงสาเหตุของปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ว่าสาเหตุที่สำคัญของปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นั้นมีสาเหตุมาจากการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ ส่วนในแนวทางที่สองนั้นเป็นแนวทางที่แก้ไขปัญหาโครงสร้างภายในการปกครองคณะสงฆ์เอง โดยมีการปรับแก้ระบบจากเดิมและออกแบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อบริบทของโลกสมัยใหม่และอยู่บนการเคารพในกรอบของกติกาในระบอบประชาธิปไตย (Democracy)

4.1.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการแยกรัฐออกจาก

ศาสนา

แนวทางดังกล่าวนี้นับเป็นแนวทางหรือข้อเสนอที่มีความแตกต่างไปจากทุกครั้งของการพยายามที่จะมีการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์อย่างที่ผ่านมา เพราะในทุกครั้งที่ผ่านมามีข้อเสนอที่นิยมกล่าวถึงมากที่สุดคงจะเป็นข้อเสนอให้แก้ไข พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ปี พ.ศ. 2505 ใหม่ และมีการเสนอให้มีการกระจายอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ โดยเราอาจพบข้อเสนอดังกล่าวในเกือบทุกๆ ครั้งของการให้สัมภาษณ์ต่อปัญหาคณะสงฆ์ของพระไพศาลที่ท่านมักจะกล่าวถึง ในแง่ความสำคัญต่อการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ปี พ.ศ. 2505 หรือ เสนอให้มีการกระจายอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ โดยผ่านแม่แบบจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และข้อเสนอดังกล่าวเองเราก็สามารถพบได้ในหนังสือ เรื่อง พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต เขียนโดย พระไพศาล วิสาโล หรือแม้แต่ข้อเสนอของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ก็กล่าวว่าคณะสงฆ์ต้องถูกถ่วงดุลและตรวจสอบโดยสังคมเพราะมีความเหินห่างจากสังคมเนื่องจากกลไกของคณะสงฆ์นั้นมุ่งขึ้นตรงต่อรัฐมากเกินไปจนขาดการมีส่วนร่วมของชาวพุทธบริษัท ข้อเสนอของนิธิ เอียวศรีวงศ์ จึงมักจะเสนอให้มีการปรับปรุงกลไกภายในคณะสงฆ์ เพื่อลดกลไกการขึ้นตรงต่อรัฐและหันมาสร้างกลไกให้คณะสงฆ์มีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมในการกำกับดูแลกิจการของคณะสงฆ์ ซึ่งจะพบข้อเสนอเหล่านี้ที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง การปฏิรูปพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งเขียน โดยนิธิ เอียวศรีวงศ์และประมวล เพ็งจันทร์

เพราะฉะนั้นการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการแยกรัฐออกจากศาสนาจึงเป็นข้อเสนอที่ใหม่สำหรับผู้วิจัยและอาจใหม่สำหรับสังคมด้วยเช่นเดียวกันแต่แม้ว่าจะเป็นข้อเสนอที่ใหม่สำหรับสังคมแต่เนื่องด้วยปรากฏการณ์ของความเสื่อมโทรมของคณะสงฆ์ไทยดังที่ปรากฏเป็นข่าวคราวแทบทุกวัน ยิ่งโดยเฉพาะเหตุการณ์การชุมนุมของพระสงฆ์ที่พุทธมณฑล ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ที่ผ่านมามานำมาสู่การปะทะกันระหว่าง

พระสงฆ์กับเจ้าหน้าที่ทหาร ภาพของการปะทะระหว่างพระสงฆ์กับเจ้าหน้าที่ทหารที่ปรากฏต่อสื่อสิ่งพิมพ์ทุกฉบับและการนำเสนอของสื่อโทรทัศน์ในครั้งนี้นำไปสู่การตั้งคำถามจากสังคมจำนวนมากว่า การที่พระสงฆ์ออกมาชุมนุมจนมีการปะทะกับเจ้าหน้าที่ทหารดังกล่าวอะไรเป็นสาเหตุให้พระสงฆ์ต้องออกมาชุมนุม หรือแม้แต่ข่าวคราวสะเทือนใจวงการสงฆ์ของพระฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุติกคือการที่รัฐบาลนำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีได้ชะลอการนำเรื่องทูลเกล้าขอแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพราะรัฐบาลอ้างว่าหากชาวพุทธยังไม่มี ความสงบสามัคคีมากพอซึ่งมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างพระพุทธรูปที่ไม่ว่าจะความบริสุทธิ์ของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺญ) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ (ว่าที่สมเด็จพระสังฆราช) ที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย จึงเป็นเหตุผลให้รัฐบาลชะลอเรื่องนี้ไว้ ผนวกกับยุคปัจจุบันกระแสของความตื่นตัวของประชาชนที่มีสำนึกต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สื่อนักศึกษาและนักวิชาการฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยมักกล่าวถึงและให้ความสำคัญต่อประเด็นการแยกรัฐออกจากศาสนามากขึ้น ทั้งนี้การแยกรัฐออกจากศาสนาซึ่งดูเหมือนจะเป็นคำตอบเดียวและควรจะเป็นควรจะต้องเกิดขึ้นเพื่อลดอำนาจในการที่รัฐเข้าควบคุมคณะสงฆ์ดังที่เคยกล่าวไว้ในบทที่ 3 หัวข้อที่ 3.1.1.1 การควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ ซึ่งผู้วิจัยเองได้วิเคราะห์ไว้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คณะสงฆ์ประสบกับปัญหาโครงสร้างการปกครองการแยกรัฐออกจากศาสนาจึงเสมือนเป็นทางออกเพื่อปราศจากการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ

ดังนั้น การควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คณะสงฆ์ประสบกับปัญหาโครงสร้างการปกครอง ผนวกกับปรากฏการณ์ความสนใจที่มีต่อกระแสการแยกรัฐออกจากศาสนาจึงไม่สามารถเพิกเฉยโดยไม่สามารถนำมากล่าวถึงข้อเสนอเหล่านี้ได้เพราะในอนาคตอาจเป็นข้อเสนอที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและอาจนำมาสู่ความงอกงามของพระพุทธศาสนาและทางออกสำหรับคณะสงฆ์ในท่ามกลางโลกสมัยใหม่ได้มากกว่าข้อเสนอสี่ผ่านๆ มากก็เป็นไปได้ แต่ทั้งนี้ก็เป็นที่น่าเชื่อว่าขึ้นอยู่กับท่าทีของการรับรู้และระดับความเข้าใจของผู้อ่านหรือผู้รับสารว่าจะมีความเป็นไปได้ในทางข้อเสนอจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงใด

ก่อนที่จะลงลึกถึงรายละเอียดของข้อเสนอการแยกรัฐออกจากศาสนานั้นในที่นี้ขอกล่าวถึง หลักการของการแยกรัฐออกจากศาสนาและตามมามีการกล่าวถึงนักวิชาการที่ออกมาให้ความเห็นเรื่องนี้ว่าเป็นใครบ้างและมีพื้นเพหรือภูมิหลังทางการศึกษาเป็นมาอย่างไร เพราะสามารถทำให้เราเข้าใจได้ว่าเพราะเหตุใดนักวิชาการเหล่านี้จึงมีข้อเสนอที่มีความแตกต่างแปลกใหม่ไปจากข้อเสนอต่างๆ ที่ผ่านมา

4.1.1.1 ทรรศนะการแยกรัฐออกจากศาสนาของนักวิชาการในปัจจุบัน

การแยกรัฐออกจากศาสนาได้รับความนิยมและทวีความสนใจมากขึ้น ในปัจจุบันไม่เว้นแต่ในระดับโลกหรือแม้แต่ในประเทศไทยเอง สำหรับในเมืองไทยเองการแยกรัฐออกจากศาสนาได้มีนักวิชาการด้าน ศาสนาวิทยาอย่างศิลปชัย เชาว์เจริญรัตน์ก็ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจ ในเว็บไซต์ <https://www.change.org/p/ว่า>

หลักการเรื่องเสรีภาพทางศาสนา มี 2 หลักการที่เกี่ยวข้อง หลักการแรกคือ เสรีภาพในการนับถือศาสนา (Freedom of Religion) หลักการที่สอง คือ การแยกศาสนาออกจากรัฐ (The Separation of Religion and State) ซึ่งเกี่ยวข้องกันแต่ไม่เหมือนกัน

การแยกศาสนาออกจากรัฐ ทำให้ประเทศมีความเป็นกลางทางศาสนา โดยไม่มีศาสนาประจำชาติ ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมทางศาสนา ในขณะที่ประเทศที่แยกศาสนาออกจากรัฐ ก็ย่อมจะมีศาสนาประจำชาติและมีแนวโน้มที่จะไม่เป็นกลางทางศาสนาทั้งนี้ โดยประเทศไทยให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาแต่ไม่แยกศาสนาออกจากรัฐ ซึ่งที่จริงแล้วเสรีภาพในการนับถือศาสนาก็ต้องตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานเรื่องความเสมอภาคด้วย รัฐจึงควรปฏิบัติต่อทุกศาสนาอย่างเสมอภาคกันและหลีกเลี่ยงการให้ความสำคัญกับศาสนาใดศาสนาหนึ่งเกินความจำเป็น (<https://www.change.org/p/>)

นี่คือหลักการเบื้องต้นของการแยกรัฐออกจากศาสนาของ ดร.ศิลปชัย เชาว์เจริญรัตน์ ต่อไปจะกล่าวถึงท่าทีและมุมมองของนักวิชาการที่สนับสนุนหรือมีข้อเสนอให้แยกรัฐออกจากศาสนาสำหรับนักวิชาการที่พบว่ามีความเห็นแยกรัฐออกจากศาสนานั้น พบว่า มี 2 ท่าน คือ (1) วิจักขณ์ พานิช และ (2) สุรพศ ทวีศักดิ์

ข้อเสนอแนวทางการแยกรัฐออกจากศาสนาและรวมทั้งข้อเสนออื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง ตามที่วิจักขณ์ได้กล่าวถึงไว้ในหนังสือ เรื่อง รัฐ-ธรรม-นัว ปรากฏในหัวข้อเรื่อง *วิกฤตพุทธศาสนาในอุษาคเนย์ปมขัดแย้งกับมุสลิม* ซึ่งวิจักขณ์ได้กล่าวไว้ว่า

แยกรัฐออกจากศาสนาจนเลยเป็นอย่างแรก ไม่มีองค์กรศาสนาของรัฐ รัฐไม่เข้ามาก้าว ภายกิจการด้านศาสนา

(1) รัฐส่งเสริมความเท่าเทียมกันของทุกศาสนาทุกความเชื่อทุกองค์กรศาสนามีสถานะเหมือนเป็นมูลนิธิ/องค์กรเอกชนที่มีข้อบังคับและได้รับการตรวจสอบทางกฎหมายเหมือนกันเป็นมาตรฐานเดียว

(2) แปรอำนาจรวมศูนย์ เป็น “อำนาจเครือข่าย” วัดหรือสำนักพุทธเถรวาทที่เชื่อว่ายังปฏิบัติ “ธรรมวินัยแบบเดียวกัน” หรือมีการทำประโยชน์เพื่อสาธารณะในทิศทางเดียวกัน สามารถจัดตั้งเป็นเครือข่ายของวัดได้ (วิจักขณ์ พานิช, 2558, น. 273-275)

จากข้อเสนอของวิจักขณ์พานิช ก็มีความสอดคล้องกับข้อเสนอการแยกรัฐออกจากศาสนาเช่นเดียวกับที่สุรพศ ทวีศักดิ์ได้เคยเสนอไว้เช่นเดียวกัน ในส่วนข้อเสนอการแยกรัฐออกจากศาสนาของสุรพศ ทวีศักดิ์ โดยจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย สุรพศ ทวีศักดิ์ได้กล่าวถึงว่า

การแยกศาสนาออกจากรัฐ (secularization) คือการแยกอำนาจและบทบาทของรัฐกับศาสนาออกจากกันอย่างชัดเจน โดยถือว่าอำนาจและบทบาทของรัฐเป็นเรื่องทางโลก ที่ต้องใช้หลักการอุดมการณ์ทางโลก รัฐจะใช้ความจริงสูงสุด หรือความเชื่อของศาสนาใดๆ ที่ศักดิ์สิทธิ์ มาเป็นหลักปกครองไม่ได้ ศาสนาถือเป็นเรื่องส่วนบุคคลที่มีเสรีภาพจะนับถือไม่นับถือศาสนาใดๆ ก็ได้ ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อความจริงสูงสุดทางศาสนาหรือไม่ก็ได้ แต่คุณไม่มีสิทธิอ้างความเชื่อนั้นๆ มาออกเป็นกฎหมายบังคับให้คนทั้งหมดในสังคมต้องปฏิบัติตาม ฉะนั้น บทบาทของศาสนาจึงเป็นบทบาทส่งเสริมคุณค่าทางจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและการทำกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกันของชุมชนทางศาสนาต่างๆ ซึ่งศาสนาจะมีบทบาทเช่นนี้ได้ต้องมีอิสระ และประสิทธิภาพ ศาสนาจะต้องอยู่กับชุมชน ทำให้ชุมชนได้ประโยชน์และรัฐก็มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและผูกพันกับศาสนานั้นๆ โดยเป็นวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชนหรือสังคมทางศาสนานั้นๆ เอง โดยจะเป็นเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อองค์กรศาสนาแยกตัวจากอำนาจรัฐ ไม่เป็นองค์กรของรัฐ แต่เป็นองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติตามกฎหมายและถูกตรวจสอบความโปร่งใสในมาตรฐานเดียวกับองค์กรเอกชนทั่วไป (สุรพศ ทวีศักดิ์, สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2558)

จากข้อความที่กล่าวถึงที่ผ่านมาทั้งโดยวิจักขณ์ พานิชและสุรพศ ทวีศักดิ์ ก็เป็นข้อเสนอกว้างๆ ที่มีความน่าสนใจมากขึ้นในเชิงอุดมการณ์การแยกรัฐออกจากศาสนา ยิ่งไม่กัวันที่ผ่านมา (25 กุมภาพันธ์ 2559) ก็สามารถสะท้อนความน่าสนใจของข้อเสนอของวิจักขณ์ พานิช และสุรพศ ทวีศักดิ์ได้มากยิ่งขึ้น โดย โพสต์ทูเดย์ ได้พาดหัวข่าว “แยกศาสนาจากรัฐ-เลิกระบอบรวมศูนย์” ปฏิรูปวงการสงฆ์แก้วิกฤตศรัทธา” ในฉบับของวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2559 โดยในเนื้อหาได้กล่าวถึงว่า

นาที่นี้วงการสงฆ์ร้อนระอุ..หลากหลายปัญหาคาราคาซัง ทั้ง ประเด็นเรื่องการสถาปนา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺญ) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ ขึ้นเป็น พระสังฆราช กรณิ พระธัมมชโยแห่งวัดธรรมกาย จนถึงการเรียกร้องจากเครือข่ายคณะ สงฆ์ให้บัญญัติพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปัญหาทั้งหมดทั้งมวล นำไปสู่กระแสวิพากษ์วิจารณ์ครั้งใหญ่ เกิดคำถามร้อนแรงว่า ปัญหาเหล่านี้มีที่มาจากอะไร และ การปฏิรูปต้องเริ่มจากตรงไหนเพื่อไม่ให้ สถาบัน ศาสนาถึงกาลเสื่อม (<http://www.posttoday.com>)

และในรายงานข่าวของโพสต์ทูเดย์ของวันดังกล่าว (25 กุมภาพันธ์ 2559) ยังได้นำบทสัมภาษณ์ของสุรพศ ทวีศักดิ์รวมทั้งวิจักขณ์ พานิช และชาญณรงค์ บุญหนุนมากล่าวถึง ด้วย ในที่นี้จึงจะนำมากล่าวถึงไว้ โดยสุรพศ ทวีศักดิ์ ได้ให้ทรรศนะไว้ว่า

ประเทศไทยต้องปฏิรูป โดยแยกศาสนาออกจากรัฐ เป็น Secular state หรือ รัฐ ฆราวาส หรือ รัฐโลกวิสัย เหมือนในหลายประเทศ หากแยกไม่ได้ โครงสร้างสงฆ์ยังถือเป็นโครงสร้างทางการเมืองโดยตัวเอง และทำให้ปัญหาต่าง ๆ ยังคงอยู่

ในยุคกลางของโลกตะวันตก รัฐและศาสนจักร มีอำนาจมากเกินไป มีอำนาจควบคุม ศรีทธา ถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางการเมือง การกดขี่ ตลอดจนกระบวนการล่าแม่มด ดังนั้น จึงมีแนวคิดการแยกศาสนาจากรัฐเกิดขึ้นในที่สุด ประเทศไทยเราเมื่อแยก ไม่ได้ ก็เท่ากับวงการสงฆ์โกหกตัวเองทุกครั้งที่บอกว่าฆราวาสอย่ามายุ่งเรื่องพระ เพราะว่า พระถูกปกครองโดยฆราวาส ตอนนี้จะตั้งประมุขสงฆ์ยังไม่ได้เลย ต้องขึ้นต่อผู้มีอำนาจรัฐ ขณะที่ฆราวาส จะไปวิจารณ์พระสงฆ์ว่าบ้ายศ บ้าตำแหน่ง ก็ไม่ได้เช่นกัน เมื่อรัฐเป็นผู้ตั้งยศให้พระเดินตามลำดับ ไต่เต้าไปจนถึงสังฆราช ตามระเบียบกฎหมายที่ตัวเองกำหนด (<http://www.posttoday.com>)

นี่เป็นการยืนยันความสำคัญและความจำเป็นถึงการแยกรัฐออกจาก ศาสนาของ สุรพศ ทวีศักดิ์ เพราะทั้งพระสงฆ์และคณะสงฆ์กำลังอยู่ในวงล้อมของสภาพปัญหาต่าง ๆ ดังที่ปรากฏเป็นข่าว สำหรับ ในเนื้อข่าวนี้ วิจักขณ์ พานิช นักวิชาการด้านศาสนา ก็ได้วิเคราะห์ เช่นเดียวกันว่า

โครงสร้างศาสนาจำเป็นต้องถูกปฏิรูป โดยแยกศาสนาออกจากรัฐอย่างเด็ดขาด เป็น ลักษณะของมูลนิธิหรือเอกชน มีการตรวจสอบเป็นมาตรฐานเดียว ไม่มีการนำศาสนา ไปอยู่ในโรงเรียนหรือราชพิธีต่างๆ โดยโมเดลที่เขามักนำเสนอมาตลอดคือการปรับตัว ของศาสนายุคสมัยใหม่ ในประเทศอินเดีย ที่เป็น "รัฐโลกวิสัย (Secular state)" คือรัฐ หรือประเทศที่เป็นกลางทางด้านศาสนา ไม่สนับสนุนหรือต่อต้านความเชื่อหรือการ

ปฏิบัติทางศาสนาใดๆ ปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด
(<http://www.posttoday.com>)

นอกจากนี้ วิจักขณ์ พานิชยังได้มองปรากฏการณ์ข่าวคราวของพระสงฆ์
ที่เกิดขึ้นด้วยว่า

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เป็นโอกาสให้เรามองเห็นว่า การมีตำแหน่งสมณศักดิ์
ทั้งหลาย คือสิ่งที่ผิดเพี้ยนไปจากพระธรรมวินัยและคำสอนของพระพุทธเจ้า เราควร
จะตั้งหลักให้ดีๆ แล้วบอกว่า ทะเลาะกันตึ๊งๆ ยกเลิกไปทั้งหมดเลยระบบปกครอง
ลักษณะนี้ และตั้งหลักกับการปกครองใหม่ ศาสนาพุทธจะอยู่อย่างสง่างามในโลก
สมัยใหม่ ต้องแยกตัวเองออกมาจากรัฐให้ได้ อะไรที่เป็นที่ยอมรับในสังคมได้ก็จะอยู่รอด
ไป อะไรที่ไม่มีใครสนับสนุนก็จะหายไป เหมือนคุณทำหนังสือพิมพ์ ถ้าหนังสือดี มีคน
อ่าน เขาก็สนับสนุน แต่ถ้าทำแล้วไม่มีใครซื้อก็จบไป มันเป็นเรื่องของการใช้
วิจารณญาณของตัวเอง (<http://www.posttoday.com>)

จากพระศนะของของสุรพศ ทวีศักดิ์ และ วิจักขณ์ พานิช จึงเป็นการ
ยืนยันการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ด้วยวิธีการแยกรัฐออกจากศาสนา
ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ในหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ของฉบับของวันดังกล่าว (25 กุมภาพันธ์
2559) ยังได้นำพระศนะของ ชาญณรงค์ บุญหนุน อดีตพระมหาเปรียญธรรม 6 ประโยค ปัจจุบันเป็น
อาจารย์สอนที่ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยในเนื้อหาของ
หนังสือพิมพ์ได้กล่าวถึงโอกาสของความเป็นไปได้ของอุดมการณ์การแยกรัฐออกจากศาสนาจาก
พระศนะของชาญณรงค์ บุญหนุนไว้ว่า “ข้อเสนอให้นำศาสนาออกจากรัฐนั้นพูดง่าย แต่ในเมืองไทย
เป็นไปได้ยาก เนื่องจากศาสนาพุทธผูกติดกับสังคมไทยเป็นเวลานาน ในทุกชนชั้น
(<http://www.posttoday.com>)

ฉะนั้น นอกจากอุดมการณ์และพระศนะของนักวิชาการที่กล่าวถึงการ
แยกรัฐออกจากศาสนาว่ามีความจำเป็นต่อแก้ไขการปกครองคณะสงฆ์ในท่ามกลางปัญหาที่ทับถมกัน
มากมาย สิ่งที่เป็นในขั้นอีกต่อไปคือ การพยายามแสวงหาช่องทางความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของ
การแยกรัฐออกจากศาสนาจึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณา กรณีศึกษาการแยกศาสนาออกจากรัฐจาก
ประเทศอินเดียมาเป็นตัวแบบในการช่วยอธิบายด้วย ดังจะขอกล่าวถึงในหน้าถัดไป

4.1.1.2 กรณีศึกษาและแนวทางปฏิบัติกับความเป็นไปได้ในการแยกรัฐออกจากศาสนา

จากศาสนา

การนำกรณีศึกษาการแยกศาสนาออกจากรัฐจากประเทศอินเดียประกอบเป็นตัวแบบในการช่วยอธิบายนั้นก็เพราะเนื่องจากว่าลักษณะของประชาชนในอินเดียและไทยเองมีความคล้ายคลึงกันอย่างมากกล่าวคือ การที่ศาสนามีพลังในการขับเคลื่อนทางสังคมและแก่ประชาชนทั้งไทยและอินเดียก็น้อยมากที่จะมีประชาชนไม่นับถือศาสนา ความพยายามแยกรัฐออกจากศาสนาของไทยเองเหมือนดังมุมมองจากตะวันตกที่พบว่ามีส่วนของประชาชนผู้ไม่นับถือศาสนา มากจึงดูเหมือนจะมีความเป็นไปได้ที่ยาก ฉะนั้นจึงขอยกกรณีศึกษาการแยกศาสนาออกจากรัฐจากประเทศอินเดียโดยคมกฤษ อุยเต็กเค่ง ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

คำว่าฆราวาสวิสัย หรือ secularism แบบอินเดียไม่เหมือนกับตะวันตก ตะวันตกจะใช้คำว่า secularism ในความหมายของการแยกศาสนาออกจากรัฐ แต่ในอินเดียเป็นแนวคิดที่ไม่พยายามแยกรัฐกับศาสนาออกจากกัน เนื่องจากผู้ปกครองอินเดียตั้งแต่อดีตเห็นแล้วว่าศาสนาเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญทางสังคม ประชากรอินเดียมีน้อยมากที่ไม่นับถือศาสนา แล้วประชากรอินเดียมีตั้งพันล้านคน ดังนั้นการที่รัฐจะแยกออกจากศาสนานั้นทำยากมาก หรือพูดง่าย ๆ ว่าศาสนาสำคัญมากในอินเดีย ท่าทีของ Secularism ในอินเดียคือพยายามให้รัฐปฏิบัติต่อทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน คือไม่ให้เงินค่าบำรุงกับศาสนาหนึ่งมากกว่าอีกศาสนาหนึ่ง ไม่ได้ให้อภิสิทธิ์กับนักบวชของศาสนาหนึ่งมากกว่าอีกศาสนาหนึ่ง คุณไม่มีข้อกีดกันศาสนาอื่น (http://prachatai.org/journal)

นี่คือลักษณะเฉพาะของการแยกรัฐออกจากศาสนาที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดีย นอกจากนี้คมกฤษ อุยเต็กเค่ง ยังได้กล่าวทิ้งท้ายไว้อีกว่า “การเป็น secular ของรัฐไทย จึงเป็นความจำเป็น ไม่ใช่แค่ควรเป็น แต่ความจำเป็นนี้สงสัยจะยาก เพราะมันจะเกิดในประเทศที่มีประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง”(http://prachatai.org/journal) จากข้อความนี้ที่คมกฤษกล่าวมีข้อสรุปที่เข้าใจได้ว่า การที่จะเกิดการเป็น secular ในไทย ก็มีความจำเป็นที่ต้องสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็งด้วย

ส่วนทางด้านพระสงฆ์เอง คือพระไพศาล วิสาโลก็มีทรรศนะต่อการแยก รัฐออกจากศาสนา ดังปรากฏในเว็บไซต์ <http://www.northpublicnews.com/> เรื่อง *จีแยกศาสนาออกจากรัฐ พระไพศาลย้ำการถูกรบงำทำให้องค์กรสงฆ์อ่อนแอ* โดยท่านกล่าวไว้ว่า

กรณีของไทย จึงเห็นว่าควรแยกรัฐออกจากคณะสงฆ์ แต่ในระดับไหน เป็นเรื่องที่ต้องมา

พิจารณากันอีกที แต่เท่าที่สังเกตเห็นการที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับศาสนานั้นมักใช้ข้ออ้างว่าเป็นการคุ้มครองดูแล แต่ที่จริงการคุ้มครองกับการควบคุมนั้นแยกกันไม่ออก รัฐมักจะคุ้มครองก็ต่อเมื่ออยู่ในแบบแผนของรัฐ ที่รัฐรับรองเท่านั้น ส่วนการสนับสนุนองค์การทางศาสนาก็ยังมีได้ แต่ต้องในลักษณะที่ไม่ครอบงำ และตรวจสอบได้ขณะเดียวกันเรื่องการใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรม ก็ไม่มีความจำเป็น เพราะไม่ได้ช่วยให้คนศรัทธาในศาสนามากขึ้น นอกจากนี้ยังต้องมาพูดคุยกันถึงเรื่องการสอนวิชาทางพุทธศาสนาให้ลึกซึ้งกว่าเดิม (<http://www.northpublicnews.com/>)

ฉะนั้น หากต้องการแยกรัฐออกจากศาสนาโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติควรที่จะต้องพิจารณาถึง สองประการหลัก ๆ กล่าวคือ ในประการแรกจะต้องศึกษา โดยนำประเทศอินเดียมาเป็นแม่แบบในการเป็นกรณีศึกษาเพราะมีความใกล้เคียงกันในแง่ศาสนาที่มีพลังในการขับเคลื่อนสังคมที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย ประการที่สอง อาจจะต้องศึกษาว่า ขอบเขตระหว่างรัฐกับศาสนาควรมีระยะห่างที่เหมาะสมขนาดไหนจึงจะสามารถมีการแยกรัฐออกจากศาสนาที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและสิ่งที่สำคัญที่สุดการแยกรัฐออกจากศาสนาจะมีความเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง ในทางปฏิบัติความเป็นไปได้นั้นนอกจากต้องมีระบอบประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่จะเกิดได้แล้วองค์ประกอบสำคัญคือ จะต้องไม่เป็นการยกเลิกโดยหักโค่นจากของเดิมไปเสียหมดเช่นยกตัวอย่าง การแยกรัฐออกจากศาสนาที่มีข้อเสนอในทางปฏิบัติว่าต้องยกเลิกการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนของรัฐในระดับประถมศึกษาจนกระทั่งถึงมัธยมศึกษาและรวมทั้งยกเลิกการไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธงก่อนเข้าเรียน ข้อเสนอเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาไตร่ตรองให้ดีเพราะไม่เช่นนั้น หากข้อเสนอเหล่านี้เกิดขึ้นในทางปฏิบัตินี้อาจเป็นเงื่อนไขให้เกิดความรุนแรงโดยกลุ่มอนุรักษนิยมเป็นฝ่ายผลักดันให้เกิดขึ้นก็เป็นได้แทนที่ข้อเสนอเหล่านี้จะเกิดประโยชน์แต่อาจเป็นโทษเพราะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความรุนแรงตามมา

4.1.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์ ตามพระคณานักวิชาการและข้อเสนอของผู้วิจัย

พระคณานักวิชาการตามผู้วิจัยขอทำการสัมภาษณ์นั้นมีทั้งพระสงฆ์และฆราวาส โดยพระคณาจากนักวิชาการเหล่านี้มีความต้องการปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์เท่านั้นไม่มีพระคณาที่ต้องการแยกรัฐออกจากศาสนาแต่อย่างใดและข้อความของการให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง จากพระคณานักวิชาการโดยส่วนใหญ่ที่จะกล่าวถึงนี้เป็นไปในลักษณะของความพยายามในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ที่ยังเปิด

โอกาสให้คณะสงฆ์ยังถูกควบคุมโดยรัฐตามความเหมาะสมแก่ผลประโยชน์ที่เกื้อหนุนถ่วงดุลไปในทั้งสองฝ่าย

4.1.1.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับปรุงโครงสร้างเดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่

พระศนะของพระสงฆ์นักวิชาการที่อยู่ในระบบมานาน กล่าวคือเริ่มชีวิตตั้งแต่ครั้งเป็นสามเณรน้อยจนถึงการใช้ชีวิตในปัจจุบันที่ยังคงดำรงสถานะเป็นพระภิกษุอยู่ต่อเนื่องมา กลุ่มพระสงฆ์เหล่านี้มักมีบทบาทในทางคณะสงฆ์และเป็นที่น่าสังเกตว่า หากพระสงฆ์เหล่านี้จะนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองโดยส่วนมากก็จะนำเสนอเพียงปรับปรุงโครงสร้างเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้นมักไม่ค่อยเห็นวิธีการที่จะเสนอให้ล้มเลิกโครงสร้างเดิมและเสนอโครงสร้างใหม่

พระศนะของพระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สยัญโต) ก็เช่นกันซึ่งท่านได้ใช้ชีวิตในระบบคณะสงฆ์อย่างยาวนานตั้งแต่ครั้งเป็นสามเณรน้อยจนกระทั่งถึงเป็นพระภิกษุเป็นพระนักวิชาการในปัจจุบัน จน ได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ โดยการปรับปรุงโครงสร้างเดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่ ซึ่งก็มีหลายส่วนที่น่าสนใจและน่าพิจารณาไตร่ตรองถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

จากการสัมภาษณ์ พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สยัญโต) ได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง ไว้ว่า

ต้องให้มหาเถรสมาคมเป็นมหาเถรสภา ทำหน้าที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้คำปรึกษา จัดตั้งสภการบริหารแห่งคณะสงฆ์ขึ้นมาทำหน้าที่บริหารและการปกครอง โดยกำหนดคุณสมบัติบุคคลขึ้นมาทำหน้าที่อีกสภาหนึ่ง พร้อมทั้งปรับปรุงระบบเจ้าคณะภาคและจัดตั้งสภาสงฆ์ภาคนั้นๆ ขึ้นมา โดยมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนด (พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สยัญโต, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2558)

ส่วนขั้นตอนในทางปฏิบัติสำหรับการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นั้น พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สยัญโต) ได้นำเสนอไว้ว่า

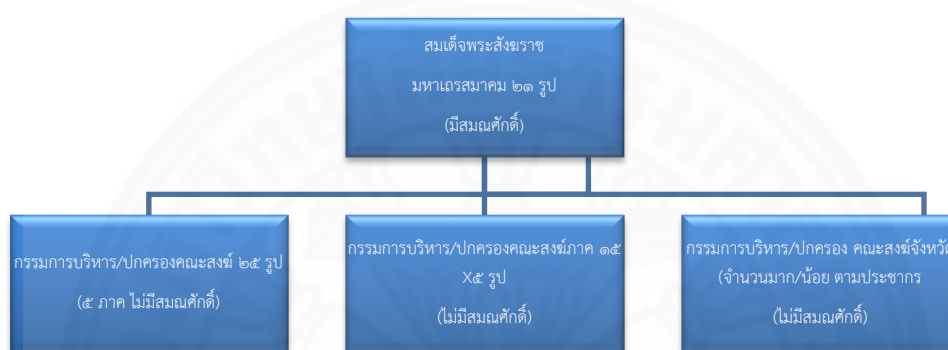
ควรจะเป็นไปในรูปของการกระจายอำนาจมากขึ้นเช่น

- ก. มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและอนุมัติสมณศักดิ์
- ข. สภการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีอำนาจหน้าที่ทางการบริหารระดับสูงหรือระดับนโยบาย
- ค. สภการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค มีอำนาจหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ระดับภาค โดยจัดแบ่งภาคการปกครองใหม่ เช่น แบ่งเป็น ๕ ภาค ๑. ภาคเหนือ ๒. ภาคอีสาน

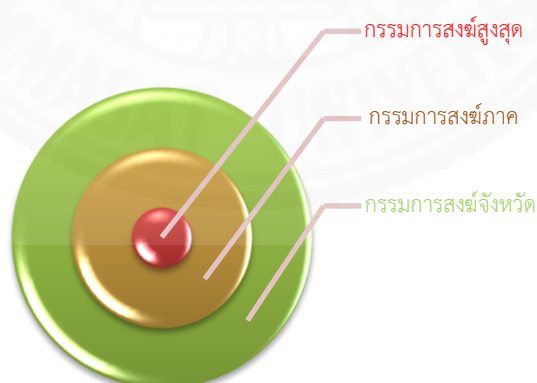
ตอนบน

๓. ภาคอีสานตอนล่าง ๔. ภาคกลาง ๕. ภาคใต้ แต่ละภาคมีสภาเป็นของตนเอง โดยมีการเชื่อมโยงกับสภาในข้อ ข. โดยกฎหมาย ระเบียบวินัย นโยบายรวม เป็นต้น (พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สญญโต), สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2558)

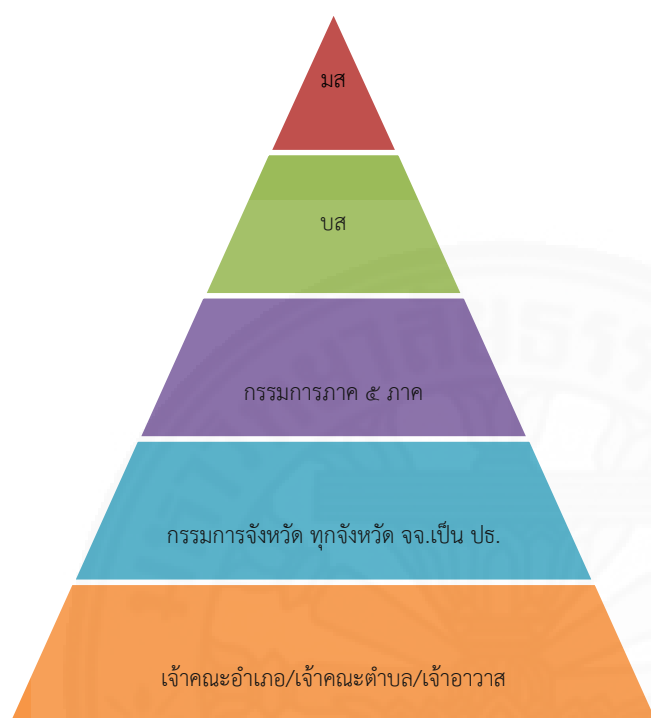
อนึ่งท่านได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง คณะสงฆ์ในลักษณะของโมเดลไว้ ดังหน้าถัดไป

ภาพที่ 4.7 โครงสร้างการกระจายอำนาจและการแบ่งธรรมาการปกครองคณะสงฆ์ตามทฤษฎีของพระเทพวิสุทธิกวี (พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สญญโต), สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2558)

ภาพที่ 4.8 โครงสร้างการกระจายอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ตามทฤษฎีของพระเทพวิสุทธิกวี (พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สญญโต), สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2558)

ภาพที่ 4.9 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระชนมของพระเทพวิสุทธิกวี (พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สลัญญโต), สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2558)

นอกจากนี้พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สลัญญโต) ยังได้เสนอเพิ่มเติมไว้อีกว่า

- ก. จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการด้านปกครอง ด้านการบริหาร ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ เป็นต้นให้เข้มข้นและทั่วถึงสำหรับพระภิกษุสามเณร
- ข. วางระบบบริหารให้เป็นไปตามที่เสนอไว้ข้างต้นแล้ว
- ค. กำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย (เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ระยะสั้น ระยะยาว) ให้ครอบคลุม แผนปฏิบัติการ รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์ IT และจัดตั้งสำนักพุทธบัณฑิตเพื่อตัดสินชี้ขาดปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตีความหลักธรรมวินัย คล้ายสำนักราชบัณฑิต (พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สลัญญโต), สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2558)

พระชนมของพระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สลัญญโต) นั้น ไม่ได้เป็นข้อเสนอให้

แก่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2535 ทั้งฉบับแต่เน้นไปที่การปรับโครงสร้างภายในโดยเน้นการกระจายอำนาจ โดยเริ่มตั้งแต่การปรับอำนาจและลดภาระงานของมหาเถรสมาคมให้เหลือเพียงหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแต่ยังคงอำนาจเพียงเล็กน้อยโดยเหลือไว้สำหรับการมีหน้าที่เพียงอนุมัติสมณศักดิ์เท่านั้นมหาเถรสมาคมในข้อเสนอนี้จึงไม่ได้มีหน้าที่ในการคัดกรองในการคัดเลือกพระสงฆ์ที่จะได้สมณศักดิ์แต่อย่างใด และมีการกระจายอำนาจโดยให้มีสภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือสภาส่วนกลาง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทางการบริหารระดับสูงหรือระดับนโยบาย และมีการกระจายอำนาจไปในส่วนของภาค คือ สภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์ระดับภาค มีอำนาจหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ระดับภาค มีการจัดแบ่งภาคการปกครองใหม่ เช่น แบ่งเป็น 5 ภาค 1. ภาคเหนือ 2. ภาคอีสานตอนบน 3. ภาคอีสานตอนล่าง 4. ภาคกลาง 5. ภาคใต้ แต่ละภาคมีสภาเป็นของตนเอง โดยมีการเชื่อมโยงกับสภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือสภาส่วนกลาง โดยกฎหมาย ระเบียบวินัยนโยบายรวม แม้ว่าเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สญฺญโต) เสนอไว้จะเป็นลดภาระงานและปรับอำนาจของมหาเถรสมาคมลง จนต่อมาได้เสนอให้มีตั้งองค์กรเพิ่ม คือ สภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์มีอำนาจหน้าที่ทางการบริหารระดับสูงหรือระดับนโยบาย และมีการกระจายอำนาจไปในส่วนของภาค คือ สภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์ระดับภาคและสภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์ระดับจังหวัดแต่องค์กรของสภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นผู้วิจัยมองว่า ยังเป็นองค์กรที่รวมอำนาจต่ออีกทั้งเป็นการรวบอำนาจของในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคตามด้วยระดับจังหวัดอีกนั้นเพราะสภาพบริหารกิจการคณะสงฆ์นอกจากรับหน้าที่ทางฝ่ายนโยบายแล้วในทีนี้ยังไม่เห็นความชัดเจนว่า จะทำหน้าที่ฝ่ายตัดสินวินัยหรือไม่ ข้อเสนอดังกล่าวในรายละเอียดผู้วิจัยมองว่ายังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร แต่โดยภาพรวมแล้วข้อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สญฺญโต) ก็สามารถนำไปต่อยอดได้เพราะมีบางส่วนที่น่าสนใจอยู่บ้างเนื่องจากเป็นแนวทางที่จะพยายามกระจายอำนาจภายในคณะสงฆ์เองโดยมีรูปธรรมตามภาพที่ 7-9 แต่หากถามว่าเป็นข้อเสนอที่สมบูรณ์รอบด้านหรือยังก็คงตอบได้ว่ายังเพราะข้อเสนอแนวทางในส่วนนี้อาจตอบสนองประโยชน์เฉพาะภายในของสงฆ์เองที่สามารถช่วยให้ทำงานได้คล่องตัวและเป็นการจัดการความสัมพันธ์ทางอำนาจในแนวราบมากขึ้นแต่ยังขาดมิติความสัมพันธ์กับชุมชนทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทตามบริบทของวัดและยังขาดการเปิดโอกาสให้อุบาสกอุบาสิกาเข้ามากำหนดทิศทางของคณะสงฆ์อีกทั้งท่านยังไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสังฆราชว่าควรจะเป็นว่าควรจะมีบทบาทแค่ไหนอย่างไรเป็นแต่เพียงมุ่งเป้าไปที่การปรับอำนาจและลดภาระงานของมหาเถรสมาคมเพียงเท่านั้น

4.1.1.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่โดยใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นแม่แบบในการอธิบาย

ทรงคณะที่มักเสนอให้ใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นแม่แบบในการอธิบายเพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองนั้นมักจะมาจากนักวิชาการที่มักมีประสบการณ์ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องสิทธิและมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองโดยเรียกร้องหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยและสันติวิธี พระไพศาล วิสาโล คือบุคคลที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองดังกล่าวมาก่อนที่จะเข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา เมื่อเข้ามาอุปสมบทแล้ว พระไพศาล วิสาโล ท่านก็มักออกมาให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์โดยตลอดมา ผู้วิจัยเห็นว่าพระไพศาล วิสาโล คือบุคคลผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมโดยตลอดมา ทรงคณะของบุคคลเหล่านี้ควรจะเป็นอย่างไร ในฐานะของนักเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงได้สัมภาษณ์พระไพศาล วิสาโล จากการสัมภาษณ์พระไพศาล วิสาโล ถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ท่านได้กล่าวไว้ว่า

อาตมาพูดไปหลายครั้งแล้ว ในส่วนของแนวทางแก้ไขปัญหาโครงสร้างภายในคณะสงฆ์ว่าควรจะมีโครงสร้างที่คล้ายกับ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งจะช่วยให้มีการถ่วงดุลอำนาจต่อกันและมีการกระจายอำนาจไปในตัวด้วย”

(พระไพศาล วิสาโล, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2559)

นอกจากนั้นในเว็บไซต์ <http://visalo.org/columnInterview>. พระไพศาล วิสาโล ท่านได้กล่าวถึงไว้อีกว่า

การกระจายอำนาจออกจากมหาเถรสมาคม เป็นเรื่องเร่งด่วนควรมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น รวมทั้งมีการจัดตั้งสภาสงฆ์ระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล ทำงานร่วมกับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ซึ่งก็ควรมีการทำงานในรูปกรรมการมากกว่าที่ทำแบบรวมศูนย์ที่ตัวบุคคลขณะเดียวกันควรให้ฆราวาสเข้ามามีส่วนร่วมดูแลความเป็นไปของคณะสงฆ์ในทุกระดับ เช่น มีสภาชาวพุทธในระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ไปจนถึงระดับตำบล เพื่อดูแลเอาใจใส่เรื่องต่างๆ ของพระ เช่น การประพฤติปฏิบัติของพระ การศึกษา ความเป็นอยู่ วิธีนี้จะช่วยให้ท้องถิ่นตื่นตัวเรื่องความเป็นไปของคณะสงฆ์ ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นเรื่องของรัฐหรือสำนักพุทธศาสนาแห่งชาติเท่านั้น ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามทำให้คณะสงฆ์อิงรัฐน้อยลง ทุกวันนี้โครงสร้างแบบนี้ไม่สามารถทำให้เกิดเอกภาพได้แล้ว

การรวมศูนย์นั้นละเลยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ทั้งพระและชาวบ้าน อีกทั้งทำให้คณะสงฆ์เห็นทางหรือตัดขาดจากชุมชน เพราะไปอิงกับรัฐมาก ก็เลยไม่คิดที่จะพึ่งตนเอง เมื่อมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็รอแต่ว่า เมื่อไหร่รัฐจะยื่นมือมาแก้ไข นอกจากนั้นคณะสงฆ์ก็ยังพึ่งพางบประมาณจากรัฐ และพึ่งพาอำนาจรัฐในการจัดการกับพระที่ผิดวินัย ทั้งที่ๆ เป็นเรื่องที่พระควรจัดการกันเอง แต่คณะสงฆ์กลับเรียกหาอำนาจจากรัฐเข้ามาจัดการ เรื่องภายในของคณะสงฆ์ สมัยก่อนมีอะไรเกิดขึ้นกับพระ คนก็นึกถึงอธิบดีกรมศาสนา ตอนนั้นก็เรียกร้องให้สำนักพุทธศาสนาจัดการกับเณรค่า ทั้งที่เรื่องแบบนี้พระต้องเป็นผู้ริเริ่มจัดการแก้ไข ไม่ใช่ปล่อยให้ ตำรวจหรือฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาจัดการ

(<http://visalo.org/columnInterview>.)

ทรงสนะของ พระไพศาล วิสาโล ท่านใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ปี พ.ศ. 2484 มาเป็นแม่แบบในการอธิบายถึงลักษณะของพระราชบัญญัติตลอดถึงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ควรจะเป็น ผู้วิจัยได้จึงขอสรุปสิ่งที่ พระไพศาล วิสาโล ท่านได้กล่าวถึงไว้ว่า มีอะไรและอย่างไรบ้าง

ก. สิ่งที่พระไพศาลกล่าวถึงนั้นเป็นหลักในการกระจายอำนาจและมีการถ่วงดุลอำนาจไปพร้อมกันตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ปี พ.ศ. 2484 กล่าวคือมี สังฆสภา สังฆนายก และสังฆมนตรี

ข. พระไพศาลกล่าวถึงการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาค และในส่วนท้องถิ่น รวมทั้งมีการจัดตั้งสภาสงฆ์ระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล ทำงานร่วมกับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล

ค. ให้ฆราวาสเข้ามามีส่วนร่วมดูแลความเป็นไปของคณะสงฆ์ในทุกระดับ เช่น มีสภาท้องถิ่น วิธีนี้จะช่วยให้ท้องถิ่นตื่นตัวเรื่องความเป็นไปของคณะสงฆ์ ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นเรื่องของรัฐหรือสำนักพุทธศาสนาแห่งชาติเท่านั้น

ง. ทำให้คณะสงฆ์อิงรัฐน้อยลง ทุกวันนี้โครงสร้างแบบปัจจุบันนี้ไม่สามารถทำให้เกิดเอกภาพได้แล้วการรวมศูนย์นั้นละเลยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นทั้งพระและชาวบ้าน อีกทั้งทำให้คณะสงฆ์เห็นทางหรือตัดขาดจากชุมชน เพราะไปอิงกับรัฐมาก ก็เลยไม่คิดที่จะพึ่งตนเอง

จ. ให้คณะสงฆ์จัดการพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดพระวินัยด้วยกระบวนการของสงฆ์ตามพระธรรมวินัยเองโดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้อำนาจรัฐมาช่วยจัดการหากความผิดนั้นไม่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมือง

วิเคราะห์จากข้อสรุปในข้างต้นนี้ พบว่า เป็นแนวทางการแก้ไขโครงสร้าง

ที่ค่อนข้างครอบคลุมและอุดช่องว่างของปัญหาที่จะเกิดขึ้นหรือเสี่ยงที่จะตามมาจากทุกทิศทางได้เป็นอย่างดี แต่ผู้วิจัยคิดว่าจากแนวทางที่ครอบคลุมนี้จะต้องกำหนดรายละเอียดของโครงสร้างที่จะเกิดขึ้นให้เป็นรูปธรรมและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติอีกทีเพราะยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ว่า เปิดโอกาสให้พระผู้น้อยวิจารณ์ได้ตอบพระผู้ใหญ่ซึ่งดูเหมือนจะไม่ให้ความสำคัญเคารพพระผู้ใหญ่ตามหลักอาวุโสและมีลักษณะได้ตอบในลักษณะของนักการเมืองมากกว่าภาพที่สงบบอการสำรวมของพระภิกษุจะควรปรากฏให้เห็น

4.1.1.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการหาทางออกร่วมกัน

แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในการหาทางออกร่วมกันเป็นแนวทางที่พยายามนำเสนอด้วยการเชิญหรือการหารือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีส่วนได้เสียและผู้ต้องการจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยในการหาทางออกร่วมกันยังไม่ได้นำเสนอรายละเอียดหาทางออกที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงพัฒนาอะไรมากนัก หากแต่เป็นเรื่องของการมาหาทางออกหาแนวทางที่เห็นพ้องต้องกันก่อนที่จะไปสู่การแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังในทางปฏิบัติซึ่งมักจะพบกับกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มนักวิชาการที่ค่อนข้างจะประนีประนอมมีความยืดหยุ่นในการเข้ามาแก้ไขปัญห แต่หากมองจากฝั่งฝ่ายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจริงจังแล้วกลุ่มนักวิชาการหรือบุคคลเหล่านี้ก็จะถูกมองว่าไม่มีจุดยืนที่แน่นอน

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส เป็นพระภิกษุที่ใช้ชีวิตในวงการคณะสงฆ์ตั้งแต่วัยเป็นสามเณรมาจนกระทั่งถึงพระภิกษุในปัจจุบันท่านเป็นพระนักเผยแผ่ นักการศึกษา และสนใจในงานของสันติวิธีดังที่ท่านเป็นผู้อำนวยการโครงการสันติวิธีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หากมองในแง่ดีทรรศนะเหล่านี้ที่ดูแล้วค่อนข้างประนีประนอม ยืดหยุ่น ผู้วิจัยจึงได้สนใจสัมภาษณ์พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส

จากการสัมภาษณ์พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ท่านพระมหาหรรษาไม่ได้เสนอแนวทางการแก้ไขโครงสร้างที่มีลักษณะชัดเจนมากนักแต่ท่านได้ให้ความสำคัญกับแก้การหาทางออกร่วมกันระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์มาก่อนที่จะไปถึงการแก้ไขปัญหในระดับเชิงโครงสร้าง โดยท่านกล่าวถึงว่า

ทางออกของเรื่องนี้คือต้องมีการหาทางออกกระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรซึ่งก็ขึ้นอยู่กับคณะสงฆ์ว่าจะทำอะไรแต่เนื่องจากว่าพระสงฆ์ขาดเอกภาพ พอไม่เป็นเอกภาพรัฐเองก็ว่าจะเอาอย่างไรแทนที่รัฐจะฟังมหาเถรสมาคมแต่รัฐไม่ได้ฟังคนเดียวแล้ว รัฐฟังพระสงฆ์หลายกลุ่ม จะรวมศูนย์ก็ไม่จริงเพราะถ้ารวมศูนย์ต้องฟังมหาเถรสมาคม แต่

วันนี้รัฐต้องฟังคนอื่นด้วย (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2559)

จากข้อความเบื้องต้นนี้แม้ว่าพระมหาหรรษาจะไม่ได้เสนอทางออกอะไรที่เป็นระบบเป็นโครงสร้างที่มีรูปแบบชัดเจนเหมือนกับพระสองท่านในข้างต้นแต่สิ่งที่พระมหาหรรษากล่าวมาในข้างต้นก็เป็นการนำเสนอกระบวนการในการพูดคุยและต่อยอดรายละเอียดต่อความเข้าใจในบริบทของคณะสงฆ์ นับว่าสิ่งที่พระมหาหรรษากล่าวถึงนั้นนับเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างได้

ทรงสนะ ของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ท่านเน้นมองเรื่องกระบวนการแก้ไขเบื้องต้นในการหาทางออกร่วมกันระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์มาก่อนที่จะไปถึงการแก้ไขปัญหาในระดับเชิงโครงสร้าง ด้วยการให้คณะสงฆ์เองไปจัดการกับปัญหาการขาดเอกภาพของคณะสงฆ์ก่อน เพราะถ้าไม่เช่นนั้นการขาดเอกภาพของคณะสงฆ์จะทำให้ฝ่ายรัฐเองก็งงงวยว่าจะเอาอย่างไรแทน เพราะแทนที่รัฐจะฟังมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นเสาหลักในการดูแลเรื่องเอกภาพของคณะสงฆ์ แต่พอในทางปฏิบัติคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้รัฐไม่ได้ฟังเฉพาะมหาเถรสมาคมแต่รัฐต้องฟังพระสงฆ์จากหลายกลุ่ม ฉะนั้นหากมองจากทรงสนะพระมหาหรรษา ธมฺมหาโสแล้วท่านน่าจะหมายถึงให้คณะสงฆ์มีความชัดเจนว่าพอจะมีแนวทางแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองอย่างไรที่เสนอมาจากคณะสงฆ์แม้ในคณะสงฆ์เองอาจจะขาดเอกภาพตามที่ท่านมองก็ตามแต่สิ่งสำคัญคณะสงฆ์ต้องหาวิธีจัดการกับการขาดเอกภาพนั้นว่าจะมีวิธีจัดการทำความเข้าใจในความหลากหลายนั้นได้อย่างไร

แม้ว่าสิ่งที่พระมหาหรรษากล่าวถึงนั้นไม่ได้เสนอโครงสร้างหรือรูปแบบแก้ไขโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนนัก แต่สิ่งที่ท่านนำเสนอ นั้นนับเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างเพราะคณะสงฆ์ต้องมีความชัดเจนในการทำความเข้าใจกับองค์กรของตนเองก่อนที่จะมานำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างแต่ในส่วนของผู้วิจัยมองว่า การที่คณะสงฆ์ขาดเอกภาพนั้นไม่ใช่สิ่งผิดปกติของคณะสงฆ์แต่อย่างใดเพราะในทางศาสนานั้นย่อมจะมีความหลากหลายเป็นเรื่องธรรมชาติอยู่แล้วแต่ความพยายามในการทำให้คณะสงฆ์เป็นเอกภาพจนมองว่าคณะสงฆ์เป็นเนื้อเดียวกันโดยสอนเหมือนกันปฏิบัติธรรมเหมือนกันนั้นเพิ่งจะเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยกรมมีความพยายามในการสถาปนาศาสนาโดยใช้วิธีระบบราชการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางแต่ปฏิกริยาหรือผลสะท้อนของปัญหาการรวมศูนย์อำนาจก็สะท้อนมาจากกรณีของครูบาศรีวิชัยที่ปฏิเสธการรวมศูนย์อำนาจของคณะสงฆ์ดังที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 2 ไปแล้ว

ในส่วนความสามารถของคณะสงฆ์เองในการเสนอแนวทางการแก้ไขหรือ

กระทั่งมีความพยายามมาจากคณะสงฆ์ที่ปรากฏในทางประวัติศาสตร์ก็สะท้อนให้เห็นว่าคณะสงฆ์โดยพระสงฆ์ที่มีหน้าที่ในทางการปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่มีความสามารถมากพอในการหาทางออกให้กับตนเอง โดยส่วนใหญ่ความพยายามในการเสนอทางแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์มักมาจากกลุ่มพระสงฆ์รุ่นใหม่ ดังที่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ว่ามีกลุ่มของพระภิกษุหนุ่มรุ่นใหม่ ชื่อกลุ่ม คณะบูรณปฏิสังขรณ์ร่วมมือกับทางอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ในการนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์จนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในระยะเวลาต่อมา หรือแม้แต่เกิดจากความพยายามของกลุ่มนักวิชาการอย่างสุลักษณ์ ศิวรักษ์ และอย่างนิธิ เอียวศรีวงศ์ หรือเกิดจากความพยายามจากฝ่ายของรัฐ ดังตัวอย่างในปัจจุบัน (พ.ศ. 2558-2559) คือการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาโดยไพบูลย์ นิติตะวัน เพราะฉะนั้นการที่จะให้คณะสงฆ์ซึ่งนำโดยมหาเถรสมาคมหรือแม้กระทั่งพระสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์จะมานำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ย่อมจะไม่มีทางเป็นไปได้แต่อย่างใดในทางปฏิบัติ

ต่อมาก็เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ โดยการหาทางออกร่วมกัน โดยนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาจากอุบาสิกา ซึ่งโดยปกติแล้ว การนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ มักจะเป็นเพศชาย เช่น อดีตมหาเปรียญที่ลาสิกขามาเป็นอาจารย์จนเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตในเวลาต่อมา ในข้อเสนอครั้งนั้นบ่งชี้ว่ามีความน่าสนใจอย่างยิ่งที่มีอุบาสิกาอย่างณัฐนันท์ สุดประเสริฐซึ่งเป็นอาจารย์พิเศษร่วมถวายความรู้ทางด้านกฎหมายให้แก่พระสงฆ์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงได้สัมภาษณ์ ณัฐนันท์ ซึ่งมีข้อเสนอที่เป็นไปในลักษณะค่อนข้างยืดหยุ่น ลดแรงเสียดทานจากผู้ต้องการปฏิรูป และเป็นข้อเสนอที่ค่อยๆ มีการปรับแก้ไขยังไม่ไปถึงขั้นของการรื้อถอนเพื่อเปลี่ยนเป็นโครงสร้างใหม่เสียทีเดียว

จากการให้สัมภาษณ์ณัฐนันท์ สุดประเสริฐได้ให้ข้อเสนอที่มีประโยชน์อย่างมากเพราะเป็นข้อเสนอที่พยายามดึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากสัดส่วนที่เท่ากันของทุกภาคส่วนมาร่วมกันคิดหาทางออกก่อนที่จะนำมาสู่การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง โดย ณัฐนันท์ ได้เสนอไว้ว่า

ควรจัดให้มีการตั้ง “พุทธบริษัทสภาปฏิรูป” เข้าร่วมศึกษาปัญหาและหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยจัดให้มีคณะกรรมการที่มีความหลากหลาย ดังนี้

1. คณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ที่มาจากการเชิญเข้าร่วมของรัฐบาล โดยพระสงฆ์ที่ทางรัฐบาลจะเชิญมาเข้าร่วมควรมาจากองค์กรสงฆ์ที่เป็นเสาหลักของสถาบันศาสนา ได้แก่ มหาเถรสมาคม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, แม่กองธรรม, แม่กองบาลี โดยกำหนดให้มีสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด

2. คณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ที่มาจากการสรรหาโดยอุบาสก อุบาสิกา โดยจัดตั้งคณะกรรมการสรรหาขึ้นมา ซึ่งประกอบด้วยอุบาสก อุบาสิกา ที่มีความรู้ในพระธรรมวินัย เป็นอย่างดี ให้อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นคณะกรรมการสรรหาคำเนินการสรรหา พระภิกษุเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ โดยกำหนดให้มีสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด

3. คณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ที่มาจากการประกาศรับสมัคร โดยกำหนดคุณสมบัติให้ พระภิกษุทั่วประเทศที่มีความรู้ทางภาษาบาลีไม่ต่ำกว่าเปรียญธรรม 7 ประโยค มีความรู้ ความชำนาญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เป็นอย่างดี โดยกำหนดให้มี สัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด

4. คณะกรรมการฝ่ายอุบาสก อุบาสิกา โดยให้มีการเชิญอุบาสก อุบาสิกาจากกองทัพ ต่างๆ เข้าร่วมด้วย และให้คณะกรรมการสรรหาซึ่งมีความรู้ในพระธรรมวินัยดังกล่าว ข้างต้น เข้าเป็นคณะกรรมการฝ่ายอุบาสก อุบาสิกาโดยกำหนดให้มีสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด

ให้คณะกรรมการ “พุทธบริษัทสถาปนาปฏิรูป” นำปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งทาง สปช. ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์มาแล้วเบื้องต้น เข้าสู่การพิจารณา โดยให้นำ พระธรรมวินัยจากพระไตรปิฎก ทั้งภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย อรรถกถา ฎีกา ซึ่ง ชาวพุทธศาสนาเถรวาททั่วโลกยอมรับร่วมกันมาพิจารณาแก้ไขปัญหา โดยกำหนด ระยะเวลาในการพิจารณาและสรุปผลการพิจารณาในระยะเวลาพอสมควร แล้ว นำเสนอรัฐบาล ให้รัฐบาลนำข้อสรุปซึ่งได้จากคณะกรรมการพุทธบริษัทสถาปนาปฏิรูปไป กำหนดมาตรการทางกฎหมายแล้วนำเสนอเข้าสู่พุทธบริษัทสถาปนาปฏิรูปอีกครั้งหนึ่งเพื่อ ลงมติเห็นชอบ แล้วนำข้อสรุปทั้งหมดจัดการเผยแพร่ให้ประชาชนทำความเข้าใจ เพื่อ นำไปสู่การออกกฎหมายในขั้นตอนต่อไป จัดให้มีการทำประชามติเป็นขั้นตอนสุดท้าย (ณัฐนันท์ สุตประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)

นอกจากนี้ในช่วงถัดมาของการสัมภาษณ์ ณัฐนันท์ สุตประเสริฐ ยังได้ กล่าวถึง ผลดีที่จะเกิดขึ้นกับการจัดตั้งคณะกรรมการพุทธบริษัทสถาปนาปฏิรูป ไว้อีกว่า

1. ลดแรงเสียดทานที่เกิดขึ้นในสังคมในขณะนี้
2. พระภิกษุทั่วประเทศจะได้มีส่วนร่วมในการปฏิรูป ยอมรับการบัญญัติกฎหมายที่จะ เกิดขึ้นในภายภาคหน้า เพราะเป็นการบัญญัติกฎหมายที่พระภิกษุเองมีส่วนร่วม
3. ทางรัฐบาลจะสามารถบริหารจัดการให้เกิดตุลาการสงฆ์ ได้แก่ พระวินัยธร

พระธรรมธร เพื่อบูชาตามแนวทางการแก้ปัญหาได้โดยไม่ยาก เนื่องจากคณะกรรมการชุดดังกล่าว เป็นพระสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับจากพุทธบริษัท จึงสามารถเชิญมาทำหน้าที่เป็นพระวินัยธร พระธรรมธร โดยไม่ต้องจัดให้มีกระบวนการสรรหาหรือสอบคัดเลือกอีก ทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว และได้รับการยอมรับจากพุทธบริษัท (ประชาชน) (ณัฐนันท์ สุตประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)

ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย

ปัจจุบันควรเป็นอย่างไรนั้น ณัฐนันท์ สุตประเสริฐ ได้นำเสนอไว้ในการให้สัมภาษณ์ว่า

ควรปรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักการถ่วงดุลอำนาจและการกระจายอำนาจ โดยใช้ทฤษฎีอำนาจอุปถัมภ์โดยจัดการแบ่งแยกอำนาจนิติบัญญัติในทางสงฆ์ บริหารคณะสงฆ์ และตุลาการสงฆ์ ออกจากกัน โดยให้มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานที่ปรึกษาทั้งสามอำนาจ ทำหน้าที่ใช้อำนาจทั้งสามอำนาจผ่านองค์กรต่างๆ ในด้านนิติบัญญัติให้มีการตั้งสภาสงฆ์โดยแบ่งเป็นสองสภาเช่นเดียวกับการบริหารอาณาจักร ในด้านการบริหารให้อำนาจอยู่กับคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ในด้านการตัดสินข้ออธิกรณ์และข้อร้องเรียนพระสงฆ์ให้ตั้งองค์กรตัดสินโดยตั้งพระวินัยธร ขึ้นชี้ขาดพระวินัย และให้พระวินัยธรเป็นส่วนหนึ่งของศาลสงฆ์อันประกอบด้วยพระวินัยธร ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาชี้ขาดตัดสินและอุบาสก อุบาสิกาที่มีความรู้ในพระธรรมวินัย เป็นเสมือนผู้พิพากษาสมทบทำหน้าที่ถวายเป็นความคิดเห็นเพื่อให้พระวินัยธรนำไปพิจารณาและมีคำสั่งวินิจฉัยอีกครั้งหนึ่ง ในการนี้อุบาสก อุบาสิกาก็ทำหน้าที่เพียงถวายเป็นความคิดเห็นเพื่อให้พระวินัยธรนำไปพิจารณาเท่านั้น มิใช่ทำหน้าที่ลงชื่อพิพากษาศิลปกรรมซึ่งต้องอธิกรณ์แต่อย่างใด ด้านการบริหารคณะสงฆ์ควรใช้หลักการกระจายอำนาจ แบ่งอำนาจการปกครองไปยังหัวเมืองต่างๆ พระเถระแต่ละรูปไม่ควรมียศตำแหน่งต่างๆ มากเกินกำลังที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ได้ ควรจะสรรหาพระเถระที่เหมาะสมในการปฏิบัติแต่ละภารกิจอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดเสถียรภาพในการปฏิบัติงานและทางความคิด การตัดสินใจอย่างแท้จริง หากมีการแบ่งแยกอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด กระจายอำนาจลงไปยังท้องถิ่นต่างๆ แล้ว พระมหาเถรกรรมการมหาเถรสมาคมก็จะสามารถใช้ศักยภาพในการบริหารได้อย่างเต็มที่ (ณัฐนันท์ สุตประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)

ทรรศนะของ ณัฐนันท์ สุตประเสริฐ ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม

ร่วมของพุทธบริษัท โดย ญัตินันท์ ได้เสนอ ให้มีการตั้ง “พุทธบริษัทสภาปฏิรูป” เข้าร่วมศึกษาปัญหาและหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยจัดให้มีคณะกรรมการที่มีความหลากหลายที่มีสัดส่วนที่เท่ากันตามสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด ตามที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วซึ่งปรากฏตามรายละเอียดในหัวข้อ 4.1.2.4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง ตามพระศนะของ ญัตินันท์ สุตประเสริฐ โดยญัตินันท์มองว่า เหตุผลของการจัดตั้ง “พุทธบริษัทสภาปฏิรูป” จะส่งผลดี ใน 3 เหตุผลที่สำคัญ กล่าวคือ

- (1) สามารถลดแรงเสียดทานที่เกิดขึ้นในสังคมในขณะนี้
- (2) พระภิกษุทั่วประเทศจะได้มีส่วนร่วมในการปฏิรูป ยอมรับการบัญญัติกฎหมายที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า เพราะเป็นการบัญญัติกฎหมายที่พระภิกษุเองมีส่วนร่วม
- (3) ทางรัฐบาลจะสามารถบริหารจัดการให้เกิดตุลาการสงฆ์ ได้แก่ พระวินัยธร พระธรรมธร เพื่อนำปฏิบัติตามแนวทางการแก้ปัญหาได้โดยไม่ยาก เนื่องจากคณะกรรมการชุดดังกล่าว เป็นพระสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับจากพุทธบริษัท จึงสามารถเชิญมาทำหน้าที่เป็นพระวินัยธร พระธรรมธร โดยไม่ต้องจัดให้มีกระบวนการสรรหาหรือสอบคัดเลือกอีก ทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว และได้รับการยอมรับจากพุทธบริษัท (ประชาชน) (ญัตินันท์ สุตประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)

ต่อจากนั้น ญัตินันท์ สุตประเสริฐได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันว่า

ควรปรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักการถ่วงดุลอำนาจและการกระจายอำนาจ โดยใช้ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยจัดการแบ่งแยกอำนาจนิติบัญญัติในทางสงฆ์ บริหารคณะสงฆ์ และตุลาการสงฆ์ ออกจากกัน โดยให้มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานที่ปรึกษาทั้งสามอำนาจ ทำหน้าที่ใช้อำนาจทั้งสามอำนาจผ่านองค์กรต่างๆ ในด้านการนิติบัญญัติให้มีการตั้งสภาสงฆ์โดยแบ่งเป็นสองสภาเช่นเดียวกับการบริหารอาณาจักร ในด้านการบริหารให้อำนาจอยู่กับคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ในด้านการตัดสินข้ออธิกรณ์และข้อร้องเรียนพระสงฆ์ให้ตั้งองค์กรตัดสินโดยตั้งพระวินัยธร ขึ้นชี้ขาดพระวินัย และให้พระวินัยธรเป็นส่วนหนึ่งของศาลสงฆ์อันประกอบด้วยพระวินัยธร ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาชี้ขาดตัดสินและอุบาสก อุบาสิกาที่มีความรู้ในพระธรรมวินัย เป็นเสมือนผู้พิพากษาสมทบทำหน้าที่ถวายเป็นความคิดเห็นเพื่อให้พระวินัยธรนำไปพิจารณาและมีคำสั่งวินิจฉัยอีกครั้งหนึ่ง ในการนี้อุบาสก อุบาสิกาจะทำหน้าที่เพียงถวายเป็นความคิดเห็นเพื่อให้พระวินัยธรนำไปพิจารณาเท่านั้น มิใช่ทำหน้าที่ลงชื่อพิพากษา

ตัดสินใจสูงซึ่งต้องอธิกรณ์แต่อย่างใด ด้านการบริหารคณะสงฆ์ควรใช้หลักการกระจายอำนาจ แบ่งอำนาจการปกครองไปยังหัวเมืองต่างๆ พระเถระแต่ละรูปไม่ควรมีตำแหน่งต่างๆ มากเกินกำลังที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ได้ ควรจะสรรหาพระเถระที่เหมาะสมในการปฏิบัติแต่ละภารกิจอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดเสถียรภาพในการปฏิบัติงานและทางความคิด การตัดสินใจอย่างแท้จริง หากมีการแบ่งแยกอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด กระจายอำนาจลงไปยังท้องถิ่นต่างๆ แล้ว พระมหาเถรกรรมการมหาเถรสมาคมก็จะสามารถใช้ศักยภาพในการบริหารได้อย่างเต็มที่ (ณัฐนันท์ สดประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)

ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างของณัฐนันท์ สดประเสริฐ เป็นข้อเสนอที่เป็นการจัดองค์กรให้มีการกระจายอำนาจและมีการถ่วงดุลอำนาจต่อกันในขณะเดียวกันก็ยังไม่พบว่าการเสนอให้ล้มเลิกโครงสร้างเจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอหรือแม้แต่ล้มเลิกอำนาจของมหาเถรสมาคมแต่อย่างใดและยังคงตำแหน่งสังฆราชไว้แต่มีหน้าที่เพียงเป็นที่ปรึกษาเท่านั้นข้อเสนอนี้มองแล้วเป็นแต่เพียงลดภาระงานของโครงสร้างต่างๆ ลงและกระจายอำนาจขึ้นเท่านั้น นอกจากนั้นยังเป็นข้อเสนอที่พยายามดึงอุบาสกอุบาสิกาเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของคณะสงฆ์ด้วย ซึ่งนับเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

สำหรับข้อเสนอถัดมาเป็น ข้อเสนอของ วุฒินันท์ กันทะเตียนซึ่งเป็นอดีตพระมหาเปรียญธรรม 9 ประโยคนับเป็นมุมมองจากคนที่เคยอยู่ภายในคณะสงฆ์มาก่อน และนับเป็นข้อเสนอที่ไม่ได้ต้องการจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ทั้งระบบหรือโดยการปรับรื้อล้างระบบแต่เพียงเป็นข้อเสนอที่เพิ่มเติมหน่วยงานเข้ามาในโครงสร้างเดิม และแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในบางมาตรา พิจารณาก็แล้วพบว่า เป็นข้อเสนอที่พยายามที่จะหาทางออกร่วมกันและค่อนข้างจะเป็นข้อเสนอที่ยืดหยุ่น ผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์วุฒินันท์ กันทะเตียน

จากการให้สัมภาษณ์ของ วุฒินันท์ กันทะเตียนได้ตั้งคำถามกับพ.ร.บ. สงฆ์ในด้านที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานที่สนองต่องานพระศาสนา และได้ตั้งข้อสังเกตถึงช่องว่างของพระสงฆ์ว่ามีอะไรเป็นช่องว่างและตามมาด้วยสิ่งที่อาจารย์ วุฒินันท์ได้เสนอ สภาวินิจฉัยอธิกรณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

พ.ร.บ. สงฆ์ ทำให้การทำงานของพระเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ หรือต่างคนต่างทำ และเรามีช่องว่างอะไรตรงไหนเป็นช่องว่างตั้งแต่สมัยกับพระในระดับล่างลงมาหรือพระนักปกครองกับพระที่ไม่ใช่พระนักปกครองมีช่องว่างมากมายหากพิจารณาดูแล้วช่องว่างที่หนึ่งในความเห็นของผมก็คือว่า เรื่องคุณภาพของอำนาจ หรือการถ่วงดุล

อำนาจของพระสงฆ์ในแต่ละระดับมากกว่า ควรจะบริหารดุลยภาพของอำนาจตาม พ.ร.บ. สงฆ์ในปัจจุบันให้ขยายหรือเพิ่มอำนาจของคณะสงฆ์ให้มากกว่าเดิมคือต้องไป แก่ไข พ.ร.บ. ก่อน ในความเห็นของผมอยากเห็นการบริหารอำนาจสมัยใหม่โดยมีการ กระจายอำนาจที่มีหน่วยงานตัวแทนก่อนที่จะส่งเรื่องเข้าสู่ส่วนกลาง ตัวอย่างที่พม่า เขา มีตัวแทนส่วนหนึ่งต่างหากที่เขาเรียกว่าสภาตรวจสอบวินิจัย เมื่อเกิดอธิกรณ์เช่นว่า มี ปัญหาพระกับพระเข้ามีคณะหนึ่งจัดการต่างหาก หากมีปัญหาพระกับฆราวาสคณะนี้ จัดการนี้คือสภาของพม่ามองเห็นว่าควรมีสภาวินิจัยอธิกรณ์ขึ้นมา สภาวินิจัย อธิกรณ์จะประกอบไปด้วย ประธานซึ่งมาจากมหาเถรสมาคมสักกรุปหนึ่งทั้งนี้เพื่อให้เกิด การเชื่อมโยงอำนาจแล้วก็มีสภารองๆ เข้ามาเป็นกรรมการไม่ว่าจะเป็นสภาจังหวัด สภาอำเภอ สภาตำบล สภาเจ้าอาวาส 4 สภานี้ให้ตั้งขึ้นมาแล้วคัดเลือกตัวแทนที่เป็นที่ ยอมรับ ของแต่ละสภามาอย่างละ 2 รูป ก็รวมแล้ว 8 รูป ก็เลือกฆราวาสมาอีกให้มา เป็นกรรมการในสภาวินิจัยอธิกรณ์

โดยแต่ละสภาต้องมีผู้เชี่ยวชาญในด้านพระธรรมวินัย กฎหมายและ พ.ร.บ. สงฆ์แล้ว ค่อยชงเรื่องแต่ละกรณีนี้ให้ มส.เป็นคนวินิจัยแล้วเสียงของสภาเกินกึ่งหนึ่งต้องมีสิทธิ ที่ต้องได้รับการคัดสรรตามนั้นยกเว้นแต่สงสัยหรือต้องการหลักฐานข้อมูลร้องหรือให้ สอบใหม่ เพราะฉะนั้นระดับหรือ Step ก็จะเดินไปตามดุลยภาพของอำนาจ เพราะฉะนั้น หากเราจัดการภายในกันได้กฎหมายบ้านเมืองก็จะเพลาลงไปเอง โดยสรุป คืออยากเห็นสภาวินิจัยอธิกรณ์ (วุฒินันท์ กันทะเตียน, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2558)

วุฒินันท์ กันทะเตียนมองว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ดังกล่าว ส่งผลให้ การทำงานของพระสงฆ์ในระดับต่างๆ เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างกัน ปัญหาของช่องว่างที่ว่านี้คือ ช่องว่างระหว่างมหาเถรสมาคมกับพระระดับการปกครองรองลงมาและช่องว่างระหว่างพระนัก ปกครองกับพระที่ไม่มีตำแหน่งทางการปกครอง ช่องว่างดังกล่าวนี้มีสาเหตุมาจาก การขาดดุลยภาพ ของอำนาจในความเห็นของวุฒินันท์ กันทะเตียน จึงอยากเห็นการบริหารอำนาจสมัยใหม่โดยมีการ กระจายอำนาจที่มีหน่วยงานตัวแทนก่อนที่จะส่งเรื่องเข้าสู่ส่วนกลาง ดังตัวอย่างที่วุฒินันท์ กันทะเตียน ยกมาคือตัวอย่างของประเทศพม่า โดยมีตัวแทนส่วนหนึ่งต่างหากที่เขาเรียกว่าสภา ตรวจสอบวินิจัย เมื่อเกิดอธิกรณ์เช่นว่า มีปัญหาพระกับพระเข้ามีคณะหนึ่งจัดการต่างหาก หากมี ปัญหาพระกับฆราวาสคณะนี้จัดการนี้คือสภาของพม่า วุฒินันท์ กันทะเตียน จึงเห็นว่าอยากให้สภา วินิจัยอธิกรณ์ขึ้นมาซึ่งมีความใกล้เคียงกับสภาตรวจสอบวินิจัยของพม่า

สำหรับที่มาของสภาวินิจัยอธิกรณ์จะประกอบไปด้วย ประธานซึ่งมาจาก

มหาเถรสมาคมสักกรุปหนึ่งทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงอำนาจแล้วก็มีสภารองๆ เข้ามาเป็นกรรมการไม่ว่าจะเป็นสภาจังหวัด สภาอำเภอ สภาตำบล สภาเจ้าอาวาส 4 สภานี้ให้ตั้งขึ้นมาแล้วคัดเลือกตัวแทนที่เป็นที่ยอมรับ ของแต่ละสภามาอย่างละ 2 รูป รวมแล้ว 8 รูป ก็เลือกฆราวาสมาอีกให้มาเป็นกรรมการในสภาวินิจัยอธิกรณ์ โดยแต่ละสภาต้องมีผู้เชี่ยวชาญในด้านพระธรรมวินัย กฎหมายและ พ.ร.บ. สงฆ์คอยขงเรื่องแต่ละกรณีนั่งให้ มส.เป็นคนวินิจัยแล้วเสียงของสภาเกินกึ่งหนึ่งต้องมีสิทธิ์ที่ต้องได้รับการคัดสรรตามนั้นยกเว้นแต่สงฆ์หรือต้องการหลักฐานข้อมูลร้องหรือให้สอบใหม่ เพราะฉะนั้นระดับหรือ Step ก็จะเดินไปตามคุณภาพของอำนาจ

เมื่อวิเคราะห์จากสิ่งที่วุฒินันท์ กันทะเตียนได้เล่าเรียงจากปัญหาช่องว่าง มาจนถึงเสนอให้มีสภาวินิจัยอธิกรณ์ เป็นสิ่งที่มองมายังสภาพปัญหาภายในองค์กร โดยพยายามเสนอให้องค์กรคือคณะสงฆ์นั้นมีความเข้มแข็งจากภายในโดยการทำตามรายละเอียดของการคัดเลือกบุคลากรจากทุกระดับของทุกภาคส่วน กล่าวคือตั้งแต่มหาเถรสมาคมลงมายังล่างสุดคือเจ้าอาวาส บุคลากรที่คัดเลือกมานั้นจะต้องมีความรู้ทั้ง สามด้านไปพร้อมกัน คือ ความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านพระธรรมวินัย กฎหมายและ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้มาสู่การเป็นตัวแทนของสภาวินิจัยอธิกรณ์ที่คุณภาพจนสามารถทำให้เกิดความเชื่อมโยงของอำนาจทั้งนี้ก็เพื่อช่วยลดปัญหาช่องว่างระหว่างกันอันจะส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนของคุณภาพของอำนาจที่ลงตัว

ข้อเสนอของวุฒินันท์ กันทะเตียนนับเป็นข้อเสนอเพื่อสร้างความพร้อมจากภายในองค์กรที่ดี แต่ข้อเสนอดังกล่าวนี้นับเป็นข้อเสนอจะเป็นข้อเสนอเพื่อการคัดเลือกบุคลากรผ่าน การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในองค์กรคณะสงฆ์เพื่อมาตัดสินวินิจัยอธิกรณ์ซึ่งเป็นลักษณะของสภาที่ทำหน้าที่ในการตัดสินบทลงโทษในลักษณะของอำนาจทางตุลาการมากกว่าที่จะเป็นสภาที่เกี่ยวข้องกับออกข้อกฎหมายหรือสภาที่ทำหน้าที่ในส่วนของการบริหาร ซึ่งทั้งสภาในด้านการออกกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ทันสมัยและมีความเสมอภาคและในส่วนของสภาในด้านการบริหารเพื่อทำหน้าที่วางแผนและการกำหนดยุทธศาสตร์ของคณะสงฆ์ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน 2 สภาดังกล่าวดูเหมือนวุฒินันท์ กันทะเตียนไม่ได้กล่าวถึง แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการในการคัดสรรบุคลากรเพื่อให้ได้มาเป็นตัวแทนในการขับเคลื่อนสภาวินิจัยอธิกรณ์ก็เป็นกระบวนการที่มีคุณภาพจึงสมควรที่จะนำกระบวนการคัดสรรของสภาวินิจัยอธิกรณ์ดังกล่าวมาเป็นตัวแบบในการคัดสรรเพื่อนำเสนอทางเลือกของสภาอื่นๆ ได้เช่นเดียวกันทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์ของคณะสงฆ์จะได้มีความพร้อมและเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรมากขึ้นนั่นเอง

4.1.1.4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ของผู้วิจัย โดยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 เป็นตัวแบบโครงสร้างองค์กรและมีสภาพพุทธบริษัทเป็นองค์กรอิสระในการถ่วงดุลการทำงานของโครงสร้างคณะสงฆ์

เมื่อวิเคราะห์โดยสรุปจากแนวทางการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อ ที่ 4.1.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง ซึ่งเป็นการแยกรัฐออกจากศาสนา และ 4.1.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์ ตามทฤษฎีของนักวิชาการที่ได้เสนอแนวทางต่างๆ ไว้ ซึ่งแนวทางที่ 4.1.2 สามารถจำแนกออกเป็นแนวทางย่อยๆ อีก 3 แนวทาง คือ ประกอบไปด้วย 4.2.1.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการ ปรับปรุงโครงสร้างเดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่ 4.2.1.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่โดยใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นแม่แบบในการอธิบาย และ 4.2.1.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการหาทางออกร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม หากจะสรุปแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยย่ออย่างถึงที่สุด พบว่า โดยสรุปมี 2 แนวทาง คือ 4.1.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการแยกรัฐออกจากศาสนาและ 4.1.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์ ตามทฤษฎีของนักวิชาการ แต่ทั้งสองแนวทางโดยการสรุปย่อนี้มีความแตกต่างที่เด่นชัด คือ 4.1.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการแยกรัฐออกจากศาสนา จะเป็นแนวทางที่ไม่ได้รับการควบคุมและอุปถัมภ์จากรัฐ ไม่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่มีระบบสมณศักดิ์ หรือหากมีก็เป็นเพียงสัญลักษณ์ไม่ได้ให้คุณค่าสำคัญต่อการมีตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ ส่วน 4.1.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง โดยการปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์ ตามทฤษฎีของนักวิชาการ แม้ว่าแนวทางนี้จะมีรายละเอียดแต่สิ่งที่เด่นชัดคือ แนวทางดังกล่าวยังคงขึ้นอยู่กับ การควบคุมและอุปถัมภ์จากรัฐและมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

สำหรับกรอบที่ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ นั้นจะมีกรอบที่จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขอยู่ 4 ประการทั้งนี้เพื่อให้โครงสร้างดังกล่าวตอบสนองต่อเงื่อนไข 4 ประการนี้ เงื่อนไข 4 ประการดังกล่าวที่ต้องคำนึงมีดังต่อไปนี้ 1) พระธรรมวินัย 2) ความซับซ้อนของสภาพสังคม 3) การปกครองในระบอบประชาธิปไตย 4) ความเข้มแข็งของพุทธบริษัท

ข้อเสนอของผู้วิจัยจึงไม่สามารถนำพระธรรมวินัยมาเป็นเพียงตัวตั้งใน

การนำเสนอแนวทางได้แต่เพียงอย่างเดียวแต่จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบอีก 4 ประการข้างต้นที่ต้องคำนึงไปพร้อมกันและในขณะเดียวกันผู้วิจัยขอทำความเข้าใจไว้ในส่วนนี้ด้วยว่า สิ่งที่ผู้วิจัยเสนอนั้นไม่ได้กำลังนำเสนอโครงสร้างให้คณะสงฆ์เป็นประชาธิปไตยเสียทีเดียวโดยขาดความคำนึงถึงความเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีลักษณะเฉพาะ เพียงแต่การนำเสนอที่มีความจำเป็นที่จะต้องให้โครงสร้างดังกล่าวสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยโดยไม่เสียหลักการและแนวปฏิบัติทางพระธรรมวินัยและเป็นข้อเสนอที่จะพยายามให้มีความเกี่ยวพันกันระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับพระธรรมวินัยให้มากที่สุดทั้งนี้เพื่อคำนึงถึงความก้าวหน้าอย่างยั่งยืนขององค์กรสงฆ์หรือคณะสงฆ์นั่นเอง

ข้อเสนอของผู้วิจัยอาจมีบางส่วนที่เหมือนกับผู้ที่ให้สัมภาษณ์ที่ได้ให้ข้อมูลไว้และบางส่วนได้ปรับปรุงและประยุกต์เพิ่มเติมต่อยอดจากข้อเสนอของผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึงได้ตกผลึกโครงสร้างที่ประกอบไปด้วยโครงสร้างคู่ขนานที่จะต้องทำงานไปพร้อมกัน กล่าวคือ ข้อเสนอว่าด้วย (1) สภาพุทธบริษัทแห่งชาติ (2) โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 เป็นตัวตั้งในการออกแบบโครงสร้างองค์กร ดังมีรายละเอียดจะอธิบายดังต่อไปนี้

(1) สภาพุทธบริษัทแห่งชาติ

(1.1) ที่มาของสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ

ที่มาของสภาพุทธบริษัทแห่งชาติมีความเหมือนกับข้อสัมภาษณ์ของ ญัฐนันท์ สุตประเสริฐ ในทางด้านเนื้อหาโดยส่วนใหญ่อาจมีเพิ่มเติมบ้าง แต่มีความต่างกันก็ตรงที่ ญัฐนันท์ สุตประเสริฐใช้คำว่า “พุทธบริษัทสภาปฏิรูป” แต่ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอใช้คำว่า “สภาพุทธบริษัทแห่งชาติ” และในที่นี้จึงขอกล่าวซ้ำถึงข้อสัมภาษณ์ของญัฐนันท์ สุตประเสริฐตามที่ได้กล่าวไว้ใน หัวข้อที่ 4.2.1.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการหาทางออกร่วมกัน การกล่าวซ้ำนี้ก็เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนและต่อเนื่องเชื่อมโยงกับข้อเสนอของผู้วิจัย โดยจะขอกล่าวถึงเฉพาะประเด็นที่มาจากสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ ซึ่งมีความเหมือนกับข้อสัมภาษณ์ของ ญัฐนันท์ สุตประเสริฐและมีการนำข้อเสนอบางส่วนของ ร่างพระราชบัญญัติเพื่อประกอบรายงานผลการศึกษาการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาของสภาปฏิรูปแห่งชาติซึ่งผู้วิจัยได้รับถวายภายหลังที่ได้มีการพบปะและแลกเปลี่ยนความเห็นกับนายไพบูลย์ นิติตะวัน ในที่นี้ จึงขอนำเนื้อหาจากร่างในบางส่วนมากล่าวถึงไว้ในที่นี้ด้วย ดังนี้

1. มาจากองค์กรสงฆ์ที่เป็นเสาหลักของสถาบันศาสนา ได้แก่ มหาเถรสมาคม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, แม่กองธรรม, แม่กองบาลี โดยกำหนดให้มีสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด

2. มาจากการสรรหาโดยอุบาสก อุบาสิกา โดยจัดตั้งคณะกรรมการสรรหาขึ้นมา ซึ่งประกอบด้วยอุบาสก อุบาสิกา ที่มีความรู้ในธรรมวินัยเป็นอย่างดี ให้อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นคณะกรรมการสรรหาคำเนินการสรรหาพระภิกษุเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ โดยกำหนดให้มีสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด
3. มาจากฝ่ายสงฆ์ที่มาจากการประกาศรับสมัคร โดยกำหนดคุณสมบัติให้พระภิกษุทั่วประเทศที่มีความรู้ทางภาษาบาลีไม่ต่ำกว่าเปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไป (ลดคุณสมบัติลงจากเดิมที่ณัฏฐนันท์ สุตประเสริฐ ได้เสนอไว้ว่าต้องมีคุณสมบัติที่เปรียญธรรม 7 ประโยคขึ้นไป) มีความรู้ ความชำนาญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เป็นอย่างดี โดยกำหนดให้มีสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด (ณัฏฐนันท์ สุตประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)
4. มาจากฝ่ายอุบาสก อุบาสิกา ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนที่ไม่ใช่พระภิกษุ (สถาปนิกรูปแห่งชาติ, 2558, ไม่ปรากฏหน้า) รวมทั้งให้มีการเชิญอุบาสกอาจารย์จากกองทัพต่างๆ เข้าร่วมด้วย และให้คณะกรรมการสรรหาซึ่งมีความรู้ในพระธรรมวินัยดังกล่าวข้างต้น เข้าเป็นคณะกรรมการฝ่ายอุบาสก อุบาสิกาโดยกำหนดให้มีสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด (ณัฏฐนันท์ สุตประเสริฐ, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2559)
5. ข้อเสนอเพิ่มเติมของผู้วิจัยต่อจากข้อเสนอของณัฏฐนันท์ สุตประเสริฐและร่างพระราชบัญญัติเพื่อประกอบรายงานผลการศึกษาการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาของสถาปนิกรูปแห่งชาติ คือ การเพิ่มพุทธบริษัท 4 ให้ครบจำนวน ในที่นี้จึงได้เสนอให้เพิ่มภิกษุณีและแม่ชี เข้าไปอยู่ในส่วนของสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ (Independent Regulatory Agency) แม้ว่าโดยสถานะของภิกษุณีและแม่ชีในทางนิตินัย ยังไม่มีการรองรับใดๆ ว่าเป็นนักบวช แต่ด้วยบทบาทที่มีต่อสังคมทำให้มีสถานะของภิกษุณีและแม่ชีกำลังเป็นที่ยอมรับมากขึ้น และในทางหลักการของพุทธบริษัทภิกษุณีและแม่ชีก็มีสถานะยอมรับได้ว่าเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ด้วยความสำคัญดังกล่าวนี้นี้ จึงเห็นควรให้ภิกษุณีและแม่ชีเข้าไปเป็นบุคลากรในสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ โดยผ่านการสรรหาและมีคุณสมบัติคือต้องจบปริญญาตรีขึ้นไปโดยไม่จำกัดว่าต้องจบการศึกษาในสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นการเฉพาะและต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านพระธรรมวินัยและวิทยาการสมัยใหม่ โดยอยู่ในสัดส่วนร้อยละ 25 ของคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ทั้งหมด

(1.2) หน้าที่และบทบาทของการทำงานสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ

(Independent Regulatory Agency)

หน้าที่หรือพันธกิจสำคัญของสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ คือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดและรับผิดชอบงานคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย (1) การปกครอง (2) การศาสนศึกษา (3) การศึกษาสงเคราะห์ (4) การเผยแผ่ (5) การสาธารณูปการ (6) การสาธารณสงเคราะห์ โดยงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านนั้น ที่ผ่านมามีการประชุมมหาเถรสมาคมวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559

ได้เห็นชอบให้มีการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นประธานรับผิดชอบการปฏิรูปแต่ละด้าน และให้ประธานแต่ละด้านไปตั้งกรรมการ 5-15 รูป/คน 1. ด้านการปกครอง มอบให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ เจ้าอาวาสวัดไตรมิตร เป็นประธาน 2. ด้านศาสนศึกษา มอบให้พระพรหมโมลี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เป็นประธาน 3. ด้านการเผยแผ่ มอบให้สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม เป็นประธาน 4. ด้านสาธารณูปการ มอบให้พระพรหมมุนี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธ เป็นประธาน 5. ด้านศึกษาสงเคราะห์ มอบให้พระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส เป็นประธาน 6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ มอบให้พระพรหมวชิรญาณ เจ้าอาวาสวัดวัดยานนาวา เป็นประธาน และ 7. ด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก มอบให้สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม เป็นประธาน
(<http://www.komchadluek.net/news/amulets/223351>)

ในการทำงานของสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ ที่ประกอบไปด้วยตัวแทนจากภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และแม่ชี ที่ผ่านการสรรหามาจากสัดส่วนร้อยละ 25 จะต้องร่วมการทำงานผลงานกับงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน กับพระเถระที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานในแต่ละ 6 ด้านด้วย

ในส่วนของการทำงานของสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ นั้นเป็นลักษณะการทำงานแบบองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อทำหน้าที่ในการถ่วงดุลโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ ส่งผลให้การทำงานของสภาพุทธบริษัทแห่งชาติอาจมีความคล่องตัวมากกว่าการทำงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ขึ้นต่อสำนักนายกรัฐมนตรี

(2) โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.

2484 เป็นตัวตั้งในการออกแบบโครงสร้างองค์กร

เพื่อการออกแบบโครงสร้างคณะสงฆ์ใหม่โดยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 เป็นแม่แบบในการออกแบบโครงสร้าง ในที่นี้ ส. ศิวรักษ์ ก็ได้กล่าวยืนยันถึง การนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 เป็นแม่แบบในการออกแบบโครงสร้างใหม่ว่า “แม้กฎหมายเดิมปี

2484 จะไม่ได้พิเศษ แต่ก็เห็นว่าดีกว่าฉบับที่ใช้อยู่ตอนนี้ เพราะมีหลายฝ่ายมาเกี่ยวข้องแทบทุกระดับ หากเอากฎหมายฉบับไหนไม่ได้ก็เอาฉบับของเดิมปี 2484 มาประกาศใช้ แล้วทำให้มันทันสมัย ก็ใช้ได้ผลแล้ว” (ส. ศิวลักษณ์, 2559, น. 42) ส่วนรายละเอียดของโครงสร้างคณะสงฆ์ใหม่นั้นจะมีที่มาและหน้าตาเป็นอย่างไรนั้นจะขอกล่าวถึงไปตามลำดับ ดังนี้

(2.1) มีสังฆราชเป็นของนิกายตนเอง

มีการแต่งตั้งสังฆราชไปตามนิกายของตนเอง เช่น ธรรมยุติกนิกายก็ให้มีสังฆราชของธรรมยุติกนิกาย ส่วนมหานิกายก็ให้มีสังฆราชของมหานิกายเอง ทั้งนี้เพื่อป้องกันความวุ่นวายทางการเมืองและการขัดแย้งกันภายในคณะสงฆ์ระหว่างธรรมยุติกนิกายกับมหานิกายเองซึ่งมักจะเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งหากอยู่ในช่วงขณะที่จะมีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช สำหรับบทบาทของพระสังฆราชนั้น “ทรงอยู่เหนือการเมือง ไม่ทรงใช้อำนาจทางการเมืองโดยตรงที่เรียกว่า Real Power แต่ควรใช้อำนาจเพียงในนามที่เรียกว่า Normal Power ผ่านสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรสูงสุด เนื่องจากสมเด็จพระสังฆราชดำรงอยู่ในฐานะมิ่งขวัญ เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของคณะสงฆ์และพุทธบริษัท” (พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, 2544, ไม่ปรากฏหน้า)

(2.2) ยกเลิกมหาเถรสมาคม

ยกเลิกมหาเถรสมาคมเปลี่ยนมาใช้รูปแบบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แทน กล่าวคือ มีสังฆสภา สังฆมนตรี คณะวินัยธรกล่าวเพิ่มเติมสำหรับในปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) ข้อวิจารณ์ที่สนับสนุนให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ยุบมหาเถรสมาคมเด่นชัดที่สุด คือข้อวิจารณ์ของ ส. ศิวรักษ์ ปัญญาชนสยาม โดยท่านได้กล่าวไว้ใน หนังสือ เรื่อง *บทกวีกับการเมืองและเรื่องของพระ* ซึ่งได้วิจารณ์ไว้ว่า

ไม่มีความจำเป็นอยู่เลย โดยตัวสถาบันเองมันก็ล้าสมัย จะทำแบบในอดีตสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ไม่ได้ เพราะตอนนั้นรัชกาลที่ 5 ท่านดูแลเองโดยตรง แต่ตอนนี้มีการทำผิดก็ช่วยกันปกป้อง มันไม่ไหว เอาไว้ไม่ได้มหาเถรสมาคม ก็ยุบเสียทีเดียว ต้องกล้า ยุบเลิกมหาเถรสมาคม ไม่ต้องใช้กฎหมายสงฆ์ในขณะนี้ (ส. ศิวลักษณ์, 2559, น. 42-43)

(2.3) ที่มาและคุณสมบัติของสังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะ

วินัยธร

(2.3.1) คุณสมบัติของสังฆสภา

คุณสมบัติของสังฆสภานั้น ประกอบไปด้วยสมาชิกไม่เกิน 45 รูป โดยมีคุณสมบัติ คือ (1) เป็นเปรียญธรรมเอก (2) จบการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไปโดยต้องจบทางสายรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์เป็นหลักและสายอื่นๆ เป็นรองด้วย (3) มีอายุตั้งแต่ 35 ขึ้นไป

แต่ไม่เกิน 60 ปี สำหรับการตั้งเกณฑ์กำหนดอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไปแต่ไม่เกิน 60 ปี ของพระเถระที่มาดำรงตำแหน่งในสังฆสถานนั้นผู้วิจัยไม่ได้ทักท้วงเอาเองโดยไม่ศึกษาประเทศที่มีพุทธศาสนาเป็นการเปรียบเทียบ เพราะหากจะศึกษาเปรียบเทียบแล้ว “ที่ประเทศภูฏาน พระเจ้าปกครองประเทศร่วมกับฆราวาส ในสภาฯ พระเป็นประธานสภาฯ แต่พออายุ 70 ปี พระลาออกทั้งหมด ไปบำเพ็ญเพียรภาวนาอย่างเดียว” (ส. ศิวลักษณ์, 2559, น. 32)

(2.3.1) คุณสมบัติของคณะสังฆมนตรี

คุณสมบัติของคณะสังฆมนตรี ประกอบด้วยสังฆนายก 1 รูป และสังฆมนตรีไม่เกิน 9 รูป โดยต้องมีคุณสมบัติตามข้อที่ (1) (2) และข้อ (3) ตามหลักการของสังฆสภา ที่มาของสังฆมนตรีนี้นมาจากการแต่งตั้งของสมเด็จพระสังฆราช

(2.3.3) คุณสมบัติของ คณะวินัยธร

คุณสมบัติของ คณะวินัยธร ประกอบไปด้วยคณะวินัยธร

1 รูป และคณะวินัยธรไม่เกิน 9 รูป โดยต้องมีคุณสมบัติตามข้อที่ (1) และข้อ (3) ตามหลักการของสังฆสภา ที่มาของคณะวินัยธรนั้นมาจากการแต่งตั้งของสมเด็จพระสังฆราช สำหรับคุณสมบัติในข้อที่ (2) นั้นต้องจบปริญญาตรีขึ้นไปในสาขานิติศาสตร์หรือสาขาใดสาขาหนึ่งและมีเปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไป และประกอบกับมีความแม่นยำในพระวินัย โดยหน้าที่ของคณะวินัยธรนั้นนอกจากมีหน้าที่ในการตัดสินอธิกรณ์แล้วยังต้องมีหน้าที่ในการพัฒนาระบบอธิกรณ์ให้เท่าทันต่อบริบทของความผิดที่ซับซ้อนขึ้นในยุคปัจจุบันด้วย สำหรับโครงสร้างการปกครองดังกล่าวต้องประกอบไปด้วยสังฆสภา สังฆมนตรี คณะวินัยธรซึ่งจะมีในทั่วทุกจังหวัดทั้งประเทศไทยไม่เฉพาะแต่ในส่วนกลางเท่านั้น

(3) ภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้าน

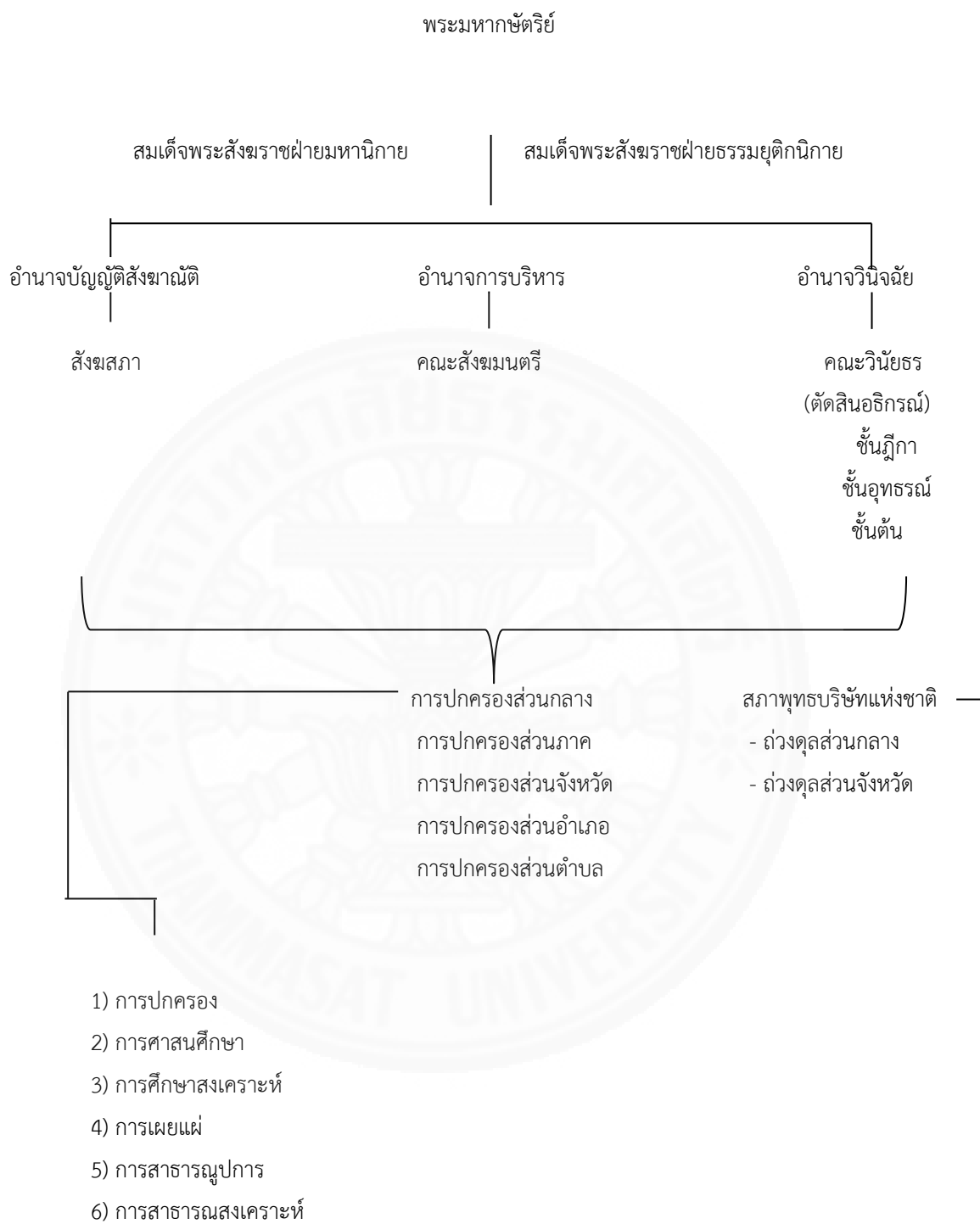
ภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้านส่วนภาระงานของคณะสังฆมนตรีต้องรับหน้าที่ดังกล่าวเพิ่มกล่าวคือ ต้องมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) การปกครอง
- (2) การศาสนศึกษา
- (3) การศึกษาสงเคราะห์
- (4) การเผยแผ่
- (5) การสาธารณูปการ
- (6) การสาธารณสงเคราะห์ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, น. 44)

สำหรับรายละเอียดที่มาของผู้ที่รับผิดชอบหน้าที่ทั้ง 6 ด้านนั้น เป็นหน้าที่ของคณะสังฆมนตรีทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นผู้แต่งตั้งโดยพระสังฆราชทรงลงนามเห็นชอบทั้งนี้งานทั้ง 6 ด้านนี้ให้ยกระดับเป็นสำนักงานคณะกรรมการตาม 6 ด้าน

(7) การกระจายอำนาจการปกครองคณะสงฆ์

สำหรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ระดับ คือ การปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาครวมทั้งเจ้าคณะภาคใหญ่ทั้ง 5 ภาค สำหรับในส่วนภูมิภาคนั้นได้มีการแบ่งเขตปกครองออกเป็น 18 ภาคโดยมีเจ้าคณะภาคเป็นผู้รับผิดชอบอยู่ภายใต้การดูแลอีก 3 ระดับคือ จังหวัด อำเภอ ตำบล โครงสร้างเหล่านี้ให้คงไว้เพียงแต่ให้เพิ่มเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย สำหรับพระสายปกครองตั้งแต่ระดับภาคหรือหนจังหวัด อำเภอ ตำบลและรวมถึงเจ้าอาวาสนั้นคุณสมบัติทางอายุจะต้องมีอายุตั้งแต่ 35 ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 60 ปีเช่นเดียวกัน ในส่วนการปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นั้นให้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไว้เป็นกฎหมายสำคัญว่าในทุกๆ 10 ปีจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์

ภาพที่ 4.10 แผนภูมิโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์รูปแบบใหม่

เพราะฉะนั้น โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ผู้วิจัยได้เสนอไปนั้นเป็น การกลั่นกรองจากนักวิชาการที่ให้สัมภาษณ์รวมถึงการที่ผู้วิจัยตระหนักคำนึงถึง 5 วิธีคิดและ คำนึงถึง 4 เงื่อนไข กล่าวคือ ใน 4 วิธีคิดสามารถสรุป ลงในความสำคัญของโครงสร้างดังกล่าวนี้ กล่าวคือ

(1) โครงสร้างการปกครองของสงฆ์มีลักษณะเฉพาะของตนเองที่เอื้อต่อ

การเติบโตของงามในธรรมของชุมชนของพระสงฆ์ ด้วยการที่โครงสร้างนี้แม้จะมีสายการบังคับบัญชา ที่เป็นไปในลักษณะระบบราชการที่ยังขึ้นต่อการควบคุมและอุปถัมภ์จากรัฐ แต่ด้วยโครงสร้างนี้เป็น โครงสร้างทางศาสนา ลักษณะจำเพาะอย่างหนึ่งทางศาสนา คือ ความแตกต่างทางความเชื่อที่แสดง ออกมาทางวัตรปฏิบัติที่ต่างกัน ในประเทศไทยลักษณะความเชื่อและวัตรการปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่ แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจนมีสองนิกาย คือ มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย โครงสร้างในที่นี้ จึงต้อง แยกกันปกครองไปตามความแตกต่างตามลักษณะที่ปรากฏชัด คือมีสมเด็จพระสังฆราชประธานนิกาย ของตนเอง และทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกและความเข้าใจที่ตรงกันในฐานะที่มีความเชื่อและวัตรปฏิบัติที่ เหมือนกันและยังเป็นการป้องกันปัญหาการเมืองของต่างนิกายที่มักจะต้องการให้มีสังฆราชที่มา จากนิกายของตนเองได้ปกครอง ในที่นี้จะเห็นได้ว่าทั้งอดีตการปกครองคณะสงฆ์จนถึงในปัจจุบันยังคง ประสบปัญหาในลักษณะนี้เพราะ การที่มีลักษณะความเชื่อและวัตรปฏิบัติที่แตกต่างกันแต่ดูเหมือน กลับต้องการที่จะมีสังฆราชปกครองอีกกลุ่มจากต่างนิกายทั้งที่ในข้อเท็จจริงแล้วจะเห็นได้ว่า ภายใต้ การปกครองทางศาสนาของตนที่พบว่ามีความเชื่อและวัตรปฏิบัติที่สวนทางกับแนวความคิดของตนที่ ปกครอง หากเป็นไปในแนวทางนี้การพระศาสนาก็จะมีความเสี่ยงที่จะมีแต่ความขัดแย้ง แย่งชิง แข่งขัน กระทบกระทั้งต่อกันไม่มีที่สิ้นสุด ปัญหาต่างๆ ระหว่างนิกายก็น่ากังวลว่าจะทวีแทรกแซง ปัญหาเดิมเพิ่มเติมเข้ามาประดังกันมากขึ้น

(2) โครงสร้างการปกครองนี้ต้องเป็นไปไม่ใช่เพื่อเป้าหมายสูงสุดของผู้มี

อำนาจในการปกครองสงฆ์แต่เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดการศึกษาของงามตามธรรมของพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า จะเห็นว่า ข้อเสนอของผู้วิจัยนั้น มีความต้องการที่จะแยกสมณศักดิ์กับตำแหน่งการ ปกครองออกจากกัน ประเด็นสำคัญของการแยกนี้ก็เพื่อจะเสนอไม่ให้พระสงฆ์ที่ได้สมณศักดิ์และมี ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์นั้นมีความภูมิใจจนยึดมั่นถือมั่นอยู่ในตำแหน่งทางปกครอง จน ขาดความเข้าใจไปว่า ตำแหน่งการปกครองคือหน้าที่ตรวจสอบ กวดขันพระวินัยต่อผู้ใต้ปกครอง ให้ อยู่ในลู่ทางที่ถูกต้องทั้งนี้ก็เพื่อเอื้อเพื่อให้ธรรมนั้นเจริญงอกงาม แต่ไม่ใช่เพื่อมุ่งหวัง ตำแหน่งที่จะยึด ครองไว้หรือต้องการมีตำแหน่งทางปกครองที่สูงขึ้นไปตามลำดับของสมณศักดิ์ที่สูงขึ้น

(3) โครงสร้างนี้จะต้องเปิดโอกาสให้พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และแม่ชี ที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยและวิทยาการสมัยใหม่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกับคณะสงฆ์ด้วย โดยที่มาของพุทธบริษัทนั้นมาจากระบบตัวแทน ที่เลือกมา ในส่วนนี้จะเห็นว่า บุคลากรในสภาพุทธบริษัทแห่งชาตินั้นประกอบไปด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และแม่ชีที่มาจากตัวแทนสัดส่วนร้อยละ 25 ทั่วประเทศจะมาช่วยกันกำหนดทิศทางของคณะสงฆ์ผ่านงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านหลัก ควบคู่ไปกับพระเถระที่ได้รับการแต่งตั้งดูแลเป็นประธานทั้ง 6 ท่าน ส่วนในอีกหนึ่งด้านที่พระเถระได้รับมอบหมาย คือ ด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ที่มอบให้สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เจ้าอาวาสวัดพิชัยญาติการาม เป็นประธาน ในส่วนงานนี้สภาพุทธบริษัท อาจไม่เกี่ยวข้องโดยตรงเป็นแต่เพียงการเฝ้าติดตามและรอการขอความช่วยเหลือจากท่านพระเถระทั้งนี้เพราะมองว่า งานทั้ง 6 ด้าน ที่สภาพุทธบริษัทแห่งชาติดำเนินการอยู่นั้นก็มากพออยู่แล้วและเหลือวิสัยที่สภาพุทธบริษัทแห่งชาติจะเป็นกำลังหลักในงานของด้านนี้

(4) โครงสร้างนี้จะต้องถูกตรวจสอบจากรัฐและสังคมในฐานะคณะสงฆ์ เป็นสถาบันทางศาสนาและกรอบคิดนี้จะต้องเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัยและสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันท่ามกลางเงื่อนไขของบริบทของโลกสมัยใหม่ด้วย ซึ่งเป็นที่แน่ชัดอยู่แล้วเพราะด้วยโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นี้ มีการแบ่งอำนาจการถ่วงดุล และมีการกระจายอำนาจไปตามระบอบประชาธิปไตยและส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากสภาพุทธบริษัทแห่งชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยพุทธบริษัททั้ง 4 ที่มาร่วมรับผิดชอบในการงานคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้านหลัก และเป็นคณะสงฆ์ที่พร้อมสำหรับการตรวจสอบจากทุกภาคส่วนของสังคมในเรื่องความโปร่งใส ความคุ้มค่า ความรับผิดชอบ ซึ่งก็เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลตามที่ทั้งฝ่ายภาครัฐและเอกชนก็ให้ความสำคัญในส่วนนี้

และในขณะเดียวกัน ภายใต้อำนาจคิด 4 วิธีนี้ก็สอดคล้องกับ 4 เงื่อนไข ไม่ว่าจะ 1) พระธรรมวินัย 2) ความซับซ้อนของสภาพสังคม 3) ระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย 4) ความเข้มแข็งของพุทธบริษัท ตามที่ผู้วิจัยได้ผนวกภิกษุณีและแม่ชีเข้ามาใน สภาพุทธบริษัทแห่งชาติแม้ว่าโดยสถานะทางกฎหมายทั้งภิกษุณีและแม่ชีจะยังไม่ได้การยอมรับก็ตามแต่ด้วย การตระหนักและเห็นคุณค่าของบทบาทภิกษุณีและแม่ชีที่มีคุณูปการต่อสังคมไทยมากขึ้นจึงเห็นความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องผนวกเข้าเป็นกำลังสำคัญมากกว่าที่จะอ้างกล่าวถึงความเข้มแข็งของพุทธบริษัทแต่ในทางปฏิบัติในกลุ่มชาวพุทธบางกลุ่ม ความรู้สึกต่อการมีภิกษุณีและแม่ชีกลับยังไม่มีความรู้สึกว่ามีตัวตนจริงในพุทธบริษัท 4 อีกทั้งการที่จะต้องรวมถึงความจำเป็นในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไปเป็นส่วนของกระบวนการของการได้มาซึ่งบุคลากรของสภาพุทธบริษัทแห่งชาติที่มาจากหลาย

กลุ่ม สิ่งเหล่านี้เป็นผลให้ผู้วิจัยต้องเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ดังที่กล่าวถึงไปแล้วในข้างต้น หากแต่สิ่งสำคัญที่ควรจะตระหนักอีกมากกว่านั้นคือทำอย่างไรให้การนำเสนอของผู้วิจัยเกิดข้อถกเถียงท่ามกลางวงของพุทธบริษัทอย่างจริงจังจนนำไปสู่การยกระดับในการแก้ไขในแนวทางปฏิบัติที่สามารถเกิดขึ้นจริงได้และสร้างความพยายามใหม่ในหน้าประวัติศาสตร์ของการที่พระสงฆ์และพลังของอุบาสกและ อุบาสิกา มาจับมือเพื่อมามีส่วนในการออกแบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์หรือการร่วมกำหนดทิศทางคณะสงฆ์รวมถึงการตรวจสอบคณะสงฆ์ในฐานะสถาบันทางสังคมแทนที่จะมาจากการพยายามจากรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวตามที่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาที่ผ่านมาซึ่งรัฐมักจะมาแทรกแซงบั่นทอนคุณค่าของพระพุทธศาสนาลงเพียงเพื่อผลประโยชน์ที่ตอบสนองต่อรัฐเพียงเท่านั้น

4.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง

4.2.1 การนำโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่นำเสนอใหม่ของผู้วิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง

แนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ตามที่ ในบทที่ 3 ผู้วิจัยได้สำรวจถึงสาเหตุของปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง พบว่า ในหัวข้อที่ 3.1.2.1 การรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ คือสาเหตุแรกของปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยคิดว่า หากมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปในข้างต้นของหัวข้อที่ 4.2.1.4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นตัวแบบโครงสร้างองค์กรและมีสภาพุทธบริษัทเป็นองค์กรอิสระในการถ่วงดุลการทำงานของคณะสงฆ์ก็คิดว่าน่าจะมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาด้านประสิทธิภาพในการปกครองอย่างแน่นอน เนื่องจากโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ได้นำเสนอไปนั้นเป็นการนำเสนอให้ มีการกระจายอำนาจปลดปล่อยระบบการรวมศูนย์อำนาจมาด้วยการแก้ไข โดยให้มีการถ่วงดุลอำนาจไปพร้อมกันและในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมการตรวจสอบจากองค์กรพุทธอิสระที่เรียกว่า สภาพุทธบริษัทแห่งชาติด้วย

สิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงไปแล้วในข้างต้นบ้างแล้ว ในลำดับถัดไปจะกล่าวไปตามลำดับถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ในด้านอื่นๆ โดยการกลับไปพิจารณาบทวนถึงสาเหตุของปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองตามที่ได้สำรวจพบสาเหตุ

ไว้ใน บทที่ 3 ในประเด็นที่ 2 หัวข้อที่ 3.1.2.2 ที่พบว่า สาเหตุการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง นั้นมาจากผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงอยู่ในวัยชรามาก

ในที่นี้ฉันคำว่า “ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงในวัยชรามาก” นั้นหมายถึง พระที่มี ตำแหน่งทางการปกครองในระดับของมหาเถรสมาคม และรวมถึงเจ้าคณะพระสังฆาธิการในสาย ปกครอง ซึ่งมักจะมีอายุมาก ส่งผลให้พลังในการทำงานนั้นน้อยลงจนเกิดการด้อยประสิทธิภาพในการ ทำงานในที่สุด แนวทางแก้ไขคือ ต้องกำหนดคุณสมบัติของผู้ปกครองใหม่ และลดภาระงานลง เพราะ พระสังฆาธิการหลายท่านดำรงตำแหน่งเป็นทั้งเจ้าคณะภาค เจ้าอาวาส กรรมการมหาเถรสมาคม แต่ ประกอบไปด้วยอายุที่มาก ทุกอย่างจึงทำให้แย่งสุขภาพของท่านและคุณภาพของงานก็แย่ลงด้วย ใน ส่วนนี้เองผู้วิจัยก็ได้เสนอไปแล้ว

ในส่วนของแนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองด้วยการเสนอ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์รูปแบบใหม่ไปแล้วในข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นเสนอให้แก้ไขในส่วนของ การกำหนดคุณสมบัติใหม่ และปรับโครงสร้างใหม่ เช่นคุณสมบัติของสังฆสภานั้น ประกอบไปด้วยสมาชิก ไม่เกิน 45 รูป โดยมีคุณสมบัติ คือ (1) เป็นเปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไป (2) จบการศึกษาปริญญาตรี ขึ้นไปในสาขาใดสาขาหนึ่ง (3) มีอายุตั้งแต่ 35 ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 60 ปี สำหรับการตั้งเกณฑ์กำหนดอายุ ตั้งแต่ 35 ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 60 และกำหนดคุณสมบัติของ คณะสังฆมนตรี ประกอบด้วยสังฆนายก 1 รูป และสังฆมนตรีไม่เกิน 9 รูป โดยต้องมีคุณสมบัติตามข้อที่ (1) (2) และข้อ (3) ตามหลักการ ของสังฆสภา ที่มาของสังฆมนตรีนั้นมาจากการแต่งตั้งของสมเด็จพระสังฆราช และตามด้วยการ กำหนดคุณสมบัติของ คณะวินัยธร ประกอบไปด้วยคณะวินัยธร 1 รูป และคณะวินัยธรไม่เกิน 9 รูป โดยต้องมีคุณสมบัติตามข้อที่ (1) และข้อ (3) ตามหลักการของสังฆสภาด้วย สำหรับพระสายปกครอง ตั้งแต่ระดับภาคหรือหน จนมาถึงจังหวัด อำเภอ ตำบลและรวมถึงเจ้าอาวาสนั้นคุณสมบัติทางอายุที่ จะสามารถดำรงตำแหน่งดังกล่าวได้จะต้องมีอายุตั้งแต่ 35 ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 60 ปีเท่านั้น ในส่วนนี้ น่าจะพอช่วยแก้ไขสาเหตุของปัญหา ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครอง สงฆ์จำนวนมากด้อยประสิทธิภาพในการทำงานเพราะชรามาก ลงได้

4.2.2 การปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับควรเป็นการปกครองที่เอื้อให้มีการเน้นการ ศึกษาเป็นหลัก คณะสงฆ์ทุกระดับจากสูงสุดลงมาถึงเจ้าอาวาสจะต้องมาร่วมดูแลรับผิดชอบการศึกษา ของพระสงฆ์สามเณรอย่างจริงจัง โดยถือว่าเป็นคันถะธุระประการแรกสุดของตนในฐานะที่เป็นนัก ปกครอง

การปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์

คือแนวทางแก้ไขอย่างหนึ่งที่ต้องการ สร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์ อันเนื่องมาจากสาเหตุที่ค้นพบในบทที่ 3 ในหัวข้อที่ 3.1.2.3 การด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งสืบเนื่องมาจากระบบและกลไกของคณะสงฆ์ที่ไม่มีการพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์ก่อนอื่นต้องอธิบายว่า แท้จริงคำว่า ด้อยความรู้ของผู้ปกครองนั้น อาจมีข้อถกเถียงตามมา ว่าการด้อยความรู้ด้อยในด้านไหน เพราะในเมื่อพระผู้ปกครองสงฆ์โดยส่วนใหญ่ ก็มีความรู้ในระดับเปรียญธรรม 9 ประโยค และนักธรรมเอก ฉะนั้นคำว่า “ด้อยความรู้” ในที่นี้จึงไม่ได้หมายความว่า ความรู้ในระดับเปรียญหรือนักธรรมอย่างที่เราเข้าใจซึ่งพระผู้ปกครองตั้งแต่มหาเถรสมาคมลงมาจนถึงเจ้าคณะผู้ปกครองจนถึงเจ้าอาวาสโดยส่วนใหญ่ล้วนมีความรู้ในบาลี นักธรรม แต่คำว่า ด้อยความรู้ในที่นี้คือด้อยความรู้ในด้านการปกครอง การบริหาร จนขาดความสามารถในการปกครองบริหารตามมา การปกครองการบริหารนั้นเป็นไปในเรื่องของศาสตร์ (science) และศิลป์ (art) ในด้านองค์ความรู้นั้น อย่างน้อยจะต้องมีใบปริญญาตรีสาขาใดสาขาหนึ่งขึ้นไปประกอบเป็นคุณสมบัติของผู้ปกครองสงฆ์ ความรู้ในด้านนี้เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ปกครองเลยก็ว่าได้ ดังที่ผู้วิจัยได้เสนอไปแล้วในส่วนของคุณสมบัติผู้ปกครองสงฆ์ในโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ส่วนความสามารถในการปกครองนั้นเป็นเรื่องของทักษะ (skill) และรวมทั้งการเป็นนักปกครองในนามนักบวชที่จะต้องมีความเหนือกว่านักปกครองทั่วไปคือ ความหนักแน่นและความกล้าหาญในทางคุณธรรม สิ่งเหล่านี้ จึงนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในฐานะนักปกครองสงฆ์ในนามนักบวชจะต้องตระหนักว่า ในฐานะนักบวชคือต้นแบบของคุณงามความดี ทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นความท้าทายของการเป็นนักปกครองสงฆ์ยุคใหม่ที่ต้องหาทางแก้ไข

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แสวงหา แนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองในที่นี้ด้วยการปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์ จึงขอเสนอไว้ในรายละเอียดว่า จะปฏิรูปส่วนไหน อะไรก่อนบ้าง

4.2.2.1 การปฏิรูปการศึกษาพระบาลี

การออกแบบหรือแสวงหาระบบและกลไกของคณะสงฆ์เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์จึงเป็นการหลีกเลี่ยงไปไม่ได้เลยที่จะเริ่มด้วยกระบวนการศึกษา ในฐานะเป็นกระบวนการหล่อหลอมปลูกฝังความเชื่อ ความคิดทัศนคติ ในที่นี้ผู้วิจัยเห็นว่าควรเริ่มจากการปรับปรุงระบบการศึกษาบาลีก่อนเนื่องจากเห็นว่า การปฏิรูปครั้งสำคัญของหน้าประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทยคือ การปฏิรูปการศึกษาด้านภาษาบาลี โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส และในทางคณะสงฆ์เองก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาพระบาลีโดยตลอดมา และยกย่องนับถือคุณูปการของการปฏิรูปการศึกษาพระบาลี ของ สมเด็จพระมหาสมณ

เจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ไว้เหนือสิ่งอื่นใด คำถามสำคัญคือ เพราะเหตุใด สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส และคณะสงฆ์จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาพระบาลีมากมายขนาดนั้น คำตอบของคำถามนี้ คือ หนังสือ เรื่อง *สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส กับ การปฏิรูปการศึกษาพระพุทธศาสนา* ซึ่ง พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงไว้ในหนังสือเล่มนี้โดยมีใจความสำคัญว่า

พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวถึงขั้นตอนแห่งการอันตรธานของพระพุทธศาสนาว่า มี 3 ประการ

1. ปริยัตอันตรธาน หมายถึงไม่มีการศึกษาพระพุทธศาสนา คือ ไม่มีการเล่าเรียนพระธรรมวินัย ไม่มีการศึกษาพระไตรปิฎก
2. ปฏิบัติอันตรธาน หมายถึงไม่มีการนำเอาคำสอนในพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ
3. ปฏิเวธอันตรธาน หมายถึงไม่มีการได้มานสมาบัติ ไม่มีการบรรลุมรรคผลนิพพาน

ถามว่าเมื่อพระศาสนาจะอันตรธานไปจากดินแดนใดก็ตามอะไรอันตรธานไปก่อนในบรรดา ปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ ตอบว่าปฏิเวธอันตรธานไปก่อน เวลาพระศาสนาจะสูญหายไปจากดินแดนใด ดินแดนนั้นจะไม่มีผู้บรรลุมรรคผลนิพพานแม้กระทั่งผู้ปฏิบัติสมถกรรมฐานจนได้มานสมาบัติก็หาไม่ได้ นี่เรียกว่า ปฏิเวธอันตรธาน

เมื่อปฏิเวธอันตรธานแล้ว พระพุทธศาสนายังไม่เชื่อว่าอันตรธานไปจากโลกนี้ ตราบเท่าที่ยังมีปริยัติและปฏิบัติเหลืออยู่ ถามว่า ระหว่างปริยัติกับปฏิบัติ อะไรจะอันตรธานไปก่อน ตอบว่า ปฏิบัติอันตรธานไปก่อน คือไม่มีการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ไม่มีการรักษาศีล ไม่มีการเจริญสมาธิ ไม่มีการปฏิบัติวิปัสสนา คงเหลือแต่การศึกษาปริยัติอย่างเดียว ถามต่อไปว่า เมื่อเหลือแต่การศึกษาปริยัติอย่างเดียวพระพุทธศาสนาเชื่อว่าอันตรธานไปแล้วหรือยัง ตอบว่าพระพุทธศาสนาจะยังไม่อันตรธาน ตราบใดยังมีปริยัติคือการเรียนการสอนพระธรรมวินัยเหลืออยู่ ตราบนั้นพระพุทธศาสนาจะไม่สูญหายไปจากโลก ดังนั้น การศึกษาปริยัติจึงเป็นพื้นฐานรองรับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ดังที่พระอรรถกถาจารย์ได้รจนาเป็นภาษาบาลีไว้ว่า *สาสนญฺญิตฺยา ปน ปริยตฺติ ปมาณํ การศึกษาปริยัติเป็นหลักในการดำรงอยู่ของพระศาสนา ท่านให้เหตุผลว่า ปณฺธิโต หิ เตปิฎกํสุตฺวา เทวปิปุเรติ* เพราะว่าบัณฑิตศึกษาพระไตรปิฎกแล้วย่อมจะทำปฏิบัติและปฏิเวธทั้งสองอย่างให้บริบูรณ์ได้ นั่นคือการศึกษาพระปริยัติและปฏิเวธที่แท้ตามมา ถ้าไม่มีการเรียนพระไตรปิฎก การปฏิบัติอาจจะผิดเพี้ยน แม้ปฏิเวธที่ได้มาก็เป็นของปลอม

นอกพระพุทธศาสนา (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2556, น. 41-42)

เพราะฉะนั้น นี่ก็แง่ดีที่ พระมหาเถระในอดีตล้วนให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงการเล่าเรียนบาลี ในที่นี้จึงเสนอการปรับปรุงเพิ่มเสริมการเรียนบาลีให้เหมาะสมต่อสภาพของสังคมไทยในปัจจุบันมากขึ้น

1) ปรับหลักสูตรการเรียนบาลี

การปรับหลักสูตรการเรียนบาลีจากเดิมที่มีเนื้อหาที่เน้นศึกษาจากคัมภีร์ชั้นรองจากพระไตรปิฎก ได้แก่ การศึกษาในอรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเศษ ต่างๆ ทำให้ไม่สามารถนำไปสู่การแตกฉานในพระไตรปิฎกได้ ผู้วิจัยเองจึงตระหนักถึงความสำคัญในส่วนนี้ได้มีโอกาสขอแนวทางการปรับแก้ไขในส่วนของการศึกษาบาลีให้สามารถตอบสนองต่อการสามารถนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ โดยการสัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ท่านได้นำเสนอการศึกษาพระบาลีแบบใหม่อย่างที่เราควรจะเป็นไว้ว่า

การเรียน เปรียญประโยค 1- 9 นั้นเรียนชั้นอรรถกถา ควรจะเรียนไปให้ถึงขนาดแปล

พระไตรปิฎกได้เลย โดยการกำหนดหลักสูตรการเรียนพระบาลีใหม่โดยเริ่มต้นจาก

เปรียญ 1-5 เรียนพระวินยปิฎก

เปรียญ 6-7 เรียนพระสุตตร

เปรียญ 8-9 เรียนพระอภิธรรม (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, สัมภาษณ์, 13 มกราคม

2559)

ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อเสนอของท่านพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส น่าจะมีบางสำนักเรียนนำไปทดลองก่อนที่จะออกเป็นนโยบายของการศึกษาคณะสงฆ์ทางด้านการศึกษาพระบาลีอย่างจริงจัง ข้อเสนอเพิ่มเติมในส่วนนี้ ระบบการศึกษาเปรียญยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงแต่เพียงปรับเนื้อหาในการเรียนตามที่ท่านพระมหาหรรษาได้เมตตากล่าวถึงเท่านั้นเอง

2) ลดระยะเวลาในการศึกษาเปรียญธรรม 9 ประโยค

การศึกษาเปรียญธรรมนอกจากต้องใช้สมาธิในการท่องจำผนวกกับความขยันพยายามอันมีมากล้นแล้ว ระยะเวลาที่ต้องใช้ศึกษา 9 ปี โดยประมาณหากไม่ถือว่าสอบตกก็นับว่ายาวนานมากเมื่อเทียบกับมาตรฐานการศึกษาทั่วไป การลดระยะเวลาการศึกษาให้เหลือเพียง 4 ปีของการศึกษานับว่าจะช่วยประหยัดเวลาและถือว่าการสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนด้วย

3) ยกกระตักการศึกษาพระบาลีใหญ่เข้าสู่ระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

การยกกระตักการศึกษาพระบาลีใหญ่เข้าสู่ระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัย

ลัยสงฆ์โดยใช้มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งโดยใช้มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเป็นพื้นที่ในการจัดการเรียนการสอน ต่อจากนั้นผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อปรับการศึกษาพระบาลีแล้วต่อไปควรให้มีการยกระดับการศึกษาบาลีใหญ่เข้าสู่การศึกษาในระบบของการศึกษาคณะสงฆ์ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจในพุทธธรรมที่ถ่องแท้และลึกซึ้งขึ้นกว่าเดิมเพราะลำพังการศึกษาเพียงแค่เปรียญธรรมเอก (ปธ. 9) ไม่เพียงพอต่อการเข้าใจในหลักพุทธธรรมที่ถูกต้องชัดเจนลึกซึ้งได้ต่อจากนั้นก็ให้มีการปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์ให้สมสมัยเพื่อความเท่าทันการเปลี่ยนของสังคมโลกดังต่อไปนี้

4.2.2.2 การปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์ให้สมสมัย

การปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์ให้สมสมัยโดยเสนอให้มีการปรับในส่วนของการศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีความรู้เท่าทันต่อภาวะความเป็นสมัยใหม่ควรเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับการนำไปปรับใช้ในชีวิตในยุคปัจจุบันที่ซับซ้อน และสิ่งที่ควรเน้นความสำคัญสำหรับการศึกษาพุทธธรรมคือเพื่อเป็นน้อมนำองค์ความรู้ของพุทธธรรมดังกล่าวไปปรับประยุกต์ใช้แก่สังคม การศึกษาดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าหากขาดซึ่งองค์ประกอบของการศึกษาคณะสงฆ์ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1) ให้คงมีการศึกษานักธรรมตรีจนถึงนักธรรมเอก สำหรับแนวคิดในแง่ของการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนการสอนนั้นต้องมีผู้ศึกษาได้รับรู้ถึงลักษณะที่เน้นไปในทางความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ สอดแทรกความรู้ทางสังคมวิทยาทางศาสนา ที่มาของข้อคิดธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันได้ มีกระบวนการปลูกฝังเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่คิดขึ้นของผู้สอนให้ผู้เรียนรับรู้เข้าใจและให้ทักษะของการคิดที่สร้างสรรค์ในด้านธรรมะในสิ่งเหล่านี้มากกว่าการเรียนแบบท่องจำที่ผ่านมา ทั้งนี้ให้ผู้ศึกษานั้นได้รับรู้ถึงบริบท และพัฒนาการของสังคมชมพูทวีปในขณะนั้นเพื่อให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม เชื่อมต่อมาจนถึงกระทั่งยุคปัจจุบัน

2) สำหรับพระสงฆ์ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้ดูแลปกครองคณะสงฆ์ต้องศึกษาในด้านพระวินัยและในด้านนิติศาสตร์รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ให้มีความเข้าใจที่ชัดเจน

3) การศึกษาที่เป็นไปเพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยให้มีมุมมองว่าการปกครองเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเป็นกระบวนการให้พระสงฆ์ที่อยู่ในโครงสร้างดังกล่าวขยายฐานคิดในการเข้าสู่หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

4) การศึกษาของคณะสงฆ์โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องเป็นการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตที่เป็นทางเลือกใหม่ให้กับสังคมไม่ใช่เดินตามกระแสมากเกินไป มิฉะนั้นก็จะประสบปัญหาตามกระแสหลักของการศึกษา โดยการศึกษาคณะสงฆ์ที่เป็นทางเลือกใหม่คือเน้นการศึกษาที่ควบคู่ไปกับการเจริญทั้งสองด้านกล่าวคือการศึกษาที่เน้นทางวัตถุและมิติทางจิตวิญญาณร่วมกันทั้งนี้เพื่อเอื้อให้โลกวัตถุและโลกทางจิตวิญญาณเป็นองค์ประกอบที่เอื้อสู่การพัฒนาทางปัญญาของพระสงฆ์และ

การศึกษาของคณะสงฆ์ต้องไปไกลให้ถึงการเป็นผู้นำทางการศึกษาใหม่โดยไม่ติดอยู่เพียงกำดักทางปัญญาเพียงแคंपริญญาเอกเท่านั้น

5) สิ่งที่การศึกษานั้นจะขาดไม่ได้เลยหากต้องการเข้าใจโลกและสามารถสื่อสารกับโลกให้เข้าใจได้ในยุคปัจจุบันคือ การศึกษาทางด้านภาษา โดยพระสงฆ์ต้องศึกษาภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาฝรั่งเศส โดยสถานที่รองรับพระสงฆ์ที่จะเข้ารับการศึกษานั้นเบื้องต้นคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แต่หากวัดใดมีกำลังทรัพย์ที่พร้อมก็สามารถส่งพระสงฆ์เข้าสู่การศึกษาในมหาวิทยาลัยตามสถาบันการศึกษาของฆราวาสเช่น มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลหรือสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ

การปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์มาจากความเชื่อที่ว่า การศึกษาคือกระบวนการกล่อมกลา ชัดเกลาสรางความเชื่อ ทศนคติ การศึกษาคณะสงฆ์เกือบร้อยกว่าปีมาแล้วที่พระสงฆ์ศึกษาอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีมีการปรับปรุงหลักสูตร การศึกษาของคณะสงฆ์ไม่ว่าการศึกษาบาลีนักธรรม ส่งผลให้พระสงฆ์เหล่านั้นก้าวขึ้นมามีทศนคติที่รักษาระบบโครงสร้างเดิมของพระสงฆ์มากกว่าที่จะเสนอคิดให้มีการปรับปรุงระบบการปกครองคณะสงฆ์เสียใหม่เพื่อปรับให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วยเหตุดังนี้จึงต้องมีการปฏิรูปการศึกษา คณะสงฆ์ใหม่ดังที่ปรากฏในรายละเอียดที่ได้นำเสนอไป

4.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาลักษณะการแต่งตั้งสมณศักดิ์

ในการแก้ปัญหการปกครองคณะสงฆ์ ต้องมีการแก้ปัญหาเรื่องสมณศักดิ์ด้วยเพราะสมณศักดิ์มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองคณะสงฆ์เนื่องจากสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์ควบคู่ไปกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ด้วย ซึ่งก็เป็นไปตามที่ได้ระบุไว้ใน

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2551) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 ตรี มาตรา 20 ทวิ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในหมวดที่ 2 การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ส่วนที่ 1 เจ้าคณะใหญ่ ข้อ 7 พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ (2) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพรราชาคณะ ส่วนที่ 2 เจ้าคณะภาค ข้อ 10 พระภิกษุผู้จะดำรง

ตำแหน่งเจ้าคณะภาคต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ ส่วนที่ 3 เจ้าคณะจังหวัด ข้อที่ 14 พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 6 ประโยค (วิรัช ธีรพันธ์เมธีและคณะ, 2546, น. 213-217)

หรือจะเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างเฉพาะ ซึ่งโดยหลักการได้กล่าวไว้ในข้อความข้างต้นแล้วว่า สมณศักดิ์ของเจ้าคณะจังหวัดส่วนใหญ่จะเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญไปจนถึงพระราชาคณะชั้นธรรม หรือ เช่น อดีตเจ้าคณะจังหวัดชุมพร ก็เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม คือ พระธรรมโกศาจารย์ (องอาจ จิตฺตมโม) ปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชุมพรและเจ้าอาวาสวัดขันเงิน ปัจจุบันเจ้าคณะจังหวัดชุมพร (พ.ศ. 2559) คือ พระวิจิตรธรรมนิเทศ (พระมหาดำเนิน อดฺตจารี) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บูรณาราม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ สมณศักดิ์ชั้นที่สูงจึงเป็นการบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจที่สูงตามไปด้วย

แม้แต่หลักเกณฑ์ในปัจจุบันสำหรับพระเถระตามกฎหมายของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2535 พระเถระที่จะเลื่อนขึ้นไปเป็นสมเด็จพระสังฆราชก็ใช้หลักเกณฑ์อาวุโสโดยสมณศักดิ์ ซึ่งหมายถึง การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชใช้การได้สมณศักดิ์ชั้นสูง คือเป็นสมเด็จพระราชาคณะและยังใช้หลักการการได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ก่อนหลังเป็นหลักเกณฑ์ สมณศักดิ์จึงเกี่ยวพันกับตำแหน่งการปกครองที่สูงต่ำไปตามลำดับ ทำให้ในหลายครั้งปัญหาของสมณศักดิ์ก็เกี่ยวพันกับปัญหาของการปกครองคณะสงฆ์ในมิติต่างๆ ตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ตัวอย่างในประวัติศาสตร์ของปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของสมณศักดิ์คือการประท้วงเพื่อเรียกร้องการคืนสมณศักดิ์ “กรณีศึกสมเด็จพระราชาคณะ การเดินขบวนของกลุ่มยุวสงฆ์และการเรียกร้องของพระราชาคณะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไปยังรัฐบาลมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา” (คณินันท์ จันทบุตร, 2535, น. 92-93) ทั้งนี้การเดินขบวนดังกล่าวก็เพื่อจุดประสงค์ในการขอให้คืนสมณศักดิ์ และแต่งตั้งพระพิมลธรรมขึ้นเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ และเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ เรื่องราวเหล่านี้ล้วนมีความเชื่อมโยงของปัญหาระหว่างสมณศักดิ์กับการปกครองคณะสงฆ์

แท้จริงแล้ว “สมณศักดิ์ คือฐานันดรศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งถวายแต่เฉพาะแต่พระสงฆ์ผู้มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ สมณศักดิ์ โดยมีพระราชประสงค์ที่จะส่งเสริมให้พระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์ได้มีอุตสาหะวิริยะในการบำเพ็ญสมณธรรมและปฏิบัติศาสนกิจ” (แสวง อุทุมศรี, 2530, น. 3) ในอดีต

การขอรับพระราชทานตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ในสมัยก่อน พระมหากษัตริย์จะทรงพิจารณาวินิจฉัยด้วยพระองค์เองว่า พระสงฆ์รูปใดมีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ และได้ประกอบศาสนกิจเป็นปรกติตามประเพณีโดยอเนกประการแก่ศาสนาและประเทศชาติจากนั้นจึงทรงตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นต่างๆ ตามสมควรแก่ฐานานุรูปของพระสงฆ์แต่ละองค์ แต่ในปัจจุบันการพิจารณาคัดเลือกเบื้องต้นว่า พระสงฆ์รูปใดมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะได้รับการเสนอรายชื่อเพื่อให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นต่างๆ เป็นอำนาจและหน้าที่โดยตรงของมหาเถรสมาคม ตามความในมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แสง อุดมศรี, 2530, น. 3) แต่ด้วยหลักเกณฑ์ที่ทางมหาเถรสมาคมได้วางไว้เพื่อการตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นต่างๆ ของพระสงฆ์ในปัจจุบันถูกตั้งคำถามถึงปัญหาของหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ในที่นี้กล่าวถึงสมณศักดิ์ในส่วนของผลงาน ไม่ใช่สมณศักดิ์ที่เกี่ยวกับความรู้ที่พระภิกษุสามเณรสอบได้เปรียญธรรมตั้งแต่ 3 - 9 ประโยค ในบทที่ 3 ที่ได้กล่าวถึงไว้นั้น มีการค้นพบว่าสาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์มีอยู่ 2 สาเหตุหลักๆ กล่าวคือ 1. การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ 2. หลักเกณฑ์ของจำนวนเงินเพื่อการสร้างศาสนวัตถุ 2 สาเหตุหลักนี้คือ ข้อค้นพบของปัญหาสมณศักดิ์ที่มีส่วนสำคัญทำให้พระมหากษัตริย์แม้จะทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระทัยที่จะถวายแต่เฉพาะแต่พระสงฆ์ผู้มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ แต่ในทางปฏิบัติแล้วกลับพบกับปัญหาจนทำให้ไม่บรรลุตรงตามพระทัยของพระมหากษัตริย์ที่ทรงตั้งพระทัยถวายสมณศักดิ์แด่พระสงฆ์ที่มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ ผู้วิจัยเห็นปัญหาในส่วนนี้จึงได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาลหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ที่ค้นพบในบทที่ 3 ไว้ ใน 2 สาเหตุดังที่กล่าวไว้ข้างต้น คือ 1. การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ 2. หลักเกณฑ์ของจำนวนเงินเพื่อการสร้างศาสนวัตถุ

4.3.1 กำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งการปกครอง

การแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งการปกครองสงฆ์หรือสมณศักดิ์กับตำแหน่งปกครองควรแยกจากกัน ได้พบข้อเสนอนี้จากพระไพศาล วิสาโล และรวมทั้งการตั้งข้อสังเกตแนวทางการแก้ไขปัญหสมณศักดิ์โดย วัชร งามจิตรเจริญ ดังที่ปรากฏในงานวิจัย “เรื่อง สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา” (วัชร งามจิตรเจริญ, 2556, น. 11)

การแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งการปกครองสงฆ์เป็นอย่างไร กล่าวคือการ

ตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ไม่มีผลให้ได้รับอำนาจหน้าที่ในทางการปกครอง และตำแหน่งการปกครองที่ได้มาก็ไม่มีผลให้มีการเลื่อนสมณศักดิ์ วิธีการนี้จะช่วยให้ตัดช่องทางการดักตวงหาผลประโยชน์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจไปสู่การวิ่งเต้นเพื่อให้ได้สมณศักดิ์ ประโยชน์ที่ได้จากการแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์จะช่วยให้ได้พระสงฆ์ที่มีความสามารถหลากหลายเข้าไปร่วมสนองงานให้กับคณะสงฆ์มากขึ้น และยังเป็น การช่วยให้เป็นการส่งเสริมยกย่องพระดีที่มีความสามารถหลากหลายให้มีสมณศักดิ์ไปด้วย

แม้ว่าสมณศักดิ์ในปัจจุบันจะยังคงผูกโยงกับการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ว่าต้องเป็นพระที่มีอำนาจการปกครอง กล่าวคือ พระสังฆาธิการเท่านั้นที่จะมีคุณสมบัติเบื้องต้นในการขอรับพระราชทานตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนว่า สมณศักดิ์ถูกผูกโยงกับโครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ แต่ก็มี ความจำเป็นที่จะต้องแยกการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ออกจาก การตำแหน่งในทางการปกครองสงฆ์ เพราะเห็นว่าการผูกโยงไว้ที่พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งพระสายปกครองเท่านั้นดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้ว หากไม่มีการแยกออกจากกันระหว่างสมณศักดิ์กับตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ก็เท่ากับเป็นการสร้างความผูกขาดการได้มาซึ่งสมณศักดิ์มากเกินไป จนทำให้พระสงฆ์ที่มีความสามารถด้านอื่นๆ ไม่ถูกยกให้ความสำคัญและขาดการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานด้วยส่งผลให้สมณศักดิ์จึงตอบสนองเป็นการเฉพาะประโยชน์ของพระสายปกครองเท่านั้น

ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะกำหนดหลักเกณฑ์การขอรับพระราชทานตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ในพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) ปี พ.ศ. 2505 ใหม่ ว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา 10 พรรษา ขึ้นไปและได้สนองงานให้แก่คณะสงฆ์มาไม่ต่ำกว่า 5 ปี พระสงฆ์ดังกล่าวสามารถจัดทำประวัติของตนเองเพื่อขอสมณศักดิ์ได้ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากข้อกำหนดเดิมที่ทางมหาเถรสมาคมเป็นผู้วางหลักเกณฑ์การพิจารณาไว้ว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยพระสังฆาธิการที่มีคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ต้องจัดทำประวัติตนเองโดยละเอียดตามฟอร์มที่ทางคณะสงฆ์กำหนดไว้และมีรายละเอียดเพิ่มเติมที่จะชอกล่าวถึง ในที่นี้จะชอกล่าวถึงเฉพาะในส่วนที่สำคัญดังนี้

1. เป็นพระสังฆาธิการ
2. ถ้าเป็นเจ้าอาวาส จะต้องดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปีบริบูรณ์โดยไม่นับแต่วันที่เป็นผู้รักษาการมารวมด้วย เว้นแต่กรณีสมควรจะยกย่องเป็นพิเศษและเว้นแต่เจ้าอาวาสพระอารามหลวง
3. ถ้าเป็นเจ้าคณะตำบล จะต้องดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปีบริบูรณ์โดยไม่นับแต่วันที่เป็นเจ้าอาวาสมารวมด้วยแต่อย่างมากที่สุดไม่เกิน 4 ปี

4. ถ้าเป็นรองหรือเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสและหรือรองเจ้าคณะตำบล ให้นำความในข้อที่ 2 และข้อ 3 มาใช้โดยอนุโลมตามสมควรแก่กรณี แต่ต้องได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆ ถูกต้องแล้ว
5. ถ้าเป็นเจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะจังหวัด หรือเป็นที่ปรึกษา ให้พิจารณาตามความเหมาะสมในการปกครอง
6. ถ้าเป็นรองเจ้าคณะอำเภอ หรือรองเจ้าคณะจังหวัด หรือเป็นที่ปรึกษาให้พิจารณาตามความเหมาะสมในการปกครอง
7. ในอำเภอหนึ่ง ให้พิจารณาแต่งตั้งหรือเลื่อนได้อย่างละ 1 รูป เว้นแต่กรณีพิเศษ (คือ เจ้าอาวาสวัดหลวง, รองเจ้าอาวาสวัดหลวงและเขตบางกอกน้อยกรุงเทพฯ ซึ่งมีจำนวนวัดมาก พิจารณาตั้งได้ 2 รูป เป็นกรณีพิเศษ)
8. ผู้ที่จะได้รับการพิจารณาให้เลื่อนสมณศักดิ์ตามที่ขอมาได้ ก็ต่อเมื่อได้ดำรงสมณศักดิ์มาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปีบริบูรณ์ เว้นแต่กรณีที่ควรยกย่องเป็นพิเศษ) (แสงอุดมศรี, 2530, น. 10)

จะเห็นว่า หลักเกณฑ์การพิจารณาข้างต้นที่กล่าวถึงซึ่งทางมหาเถรสมาคมเป็นผู้วางหลักเกณฑ์การพิจารณาไว้นั้นเป็นการสร้างความผูกขาดสมณศักดิ์กับโครงสร้างการปกครองมากเกินไปและยังสร้างพันธะผูกพันไว้ว่า สมณศักดิ์กับการมีตำแหน่งทางการปกครองเป็นสิ่งที่ควรไปด้วยกัน แต่ในทางปฏิบัติแล้วเกิดปัญหามากมายตามมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอให้แยกสมณศักดิ์ออกจาก การปกครอง ซึ่งทางदनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ได้แสดงความเห็นส่วนนี้ไว้ว่า

หากสามารถแยกระบบสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งปกครองบริหารสงฆ์ได้แล้วน่าจะทำให้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องอายุของพระภิกษุผู้ปกครองต่างๆ ที่มีอายุโสมมากเกินไปจนทำงานล่าช้า การแทรกแซงตำแหน่งสมณศักดิ์ด้วยผลประโยชน์ การใช้ตำแหน่งสมณศักดิ์มาหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ ฯลฯ (दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์, 2558, น. 138)

การแยกสมณศักดิ์ออกจาก การปกครองจึงมีแง่ดีตามมามากมาย สิ่งสำคัญคือสามารถช่วยให้พระทัยของพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระกรุณาตั้งถวายสมณศักดิ์นั้นสำเร็จประโยชน์ตรงตามพระทัยและช่วยส่งเสริมพระดีให้ปรากฏเป็นตัวอย่างแก่สังคม สมดังที่สังคมสงฆ์คือสังคมของอุดมคติและเป็นสังคมที่เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมฆราวาส

4.3.2 การปรับปรุงหน่วยงานในการพิจารณาคัดเลือกสมณศักดิ์ใหม่โดยให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนคัดเลือกและวางกฎเกณฑ์

การปรับปรุงหน่วยงานที่คัดเลือกพระสงฆ์ที่จะมีส่วนได้เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์นั้น ก็สืบเนื่องมาจากการที่ผู้วิจัยพยายามเสนอให้พุทธบริษัททุกภาคส่วนได้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกำหนดพระสงฆ์สำคัญในทางคณะสงฆ์ดังที่ปรากฏในงานของผู้วิจัยที่ได้เสนอโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แบบใหม่ ในส่วนของการพิจารณาคัดเลือกสมณศักดิ์เพื่อเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ตามที่มีคุณสมบัติอันจำเป็นว่าเป็นพระสงฆ์สำคัญเช่นเดียวกันที่พุทธบริษัทควรเข้ามามีส่วนร่วม ผู้วิจัยจึงเสนอให้สภาพุทธบริษัทแห่งชาติ ดังที่ระบุไว้ในโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แบบใหม่ได้กำหนดไว้ เข้ามามีส่วนในการพิจารณาคัดเลือกสมณศักดิ์ด้วยเพิ่มขึ้น จากเดิมที่ การพิจารณาคัดเลือกเป็นงานหลักของมหาเถรสมาคม โดย

มหาเถรสมาคมตั้งอนุกรรมการขึ้นมา 2 คณะ คืออนุกรรมการมหาเถรสมาคมฝ่ายมหานิกายมีอำนาจในการพิจารณาคัดเลือกว่า พระสังฆาธิการฝ่ายมหานิกายรูปใดมีความเหมาะสมจะได้รับพระราชทานเลื่อนและตั้งให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นใด และอนุกรรมการมหาเถรสมาคมฝ่ายธรรมยุตมีอำนาจและหน้าที่พิจารณาคัดเลือกว่า พระสังฆาธิการธรรมยุตรูปใดมีความเหมาะสมจะได้รับพระราชทานเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ชั้นใด เมื่อการพิจารณาเป็นที่ยุติของอนุกรรมการมหาเถรสมาคมทั้ง 2 คณะแล้วก็จะนำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณาและอนุมัติต่อไป (แสวง อุดมศรี, 2530, น. 9)

เพราะฉะนั้น ในเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ โดยมีสังฆสภา สังฆมนตรี คณะวินัยธรตามที่คุณวิจัยเสนอแล้ว หน้าที่ของมหาเถรสมาคมและคณะอนุกรรมการเป็นอันสิ้นสุดลง ผู้วิจัยจึงเสนอให้ คณะสังฆมนตรี รับหน้าที่ในสรรหาและแต่งตั้งอนุกรรมการโดยคัดเลือกตัวแทนจากพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกายในการเป็น 2 ฝ่ายในการเป็นตัวแทนของอนุกรรมการต่อจากนั้นให้อนุกรรมการจากสภาพุทธบริษัทแห่งชาติเข้ามามีส่วนในการพิจารณาคัดเลือกสมณศักดิ์เพื่อเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ด้วยทั้ง 3 ส่วนนี้จะมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคัดเลือกที่เท่ากันทุกประการ โดยสาเหตุของการให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องนั้นก็เพราะเหตุว่า เคยมีประวัติศาสตร์ที่มหาเถรสมาคมในขณะนั้น (พ.ศ. 2530) ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเล่นพรรคเล่นพวก โดย “หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ซึ่งตีข่าวหน้า 1 ติดต่อกันตั้งแต่ฉบับวันที่ 8-10 พฤศจิกายน 2530 ต่างพากันวิพากษ์วิจารณ์การเล่นพรรคเล่นพวกของอนุกรรมการฯ ด้วย ทั้งนี้ เพราะอนุกรรมการฯ ดังกล่าวคือกรรมการมหาเถรสมาคมเกือบทั้งหมด” (แสวง อุดมศรี, 2530, น.117)

โดยสรุปก็คือ การมีอนุกรรมการโดยการคัดเลือกตัวแทนจากพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกายและจากอนุกรรมการจากสภาพุทธบริษัทแห่งชาติเข้ามามีส่วนในการพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ที่เห็นสมควรต่อการเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ โดยมีอำนาจในการพิจารณาคัดค้านและสนับสนุนตามเสียงของความเห็นนั้นๆ และเมื่อผ่านการกลั่นกรองจาก 3 หน่วยงานนี้แล้ว สังฆมนตรีมีหน้าที่เพียงลงนามตกลงตามความเห็นของทั้ง 3 หน่วยงานเท่านั้นไม่มีอำนาจในการพิจารณามีหน้าที่เพียงลงความเห็นสมควรเท่านั้นกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ใหม่โดยแยกสมณศักดิ์ออกจากอำนาจการปกครอง

4.3.3 การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่แสดงถึงความจำเป็นในประโยชน์ใช้สอยและตามฐานะของวัดในพระพุทธศาสนาและกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ในด้านการสร้างศาสนวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

นอกเหนือจากองค์ประกอบของศาสนาที่ประกอบไปด้วย 1. ศาสดา 2. ศาสนธรรม 3. ศาสนบุคคล และ 4. ศาสนวัตถุ 5. ศาสนพิธี ในองค์ประกอบของศาสนาเหล่านี้

ศาสนวัตถุมีความสำคัญในฐานะเครื่องมือที่จะช่วยให้พระศาสดาดำรงอยู่ได้ กล่าวคือ วัตถุที่ช่วยเสริมให้ศาสนธรรมและศาสนบุคคลดำรงอยู่และปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางพระพุทธศาสนานั้น ศาสนวัตถุหมายถึงวัตถุสิ่งของใดๆ ก็ตามที่ได้รับ การสร้างขึ้นเพื่อประกอบศาสนกิจ หรือเพื่อเป็นการอุปถัมภ์บำรุงให้ พระพุทธศาสนาและพุทธธรรมเจริญรุ่งเรืองสืบไปอันได้แก่ วัดวาอาราม สถูป เจดีย์ กุฏิวิหาร พระพุทธปฏิมาและรูปเคารพอื่นๆ ตามคติทางพระพุทธศาสนา รวมไปถึงข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ สำหรับสมณบริโศกและการประกอบ พิธีกรรมตามคตินิยมในพระพุทธศาสนา ตลอดจนวัตถุใดๆ อันเป็นสื่อสำหรับการเผยแผ่พุทธธรรมด้วย (ตินาร์ บุญธรรม, 2555, น. 179)

อาจด้วยความสำคัญดังกล่าว ศาสนวัตถุ จึงเป็นหลักเกณฑ์เดิมของมหาเถรสมาคมที่ใช้ในการพิจารณาเพื่อเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ “ที่เน้นจำนวนเงิน ซึ่งใช้จ่ายไปในการก่อสร้างศาสนวัตถุ” (แสง อุดมศรี, 2534, น. 418) แต่ในปัจจุบันได้เป็นสาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วใน บทที่ 3 หลักเกณฑ์เดิมของมหาเถรสมาคมนี้ได้กลายเป็นข้ออ้างให้หลักเกณฑ์นี้ยังคงดำรงอยู่ในแง่ของข้อกฎหมาย ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2505

การที่มหาเถรสมาคม ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาของพระสงฆ์จากจำนวน

เงินเพื่อสร้างศาสนวัตถุไปเพื่อการพิจารณาเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์อาจมาจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่ตกทอดมาสู่ปัจจุบันที่รื้อการแก้ไข เพราะในประวัติศาสตร์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ตั้งสมณศักดิ์ให้พระสงฆ์เองซึ่งโดยส่วนใหญ่ และยุคสมัยเหล่านั้นพระมหากษัตริย์จะทรงสร้างวัดขึ้นใหม่และทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดที่เกิดจากความเสื่อมทรุดอันเป็นผลมาจากปัญหาศึกสงคราม ดังเช่น

การทำนุบำรุงถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชคือ การที่ทรงพระราชดำริว่า พระพุทธปฏิมาทั้งใหญ่น้อยจากหัวเมืองต่างๆ ในพระราชอาณาเขต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ โดยเฉพาะบ้านเมืองที่กลายสภาพเป็นเมืองร้างไปแล้ว แต่ยังปรากฏซากวัดร้างอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ละวัดยังมีพระพุทธรูปปฏิมาจำนวนมากศาลตั้งทิ้งไว้กรำแดดฝนมาชั่วนาตาปี ยังอยู่ในสภาพดีบ้าง ชำรุดหักพังไปบ้าง เป็นที่สลดสังเวชใจแก่ราษฎรที่ได้พบเห็น จึงมีพระราชศรัทธาให้รวบรวมพระพุทธรูปใหญ่น้อยเหล่านั้นได้ถึงกว่าพันองค์ อัญเชิญลงมายังกรุงเทพมหานคร โปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแซมตกแต่งพระพุทธรูปปฏิมาเหล่านั้นให้บริบูรณ์งดงามดังเดิม แล้วอัญเชิญเข้าประดิษฐานไว้ตามพระอารามที่ได้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่เป็นถาวรวัตถุสืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป (ดิณาร์ บุญธรรม, 2555, น. 180)

นี้อาจเป็นที่มาและในระยะเวลาต่อมาจึงเกิดข้อกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาการเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ขึ้นนี้อาจมาจากเหตุผลที่ว่าพระสงฆ์ที่ต้องสร้างวัดดูแลวัดด้วยการบูรณะวัดที่ทรุดโทรมจากศึกสงคราม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการดูแลปกครองวัดของพระสงฆ์รูปนั้นก็ได้อันจะมีส่วนทำให้พระมหากษัตริย์ท่านทรงสบายพระทัยมากขึ้นก็ได้เพราะในฐานะพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศาสนูปถัมภกพระพุทธศาสนาแล้วพระสงฆ์ก็มีหน้าที่ดูแลวัดต่อจากพระราชกรณียกิจทางพระศาสนาต่อจากพระมหากษัตริย์

ล่วงถึงยุคปัจจุบัน ที่สังคมถูกโหมด้วยปัญหาเศรษฐกิจ สภาพสังคมที่ต้องแข่งขันเหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่เคยใช้ได้ในยุคนั้นก็กลับใช้ไม่ได้ในยุคนี้แล้ว การตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์จนนำไปสู่การสร้างศาสนวัตถุที่ใหญ่โตจึงไม่สามารถตอบสนองต่อการใช้สอยในปัจจุบันได้ ปรากฏการณ์และสภาพปัญหาของการสร้างศาสนวัตถุที่ใหญ่โตมีการวัดด้วยจำนวนเงินมากมาย และนับไปสู่ตัวชี้วัดอันสมควรว่าควรได้เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ น่าสังเกตว่า สิ่งเหล่านี้ อาจเป็นการก้าวเดินออกจากเส้นทางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนไปทุกทีและส่งผลให้ ศาสนวัตถุในนามศาสนาไม่สามารถตอบสนองต่อความดับทุกข์ของผู้คนได้อย่างแท้จริง และหนักกว่านั้นอาจเป็นการเพิ่มทุกข์อีกด้วย

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะให้มีการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดว่าด้วย การกำหนดหลัก

เกณฑ์เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ใหม่โดย มีหลักเกณฑ์ใหม่ดังนี้ (1) การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ใหม่โดยคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่แสดงถึงความจำเป็นในด้านประโยชน์ใช้สอยและตามฐานะของวัดในพระพุทธศาสนาและข้อที่ (2) การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ในการสร้างศาสนวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ถ้าเป็นไปได้ ทั้ง 2 หลักเกณฑ์นี้จะต้องอยู่ในวาระของการพิจารณาสมณศักดิ์โดยการมีส่วนร่วมจากการพิจารณาจากทั้ง 3 ฝ่าย ดังที่ได้กล่าวถึงใน หัวข้อที่ 4.3.2 ปรับปรุงหน่วยงานในการพิจารณาคัดเลือกสมณศักดิ์ใหม่โดยให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนคัดเลือกและวางกฎเกณฑ์ สำหรับหลักเกณฑ์ที่ปรับเปลี่ยนใหม่ตามข้อที่ (1) การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ใหม่โดยคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่แสดงถึงความจำเป็นในด้านประโยชน์ใช้สอยและตามฐานะของวัดในพระพุทธศาสนาและข้อที่ (2) การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ในการสร้างศาสนวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเป็นอย่างไร พัฒนามาจากแนวคิดไหน และสำคัญอย่างไรจะขอกล่าวถึงดังต่อไปนี้

4.3.3.1 การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ใหม่โดยคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่แสดงถึงความจำเป็นในด้านประโยชน์ใช้สอยและตามฐานะของวัดในพระพุทธศาสนา

การสร้างศาสนวัตถุตามความจำเป็นในด้านประโยชน์ใช้สอยหมายถึงการสร้างศาสนวัตถุเท่าที่มีความจำเป็นเพราะมีประโยชน์ในการใช้สอยในด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ใช่สร้างโดยไม่จำเป็น สร้างเพียงเพื่อต้องการตำแหน่งหรือเพียงเพื่อความสวยงาม และสร้างตามกำลังทรัพย์ที่วัดสามารถหาได้ ไม่จำเป็นต้องหุ้รหยาใหญ่โตเกินฐานะของวัดและหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้พัฒนามาจากแนวความคิดที่ว่า

ศาสนาต่างๆ ต้องปรับตัวให้ได้ในสังคมสมัยใหม่ คือ ความยืดหยุ่นและความไม่สุดโต่งจนเกินไป ในยุคหลังการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ผู้คนได้รับการบีบคั้นทางเศรษฐกิจมากขึ้นและไม่ค่อยมีเวลาให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณมากนัก ทำให้คนเดินเข้าศาสนสถานน้อยลง ผู้นำทางศาสนาต่างๆ จึงมีแนวคิดที่จะทำให้ศาสนิกชนของตนใกล้ชิดกับหลักคำสอนได้ง่ายขึ้น เช่น ศาสนาคริสต์ได้ปรับตัวจากการเป็นสิ่งปลูกสร้างที่ติดอยู่บนดินให้เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมทางศาสนาให้เข้าถึงคนเมืองที่มีความหลากหลายทางรสนิยมและมีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน (อรศรี งามวิทย์พงศ์ และคณะ, 2558, น. 41)

จากข้อความข้างต้นที่ได้กล่าวถึง แนวคิดที่ว่า ศาสนาต่างๆ ต้องปรับตัว

ให้ได้ในสังคมสมัยใหม่ คือ ความยืดหยุ่นและความไม่สุดโต่งจนเกินไป หรือเรียก ในภาษาของพระพุทธศาสนา คือ ความพอเพียงหรือทางสายกลาง ในทางปฏิบัติแนวคิดเหล่านี้ต้องนำไปสู่หลักการพิจารณาการตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ที่ต้องปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในฉบับใหม่หรือหากในทางปฏิบัติในระดับนโยบายไม่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางเทคนิคหมายถึงมีการปรับเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ไม่สามารถทำได้ ก็ต้องมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขพระราชบัญญัติบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับหลักการพิจารณาเลื่อนสมณศักดิ์โดยอาศัยแนวคิดเหล่านี้ไปใช้แก้ไข เพื่อการสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของบริบทในยุคสมัยใหม่ เช่น ให้มีการสร้างถาวรวัตถุไปในลักษณะของการตอบสนองผลประโยชน์กับการใช้สอยในลักษณะอารยสถาปัตย์ เช่น มีเส้นทางของทางเดิน การขึ้นลง ที่สะดวกต่อคนพิการทางเท้า หรือแม้อักษรเบรลล์ ที่เอื้อต่อผู้พิการทางสายตา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ไม่จำเป็นต้องใช้จำนวนเงินที่มากเกินไปซึ่งช่วยให้เกิดการประหยัดและเป็นประโยชน์สุดอีกด้วย สิ่งเหล่านี้จึงเป็นความสำคัญและจำเป็นต้องระบุไว้ในหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์

สำหรับท่าทีของพระเถระผู้ใหญ่ในทางคณะสงฆ์ไทยที่เป็นถึงระดับสมเด็จพระราชาคณะก็ออกมาให้ความเห็นเรื่องการสร้างถาวรวัตถุดังกล่าว โดยแสดงความห่วงใยต่อการสร้างถาวรวัตถุที่เกินความจำเป็น โดยข่าวเดลินิวส์ ออนไลน์ ลงวันที่ 8 พฤษภาคม 2559 ได้ลงข่าวไว้ว่า

เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2559 ที่ศาลาอบรมสงฆ์ วัดสามพระยา มีการประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส วัดในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร โดยมีสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม) เจ้าอาวาสวัดพิชัยญาติการาม กรรมการมหาเถรสมาคม (มส.) ในฐานะเจ้าคณะใหญ่หนกลาง เป็นประธาน โดยสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ กล่าวตอนหนึ่งว่า มีการสั่งห้าม และให้มองความจำเป็นในการสร้างถาวรวัตถุด้วย ทั้งนี้การสร้างถาวรวัตถุที่มีความจำเป็น เช่น อาคารเรียน ที่พักพระเถระ ห้องสมุด ยังอนุญาตให้สร้างได้อยู่

ทางด้านพระพรหมดิลก (เอื้อน หาสธมโม) เจ้าอาวาสวัดสามพระยา กรรมการ มส. ในฐานะเจ้าคณะ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า ในส่วนของคณะสงฆ์กรุงเทพฯ จะไม่อนุญาตให้สร้างถาวรวัตถุที่ไม่มีความจำเป็น โดยมอบอำนาจให้พระเทพวิริยาภรณ์ (นรินทร์ นรินทร์) เจ้าอาวาสวัดหัวลำโพง รองเจ้าอาวาสคณะกรุงเทพฯ เป็นผู้พิจารณา พบว่าวัดใดขออนุญาตสร้างถาวรวัตถุที่ไม่มีความจำเป็นก็จะไม่อนุญาตให้สร้าง
(<http://www.dailynews.co.th/education/394249>)

ชาวที่ยกมานั้นแสดงให้เห็นถึงท่าทีของพระเถระผู้ใหญ่ในทางคณะสงฆ์ที่ออกมา
กำชับจนมีการประชุมระดับพระสังฆาธิการในคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร โดยแสดงความไม่เห็นด้วย
ต่อการสร้างถาวรวัตถุที่เกินความจำเป็นและหากคิดจะสร้างก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นและประโยชน์ใช้
สอย

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าลำพังการที่พระเถระผู้ใหญ่ออกมาแสดงความเห็น
จนกระทั่งนำไปสู่การไม่อนุญาตในการก่อสร้างถาวรวัตถุที่ไม่จำเป็น แม้พิจารณาแล้วนับว่าเป็นเรื่องที่
ดีที่แสดงถึงความตื่นตัวของพระสงฆ์และในขณะเดียวกันก็เป็นการกำชับพระผู้ปกครองสงฆ์ให้
ระมัดระวังในการสร้างถาวรวัตถุที่เกินความจำเป็นไปในตัวด้วย แต่ ผู้วิจัยเห็นว่าควรเพิ่มเติมโดยควร
ให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ใหม่โดยคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่แสดงถึงความ
จำเป็นในด้านประโยชน์ใช้สอยและตามฐานะของวัดในพระพุทธศาสนาด้วย เพราะจะได้สร้าง
แรงจูงใจและสร้างบรรยากาศของวัดที่เหมาะสมกับหลักการของพระธรรมวินัยมากขึ้น โดยใช้สมณ
ศักดิ์มาเป็นเครื่องมือจูงใจให้พระสงฆ์ได้คำนึงถึงประโยชน์ของสมณศักดิ์ที่ได้มาจากการที่จะต้องคำนึง
ถึงการสร้างถาวรวัตถุที่แสดงถึงความจำเป็นในด้านประโยชน์ใช้สอยและตามฐานะของวัดใน
พระพุทธศาสนาจากเดิมที่เคยใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาการเลื่อนสมณศักดิ์จากจำนวนเงินที่มาจาก
ยอดรวมของการสร้างถาวรวัตถุที่ระบุไว้ในมหาเถรสมาคม ซึ่งในหลายครั้งในหลายวัดมักจะมีการแข่ง
สร้างถาวรวัตถุเพื่อขอเลื่อนสมณศักดิ์ การปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะมีส่วนช่วยให้พระสงฆ์
เปลี่ยนทัศนคติใหม่เพราะมีการเปลี่ยนแรงจูงใจใหม่โดยใช้สมณศักดิ์เป็นแรงจูงใจที่จะมีส่วนในการ
พิจารณาสมณศักดิ์โดยมาจากการคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่แสดงถึงความจำเป็นในประโยชน์ใช้สอย
และตามฐานะของวัดในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นด้วย ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความสำคัญให้มากขึ้นจากการที่
พระเถระชั้นผู้ใหญ่สั่งห้ามไม่ให้มีการสร้างถาวรวัตถุที่เกินความจำเป็น อีกทั้งเกณฑ์เหล่านี้เมื่อได้มีการ
ปรับแก้ในขั้นตอนของการพิจารณาเลือกและตั้งสมณศักดิ์แล้วก็จะสามารถเป็นหลักเกณฑ์ใช้ได้ทั่วทุก
ภาคของการปกครองสงฆ์ทั่วประเทศไม่ใช่เพียงเพราะการสั่งห้ามไม่อนุญาตการสร้างถาวรวัตถุที่
เกินความจำเป็นของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมีขอบเขตของการไม่อนุญาตเพียงแค่เขตปกครองสงฆ์
กรุงเทพมหานครเท่านั้น

นอกจากนี้แล้วช่องทางหนึ่งของการกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์เพื่อ
การสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนก็เป็นความจำเป็นเช่นเดียวกันดังที่จะขอ
กล่าวถึงต่อไป

4.3.3.2 การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ในด้านการสร้างศาสนวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ในด้านการสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมาจากแนวความคิดที่ว่า ศาสนวัตถุของศาสนสถานนั้นต้องเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ไม่ใช่เป็นส่วนสำคัญของระบบราชการในส่วนงานของคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ ยิ่งในภาวะของสังคมในยุคปัจจุบัน สังคม ชุมชนทวีความซับซ้อน ศาสนสถาน จึงเป็นพื้นที่ที่เข้าไปอยู่ในกลไกอันซับซ้อนของสังคมนี้ด้วย สภาพของสังคม ชุมชนเมืองที่รอบล้อมวัด

มีชุมชนเมืองที่ต่างคนต่างอยู่ หรือ มีปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน เป็นต้น ในศาสนาคริสต์นำแนวคิดนี้มาใช้โดยวางตัวให้โบสถ์เป็น “เพื่อนบ้าน” ด้วยการผูกมิตรกับคนในชุมชนแทนที่จะเป็นผู้ให้บริการ โบสถ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน โดยร่วมคิดวิเคราะห์กับชุมชน มองหาจุดแข็งในชุมชนเพื่อนำพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน แทนที่ ซึ่งจะทำให้ชุมชนตกเป็นฝ่ายรับและฝ่ายขอตลอดไป ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ผู้ที่ทำงานในโบสถ์ไม่ใช่มองเห็นแต่ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเท่านั้น แต่ต้องมองให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนด้วยให้พวกเขาจัดการตนเองได้ด้วย ทรัพยากรที่มีในชุมชน (John McKnight, 2015, P. 13)

ภายใต้หลักคิดดังกล่าว ถ้ามองว่า อะไรคือตัวชี้วัดหรือเป็นตัวบ่งบอกว่า มีการสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมีดังต่อไปนี้

(1) การใช้สถานที่ ได้แก่ ศาสนวัตถุของวัด เป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหายาเสพติดลดลง มลภาวะเป็นพิษลดลง ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการเข้าร่วมจัดกิจกรรมที่สำคัญของวัด ปัญหาเหล่านี้สามารถดึงดูดคนที่อยู่ในชุมชนรอบวัดมาใช้สถานที่ของศาสนวัตถุของวัดเป็นสถานที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดในการร่วมแก้ไขในปัญหาเหล่านี้ซึ่งเป็นปัญหาของชุมชนดังตัวอย่าง ในหนังสือ เรื่อง *สังฆะเพื่อสังคม บทเรียนบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะชุมชนและสังคม* ที่ได้นำเสนอเรื่องราวของลานโพธิ์ นับเป็นสิ่งปลูกสร้างของศาสนวัตถุเล็กๆ แต่พื้นที่เล็กๆ ในส่วนนี้สามารถช่วยแก้ไขหรือเป็นที่พึ่งของชุมชนได้อย่างดีเนื่องจาก

ลานโพธิ์ ซึ่งเป็นทั้งลานคิด ลานธรรม และลานกิจกรรมของวัดศรีรัตนาราม ตำบลขอนแก่น อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี กลายเป็นเวทีถอดบทเรียน คลี่ความสับสนของเครือข่ายชุมชนที่ตั้งต้นจากประเด็นปัญหาท้องถิ่นจนเกิดกลไกในการจัด

ระเบียบสังคม ขยายวงไปสู่การลดปัญหาคดีแพ่งและอาญาในชุมชน โดยมีคนต้นเรื่อง คือ “พระครูใบฎีกาทรงพล ชยนันโท” หรือ “หลวงพี่แต่ม” ที่ชาวบ้านเรียกกันติดปาก ลานโพธิ์เป็นพื้นที่ของพระ และชาวบ้านใช้ตั้งวงกันทุกเรื่องจนกลายเป็น “มหาลัยต้นโพธิ์” (นิภาภรณ์ แสงสว่างและคณะ, 2557, น. 71-72)

นี่คือตัวอย่างของถาวรวัตถุ ไม่ใหญ่โต ไม่ใช้การสร้างที่เน้นจำนวนเงิน แต่เกิดประโยชน์มหาศาลต่อการเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ พระครูใบฎีกาทรงพล ท่านก็เป็นพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์แต่ท่านก็ไม่หลงในสมณศักดิ์จนลืมหน้าที่ของชุมชน ท่านจึงเป็นพระของคนในชุมชน ตัวอย่างนี้จึงเป็นตัวอย่างที่นำเสนอให้มีการเน้นการชีวิตของพระสงฆ์ที่ควรจะเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์โดยใช้ เกณฑ์เหล่านี้เป็นหลักในการพิจารณา

(2) เปิดพื้นที่ของวัดให้เป็นพื้นที่ของชุมชน เช่น การมีลานวัดเพื่อปฏิบัติธรรมหรือสร้างเป็นพื้นที่สาธารณะในการออกกำลังกาย มีชุดเครื่องออกกำลังกายต่างๆ ในวัด ซึ่งชุดเครื่องออกกำลังกายดังกล่าวมีทั้งในส่วนของผู้ใหญ่และเด็ก และตอบสนองต่อประโยชน์ของผู้พิการ ทุพพลภาพในด้านต่างๆ ตามสมควรที่จะมีได้ด้วย

4.4 สรุป

แนวทางในการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เริ่มต้นด้วยแนวคิดที่ว่า ใช้ชีวิตร่วมกันตามลักษณะของนักบวชที่เป็นกัลยาณมิตรคอยดักเตือนต่อกันให้เป็นไปที่ใกล้เคียงมากที่สุด ในแง่ของ “การปกครองพื้นฐานแต่เดิมที่มีอุปชฌาย์อาจารย์ อาจารย์กับลูกศิษย์ แยกเป็นอุปชฌาย์กับสัทธิวิหาริกอาจารย์กับอันเตวาสิก นี่เป็นระบบความสัมพันธ์พื้นฐานที่เป็นการปกครองในพระศาสนา ในการปกครองนี้หน้าที่หลักของผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคือ การให้การศึกษา ถือนิสัย 5 พรพรา เป็นนวกะ อยู่กับอุปชฌาย์” (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2531, น. 42) แต่ในทางปฏิบัติบนความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ดังที่กล่าวข้างต้นก็มีปัญหาในทางปฏิบัติซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมที่ซับซ้อน และคณะสงฆ์เองก็อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายด้วยไม่ใช่แต่เพียงพระธรรมวินัยแต่เพียงอย่างเดียว ดังปรากฏในทางปฏิบัติที่พบปัญหา 3 เรื่อง ที่ต้องหาแนวทางแก้ไขซึ่งล้วนแล้วมีความเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ทั้งสิ้น แนวทางแก้ไข 3 เรื่อง กล่าวคือ 4.1 แนวทางการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง 4.2 แนวทางการแก้ไขปัญหการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง และ 4.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาลักษณะการแต่งตั้งสมณศักดิ์

สำหรับ 4.1 แนวทางแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง มี 2 แนวทาง แนวทางที่ (1) แนวทางของการแยกรัฐออกจากศาสนาได้แก่ การนำพาคณะสงฆ์กลับไปสู่การไม่มีพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ อาจจะอยู่ในรูปขององค์กรเอกชน ทั้งในส่วนของวัดและสำนักสงฆ์ แล้วทำงานเชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายตามสายปฏิบัติที่เห็น เชื่อศรัทธา ปฏิบัติร่วมกัน ในส่วนแนวทางที่ (2) นั้น คือมีการแก้ไข ปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่โดยเน้นการกระจายอำนาจและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน การเปิดโอกาสให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนในการกำหนดทิศทางอนาคตของคณะสงฆ์

ส่วน 4.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาคารขาดประสิทธิภาพในการปกครอง หลายส่วนก็มี คำตอบในส่วนของแนวทางการแก้ไขด้วยการปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ดังปรากฏ ในหัวข้อที่ 4.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองแล้ว แต่ก็มีส่วนที่นำเสนอแนวทาง ในการแก้ไขโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไปที่การปรับปรุงในส่วนของการระบบการศึกษาที่จะช่วยให้ ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อทั้งผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองและผู้ปกครองและเอื้อสู่ การขับเคลื่อนกลไกทางการปกครองที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้น ในส่วนของ 4.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณ ศักดิ์ ได้เสนอแนวทางให้มีการปรับแก้หลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ใหม่ เริ่มตั้งแต่การแยกสมณ ศักดิ์ออกจากตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตามมาด้วยการปรับปรุงหน่วยงานในการพิจารณา คัดเลือกสมณศักดิ์ใหม่โดยให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดเลือกและวางกฎเกณฑ์การปรับแก้ หลักเกณฑ์ในการตั้งสมณศักดิ์ใหม่จากเดิมที่ ใช้จำนวนเงินเป็นหลักเกณฑ์ในการตั้งสมณศักดิ์แก่ พระสงฆ์เปลี่ยนมาเป็นการใช้หลักเกณฑ์ที่มองว่า การสร้างศาสนวัตถุต้องสร้างทางเลือกใหม่ให้ชุมชน ให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามาร่วมใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึงไม่ว่าเด็กและคนพิการเสนอให้มีการ ออกแบบการสร้างศาสนวัตถุที่ตอบสนองต่อสมาชิกของชุมชนอย่างทั่วถึง การสร้างศาสนวัตถุที่ คำนึงถึงหลักอารยสถาปัตย์

ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์เหล่านี้ก็เพื่อให้สมณศักดิ์เป็นเครื่องชักจูงให้พระสงฆ์นั้น ได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบ การคำนึงถึงประโยชน์ของอุบาสก อุบาสิกาเป็นสำคัญแทนที่จากเดิม ไม่มีการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์สมณศักดิ์ยังคงไว้เช่นเดิมซึ่งเสี่ยงต่อการที่สมณศักดิ์ไม่บรรลุเป้าหมาย ของการมีสมณศักดิ์ และเปิดโอกาสให้พระสงฆ์มุ่งสมณศักดิ์เป็นเส้นทางการเติบโตของพระสงฆ์จนลืม ฐานะของพระสงฆ์ว่าต้องเกี่ยวข้องกับชุมชน โดยสรุปทั้งหลักเกณฑ์การพิจารณาการตั้งสมณศักดิ์ที่ เน้นว่าพระสงฆ์ต้องเป็นพระสังฆาธิการหรือต้องเป็นพระสงฆ์สายปกครองเท่านั้นและเน้นการใช้ จำนวนเงินเป็นตัวชี้วัดถึงการตั้งสมณศักดิ์หากเกณฑ์ในการพิจารณานี้ไม่ได้รับการแก้ไขสมณศักดิ์จะ ถูกทำลายถึงการมีอยู่จนส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาคัดค้านโจมตีการมีอยู่ของสมณศักดิ์จนนำมาสู่การทำให้

สมณศักดิ์ถูกยกเลิกในที่สุดหรือหากไม่ถูกยกเลิกพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ก็就会被ตราถึงความแปดเปื้อนถึงการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ โดยภาพรวมก็ไม่มีผลดีต่อการมีอยู่ของสมณศักดิ์เลยหากยังไม่ได้รับการแก้ไขจากส่วนนี้

คุณค่าของการเสนอแนวทางแก้ไขดังที่กล่าวไว้ทั้งหมดนี้ ยังคงมีประโยชน์ต่อการนำไปปรับแก้ไขในคณะสงฆ์ตามที่ผู้วิจัยคาดหวังมาโดยตลอดและจะบรรลุผลจริงได้ก็ต่อเมื่อชาวพุทธบริษัทได้ตระหนักจนเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติว่า ต้องร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขด้วยการเป็นสังคมพุทธที่ถกเถียงจนมีจิตกรุณาฉันทะพอใจที่จะแก้ไขก่อนที่ปัญหาคณะสงฆ์จะทวีความซับซ้อนทางปัญหานองเงยขึ้นมาจนหลายครั้งนำไปสู่การยากต่อการแก้ไข

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

งานวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข” คือความพยายามในการสำรวจเรื่องราวในบริบทของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา และเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน โดยเริ่มตั้งแต่การทำความเข้าใจพัฒนาการของการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาล มาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิจนกลายมารู้จักในประเทศไทยในสมัยปัจจุบัน บนเส้นทางของเรื่องราวที่เกี่ยวข้องนี้คือ พัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์จากการปกครองโดยพระธรรมวินัยสู่การปกครองที่ผสมผสานระหว่างพระธรรมวินัยและกฎหมายซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจนตั้งแต่การมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแรกเกิดขึ้น คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 พ.ศ. 2445 มาสู่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามการมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ในปัจจุบัน ได้ถูกตั้งข้อสังเกตจากนักวิชาการบางท่านว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับนี้ได้อำนาจความชอบธรรมของคณะสงฆ์ซึ่งมีการบริหารจัดการแบบระบบราชการรวมศูนย์ไว้ที่มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์จึงได้กลายมาเป็นคณะสงฆ์แห่งรัฐตามกลไกของระบบราชการที่ต้องขึ้นตรงต่อรัฐมากกว่าจะเป็นคณะสงฆ์แห่งพระธรรมวินัยที่ขึ้นตรงต่อคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สมาชิกของคณะสงฆ์ได้แก่พระสงฆ์และสามเณรที่ได้รับการดูแล ปกครองจากพระสงฆ์ที่รู้จักกันว่าพระสังฆาธิการหรือพระสงฆ์นักปกครอง ทั้งหมดนี้ได้กลายเป็นคณะสงฆ์ที่เป็นระบอบราชการ ด้วยเหตุนี้คณะสงฆ์จึงต้องเดินตามกลไกรัฐไปโดยปริยายมากกว่าที่คณะสงฆ์จะต้องเดินตามพระธรรมวินัย ดังมี ตัวอย่างในหน้าประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ที่บ่งบอกได้ว่าพระสงฆ์ นักปกครองได้ใช้กลไกรัฐผ่านอำนาจที่รองรับโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 มาเป็นตัวกำหนดในการจัดการเรื่อง การเป็นอุปัชฌาย์ของครูบาศรีวิชัย มากกว่าที่พระสงฆ์นักปกครองจะคำนึงถึงการใช้หลักการตามพระธรรมวินัยมาเป็นตัวกำหนดในการเป็นอุปัชฌาย์ของครูบาศรีวิชัย เรื่องราวดังกล่าวนี้สามารถพิจารณาจากข้อความดังต่อไปนี้

เมื่อการจัดองค์กรสงฆ์แบบใหม่ได้ครอบคลุมมาถึงเขตที่อยู่ของครูบาศรีวิชัย คือแขวงเมืองลี ลำพูน ในระยะแรกอำนาจรัฐกรุงเทพฯ ได้เข้าไปมีส่วนกระทบกับครูบาศรีวิชัย

ในเรื่องการเป็นอุปชฌาย์ของครูบาศรีวิชัย เพราะจากแถลงการณ์คณะสงฆ์ได้กล่าวถึงระเบียบการประกาศตั้งอุปชฌาย์ ว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะเป็นผู้เลือก เมื่อเลือกได้แล้วจะนำชื่อเสนอเจ้าคณะใหญ่ในกรุงเทพฯ (โสภณ ชานะมูล, 2534, น. 78)

เมื่อมองจากข้อความข้างต้นนี้จะพบว่า เจ้าคณะเป็นผู้เลือกในการประกาศตั้งอุปชฌาย์ เจ้าคณะที่ว่ำนั้หมายถึงเจ้าคณะจังหวัดเป็นตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์สูงสุดในระดับเจ้าคณะ โดยการเลือกนั้นมาจากอำนาจตามสายการบังคับบัญชาที่สูงกว่าซึ่งเป็นไปตามระบบราชการของรัฐสยาม ขณะนั้น กลไกดังกล่าวนี้ก็ชี้ชัดว่าไม่ใช่กลไกการตั้งอุปชฌาย์ตามแนวทางพระธรรมวินัย แต่กลไกดังกล่าวเป็นกลไกแบบรัฐ เมื่อเป็นเช่นนี้ สารสำคัญของพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์จะเน้นย้ำปฏิบัติเป็นชีวิตจิตใจจึงเป็นไปได้ว่าเสี่ยงต่อการถูกวางเฉยมองข้าม จากพระสงฆ์ที่ใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ที่มักมีบทบาทกับการใช้อำนาจและการไขว่คว้าในสมณศักดิ์ ข้อสังเกตนี้สามารถพิสูจน์ได้ในทางประจักษ์ว่า พระภิกษุอันสมควรแก่การกราบไหว้และเดินตามพระธรรมวินัยอย่างยั้งยวด กลับกลายเป็นพระภิกษุที่ใช้ชีวิตไกลห่างจากวงจรของอำนาจในทางการปกครองคณะสงฆ์ อย่างเช่น ในสายปฏิบัติหรือสายพระปาวอย่างพระอาจารย์มั่น พระอาจารย์ชา หรือแม้แต่ครูบาอาจารย์อันควรสักการะอย่างท่านครูบาศรีวิชัยพระภิกษุจากดินแดนทิศเหนือประเทศไทย แม้แต่ท่านพุทธทาส พระสงฆ์นักปราชญ์แห่งยุคสมัยที่หนักแน่นด้วยอุดมการณ์ตั้งขุนเขา การใช้ชีวิตของท่านนั้นมีวิถีชีวิตดังพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพรหมคุณาภรณ์ พระภิกษุที่ทรงศีลจารวัตร หนักแน่นในทางหลักการพระธรรมวินัยเถรวาท พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ) พระไพศาล วิสาโล ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ที่อยู่ในวงจรของกลไกการปกครองคณะสงฆ์ อันเรียกว่ารวมกันว่าคณะสงฆ์ไทยซึ่งมีมหาเถรสมาคม ดูแลพระภิกษุสามเณร นาคิดว่าภายใต้การปกครองในระบบคณะสงฆ์เช่นนี้จะเหลือพระภิกษุสามเณรอันควรกราบไหว้ ถือเป็นสรณะ ยังเหลือความหนักแน่นทั้งกายใจและสติปัญญาทางวิชาการนามนิกายเถรวาทได้สักปานใด

แต่ที่หน้าเป็นห่วงกว่านั้นคือความเป็นพระภิกษุหรือโอกาสที่จะเดินไปตามเส้นทางอริยมรรคอันพระโสดาบันเป็นที่หวังจะมีเหลือ สักกี่รูปที่ท่านกันหากนับตามทั้งจำนวนและเปอร์เซ็นต์ที่เหลือ ด้วยปรากฏการณ์ของคณะสงฆ์ และข้อสังเกตเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยค้นพบสภาพปัญหา 3 ด้าน คือ 1. ปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ที่พบว่ามีกรรวมอำนาจไม่มีการกระจายอำนาจ ตั้งแต่การปกครองส่วนกลางส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น 2. ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง พบว่า คณะสงฆ์นำโดยพระสังฆาธิการโดยส่วนใหญ่ไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขพระสงฆ์ที่ทำผิดพระธรรมวินัย ดังตัวอย่างหลวงปู่เณร คำ หรือแม้แต่วัดพระธรรมกาย หรือแม้แต่วัดที่มีการปลุกเสกเครื่องรางของขลังวัตถุนิยมต่างๆ ก็ยังคงลายนวลจนสามารถกระทำผิดได้ซ้ำแล้วซ้ำอีกต่อไป 3.

ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ อาทิเช่น การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น การขาดขั้นตอนการมีส่วนร่วมจากประชาชนและพระภิกษุสามเณรในวัด โดยเลือกที่จะใช้กฎเกณฑ์ของมหาเถรสมาคมกล่าวคือ การแต่งตั้งสมณศักดิ์ชั้นต่างๆ เบื้องต้นเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมขั้นตอนดังกล่าวเป็นการพิจารณาที่เป็นแนวตั้ง คือการส่งเรื่องขึ้นไปตามลำดับสายการบังคับบัญชา ผลกระทบของการขาดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประชาชนและพระภิกษุสามเณรในวัดคือ ทำให้พระสงฆ์ที่ได้สมณศักดิ์มาไม่ตรงกับความรู้หรือความต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและทำให้เกิดขั้นตอนของระบบอุปถัมภ์และปัญหาต่อมาคือการใช้หลักเกณฑ์แต่งตั้งสมณศักดิ์โดยผูกโยงอยู่กับการเน้นจำนวนเงินที่ใช้ในการก่อสร้าง ถาวรวัตถุให้ใหญ่โต

ภายใต้สภาพปัญหาเหล่านี้ทั้ง 3 เรื่อง คือ ปัญหาด้านโครงสร้างการปกครอง ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ล้วนมีสาเหตุที่ค้นพบได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านโครงสร้างการปกครองมีสาเหตุมาจากการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ โดยนับแต่มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 หรือ รศ. 121 จนมากระทั่งถึง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2535 ล้วนเป็นการตราพระราชบัญญัติโดยฝ่ายรัฐในการกำหนดทิศทางคณะสงฆ์โดยตลอดมา ความคิด สภาพปัญหาการมีโครงสร้างเป็นแบบเฉพาะที่เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมารัฐไม่มีขั้นตอนการขอความเห็นจากการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์สามเณรเลย จึงทำให้โครงสร้างที่ออกแบบมาผ่านข้อกำหนด สภาพบังคับในตัวพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ล้วนมาจากวิธีคิดแบบรัฐเป็นฝ่ายชี้นำ แม้กระทั่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่มาจากเสียงสะท้อนของพระหนุ่มหัวก้าวหน้านามว่าคณะบูรณปฏิสังขรณ์ มีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดขึ้นและแม้ว่าจะดูเป็นพระราชบัญญัติที่ดูจะคงความเป็นประชาธิปไตยในหมู่สงฆ์ก็ตามแต่นั้นก็เป็นโครงสร้างที่สะท้อนถึง รูปแบบทางการเมืองมากเกินไปจนอาจขาดรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะตามพระธรรมวินัย โครงสร้างการปกครองที่ได้จึงมีลักษณะที่ตอบสนองประโยชน์แก่รัฐเท่าที่ผลประโยชน์ของคณะสงฆ์ควรได้เท่านั้น และภายใต้พุทธศาสนาอันมีคณะสงฆ์ไทยที่ประกอบไปด้วยสมาชิกคือพระสงฆ์และสามเณรเกือบ 3 แสน ชีวิตจึงเสมือนมีหน้าที่สร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลมากกว่าแสดงความกล้าหาญในการหาทางออกให้กับวิกฤติของชาติบ้านเมือง หรือแม้กระทั่งที่จะมีสติปัญญาและความกล้าหาญในการเสนอทางออกให้แก่พระพุทธศาสนาในยามเกิดวิกฤตก็ยังคงเกิดคำถามถึงเรื่องดังกล่าวมากมายยังคงคณะสงฆ์

สาเหตุของปัญหาประการต่อมาคือ สาเหตุของปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง พบว่า 1. มีสาเหตุมาจากการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจของมหาเถรสมาคม ที่ต้องรับผิดชอบต่อชะตาชีวิตของพระสงฆ์สามเณรประมาณเกือบ 3 แสนรูป ด้วยการมีทั้งหน้าที่ บริหาร

นิติบัญญัติ ตุลาการ 2. สาเหตุของปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองต่อมาพบว่า ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงด้อยประสิทธิภาพในการทำงานเพราะอยู่ในวัยชราภาพ อันความชราภาพของบุคลากรในมหาเถรสมาคมก็ย่อมส่งผลต่อปัญหาการขาดประสิทธิภาพการปกครองมากพอสมควรเพราะด้วยภาระงานและหน้าที่ของกรรมการมหาเถรสมาคมก็นับว่ามีมากมาย ทั้งล้าหลังสุขภาพของพระราชาคณะในกรรมการมหาเถรสมาคมยังไม่ค่อยจะสู้ดีแข็งแรงมากนักแล้วยังต้องมารับผิดชอบศาสนกิจที่มากมาย หากคาดหวังงานให้ประสบผลสำเร็จลุล่วงได้ดีก็จำต้องอาศัยกำลังกายที่แข็งแรงซึ่งมีผลเชื่อมโยงต่อกำลังสติปัญญาเฉกเช่นเดียวกัน การที่พระราชาคณะในกรรมการมหาเถรสมาคมมีอายุมากที่เรียกว่า ชราภาพย่อมทำให้ความกระตือรือร้น ไฟของการลุกโผลงในงานทำงานย่อมมีดับไปตามสภาพของอายุที่มากจนวัยชราภาพ และสาเหตุของปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองประการต่อมาคือ การด้อยความรู้ความสามารถของผู้ปกครองสงฆ์ การด้อยความรู้ของพระผู้ปกครองสงฆ์นั้นมีส่วนสัมพันธ์กับคุณภาพของการปกครองสงฆ์ด้วยอย่างแน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการที่คณะสงฆ์เองไม่มีระบบและกลไกของคณะสงฆ์ที่จะมาพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์ให้มีคุณภาพ และประการสุดท้ายต่อมาคือ สาเหตุของปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ซึ่งพบว่า มีสาเหตุมาจาก การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์และการตั้งหลักเกณฑ์ของจำนวนเงินเพื่อการสร้างศาสนวัตถุ

ภายใต้สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่ค้นพบนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางแก้ไขใน โดยแยกเป็น 2 แนวทาง ในส่วนของแนวทางแรกนั้นเป็นการแก้ไขภายนอกโครงสร้าง กล่าวคือ การแยกรัฐออกจากศาสนา เพื่อจัดขอบเขตของอำนาจรัฐและศาสนาให้มีขอบเขตที่ชัดเจนและรวมถึงการพยายามลดอำนาจรัฐที่เข้ามาควบคุมคณะสงฆ์ดังที่เคยกล่าวถึงในบทที่ 3 ถึงสาเหตุของปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ว่าสาเหตุที่สำคัญของปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นั้นมีสาเหตุมาจากการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ ส่วนในแนวทางที่สองนั้นเป็นแนวทางที่แก้ไขปัญหาโครงสร้างภายในการปกครองคณะสงฆ์เองด้วยการปรับแก้ระบบและออกแบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อบริบทของโลกสมัยใหม่และอยู่บนการเคารพในกรอบของกติกาในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) แต่แนวทางนี้คณะสงฆ์ยังคงถูกควบคุมโดยรัฐเช่นเดิมแต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือการมีโครงสร้างการปกครองที่มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นและเน้นให้มีการกระจายอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์

ต่อมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองโดยการนำโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ผู้วิจัยนำเสนอมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง แนวทางต่อมาก็มีการปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ

ของผู้ปกครองคณะสงฆ์เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ซึ่งมีรายละเอียดเริ่มต้นตั้งแต่มีการปฏิรูปการศึกษาพระบาลีและต่อมาก็ปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์ให้สมสมัย

ประการต่อมาคือแนวทางในการแก้ไขปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยการกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยให้มีการแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์และมีการปรับปรุงหน่วยงานในการพิจารณาคัดเลือกสมณศักดิ์โดยให้อุบาสกอุบาสิกาเข้ามามีส่วนคัดเลือกและวางกฎเกณฑ์การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ในด้านการพิจารณาสมณศักดิ์จากเดิมที่เคยพิจารณาจากจำนวนเงินในการสร้างและบูรณะศาสนวัตถุที่มากต่อมาก็เปลี่ยนให้มีการพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวโดยมีการคำนึงถึงความจำเป็นในด้านประโยชน์ใช้สอยและการสร้างศาสนวัตถุนั้นก็มุ่งหมายให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมสร้างด้วยกัน ผู้วิจัยหวังว่าแนวทางแก้ไขเหล่านี้หากมีการนำไปใช้ในทางปฏิบัติก็คงช่วยแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ได้ไม่มากนัก และการเห็นความสำคัญของการนำไปแก้ไขในทางปฏิบัติก็แสดงถึงความเป็นผู้รักและเคารพในพระพุทธศาสนาอีกแนวทางหนึ่งซึ่งสามารถมีส่วนช่วยให้พระพุทธศาสนาได้คงไว้ซึ่งพระสังฆธรรมไพบุลย์ของพระศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนยาวตลอดไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

ทั้งสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาล้วนมีการเปลี่ยนแปลงพลวัตอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาก็ต้องก้าวไปแก้ไขให้ทันท่วงทีและในขณะเดียวกันแนวทางแก้ไขก็ต้องสามารถป้องกันแนวโน้มของสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ผลงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ามานั้นอาจจะไม่สามารถตอบโจทย์การแก้ไขสภาพปัญหาของคณะสงฆ์ได้อย่างครบถ้วนรอบด้านนัก หากต้องการผลงานวิจัยที่สามารถตอบโจทย์ปัญหาได้หลากหลายแง่มุมจำต้องอาศัยกรอบในการมองปัญหาและแนวทางแก้ไขใหม่ๆ อยู่เสมอ เช่น การมองเรื่องของคณะสงฆ์ที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองนั้น เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าควรจะมีการวิจัยในส่วนนี้เพื่อทำความเข้าใจพุทธศาสนากับบทบาทต่อสังคมปัจจุบันและมีส่วนที่ช่วยขยายมุมมองความเชื่อมโยงของสภาพปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาในลักษณะที่เชื่อมโยงเข้าหากันด้วยกันมากกว่าที่จะมองเฉพาะหลักธรรมที่เป็นตัวตั้ง ที่มักใช้ในการอธิบายปัญหาสังคมด้วยหลักศีลธรรมแต่เพียงอย่างเดียวแต่ขาดการเข้าไปรับรู้ถึงเงื่อนไขของสภาพเศรษฐกิจสังคมและการเมืองที่กำลังแปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว อันจะช่วยให้มีคุณภาพการว่าแท้จริงแล้วอิทธิพลความเชื่อของพระพุทธศาสนาที่ผ่านการกล่อม

เกล้าสั่งสอนจากพระสงฆ์ในสถาบันสงฆ์นั้นมีข้อจำกัดและโอกาสอย่างไรต่อการที่สังคมจะรับไปใช้ในการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ในขณะเดียวกันการศึกษาค้นคว้าวิจัยในมิติของการปกครองคณะสงฆ์ก็น่าจะเพิ่มมิติของสภาพบริบทในสังคมทุนนิยมและกระแสของโลกาภิวัตน์ที่เป็นกระแสหลักที่สำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อคณะสงฆ์มากกว่าที่จะไปศึกษาวิจัยจำเพาะเจาะจงแต่เพียงปัญหาของการปกครองคณะสงฆ์ว่ามาจากสาเหตุของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การรวมอำนาจการปกครอง วัฒนธรรมของระบบอาวุโสของการสนองงานคณะสงฆ์แต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผู้วิจัยท่านอื่นๆ ได้ค้นคว้าวิจัยมาเป็นจำนวนมากแล้ว งานวิจัยที่มีข้อสมมุติฐานบนข้อเสนอแนะเหล่านี้อาจช่วยให้เกิดองค์ความรู้ทางศาสตร์หรือแขนงวิชาการใหม่ๆ ที่มีการอธิบายร่วมกันของสหวิทยาการร่วมกันมากขึ้นหรืออย่างน้อยก็ช่วยให้เปิดโลกทัศน์ใหม่ของโลกของการศึกษาที่มีส่วนช่วยกระตุ้นจิตสำนึกตามฐานะและบทบาทของการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีที่แสดงถึงการเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมสร้างร่วมกำหนดอนาคตของพระพุทธศาสนาในสยามประเทศด้วยกันอย่างมีสติและปัญญาคุณธรรมกำกับ

รายการอ้างอิง

พระไตรปิฎก

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. พระสุตตันตปิฎก. เล่มที่ 14. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หนังสือ

- กระจำจ นันทโพธิ์. (2544). *มหานิกาย-ธรรมยุต ความขัดแย้งภายในของคณะสงฆ์ไทย กับ การล่องเสพอำนาจการปกครองระหว่างฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร*. สำนักพิมพ์สันติธรรม : นนทบุรี.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2552-2555). เส้นทางงานศึกษา “การสื่อสารกับศาสนา” ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- คณินนิตย์ จันทรบุดร. (2528). *การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ. 2477-2484*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณินนิตย์ จันทรบุดร. (2532). *สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.โครงการศึกษาศาสนาและสันติวิธี : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม*.
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ : พิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2518). *กำเนิดมหายาน. จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. (2525). *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ*. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ธรรมรักษา ประสก. (2518). *ขุนนางพระ*. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.
- นิภาภรณ์ แสงสว่างและคณะ. (2557.) *เรื่อง สังฆะเพื่อสังคม บทเรียนบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะชุมชนและสังคม*. นนทบุรี : บริษัท พี.ซี.เค ดีไซน์ จำกัด.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2529). *การเมืองสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี*. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2545). *ก่อนยุคพระศรีอริย์ ว่าด้วย ศาสนา ความเชื่อ และศีลธรรม*. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์มติชน.

ปีเตอร์ เอ แจ็กสัน. (2556). *พระพุทธรูปในกายเถรวาท และการปฏิรูปเชิงนวมัยนิยมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัท วี. พรินท์.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2556). *สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสกับการปฏิรูปการศึกษาพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดย โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทโธษาจารย์. (2554). *ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่มที่ 1. สมเด็จพระวันรัตน์ (จุนท์ พรหมคุตโต) และคณะ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. จัดพิมพ์โดย มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ : กรุงเทพฯ.

พระไพศาล วิสาโล. (2542). *พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพุทธศาสนา*. จัดพิมพ์โดย กองทุนวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม : กรุงเทพฯ.

พระมหาไพโรวัลย์ วรณโณ. (2558). *ทัศนะวิพากษ์ อนาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, ดร. (2554). *ความคาดหวังการปฏิรูปคณะสงฆ์ไทยด้านการปกครอง*.

เอกสารประกอบการสัมมนา : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2539). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ ฯ :

สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม.

พระวรพงษ์ โชติธมฺโม. (2547). *กวีกฤตคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร.

พระวรวงศ์เชอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. (2517). *ประวัติพุทธศาสนาในสยาม*. มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พิฑูร มลิวัลย์และคณะ. (2527). *ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรมการศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์.

พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2553). *รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วย อาณาจักร ศาสนจักรและเสรีภาพ*.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.

มามกุฏราชวิทยาลัย. (2521). *ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์*.

มามกุฏราชวิทยาลัย : จัดพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสชิตกาลฉลอง 84 : มามกุฏราชวิทยาลัยใน

พระบรมราชูปถัมภ์.

รายงานของ คณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา
ปฏิรูปแห่งชาติ. (2558). เรื่อง รายงานผลการพิจารณาศึกษาการปฏิรูปแนวทางและมาตรการ
ปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา. ถนนอุทองใน กรุงเทพฯ : ฝ่ายเลขานุการ
คณะกรรมการปฏิรูปค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรมและการศาสนาสำนัก
กรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภา
ปฏิรูปแห่งชาติ.

วัลลภ ชัยพิพัฒน์และคณะ. (2513). *เทคนิคการจัดระบบและการควบคุม*. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์อักษรการพิมพ์.

วิจักขณ์ พานิช. (2556). *ธรรมนัว : พุทธธรรมท่ามกลางความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง*.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปลากระโดด.

วิจักขณ์ พานิช. (2558). *รัฐ-ธรรม-นัว*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

วิเชียร อากาศฤกษ์และสุนทร สุนทรโยธิน. (2528). *ประวัติสมณศักดิ์และพัฒนศ.* กรุงเทพฯ : ศรี
อนันต์.

วิรัช ธีรพันธ์เมธีและคณะ. (2546). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.

ศิวัช รัตนจิต. (2537). *พระครูบาศรีวิชัย พระของประชาชน*. พิมพ์ สำนักพิมพ์ : กรุงเทพฯ.

ศุภย์มานุษยวิทยาสรินธร. (2542). *วิกฤตพุทธศาสนา*. โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ : กรุงเทพฯ.

ส. ศิวลักษณ์. (2559). *บทกวีกับการเมืองและเรื่องของพระ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไม่ขานรับ ?

ส. ศิวลักษณ์. (2530). *ลอกคราบสังคมสงฆ์*. สำนักพิมพ์ ยูวิทยา : กรุงเทพฯ.

สถาบันวิถีธรรมศน์ มูลนิธิวิถีธรรมศน์. (2545). *วิกฤตศาสนายุคหน้าปฏิวัติ? พุทธวิบัติ? บริษัท*
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด : กรุงเทพฯ.

สิริวัฒน์ คำวันสา. (2545). *พุทธศาสนาในอินเดีย*. โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร : กรุงเทพฯ.

สัมพันธ์ เสริมชีพ. (2543). *เจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงานหรือไม่*. จัดพิมพ์โดย ชมรมศิษย์เก่าสถาบัน
วิชาชีพกฎหมายชั้นสูงสภานายความ.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2557). *ไตรทัศน์วิจารณ์ ความคิดว่าด้วยพุทธศาสนา สถาบันกษัตริย์ และ*
ประชาธิปไตยของ ส. ศิวลักษณ์. สำนักพิมพ์ สยามปริทัศน์ : กรุงเทพฯ.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2506). *คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : ศึกษาภัณฑ์พานิช.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). *พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธ*
ยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325-2352). สำนักพิมพ์ มติชน : กรุงเทพฯ.

สมบุญ สุธาส์ราญ. (2527). *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม*. สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2514). “เรื่องนิกาย” ในพระราชนิพนธ์ต่าง
เรื่องประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ : พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี แต่วัน
สิ้นพระชนม์แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2530). วินัยมุขเล่ม 2 “เรื่องกาลิก”.

กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระวันรัต. (2511). สังคหิยวงศ์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย. กรุงเทพฯ:ห้าง
หุ้นส่วนจำกัดศิพร.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2513). ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทาง
พระพุทธศาสนา. คณะสงฆ์วัดพระพิเรนทร์พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระเทพคุณาธาร : กรุงเทพฯ.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2457). ประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ใน
ลังกาทวีป. พระนคร : โสภณพิพรรฒธนากร.

สมบุรณ์ สุขสำราญ. (2527). พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2537). พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ย่อความจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษา
บาลี 45 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

เสถียร พันธรัณสี. (2534). ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แสงอุดมศรี. (2534). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แสงอุดมศรี. (2530). สมณศักดิ์, 30. กรุงเทพฯ : บริษัท ประยูรวงศ์ จำกัด.

อรศรี งามวิทยาพงศ์, รศ. ดร. และคณะ. (2558). ปัจจัยที่เอื้อต่อการฟื้นฟูบทบาทหน้าที่การพัฒนา
จิตวิญญาณของวัดในเมือง. กรุงเทพฯ : สถาบันอาศรมศิลป์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
เสริมสร้างสุขภาพ (สสส.).

อรุณ รักรธรรม. (2526). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.

บทความวารสาร

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (พฤษภาคม-ธันวาคม 2541). แนวคิดและรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย.
วารสารพุทธศาสนศึกษา, ปีที่ 5 (ฉบับที่ 2-3), 82.

- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (พฤษภาคม-สิงหาคม 2543). การสังคายนาในมุมมองใหม่ : หนทางสู่การ
แก้ปัญหาคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ 7 (ฉบับที่ 2), 1-26.
- दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. (กันยายน – ธันวาคม 2558). การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและ
กระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้าน
คุณค่าต่อพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ 22 (ฉบับที่ 3), 96.
- นภนา อนุพงศ์พัฒน์. (มกราคม-เมษายน 2550). มหาเถรสมาคมกับการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ยุค
ปัจจุบัน. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ 14 (ฉบับที่ 1), 61.
- นภนาท อนุพงศ์พัฒน์. (มกราคม – เมษายน 2549). บทบาทและผลงานของมหาเถรสมาคม.
ผลงานวิจัยย้อนหลัง, ปี 2549, บทคัดย่อ.
- มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป. (พฤษภาคม-สิงหาคม 2558). จาก 100 ปี ชาตกาล จำกัด
พลางกูร สู่ 70 ปี วันสันติภาพไทย. *วารสารปวารณสาร*, ปีที่ 39 ฉบับที่ 2.
- วัชร งามจิตรเจริญ. (พฤษภาคม – สิงหาคม 2557). สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา. *วารสารพุทธศาสน
ศึกษา*, ปีที่ 21 (ฉบับที่ 2), 28.
- สถาปนิกรูปแห่งชาติ. (3 กันยายน 2558). ร่างพระราชบัญญัติเพื่อประกอบรายงานผลการศึกษาการ
ปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา. ที่(สปช) 4225/2558.
- สุนทร ณ รังษี. (กันยายน-ธันวาคม 2539). การปกครองคณะสงฆ์อดีต ปัจจุบัน อนาคต. *วารสารพุทธ
ศาสนศึกษา*, ปีที่ 3 (ฉบับที่ 3), 6-14.

วิทยานิพนธ์

- เชิดชัย หมิ่นภักดี. (2546). *ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับปรุงองค์กรคณะสงฆ์ ศึกษากรณี : องค์กร
ปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- ไผท นาควัชร. (2547). *บทบาทและหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์ไทย*. (วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาคณะศิลปศาสตร์.
- พระมหาไพฑูริย์วรรณบุตร. (2550). *ประวัติการบริหารคณะสงฆ์ไทย*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยศรีปทุม สาขารัฐประศาสนศาสตร์.
- พระมหาวรชัย กลิงโพร. (2539). *การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
พุทธศักราช 2484*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย.

- พระมหาวิเชียร สายศรี. (2543). *พระพุทธศาสนากับระบบสมณศักดิ์ : ศึกษากรณีทัศนะของนักวิชาการพุทธศาสนาและพระนักศึกษในสถาบันอุดมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์.
- พระมหาวินัย ผลเจริญ. (2544). *การศึกษาแนวคิดและขบวนการประชาสัมพันธ์ของพุทธศาสนาในสังคมไทย* (หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516-ปัจจุบัน). (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์.
- โสภา ชานะมูล. (2534). *ครุฑาศรีวิชัย “ตนบุญ” แห่งล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์.
- สายธาร อินทวดี. (2533). *บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2445 – 2530)*. (สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิชาเอกประวัติศาสตร์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- คมกฤษ อยู่दैกเค่ง. (21 กุมภาพันธ์ 2559). ‘เซฟหมี่’ ถอดบทเรียน secular state อินเดีย..แล้ว ‘พุทธไทย’ อยู่ตรงไหนดี ? สืบค้นจาก <http://www.prachatai.com/journal>
- เชตวัน เตือประโคน. (15 กุมภาพันธ์ 2559). จาก"เณรคำ"ถึง"มิตซูโฮะ" สุรพศ ทวีศักดิ์ เทศน์นอกธรรมาสน์. สืบค้นจาก <http://www.prachatai.com/journal>
- พระไพศาล วิสาโล. (21 กุมภาพันธ์ 2559). จี้แยกศาสนาออกจากรัฐ พระไพศาลย้ำการถูกรวบงำทำให้องค์กรสงฆ์อ่อนแอ. สืบค้นจาก <http://www.northpublicnews.com>
- พระมหาเทวประภาส วชิรญาณเมธี (มากคล้าย). (3 สิงหาคม 2556). การปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์ไทย อย่าให้เทียบดับที่ปลายอุโมงค์. สืบค้นจาก <http://www.prachatai.com/journal/2011/12/38242>
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) . (15 กุมภาพันธ์ 2558). ปรีดี พนมยงค์ กับพระพุทธศาสนา. สืบค้นจาก <http://www.pridi-phoonsuk.org/pridi-and-Buddhism>
- ภิญญพันธ์ พจนะลาวินัย. (8 ธันวาคม 2556). 70 ปี พ.ร.บ.คณะสงฆ์ 2484 ฉบับประชาธิปไตยฯ ตอนที่ 2 มรณกรรมได้ตื่นเผด็จการ. สืบค้นจาก <http://www.prachatai.com/journal/2011/12/38242>

- พระไพศาล วิสาโล. (3 มีนาคม 2558). คำเตือนจากพระไพศาล ถ้าไม่ปฏิรูปวงการสงฆ์ระวังถึงจุดเสื่อม. สืบค้นจาก <http://www.visalo.org>
- วรรณโชค ไชยสะอาด. (27 กุมภาพันธ์ 2559). แยกศาสนาจากรัฐ-เลิกระบอบรวมศูนย์ ปฏิรูปวงการสงฆ์แก้วิกฤตศรัทธา. สืบค้นจาก <http://www.posttoday.com>
- ศิลป์ชัย เชาวน์เจริญรัตน์. (16 กุมภาพันธ์ 2559). รณรงค์ให้มีการแยกศาสนาออกจากรัฐและทำให้เป็นรัฐโลกวิสัย. สืบค้นจาก <https://www.change.org/>
- iLaw. (31 มกราคม 2559). ความล่าช้าของพ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. สืบค้นจาก <http://ilaw.or.th/node>
- ข่าวเดลินิวส์ ออนไลน์. (8 พฤษภาคม 2559). ห้ามคณะสงฆ์หนกลางสร้างถาวรวัตถุ <http://www.dailynews.co.th/education/394249>
- วิกิซอร์ซ. (19 มิถุนายน 2559). (https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติคณะสงฆ์_พ.ศ._
- วิกิซอร์ซ. (19 มิถุนายน 2559). ([https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติคณะสงฆ์_\(ฉบับที่_๒\)_พ.ศ._๒๕๓๕](https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติคณะสงฆ์_(ฉบับที่_๒)_พ.ศ._๒๕๓๕))
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (28 มิ.ย. 2559). (<https://th.wikipedia.org/wiki/มหาเถรสมาคม>)
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (17 ก.ค. 2559). (<https://th.wikipedia.org/wiki/>)
- ข่าวออนไลน์ Mthainews. (2ก.ค.2559). (<http://news.mthai.com/hot-news/general-news/477397.html>)
- คม ชัด ลึก. (16 ก.ค. 2559). (<http://www.komchadluek.net/news/amulets/223351>) (ฉบับของวันที่ 29 ก.พ. 2559)
- ข่าวไทยรัฐออนไลน์. (17 ก.ค. 2559) (<http://www.thairath.co.th/content/476331>) ฉบับของวันที่ 22 ม.ค. 2558)
- ข่าวแนวหน้าออนไลน์. (17 ก.ค. 2559) (<http://www.naewna.com/politic/columnist/23697>). ฉบับของวันที่ 17 ก.ค. 2559)

Book and Book Articles

- John McKnight. (2015). *Low-income communities are not needy – they have assets.Faith&leadership*. RetrieveFrom<https://www.faithandleadership.com/johnmcknight-low-income-communities-are-notneedy-they-have-assets>.Yoneo Ishii. (1593). *Sangha, State, and Society : Thai Buddhism in History*, Uiviversity

Kyoto : Japan.

สัมภาษณ์

อาจารย์สุรพศ ทวีศักดิ์. อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาหัวหิน, (29 กันยายน 2558). สัมภาษณ์

พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สญญโต). เลขาธิการศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร, (22 ธันวาคม 2558). สัมภาษณ์

ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน. ผู้อำนวยการหลักสูตรโครงการปริญญาโท ศาสนากับการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล, (23 ธันวาคม 2558). สัมภาษณ์

พระไพศาล วิสาโล. เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ, (6 มกราคม 2559). สัมภาษณ์

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ผู้อำนวยการศูนย์พระพุทธศาสนาพัฒนา สภาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (13 มกราคม 2559). สัมภาษณ์

อาจารย์ ญฐนันท์ สุดประเสริฐ. อาจารย์ประจำวิชากฎหมายทั่วไป คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (16 มกราคม 2559). สัมภาษณ์

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน
คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 2
99 หมู่ที่ 18 ถ.พหลโยธิน ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121
โทร. / โทรสาร 0-2564-4440-79 ต่อ 1804

หนังสือรับรองเลขที่ 080/2558
รหัสโครงการ 098/2558
ชื่อโครงการวิจัย การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข
ชื่อผู้วิจัยหลัก พระเมธพงศ์ สังขวิจิตร
หน่วยงานที่รับผิดชอบ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารที่รับรอง

1. โครงร่างการวิจัย ฉบับที่ 2 วันที่ 20 พฤศจิกายน 2558
2. เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Information Sheet) ฉบับที่ 2 วันที่ 20 พฤศจิกายน 2558
3. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form) ฉบับที่ 2 วันที่ 20 พฤศจิกายน 2558

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 2 ได้พิจารณาอนุมัติด้านจริยธรรมการวิจัยในคนให้ดำเนินการวิจัยข้างต้นได้ ตามมติการพิจารณาแบบ Expedited Review

ระยะเวลาที่อนุมัติ 1 ปี (เอกสารอนุมัติฉบับนี้มีผลตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2558 ถึง วันที่ 1 ธันวาคม 2559)

ถ้าหากผู้วิจัยไม่สามารถดำเนินการทันตามกำหนดของอายุใบรับรอง โครงการวิจัย (1 ปี) ให้ผู้วิจัยดำเนินการยื่นเรื่องขอต่ออายุภายหลัง ก่อนครบกำหนดอย่างน้อย 30 วัน

ลงชื่อ.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. พันเอก นนธิ์ บุญงาม)
ประธานคณะกรรมการ

ลงชื่อ.....
(อาจารย์ ดร. วิมลศักดิ์ ศรีไวย์)
อนุกรรมการและเลขานุการ

อนุมัติ ณ วันที่ 1 ธันวาคม 2558
เขตอายุ วันที่ 1 ธันวาคม 2559

ภาคผนวก ข

เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Information Sheet)

ชื่อโครงการ การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข

ชื่อผู้รับผิดชอบโครงการ

ชื่อ พระณรงค์...สังขวิจิตร

ที่อยู่ วัดลครท่า.ถ.อิสรภาพ 41 แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย จังหวัด กทม. 10700

เบอร์โทรศัพท์ 080-457-4108

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ e- mail Narongproces@hotmail.com

เรียน ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกท่าน

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้เนื่องจากท่านคือนักวิชาการด้านปรัชญา-ศาสนา ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเข้าร่วมในการศึกษาวิจัยดังกล่าว ขอให้ท่านอ่านเอกสารฉบับนี้อย่างถี่ถ้วน เพื่อให้ท่านได้ทราบถึงเหตุผลและรายละเอียดของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ท่านสามารถขอคำแนะนำในการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้จากบุคคลอื่นๆที่ท่านรู้จักได้ ท่านมีเวลาอย่างเพียงพอในการตัดสินใจโดยอิสระ ถ้าท่านตัดสินใจแล้วว่าจะเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ขอให้ท่านลงนามในเอกสารแสดงความยินยอมของโครงการวิจัยนี้ ทั้งนี้งานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจักขอใช้ระยะเวลาการสัมภาษณ์ท่านเป็นเวลาประมาณ 40 นาที โดยประมาณ พร้อมทำการสัมภาษณ์เพียง 1 ครั้ง ณ ที่บ้านส่วนตัวของนักวิชาการด้านปรัชญา-ศาสนาหรือทำการสัมภาษณ์ ณ มหาวิทยาลัยที่นักวิชาการด้านปรัชญา-ศาสนาทำการบรรยายอยู่เป็นประจำ

เหตุที่ต้องทำวิจัยและเหตุผลที่ต้องการศึกษาในคน

เพราะสภาพปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่างๆในระยะเวลาที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2548-จนถึงปีพ.ศ. 2558 ในปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้นับถือพระพุทธศาสนา โดยมีความรู้สึกเหนื่อยหน่ายและหมดหวังความศรัทธาต่อคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จนอาจทำให้รู้สึก

ว่าที่พึงทางจิตใจของประชาชนที่ในอดีตมีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจกำลังทยอยหมดความรู้สึก ความสำคัญเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ยิ่งภายในคณะสงฆ์เองก็น่าเป็นห่วงว่าจะมีความสามารถอย่างไรต่อการปรับตัวขนาดใหญ่ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบัน ทางออกของปัญหาดังกล่าวจึงหันมา มองกลไกในทางปกครองสงฆ์ ที่คิดว่าจะเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงและความ เจริญงอกงามของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้ จึงเริ่มต้นด้วยการมองปัญหาการปกครองคณะ สงฆ์ไทยที่จากเดิม (พ.ศ. 2548จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2558) ที่คณะสงฆ์ต้องประสบกับปัญหาหนักหน่วง เช่น สภาพปัญหาโครงสร้างการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจสูงสุดไว้ที่มหาเถรสมาคมซึ่งมี พระสงฆ์เพียง 20 รูป มีอำนาจในการตัดสินใจแทนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศราว 300,000 รูป ด้วยลักษณะโครงสร้างนี้ยังส่งผลให้เกิดสภาพปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ ตามมาเพราะไม่มีหน่วยงานในระดับนโยบาย หรือหน่วยงานในระดับปฏิบัติการที่คอยขับเคลื่อนงาน ของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามอำนาจการตัดสินใจของมหาเถรสมาคม และยังทวีความ หนักหน่วงขึ้นเมื่อสภาพปัญหาการได้มาซึ่งสมณศักดิ์และจุดประสงค์ของสมณศักดิ์ถูกเปลี่ยน ความหมายให้กลายเป็นเรื่องของระบบราชการผลประโยชน์ต่างตอบแทนมากกว่าที่สมณศักดิ์จะถูกให้ ความสำคัญตามแบบแผนของการปกครองคณะสงฆ์ไทยแต่เดิมว่าสมณศักดิ์นั้นเป็นเรื่องของพระสงฆ์ที่ดี มีคุณภาพควรได้รับสมณศักดิ์เปรียบเสมือนดั่งขวัญและกำลังใจในการสนองงานพระพุทธศาสนาหรือ มากกว่าที่สมณศักดิ์จะกลายเป็นเรื่องของประโยชน์ต่อการบังคับบัญชา

วัตถุประสงค์ของโครงการ

ศึกษาปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและ อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันตลอดถึงเสนอแนวทางในการแก้ไข ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ประโยชน์ที่อาจได้รับ

ท่านจะไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ แต่ผลการศึกษาที่ได้จะทำ ให้ทราบถึงปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันและทราบสาเหตุและอุปสรรคในการแก้ไข ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันตลอดถึงได้ทราบแนวทางในการแก้ไขปัญหาการปกครอง คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ข้อปฏิบัติของท่านขณะที่ร่วมในโครงการวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ ผู้ทำวิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน โดยจะขอให้ท่านให้ข้อมูลในส่วนการสัมภาษณ์ที่เป็นไปอย่างละเอียดและตรงต่อประสบการณ์การมองปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันของท่านมากที่สุดตามความเหมาะสมของท่าน

ความเสี่ยงหรือความไม่สะดวกสบายของอาสาสมัครที่อาจได้รับ

ผู้ทำการวิจัยขอชี้แจงถึงความเสี่ยงและความไม่สะดวกสบายที่อาจเกิดขึ้นต่อท่าน ดังนี้ ท่านอาจเสียเวลาในการปฏิบัติหน้าที่หรือภารกิจของท่าน ณ วันและเวลาที่ผู้ทำวิจัยได้เข้าขอเก็บข้อมูลทำการสัมภาษณ์จากท่าน

ความเสี่ยงหรือความไม่สะดวกสบายที่ไม่ทราบแน่นอน

ท่านอาจเกิดอาการข้างเคียงหรือความไม่สะดวกสบายนอกเหนือจากที่ได้แสดงในเอกสารฉบับนี้ เพื่อความปลอดภัยของท่าน ควรแจ้งผู้ทำวิจัยให้ทราบทันที

หากท่านมีข้อสงสัยใดๆ เกี่ยวกับความเสี่ยงหรือความไม่สะดวกสบายที่อาจได้รับจากการเข้าร่วมในโครงการวิจัย ท่านสามารถสอบถามจากผู้ทำวิจัยได้ตลอดเวลา

หากมีการค้นพบข้อมูลใหม่ๆ ที่อาจมีผลต่อความปลอดภัยหรือความไม่สะดวกอื่นๆของท่าน ในระหว่างที่ท่านเข้าร่วมในโครงการวิจัย ผู้ทำวิจัยจะแจ้งให้ท่านทราบทันที เพื่อให้ท่านตัดสินใจว่าจะอยู่ในโครงการวิจัยต่อไปหรือจะขอถอนตัวออกจากการวิจัย

การป้องกัน

จากความเสี่ยงที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีมาตรการในการป้องกันคือ การติดต่อเพื่อสอบถามและขอนัดสัมภาษณ์ในช่วงระยะเวลาที่ท่านเกิดความสะดวกและสบายทั้งต่อทางร่างกายและทางจิตใจให้มากที่สุด

ความรับผิดชอบของผู้ทำวิจัย

หากมีความเสี่ยงหรือความไม่สะดวกสบายใดๆเกิดขึ้นจากการวิจัยเมื่อใดก็ตาม ขอให้ท่านแจ้งผู้วิจัยทราบทันที เพื่อยุติการสัมภาษณ์หรือเว้นระยะเวลาการสัมภาษณ์ออกไปโดยให้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของท่าน

ทั้งนี้ขอยืนยันว่าโครงการวิจัยนี้ไม่มีผลกระทบต่อการนำมาซึ่งความเสื่อมเสียศรัทธาต่อชุมชนของพระสงฆ์แต่อย่างใด เพราะมีเจตนาที่ชัดเจนที่จะหาทางออกอย่างสันติให้กับชุมชนของพระสงฆ์ที่ประสบปัญหาในทางการปกครองคณะสงฆ์ โดยจะเป็นการขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์และเข้าใจปัญหาคณะสงฆ์เป็นอย่างดี และเน้นการเขียนงานที่มีข้อมูลที่ทราบถึงสาเหตุของปัญหา ไม่เน้นการวิพากษ์วิจารณ์แต่อย่างใด และผู้วิจัยเองอยู่ในฐานะความเป็นพระสงฆ์ทราบดีว่าต้องเขียนงานอย่างระมัดระวังมีสติมีใจเป็นกลางมีเมตตาต่อทุกสภาพปัญหา จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขอคำยินยอมจากมหาเถรสมาคมแต่อย่างใด เพราะไม่ว่าอย่างไรเจตนาที่ตั้งไว้ซึ่งกุศลเช่นนี้ มหาเถรสมาคมท่านคงต้องอนุโมทนาในกุศลเจตนาในการเขียนงานที่นำพาคณะสงฆ์ไปสู่ความถูกต้องตามพระธรรมวินัยตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้อย่างแน่นอน

การเข้าร่วมและการสิ้นสุดการเข้าร่วมโครงการวิจัย

การเข้าร่วมในโครงการวิจัยครั้งนี้เป็นไปโดยความสมัครใจ หากท่านไม่สมัครใจจะเข้าร่วมการวิจัยแล้วท่านสามารถถอนตัวได้ตลอดเวลา ซึ่งจะไม่มีการดำเนินชีวิตของท่านแต่อย่างใด

หากท่านมีความประสงค์ต้องการออกจากการเข้าร่วมการวิจัย อาจเนื่องด้วยจากสาเหตุด้านความไม่สะดวกสบายของท่าน เช่น ในกรณีที่ท่านมีความเห็นว่าการวิจัยนี้ ทำให้ท่านได้รับความเสียหายต่อภาพลักษณ์ของท่าน

หลังจากถอนตัวออกจากโครงการวิจัย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวท่านจะไม่ได้รับการเปิดเผยต่อแหล่งใดทั้งสิ้น และไม่มีการสัมภาษณ์ต่อ พร้อมทั้งผู้วิจัยจะทำการทำลายข้อมูลทุกชนิดของท่านตามวิธีมาตรฐานทันที เพื่อเป็นการปกป้องตัวท่านให้มากที่สุด

การปกป้องรักษาข้อมูลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ข้อมูลนี้อาจนำไปสู่การเปิดเผยตัวท่านจะถูกเก็บเป็นความลับระหว่างที่ทำการวิจัย และจะเปิดเผยแก่สาธารณชนในรูปแบบการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการเท่านั้น โดยไม่มีการบิดเบือนหรือนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในทางที่ไม่ดี อันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อตัวท่านและองค์กรของท่าน

อย่างไรก็ดีจะมีบุคคลบางกลุ่มเช่น ผู้กำกับดูแลการวิจัย ผู้ตรวจสอบ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนจะได้รับอนุญาตให้เข้าถึงข้อมูลโดยตรงจากเวชระเบียนหรือเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อการตรวจสอบขั้นตอนการวิจัยและ/หรือข้อมูลในการวิจัยโดยไม่ละเมิดการรักษาความลับของท่าน ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติและกฎระเบียบ ตามที่ท่านหรือตัวแทน (ที่ได้รับการยอมรับตามกฎหมาย) ได้ลงนามในใบยินยอมที่เป็นลายลักษณ์อักษร หากท่านต้องการยกเลิกการให้สิทธิ์ดังกล่าว ท่าน

สามารถแจ้ง หรือเขียนบันทึกขอยกเลิกการให้คำยินยอม โดยส่งไปที่ พระณรงค์ สังขวิจิตร วัดลคร
ท่า ถ.อิสรภาพ 41 แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย จังหวัด กทม. 10700

หากท่านขอยกเลิกการให้คำยินยอมหลังจากที่ท่านได้เข้าร่วมโครงการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะไม่มี
การสัมภาษณ์ต่อข้อมูลของท่านจะไม่ถูกบันทึกเพิ่มเติม ไม่นำมาใช้เพื่อประเมินผลการวิจัยอีกต่อไป
และจะทำลายหรือลบทิ้งข้อมูลเหล่านั้นทั้งหมดตามวิธีมาตรฐานทันที

การจัดการกับวัสดุบันทึกเสียงของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลของท่านโดยการบันทึกเสียงด้วยวัสดุบันทึกเสียง
เฉพาะเวลาการสัมภาษณ์เพียงเท่านั้น และจะจัดการกับข้อมูลเสียงที่บันทึกลงในวัสดุบันทึกเสียงด้วย
การทำลาย/ลบทิ้งตามวิธีมาตรฐานทันทีที่เสร็จสิ้นการวิจัยโดยแล้วเสร็จสมบูรณ์เป็นรูปเล่ม
วิทยานิพนธ์หรือการตีพิมพ์เป็นผลงานทางวิชาการภายหลังจากนั้น 1 อาทิตย์

สิทธิ์ของผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

ในฐานะที่ท่านเป็นผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย ท่านจะมีสิทธิ์ดังต่อไปนี้

1. ท่านจะได้รับทราบถึงลักษณะและวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้
2. ท่านจะได้รับการอธิบายถึงความเสี่ยงและความไม่สบายใจที่จะได้รับการวิจัย
3. ท่านจะได้รับการอธิบายถึงประโยชน์ที่ท่านอาจจะได้รับการวิจัย
4. ท่านจะมีโอกาสได้ซักถามเกี่ยวกับงานวิจัยหรือขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
5. ท่านจะได้รับทราบว่าการยินยอมเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ท่านสามารถถอนตัวจาก
โครงการเมื่อไรก็ได้ โดยผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยสามารถถอนตัวจากโครงการโดยไม่ได้รับ
ผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้น
6. ท่านจะได้รับสำเนาเอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยและเอกสารใบ
ยินยอมที่มีทั้งลายเซ็นและวันที่
7. ท่านมีสิทธิ์ในการตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมในโครงการวิจัยหรือไม่ก็ได้และเป็นอิสระ โดย
ปราศจากการใช้อิทธิพลบังคับข่มขู่ หรือการหลอกลวง

โครงการวิจัยนี้ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 2 หากท่านไม่ได้รับการปฏิบัติตามที่ปรากฏในเอกสารข้อมูล
คำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในการวิจัย ท่านสามารถร้องเรียนได้ที่ สำนักงานคณะกรรมการ

จริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 2 งานวางแผนและบริหารงานวิจัย กอง
บริหารการวิจัย อาคารสำนักงานอธิการบดี ชั้น 3 โทรศัพท์ 0-2564-4440-79 ต่อ 1804 โทรสาร
0-2564-3151

ภาคผนวก ค

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form)

โครงการวิจัยเรื่อง การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน : ปัญหาและแนวทางแก้ไข

วันที่ให้คำยินยอม วันที่เดือน

พ.ศ.....

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....ขอทำหนังสือนี้ไว้

ต่อหน้าหัวหน้าโครงการเพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า

ข้อ 1. ก่อนลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย กิจกรรมการวิจัย ความเสี่ยง รวมทั้งประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่างละเอียด และมีความเข้าใจดีแล้ว

ข้อ 2 ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบัง ซ่อนเร้น จนข้าพเจ้าพอใจ

ข้อ 3 ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้โดยสมัครใจ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ และการบอกเลิกการเข้าร่วมวิจัยนี้จะไม่มีผลกระทบต่อการทำงานชีวิตประจำวัน ชื่อเสียง ยศตำแหน่ง หรืออื่นใดทั้งสิ้น ทั้งต่ออดีต ปัจจุบันและอนาคตของข้าพเจ้า

ข้อ 4 ผู้วิจัยรับรองว่า จะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าและจะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าในงานทางวิชาการเท่านั้น

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ให้ความยินยอม

(.....)

...../...../.....

ลงนาม.....หัวหน้าโครงการวิจัย

(.....)

...../...../.....

ลงนาม.....พยาน

(.....)

...../...../.....

ลงนาม.....พยาน

(.....)

...../...../.....

ภาคผนวก ง

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1. สภาพปัญหาและผลกระทบของปัญหา

- (1) ท่านคิดว่าปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างไร
- (2) ท่านคิดว่า พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 กับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับความจริงหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนาอย่างไร
- (3) ท่านคิดว่าปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันสิ่งใดที่ต้องรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะเหตุใด และหากไม่ได้รับแก้ไขจะส่งผลกระทบต่อคณะสงฆ์ไทยและพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง
- (4) ท่านคิดว่าอะไรคือข้อดีของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันที่ควรรักษาไว้และส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น
- (5) ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์และได้ส่งผลกระทบต่อการปกครองคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาอย่างไร
- (6) ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหาของหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์
- (7) ท่านคิดว่า อำนาจอธิปไตยมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์หรือไม่ อย่างไร หากมีความสำคัญ อำนาจอธิปไตยควรมีขอบเขตอย่างไร
- (8) ท่านคิดว่าการแยก รัฐออกจากศาสนา (Secular state) จะส่งผลดีหรือผลเสียต่อการปกครองคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาในภาพรวมอย่างไรบ้าง

2. แนวทางแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยสำหรับในปัจจุบันและอนาคต

- (1) โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์สำหรับในปัจจุบันและอนาคตที่เหมาะสมกับสภาพสังคมหรือทุนนิยมบริโภคนิยมที่เป็นอยู่ในประเทศไทย ควรเป็นอย่างไร
- (2) ท่านคิดว่าสมณศักดิ์มีส่วนสำคัญอย่างไรต่อการปกครองคณะสงฆ์สำหรับในปัจจุบันและอนาคต หากไม่มีสมณศักดิ์ ท่านคิดว่าการปกครองคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัยเพียงพอต่อการดำรงอยู่ของคณะสงฆ์หรือไม่อย่างไร
- (3) ขอให้ท่านนำเสนอแนวคิด (concept) นโยบาย (policy) รวมทั้งรูปแบบ (model) ในการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ไทยและเพราะเหตุใดท่านจึงเลือกที่จะนำเสนอการปฏิรูปการปกครองในเรื่องดังกล่าวก่อนเรื่องอื่นและท่านคิดว่ามีความสำคัญอย่างไรที่จำเป็นต้องเลือกเรื่องดังกล่าว

(4) แนวทางการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันควรเป็นอย่างไร
ข้อเสนอแนะ

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	พระณรงค์ วุฑฒิเมธี (สังขวิจิตร)
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2532
ทุนการศึกษา	ปี พ.ศ. 2555: ทุนปลูกรากแก้วศาสนทายาท วัด พระราม 9 กาญจนาภิเษก ปี พ.ศ. 2556 : ทุนสำหรับนักศึกษาขาดแคลนทุน ทรัพย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2556: พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา การ บริหารรัฐกิจ ปกการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2558: รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา การ บริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2557: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย
ผลงานทางวิชาการ	ปี พ.ศ. 2559 ตีพิมพ์ บทความวิชาการ ใน วารสาร ศาสนาและวัฒนธรรม ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 ณ วิทยาลัยศา สนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ปี พ.ศ. 2560 พิมพ์ บทความวิชาการ ใน วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา
ประสบการณ์ทำงาน	ปีการศึกษา 2554: ออกราย สถานีประชาชน คุณอรอุ มา เกษตรพืชผล ทางช่อง ไทยพีบี เอส (Thai PBS) ปีการศึกษา 2558: ออกรายการ Voice TV เรื่อง การ ปฏิรูปคณะสงฆ์ไทย อารยะหรือหายนะ ปีการศึกษา 2559: ออกรายการช่อง 13 สยามไทย เรื่อง แสงจันทร์ ส่องใจ